

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№14(02) (2025 ж. Ақпан) шығарылымы.

Выпуск №14(02) (Февраль 2025 г.) республиканского научно-методического журнала
«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY».

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы 2 желтоқсандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қою туралы куәлігі № KZ22VPY00060452 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» журналы айына 3 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал «AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 02.12.2022 года № KZ22VPY00060452.

Территория распространения: На территории Казахстана.
Журнал "AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY" выходит 3 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП «BAYANDY»

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

«KEMENGER» баспасы

2024 жыл

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал «KEMENGER» ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Қарағанды: Қазыбек биский район, пр. Нұрсұлтан Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП "KEMENGER". Тираж 1000 экз.

Агиманова Ш.М. Көркем еңбек пәнінің маңызы мен дамуы.....	3
Зулхарова У.Б. «Қызықты математика»	4
Сидельникова В.В. Лексическое значение имён существительных.....	6
Алимбаева А.О. География как основа исторического мышления: почему важно изучать карты с начальной школы?	9
Ибраева М.К. Электр тогының жылулық әсері, Джоуль-Ленц заңы	10
Орынбасарова Б.А., Бекбергенова А.С. 6/0,4 кВ электр желілері учаскесінің жұмысын оңтайландыру үшін өтемдік құрылғыларды орналастыру тиімділігін анықтау	13
Айгабылова Н.Д. Есбай «Бес қыздың бел шешпесі» күйді талдау.....	19
Габдуалиева А.Б. Балабақшада балаларды салауатты өмір салтын қалыптастыруға тәрбиелеу	20
Жусупова Б.М. Қазақ тілі және әдебиеті сабақтарында оқушылардың сөйлеу тілін дамытудың маңызы	22
Сағатов Б.Р. Моңғол шапқыншылықтарының салдарлары	24
Қалиасқарова Ж.Қ. Ағылшын тілін оқытуда оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастырудың тиімді әдістері мен жаттығулары	27
Нуржакипова Ж.У. Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының білім беру орнындағы негізгі рөлі	29
Укижанова А.Т. Кино және музыка.....	31
Мырзагелдиева Ж.Д. Физика пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту	32
Кусайнова Г.Ж. Математика пәнін инновациялық әдістерді қолдана отырып оқыту ерекшелігі	34
Мусаева М.З. Физика пәнінде критериалды бағалау жүйесін қолдану	36
Потапов Е.А. Значение двигательной активности для сохранения здоровья	38
Баймаханбет М.Т. Балалар – болашағымыз.....	40
Керимбекова Г.Т. Білім беру үрдісіндегі цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері.....	41
Мырзаметова А. Ағылшын тілі пәні арқылы оқушылардың танымдық қабілеттілігін арттыру жолдары	45
Бөкеш М.Б. Ағылшын тілі пәнін оқытуда қолданылатын белсенді оқыту әдістері.....	47
Кузурбаева С.Б. Адам ағзасындағы химиялық элементтер	49
Манен Б. Тарих сабағында оқушылардың логикалық ойлауын дамыту	51
Сабыржанова Г.К. Ағылшынша үйретудің кілті-ойын!.....	54
Истайкина Р.М. "Тапқыр болсаң, озып көр!" интеллектуалдық ойыны.....	55
Майдина Н.А. Оқушы мен мұғалімнің құзіреттілігін дамыту жолдары	57
Жумашева К.А. Тәрбиеші армандаған мамандық па, әлде өмірдегі кәсіп пе?.....	61
Танирбергенова Ы.Д. Дамыта оқыту технологиясы.....	62
Узақбергенова Д.А. Биология пәнін оқытуда оқушылардың негізгі құзыреттілігін дамыту жолдары	63
Мамутова Н.Ж. Қазақ әдебиеті сабағында Мағжан Жұмабаевтың шығармашылығының тәрбиелік мәні.....	65
Арынгазина Т.А. Роль учителя в социально-коммуникативно развитии учащихся в начальных классах	67
Сүлейменова Б.Ж. Мектеп жасына дейінгі балалардың музыкалық қабілеттерін дамытудың тиімді жолдары.....	69
Шарденова Қ. Ойын арқылы баланың шығармашылығын дамыту.....	71
Калиева Н.Е. Қазақ әдебиеті сабағында диалог арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту жолдары ...	74
Каракузова Г.Т. «Мен қазіргі заман педагогімін»	76
Молдакеева Г.Г. Қауіпсіздік ережесі. Қысқа қашықтыққа жүгіру техникасын үйрету	77
Зәуірбек М.Ұ. Химия оқу пәні және ғылыми сала	80
Ушурова М.М. Қысқаша көбейту формулаларының көмегімен өрнектерді түрлендіру	81
Алдабергенова А.С. Бастауыш мектептің мұғалімі-білікті ұстаз	85
Искандерова Г.Ш. Роль учителя в социально-коммуникативно развитии учащихся в начальных классах.....	87
Берикбаева М. Бастауыш сыныптарында функционалдық сауаттылықты дамытудың негізі	89
Абдуллаева Ж.У. Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынастың маңызы	92
Асимбетова Г.Н. «Жаһанға мәлім жошы».....	95
Жағай Г.А. Компьютерде және құжатта ақпарат іздеу	97
Ибрагимова Ж.А. Бастауыштың басты жемісі бала білімі мен тәрбиесі.....	101
Икрамова Д.К. Творческие способности и детская одарённость	102
Абдрахимова Э.К. Балабақшада балаларды музыка өнеріне тәрбиелеу	106
Турсунова Г.А. География пәнін оқытуда модульдік технологияны пайдаланудың тиімділігі	108
Данабекова Д.Е. Туған елімді сүйемін	110
Жотабай М. Дене тәрбиесі сабағында баскетбол ойынының маңыздылығы.....	112
Эгамбаева А.М. Бастауыш сыныптарда оқушылардың оқуға деген оң мотивациясын қалыптастыру туралы түсінік	114
Жалғасбайқызы Ш. Бастауыш сыныптарда оқушыларды жан- жақты дамытуда заманауи технологияларды қолдану	116
Айтинбетова Ж.К. Өртүрлі бұйымдарды шалма бізбен тоқу. Бұйымды орындау	118
Омарова Ж.Б. Ағылшын тілі пәнін оқытуда заманауи технологияларды қолдану маңыздылығы	120
Алпысбай И.А. Бірлесіп орындалатын жұмыстарға қатысты с нұсқа есептерін шығару	122
Елеусизова Л.Н. Б. Майлин "Шұғаның белгісі" хикаятына менің көзқарасым.....	124
Жетенова Г.А. “Ақ Көгершін” әні мехпен жұмыс. А.Жұбанов.....	127
Әбиева Л.А. “Андижанская полька” шығармасын жаңа технологиямен түсіндіру, динамикасымен жұмыс	129
Сапашева Ш.Б. Использование кейс-технологии на уроках русского языка и литературы.....	131
Нязова Ж.С. Структура периодической таблицы.	132

Алматы облысы, Талғар ауданы, Ақтас ауылы
«№36 жалпы білім беретін орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Агиманова Шолпан Магаровна

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНІҢ МАҢЫЗЫ МЕН ДАМУЫ

Кіріспе

Көркем еңбек – оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған маңызды пәндердің бірі. Ол бейнелеу өнері, технология, сәндік-қолданбалы өнер, дизайн және қолөнерді қамтиды. Бұл пән оқушылардың эстетикалық талғамын қалыптастырып, олардың логикалық, сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, көркем еңбек ұлттық мәдениет пен дәстүрді дәріптеудің, жастарды еңбекке баулудың тиімді құралы болып табылады.

Көркем еңбек пәнінің мақсаты мен міндеттері

Көркем еңбек пәнінің негізгі мақсаты – оқушыларға шығармашылық білім мен дағдыларды меңгерту, олардың еңбекқорлығын, икемділігін және эстетикалық көзқарасын дамыту. Бұл мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылады:

- Шығармашылық ойлау қабілетін дамыту. Оқушыларға әртүрлі материалдармен жұмыс істеуді үйрету арқылы олардың қиялын ұштау.
- Қол еңбегіне баулу. Әртүрлі материалдардан бұйым жасау дағдыларын қалыптастыру.
- Эстетикалық талғамды жетілдіру. Өнер мен дизайн негіздерін үйрету арқылы оқушылардың сұлулықты қабылдау қабілетін дамыту.
- Еңбек мәдениетін қалыптастыру. Ұқыптылық, табандылық және дәлдік дағдыларын дамыту.
- Кәсіптік бағдар беру. Оқушыларға болашақ мамандық таңдауға көмектесу.

Пәннің мазмұны мен оқыту әдістері

Көркем еңбек сабағында оқушылар әртүрлі шығармашылық жұмыстармен айналысады. Олар мүсіндеу, сурет салу, кескіндеме, сәндік-қолданбалы өнер, тігін және ағаш өңдеу сияқты іс-әрекеттерді орындайды. Сабақ барысында келесі әдістер қолданылады:

- Практикалық әдіс – оқушылардың өз қолымен бұйымдар жасап, тәжірибе жинақтауы.
- Жобалау әдісі – белгілі бір идеяны зерттеп, оны жүзеге асыру арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыту.
- Топтық жұмыс – бірлескен шығармашылық жобалар жасау.
- Зерттеу әдісі – тарихи деректер мен мәдени құндылықтарды зерделеу.

Көркем еңбек пәнінің пайдасы

Көркем еңбек сабағының оқушыларға берері мол. Ол тек шығармашылық қабілетті дамытып қана қоймай, басқа да өмірлік маңызды дағдыларды қалыптастырады:

1. Қол моторикасын жетілдіреді. Бұл әсіресе бастауыш сынып оқушылары үшін өте маңызды.
2. Логикалық және креативті ойлауды дамытады. Оқушылар мәселелерді шешудің жаңа жолдарын іздеуге үйренеді.
3. Эстетикалық талғам қалыптастырады. Сұлулықты бағалай білуге және өз жұмысын көркем орындауға үйретеді.

4. Төзімділік пен еңбекқорлыққа баулиды. Әрбір жұмысты соңына дейін орындауға дағдыландырады.

5. Жеке тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді. Баланың бойында шығармашылық, икемділік және табандылық қасиеттерін қалыптастырады.

6. Ұлттық мәдениетті дәріптеуге көмектеседі. Қазақтың ою-өрнектері, зергерлік өнері, киіз басу, кесте тігу сияқты дәстүрлі өнер түрлерін үйрету арқылы ұлттық құндылықтарды бойына сіңіреді.

7. Кәсіби бағдар береді. Кейбір оқушылар болашақта дизайнер, суретші, сәулетші, қолөнер шебері немесе инженер мамандығын таңдауға қызығушылық танытады.

Қазіргі заманғы көркем еңбек

Заманауи технологиялар мен инновациялардың дамуына байланысты көркем еңбек пәні де жаңа деңгейге көтерілді. Бүгінде 3D модельдеу, компьютерлік графика, интерьер дизайны және анимация сияқты бағыттар кеңінен қолданылуда. Цифрлық технологиялардың дамуы оқушыларға шығармашылық әлеуетін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Көркем еңбек – тек сурет салу немесе қолөнермен айналысу ғана емес, ол – оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал ететін маңызды пән. Бұл пән арқылы оқушылар өздерінің шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, өмірде қажетті дағдыларды меңгереді. Сонымен қатар, ұлттық мәдениетке, еңбекке деген сүйіспеншілікті арттырады және болашақ мамандықты таңдауға ықпал етеді. Сондықтан көркем еңбек пәнін одан әрі дамыту – білім беру жүйесіндегі маңызды бағыттардың бірі.

Ақтау қаласы
«№24 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалмі
Зулхарова Улпия Бахткалиевна

«ҚЫЗЫҚТЫ МАТЕМАТИКА»

Аңдатпа. Аталған авторлық жұмыс оқу бағдарламасына негізделі үлгілік бағдарламамен сабақтастықты ескере отырып құрастырылған. Білім – тәрбие беру кезеңінде саналы, дұрыс, коммуникативті оқу дағдыларын жетілдіру, логикалық қабылдауды дамыту, функционалдық сауаттылықтарын арттыру пәнге деген қызығушылықты, зерттеушілік қабілетті дамытып қалыптастыруға бағытталған авторлық жұмыс білім беру стандартының пәндік тақырыптарының мазмұнын, оқу сағаттарын курс бөлімдері арасында бөлуді, сонымен қатар пәнаралық байланыстарды ескере отырып, пәндер мен пән бөлімдерін зерделеудің ұсынылатын тәртібіне негізделі отырып құрастырылған.

Аннотация. Данная авторская работа составлена с учетом преемственности с типовой программой, основанной на учебном плане. В период обучения авторская работа направлена на развитие и формирование интереса к предмету, исследовательской способности, содержания предметных тем образовательного стандарта, распределения учебных часов между разделами курса, а также межпредметных связей с учетом, исходя из рекомендуемого порядка изучения предметов и предметных разделов.

Abstract. This author's work is compiled taking into account continuity with the standard program based on the curriculum. During the training period, the author's work is aimed at developing and shaping interest in the subject, research ability, the content of subject topics of the educational standard, the distribution of teaching hours between sections of the course, as well as interdisciplinary connections, taking into account, based on the recommended order of studying subjects and subject sections.

Түсініктеме

6-7 жастағы баланың абстрактілі ойлау деңгейі-дәстүрден тыс және қызықты тапсырмаларды орындауға қажетті логикалық пайымдаулар құру, ой қорытуды жүргізе алу біліктерін қалыптастыру бойынша жұмыстар жүргізуге мүмкіндік береді. Сондықтан бірінші сыныпқа арналған «Қызықты математика» арнайы курс бағдарламасы осы ерекшеліктерді есепке ала отырып құрылған.

Бүгінгі күні математиканың қолданылмайтын жері жоқ. Сондықтан әр оқушыны математикалық сауаттылықтың жоғары деңгейіне жеткізу міндеті тұр. «Қызықты математика» бағдарламасы арқылы оқушылар тез ойлау, жылдам есептеу дағдылары қалыптасады. Бұған қоса математикалық, логикалық, танымдық мағлұматтарды меңгереді, ақыл-ойы, ойлау қабілеті жетілдіріледі.

«Қызықты математика» бағдарламасы арқылы оқушылар қоршаған ортаны таниды, ұлттық мәдениетті, моральды, дүниетанымды сезіне бастайды, сөйлеуге дағдыландыруда оқушының өзіндік ерекшелігі айқындала түседі. «Қызықты математика» бағдарламасы арқылы оқушылар тез ойлау, жылдам есептеу дағдылары қалыптасады. Бұған қоса оқып—үйрену барысында оқушылар алғашқы тілдік мағлұматтарды меңгереді, ақыл-ойы, сөйлеу дағдылары жетілдіріледі.

Көңілді жаттығулар, викториналар, қызықты тапсырмалар құрастыру баланың ойын ұштай түсіп, ұстамдылыққа, еңбектене білуге тәрбиелейді. Оқушының қиялын дамытып, өз бетімен жұмыс істеуге икемдейді. Өтілетін жұмыстар мен тапсырмалар оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, білімдерін жетілдіріп, дамытуға арналған.

«Қызықты математика» арнайы курс бағдарламасында келесі тапсырмалар түрлері енгізілген:

- геометриялық мазмұндағы және кеңістік ұғымын дамытуға арналған тапсырмалар;
- жиынмен байланысты амалдарды орындауға арналған тапсырмалар;
- математикалық басқатырғыштар;
- логикалық қортындылар және лабиринттер;
- көңілді жаттығулар мен сөзжұмбақтар;

Бағдарламаның бағыты: Курс оқушылардың математиканың әртүрлі салаларындағы ой-өрісін кеңейтуге бағытталған. Бағдарлама балалардың математикалық ойлауының дамуына ықпал етеді: нақты сөйлеу, таңбаларды шебер қолдану, математикалық терминологияны дұрыс қолдану, барлық сапалық аспектілер мен құбылыстардан назар аудару, сандық аспектілерге назар аудару.

Бағдарламаның ерекшелігі: «Қызықты математика» бағдарламасы бастауыш мектептегі оқу-тәрбие процесін ізгілендіруге ықпал етеді, оқытудың сараланған және тұлғаға бағдарланған тәсілі негізінде жүзеге асырылады, бұл процесті көптеген оқушыларға қатысты дараландыруға мүмкіндік береді. Ұсынылып отырған бағдарлама танымдық белсенділігі жоғары балалардың интеллектуалдық саласын жан-жақты дамытады, бастамашылдықты дамытуға, жеке ерекшеліктерінің көрінуіне ықпал етеді.

«Қызықты математика» бағдарламасы жаңартылған білім беру мазмұнының ерекшеліктерін ескере отырып, 1-сыныптың жалпы білім беру бағыты бойынша сабақтан тыс тұлғаның интеллектуалдық даму қызметіне кіреді.

Бағдарламаның өзектілігі: Математика - логикалық ойлау, пәндер мен құбылыстардың сандық жағын көру, қорытынды жасау, қорыту дағдыларын дамытатын оқу пәні. Сондықтан да «**Қызықты математика**» бағдарламасы 1-сынып оқушыларына арналған. Математиканы оқытуға ынтаны арттыру үшін жағдай жасау, оқушылардың зияткерлік мүмкіндіктерін дамытуға ұмтылу аса қажет. Бағдарламаның негізгі мазмұнын меңгеру мүмкіндігі 33 сабақты қамтиды. Бұл сабақтар математиканың бірнеше бөлімдерімен оқу-практикалық танысуды жүзеге асырады, оқушылардың осы нақты ғылымның проблемаларына деген танымдық қызығушылығын қанағаттандырады.

Бағдарламаның мақсаты: Баланың танымдық қызығушылығын арттыру, функционалдық қасиеттерін дамыту, шығармашылыққа бейім құзыретті тұлғаның дамуына, логикалық ойлауды қалыптастыру, зейінін, еске сақтау, байқағыштық, қиялдау, танымдық іс-әрекеттерімен өздігінен білім алуға, ізденуге бейімдеу болып табылады.

Бағдарламаның міндеті:

- -Математиканы үйренуге ынтасын арттыру, оқушыларды қызықтыру әрекеттерін қалыптастыру.
- - Ойын дәлелді жеткізе білуге жаттықтыру.
- - Математикалық сөйлеуді, логикалық ойлауды дамыту.
- - Шығармашылық ізденіске жетелеу.
- - Кез-келген есепті өз көзқарасы бойынша өзгертіп шығаруға жаттықтыру.
- - Өз бетінше жұмыс жасау дағдысын қалыптастыру.

Бағдарламаның жаңалығы:

- Барлық сұрақтар мен тапсырмалар оқушылардың сабақта жұмыс істеуіне бағытталған.

Бағдарлама балалардың бейімділігін, мүмкіндіктері мен қызығушылықтарын ескере отырып құрылды.

- Оқушылардың өзін мүмкіндігінше ертерек табуға көмектесу – бастауыш сынып мұғалімінің ең маңызды міндеттерінің бірі.

Бағдарламадан күтілетін нәтижелер:

- - Оқу іс-әрекеттерін өз бетімен жоспарлауды, бақылауды орынды қолдануға үйренеді
- - Әртүрлі кесте бойынша есеп құрастыруға жаттығады
- - Шамаларды салыстыра білуге үйренеді
- - Кез-келген есепті өз көзқарасы бойынша шығаруға дағдыланады
- - Өз ойын дәлелдей білуге жаттығады
- - Шығармашылықпен жұмыстана бастайды

Білімі мен білігі бойынша нәтижелер келесі формада тексеріледі: 0-ден 10-ға дейінгі сандарды, орналасу ретін, тура және кері санауды, сандарды оқып және жаза білуі тиіс.

Пәнді меңгеру деңгейіне қойылатын талаптар:

Оқушы білуі керек:

- Сурет бойынша өрнек құрастырып, шығаруды;
- Санның құрамын анықтауды;
- Теңдіктерді құрастыруды;
- шамалар мен ұзындық бірліктерін есептеуді;
- Логикалық есептерді шығаруды;
- Математикалық жұмбақ есептерді шығаруды;

Акмолинская область, Жаксынський район, село Перекатное
КГУ "Общеобразовательная школа села Перекатное"

Учитель начальных классов

Сидельникова Валентина Васильевна

ЛЕКСИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ

Раздел:	В здоровом теле – здоровый дух!	
ФИО педагога	Сидельникова В.В.	
Дата:		
Класс: 2	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Лексическое значение имён существительных.	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	2.1.5.1 строить монологическое высказывание на заданную и интересующую учащихся тему, раскрывая тему и основную мысль на основе опорных слов. 2.3.8.1 различать имена существительные, определять их роль в предложении.	
Цели урока	Узнаешь, какая часть речи называется именем существительным.	

Ход урока

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 0-3 мин	Создание положительного эмоционального настроения. - Ребята, сегодня у нас на уроке присутствуют гости. Давайте повернёмся к ним и поздороваемся. А ещё вас и наших гостей хочет поприветствовать очень важный гость? Кто это? Чтобы наш урок начать, Всем сначала нужно встать, Подравняться, подтянуться И друг другу улыбнуться. (сидят) - Ребята, готовы вы к уроку? (Да) На вас надеюсь я, друзья. Мы хороший, дружный класс Всё получится у нас. - Очень хочется, чтобы урок получился интересным, познавательным, чтобы мы вместе повторили и закрепили то, что уже знаем и постарались вместе открыть новые тайны русского языка. - Чтобы настроиться на работу и узнать тему нашего урока мы проведём разминку. 1. Проверка домашнего задания Целеполагание. «А что это у человека?» - Продолжите предложения: У птицы крыло – у человека... рука. У зверя лапа – у человека ... нога. У конфеты фантик – у человека ... одежда. У льва пасть – у человека ... рот. У машины мотор – у человека ... сердце. У берёзы сок – у человека ... кровь. - Что вы сейчас называли? (слова) - Чем похожи все эти слова? (это имена существительные) - Докажите, что это имена существительные? - предположите, о чем пойдет речь на уроке? - Давайте определим для себя цели нашего урока.	Дети приветствуют учителя. интерактив Продолжите предложения: Формулируют тему урока. (Закрепить и обобщить знания об имени существительном; учиться находить имена существительные, узнать новое об имени существительном,).	ФО. Оценивается уровень развития речи.	https://www.uchportal.ru/publ/23-1-0-1735
Середина урока 4-40 мин	Чтобы узнать новое об имени существительном, давайте вспомним в начале, что мы уже знаем о нём. Имя существительное это- часть речи. Что обозначает имя существительное? На какие вопросы отвечает имя существительное? Назови одушевлённые предметы. Назови неодушевлённые предметы. ФО Молодцы ребята, сколько много вы уже знаете об имени существительном. Открываем тетрадь. Тетрадь правильно кладу, Ручку правильно держу. За посадкою слежу. С чистотою я дружу, На "отлично" напишу! 3. Работа над темой урока. А) Минутка чистописания 1. Оформление тетрадей января Классная работа 2. Запись пословицы с соблюдением высоты, ширины и наклона прописных и строчных букв, их соединений. Отдашь спорту время в молодости, получишь здоровье в старости.	Вопросы: Бабочки	ФО. Оценивается уровень развития речи. ФОН № 1 Правильно выполнил задания. ФО № 2 Дескрипторы: 1. Определил границы предложений. 2. Озаглавил текст.	http://schoolforbaby.ru/index.php/stikhi/stikhi-0-russkom-yazyke/442-stikhi-pro-chasti-rechi-sushchestvitelnoe-prilagatelnoe-glagol-predlog-narechie-mestoimienie-soyuz

	Работа с пословицей по плану: 1. Чтение пословицы. 2. Объяснить значение непонятных слов . 3. Выяснить смысл пословицы в целом: о чём она и чему учит? 4. Подобрать жизненную ситуацию, в которой можно употребить данную пословицу. Инсценирование Оцените свою работу в тетради. Ребята к нам в гости пришёл ещё один гость. Он большой знаток русского языка и литературы. И он вам приготовил задание, послушайте. Парная работа: Learning App 593268 Кто? Что? - Молодцы справились с заданием. Сегодня мы откроем ещё одну страничку русского языка. Я предлагаю вам поработать в группе. Прочитать правило. И постараться ответить на мои вопросы. Что вы узнали прочитав правило? (что есть имена сущ.с предметным значением, а есть слова которые нельзя потрогать, увидеть они имеют абстрактное(отвлечённое) значение. Тему закрепляем Слова мы собираем 1 группа с предметным значением 2 группа с абстрактными словами. Работа в группах: собери слова. Кластер Проверка. Физминутка Имя существительное Очень удивительное. На вопросы кто? и что? Отвечать оно должно. Я называю слова. Если это имена существительные, делаете 2 хлопка. Если другая часть речи – 2 прыжка. Мышка, синий, дом, держать, играет, радость, смех, дружба, зима, смех,бег, зелёный.. Работа по учебнику: Выполнение упражнения упр.2.стр.21, записать названия растений. Ребята мы много говорим с вами об имени существительном. А какие ещё мы знаем с вами слова? Что они могут обозначать? Нужны ли они нам?	Оформляют тетради. Работают с пословицей по плану. интерактив Смайлик Интерактив Работают в парах. Ноутбук Выполняют задания. Отвечают на вопросы	3.Обозначил все имена существительные. ФО № 3 Дескрипторы: 1.Списал загадку. 2.Обозначил имена существительные.	Учебник с.18-19 тетрадь
Конец урока 41-45 мин	Итог урока. Рефлексия. Имя существительное- ...речи, которая обозначает... и отвечает на вопросы ... или ... Домашнее задание: с. 22 № 4. Собрать снеговика. Урок сегодня был удачный, Не прошёл для вас он зря. Вы все очень постарались. Вам понравилось, друзья? Рефлексия: Батарейка	Дети отвечают на вопросы. Проводят самооценку работы на уроке.	Оценочный лист	Картинка смайлик

ГЕОГРАФИЯ КАК ОСНОВА ИСТОРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ: ПОЧЕМУ ВАЖНО ИЗУЧАТЬ КАРТЫ С НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ?

Многие учителя истории сталкиваются с проблемой: в пятом классе ученики испытывают затруднения при работе с картами. Они не ориентируются в расположении стран и городов, не понимают, как читать топографические обозначения, и теряются в пространственном представлении событий. Это говорит о том, что изучение географии должно начинаться еще в начальной школе, чтобы заложить базовые навыки работы с картами, необходимые для успешного освоения истории и других дисциплин.

История неразрывно связана с географией. Исторические события происходят в конкретных местах, и понимание их логики требует знания географического контекста. Например, изучая войны или торговые пути, важно понимать рельеф местности, климатические условия, расположение рек и гор. Без этих знаний ученики воспринимают историю оторвано от реального мира.

География играет ключевую роль в понимании истории Казахстана. Кочевой образ жизни казахов, торговые пути Великого Шелкового пути, освоение степных просторов и влияние природных условий на развитие культуры и экономики – все это невозможно осмыслить без знания географии региона. Кроме того, пространственное представление помогает понимать миграционные процессы, этногенез и развитие государственности в Казахстане.

Что касается всемирной истории, знание географии позволяет ученикам осознать причины экспансий, войн, колониальных завоеваний и экономических процессов. Например, борьба за морские пути, открытие новых земель, развитие городов и цивилизаций происходили в тесной связи с географическими особенностями местности.

В Казахстане изучение географии и картографии в школьной программе начинается с 5-го класса. В начальной школе (1–4 классы) предметы «Познание мира» и «Естествознание» предоставляют общие сведения о природе и окружающем мире, но не уделяют достаточного внимания формированию навыков работы с картами и пространственного мышления.

В результате, при переходе к изучению истории в 5-м классе, где требуется умение читать и анализировать карты, многие ученики испытывают трудности. Это связано с недостаточной подготовкой в области картографии на ранних этапах обучения.

Для улучшения ситуации рекомендуется интегрировать основы географии и картографии в программу начальной школы. Это может быть достигнуто через:

- Введение элементарных картографических понятий: знакомство с простейшими картами, планами местности и глобусом.
 - Практические занятия: ориентирование на местности, создание простых схем и планов знакомых территорий.
 - Использование интерактивных методов обучения: применение образовательных технологий и приложений, которые делают изучение карт увлекательным и доступным.
- Основные проблемы, с которыми сталкиваются ученики:
- Неумение читать карты: отсутствие опыта работы с масштабами, легендой карты и направлением сторон света.
 - Плохое пространственное мышление: дети не представляют себе расстояния между объектами и их взаиморасположение.
 - Сложности в запоминании названий стран, городов, рек и гор.
 - Недостаток знаний о природных условиях разных регионов, что влияет на понимание экономической и политической истории.

Как помочь ученикам освоить карты с раннего возраста:

1. Введение картографических игр – знакомство с глобусом, настольные игры, головоломки, задания на нахождение стран и континентов.

2. Интерактивные технологии – использование географических приложений и онлайн-карт, которые делают процесс обучения увлекательным.

3. Связь с реальной жизнью – изучение карты своего города, поиск маршрутов, обсуждение путешествий.

4. Проектные задания – создание карт на бумаге или в цифровом формате, составление собственных маршрутов путешествий.

5. Совмещение географии с другими предметами – изучение исторических карт, анализ изменений границ государств, обсуждение географических факторов, влияющих на развитие цивилизаций.

Формирование картографической грамотности с начальной школы помогает детям не только лучше понимать историю, но и развивает их пространственное мышление, логику и познавательный интерес. Включение основ географии в программу младших классов станет важным шагом к повышению качества образования и осмысленному изучению школьных предметов.

Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, Ақтөбе ауылы

“Ақтөбе жалпы білім беретін мектебі” КММ

Физика пәні мұғалімі

Ибраева Марзия Кайдаровна

ЭЛЕКТР ТОГЫНЫҢ ЖЫЛУЛЫҚ ӘСЕРІ, ДЖОУЛЬ-ЛЕНЦ ЗАҢЫ

Бөлімі:	8.3 Атұрақты электр тогы
Педагогтің аты-жөні:	
Күні:	
Сыныбы:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Электр тогының жылулық әсері, Джоуль-Ленц заңы
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	8.4.2.13 – Джоуль-Ленц заңын есептер шығару үшін қолдану;
Сабақтың мақсаты:	1. Токтың жылулық қасиеті және Джоуль-Ленц заңы туралы ақпарат алады. 2. Джоуль-Ленц заңы формулаларын қолданып есептер шығара алады. Кейбір оқушылар істей алады: Электр қыздырғыш құралдарының энергия шығынын анықтайды
Бағалау критерийлері	-Электр тогының жұмысы мен қуаты және Джоуль-Ленц формуласын есептер шығаруда қолданады -Жұмыс пен қуаттың туынды бірліктерін негізгі бірлікке айналдырады -Электр қыздырғыш құралдарының энергия шығынын анықтайды
Құндылықтарға баулу	Еңбек және шығармашылық өмір бойы білім алу құндылықтарына баулу жауапкершіліктерді сезіну, қарым-қатынас жасау қабілеті, жеке, топтық жұмыстар арқылы дарыту.

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 минут	Ұйымдастыру кезеңі Оқушылармен сәлемдесу, оқушыларды түгелдеу. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру. Оқушылардың назарын сабаққа аудару. Оқушылар сурет қиындыларын құрастырып қандай өлшеуіш құралы екенін және осы құралмен нені өлшейді, жалпы өлшеуіш құралына байланыстының барлығын түсіндіріп береді. 1.Электр тогы деген не? 2. Электр тогы бар болу үшін қандай шарттар орындалуы керек? 3. Тұрақты ток деген не? 4. Электр тогының қандай әсерлері болады? 5.Электр тогын сипаттайтын физикалық параметрлерді атаңдар 6.Тізбек бөлігіне арналған Ом заңы. 7.Ток күші дегеніміз не, анықтамасы 8.Электр тогының жұмысы. 9.Электр кернеуі деген не?	Оқушылар өлшеуіш құралдар салынған сурет қиындыларын құрастырады.(электроскоп, амперметр, вольтметр, реостат)	Дескриптор: -Тізбек бөлігі үшін Ом заңын сипаттайды. -Электр тогының жұмысы мен қуатын біледі. -Электр тогын сипаттайтын шамаларды атайды. Жалпы балл-2	электроскоп, амперметр, вольтметр, реостат сурет қиындылары Интерактивті тақта, электронды оқулық, Оқулық Физика 8-сынып. Р.Башарұлы, У.Токбергенова, Д.Қазақбаева
Сабақтың ортасы 20 минут	«Ой қозғау» әдісі. Суреттерге арқылы отырып жаңа тақырыпқа шығу. Бүгінгі сабақтың мақсаты электр тогын сипаттайтын негізгі параметрлердің бар екендігімен ерекшеленеді. Яғни бүгін токтың жылулық әсері Джоуль- Ленц заңы тақырыптарымен таныса отырып білімімізді толықтырамыз. Жаңа сабақты түсіндіру кезеңі Егер өткізгіш қозғалмаса, токтың барлық жұмысы өткізгішті қыздыруға жұмсалады. Сол кезде бөлінетін жылу мөлшері мынаған тең болады. $Q=AI^2Rt$. Бұл формула Джоуль- Ленц заңын сипаттайды. Өмірмен байланыстыру- өндірісте, тұрмыста қолданыстағы электр приборларының жылуының мөлшері осы заңға негізделген. Заңның тұжырымдамасы: өткізгіштегі токтың бөліп шығаратын жылу мөлшері ток күшінің квадратына, өткізгіш кедергісіне және электр тогының өту уақытына пропорционал. Бұл заңды тәжірибе жүзінде 1841 жылы ағылшын ғалымы Дж.Джоуль және 1843 жылы Петербург академигі Э.Х.Ленц ашқан. Сонымен электр тогының жылулық әсерін түсіндіретін заң Джоуль- Ленц заңы болды. Электр тогының жылулық әсері тұрмыстық, өнеркәсіптік жылу қондырғыларында қолданылады. Олар электр шамдарында, өлшеу техникаларында, аспаптарында, электрлік дәнекерлеуде, тағы да басқа көптеген қазіргі	Оқушылар суреттерге қарап отырып жаңа тақырыпты ашады. Джоуль –Ленц заңының өрнегін қалай қорытып шығуды түсініп, бұл заңның техникада қолданысын түсінеді.	Дескриптор: -Джоуль-Ленц заңын тұжырымдайды. -Формуласымен өлшем бірлігін сәйкестендіреді. Жалпы балл-2	Оқулық Слайд Дк экран

	заманғы техниканың салаларында пайдаланылады. «Сәйкестендіру» әдісі Жеке жұмыс (I) <table><tr><th>Анықтамасы</th><th>Формуласы</th><th>Өлшем бірлігі</th></tr><tr><td>Электр тогының жұмысы – ток күші, кернеу және жұмысты істеуге кеткен уақыттың көбейтіндісіне тең</td><td>$P=I \cdot U$</td><td>Вт</td></tr><tr><td>Токтың қуатын табу үшін өткізгіштегі ток күшін және кернеуді өлшеп, олардың көбейтіндісін табу керек</td><td>$Q=I^2 \cdot R \cdot t$</td><td>Дж</td></tr><tr><td>Өткізгіште бөлінетін жылу мөлшері ток күшінің квадратына, өткізгіш кедергісіне және токтың жүру уақытына тура пропорционал болады</td><td>$A=I \cdot U \cdot t$</td><td>В</td></tr></table> Деңгейлік есептер шығару. Джоуль –Ленц заңының формуласына сүйеніп есептер шығару. А,Б,С деңгейіндегі есептерді тақтамен жұмыс жасау арқылы шығару.	Анықтамасы	Формуласы	Өлшем бірлігі	Электр тогының жұмысы – ток күші, кернеу және жұмысты істеуге кеткен уақыттың көбейтіндісіне тең	$P=I \cdot U$	Вт	Токтың қуатын табу үшін өткізгіштегі ток күшін және кернеуді өлшеп, олардың көбейтіндісін табу керек	$Q=I^2 \cdot R \cdot t$	Дж	Өткізгіште бөлінетін жылу мөлшері ток күшінің квадратына, өткізгіш кедергісіне және токтың жүру уақытына тура пропорционал болады	$A=I \cdot U \cdot t$	В		Дескриптор: -Есеп шартын жаза алады. -Формуланы қолданады. -Дұрыс есептеулер жүргізеді. -Формулаға түрлендірулер енгізеді. Жалпы балл-6	Қосымша-1 Қосымша-2
Анықтамасы	Формуласы	Өлшем бірлігі														
Электр тогының жұмысы – ток күші, кернеу және жұмысты істеуге кеткен уақыттың көбейтіндісіне тең	$P=I \cdot U$	Вт														
Токтың қуатын табу үшін өткізгіштегі ток күшін және кернеуді өлшеп, олардың көбейтіндісін табу керек	$Q=I^2 \cdot R \cdot t$	Дж														
Өткізгіште бөлінетін жылу мөлшері ток күшінің квадратына, өткізгіш кедергісіне және токтың жүру уақытына тура пропорционал болады	$A=I \cdot U \cdot t$	В														
Сабақтың соңы. 10 минут Бағалау Үй тапсырмасы	Кері байланыс парағы <table><tr><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Ақпарат алды</td><td>Немі білдім?Қандай қызықты нәрселер білдім</td><td>Немі түсінген жоқпын?</td></tr></table> Сабақ соңында әр тапсырманың бағалау критерийлері бойынша жалпы баллдық жүйемен бағалау §43 оқу				Ақпарат алды	Немі білдім?Қандай қызықты нәрселер білдім	Немі түсінген жоқпын?	Оқушылар сабақ бойынша кері байланыс жасап сұрақтарға жауап береді	Жалпы бағалау критерийлер бойынша 10балл	Стикерлер						
																
Ақпарат алды	Немі білдім?Қандай қызықты нәрселер білдім	Немі түсінген жоқпын?														
Саралау. Сіз қандай тәсілмен көбірек қолдау көрсетпексіз? Сіз қабілетті оқушылардың алдына қандай тапсырмалар қоясыз?		Бағалау. Сіз оқушылардың материалды игеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлап отырсыз?	Денсаулық және қауіпсіздік техникасын сақтау													
Рефлексия Сабақтың оқу мақсаты шынайы ма? Бүгін оқушылар не білді? Сыныптағы ахуал қандай болды? Мен орындаған саралау шаралары тиімді болды ма? Мен бүкіл уақыт ішінде үлгердім бе? Мен өз жоспарыма қандай түзетулер енгіздім және неліктен?		Жалпы бағалау критерийлер бойынша бағалаймын		Пәнаралық байланыс Қауіпсіздік және еңбекті қорғау ережелері												
Жалпы бағалау Сабақтың қандай екі аспектісі жақсы өтті? Оқыту туралы да, сабақ беру туралы да ойланыңыз. 1: 2: Сабақты жақсартуға не жәрдемдесер еді? Оқытутуралы да, сабақ беру туралы да ойланыңыз. 1: 2: Сабақкезінде, сыныпнемесежекелегеноқушылардыңжетістіктері/қиыншылықтарытуралы мен неніанықтадым? Келесісабақтарда неге назараударукерек? 1: 2:																

Шымкент қаласы
«М.Өтебаев атындағы жоғары жаңа технологиялар колледжі» МКҚК
Техника ғылымдарының магистрлері, арнайы пән оқытушылары
Орынбасарова Айжан Омиргалиевна, Бекбергенова Алия Серикбаевна

6/0,4 КВ ЭЛЕКТР ЖЕЛІЛЕРІ УЧАСКЕСІНІҢ ЖҰМЫСЫН ОҢТАЙЛАНДЫРУ
ҮШІН ӨТЕМДІК ҚҰРЫЛҒЫЛАРДЫ ОРНАЛАСТЫРУ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ

Андатпа.

Шығындардың жоғары деңгейі және соның салдарынан электр желілеріндегі кернеудің төмен деңгейі оңтайлы түрде шешілуі қажет өзекті мәселе болып табылады. Өтемдік құрылғыларды (ӨҚ) қолдану ең қолайлы шешім екендігі белгілі. Желі тораптарында ӨҚ қуаты мен орналасуын оңтайлы таңдау желі учаскесінің барынша тиімді жұмысын анықтау кезінде басты міндет болып табылады. Жұмыс Шымкент қаласының 6/0,4 кВ электр желілерінің нақты учаскесі үшін ӨҚ орналастырудың ең тиімді тәсілін анықтауға арналған.

DigSilent Power Factory бағдарламалық кешеніндегі оңтайландыру мәселелерін шешу үшін электр желілерінің қолданыстағы бөлігін есептеу және ӨҚ орналастырудың 2 әдісі бойынша есептеулер жүргізілді: $tg(\varphi)$ және электрлік қашықтық бойынша. Алынған нәтижелерді талдау бойынша шығындарды төмендетудің ең тиімді әдісі анықталды – ӨҚ-ны $tg(\varphi)$ бойынша орналастыру болып табылды.

Түйін сөздер: Реактивті қуатты өтеу, өтемақы құрылғыларын орналастыру әдістері, *электр желісінің жұмысын оңтайландыру.*

Тарату электр желілерінің негізгі міндеті электр энергиясын тұтынушыларға қажетті сапа мен сенімділік стандарттарымен тасымалдау болып табылады, бұл электр энергиясының шығынын азайтуды талап етеді. Қазіргі уақытта жұмыс істеп тұрған АЭК жоғары вольтты электр беру желілерінің көпшілігі 40-50 жыл бұрын салынған және ұзындығы жобадан едәуір асатын, бұған қосымша желілерде жүктеменің айтарлықтай өсуі байқалады. Өңірлік электр желілері компанияларының шығын деңгейі 4,76% - дан 18,6% - ға дейін ауытқиды. Электр желілеріндегі электр энергиясының сапасын арттыруға байланысты негізгі мәселе-реактивті қуатты өтеу мәселесі.

Реактивті қуатты тасымалдау желілерді қосымша токтармен жүктейді, сонымен бірге электр энергиясының белсенді жоғалуына әкеледі. Желілердегі реактивті қуат ағындарының шығын деңгейі белсенді қуат шығынының 30-40% жетеді. Реактивті қуатты өтеу тұжырымдамасы желілердің де, тұтынушылардың да электр энергиясының сапасына қатысты мәселелердің кең ауқымын қамтиды, өйткені электр энергиясының сапасына қатысты мәселелердің көпшілігін реактивті қуат ағындарын дұрыс бақылау арқылы шешуге болады. Реактивті қуатты өтеу құрылғыларын пайдалану қуат коэффициентін түзету, желі элементтерінің өткізу қабілетін арттыру және кернеу деңгейлерін тұрақтандыру сияқты басқа артықшылықтармен бірге энергия шығынын азайтуға ықпал ететін жалпы қабылданған әдістердің бірі болып табылады.

Жүйенің жалпы өнімділігінің артуы компенсаторлық құрылғылардың оңтайлы орналасуы мен қуатын таңдаумен тікелей байланысты. КУ қуатын оңтайлы орналастыру мен таңдаудың жан жақты шолуы жұмыстарда ұсынылған. Шетелдік әдебиеттерде жеке термин бар var жоспарлау (Volt-Ampere Reactive) компенсаторлық құрылғыларды оңтайлы орналастыру мәселелерін шешу үшін (КУ).

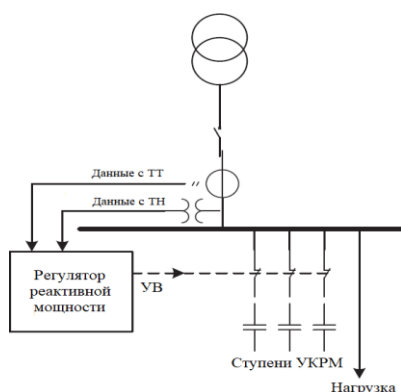
Реактивті қуатты икемді өтеу жүйелерін талдау

Желіге тиесілі жүктемелер фазада кернеуге сәйкес келмейтін синусоидалы тоқты қажет етеді. Реактивті қуат «нақты» физикалық қуат емес сондықтан оны өндіру үшін энергияны түрлендіру және отын шығындары қажет емес. Белсенді қуат ағындары сияқты, реактивті қуат ағындары да желі элементтерінде қуаттың жоғалуына, кернеудің төмендеуіне және желідегі әртүрлі тұрақсыздықтарға әкеледі. Сондықтан тұтынушыларға мүмкіндігінше жақын өндіре отырып, реактивті қуат ағындарын азайтқан жөн. Бұл тапсырма үшін статикалық компенсаторлардың (БСК) батареяларын пайдалануға болады. Бүгінгі таңда БСК-ның 2 түрі бар: реттелмейтін және реттелетін.

Реттелмейтін конденсаторлық батареяларды қолдана отырып, реактивті қуатты өтеу тәсілінің кемшілігі, егер қуат дұрыс таңдалмаса, реактивті қуаттың орнын толтыру немесе қайта өтеу қаупі пайда болады, бұл $\cos(\varphi)$ белгіленген мәндерінің орындалмауына және электр желілеріндегі электр

энергиясының қосымша жүктеме шығынына әкеледі. Реттелетін өтемақы-әдетте "сатылы өтемақы" деп аталатын өтемақы әдісі. Бұл әдіс көбінесе тарату қосалқы станцияларында қолданылады. Реактивті қуатты реттеу біртіндеп жүреді. Әр кезең коммутатормен немесе контактормен басқарылады. Конденсатор батареясының қадамдарының жабылуын немесе босатылуын вариометриялық реле арқылы басқаруға болады. Реле әртүрлі сатыларды өлшенген $\cos \varphi$ және қондырғының реактивті қуат талаптарына сәйкес реттейді (1-сурет). Ағымдағы деректер ток пен кернеу трансформаторларынан келеді, оларды жүктемелер мен конденсаторлық батареялардың алдына қою керек. Бұл жүйе электр желісінің барлық нүктелеріндегі кернеуді оңтайландыру арқылы белсенді қуаттың жоғалуын азайтуға көмектеседі.

Реактивті қуатты өтеу саласындағы заманауи шешімдер компенсаторлардың жұмыс режимін оңтайландыруға негізделген икемді тәсілді ұсынады. Мұндай шешімдерде кернеуді, реактивті қуатты бақылауға немесе қуат коэффициентін бақылауға немесе режимнің барлық параметрлеріне бір уақытта назар аударуға мүмкіндік беретін негізгі функционалдылық анықталған. Реактивті қуатты өтеу шектеулері кернеудің рұқсат етілген шекті мәндеріне негізделген.

1 - сурет-реактивті қуатпен автоматты компенсация жүйесі

Бұл жүйенің негізгі функционалдығын белгілі бір уақыт аралығында анықтауға болады, мысалы, максималды жүктеме кезінде компенсаторлық құрылғыларды қосуға немесе минималды жүктеме кезінде статикалық конденсаторлардың батарея құрылғыларын өшіруге назар аудару.

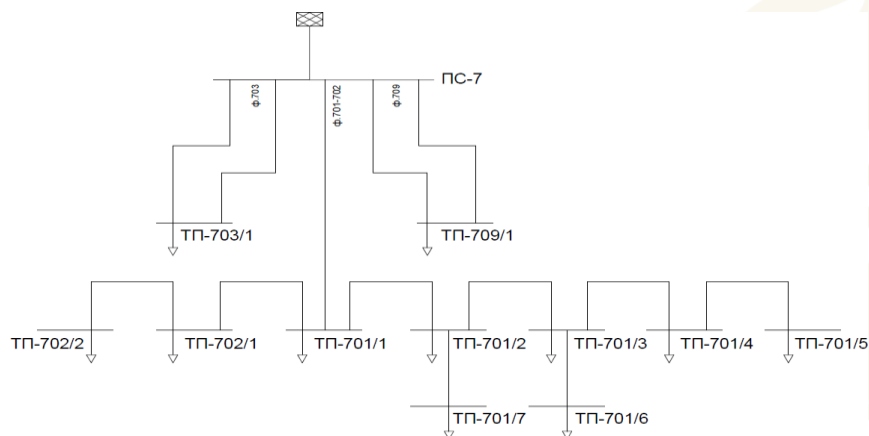
Реттелетін конденсаторлық батареяларды қолдана отырып, реактивті қуатты өтеу тәсілінің кемшілігі-реттеу сатылары өте «грубо» таңдалады, желіден ағымдағы тұтынуды асыра бағалайды немесе өтемейді, нәтижесінде пайдаланушы ұйымда реттеу сатыларының коммутациялық аппаратурасына қызмет көрсетуге қосымша шығындар пайда болады, бірінші немесе екінші жағдайда электр желілерінде электр энергиясының қосымша жүктеме шығыны пайда болады.

Алайда, желілер үшін жергілікті реактивті қуаттың өтемақысын орталықтандырылған басқару сияқты басқарылатын өтемақы жүйелерін қолдана отырып, әр түрлі уақыт сегменттерін талдауға және уақыт өте келе УКРМ ауысуларының санын және өтелетін реактивті қуаттың шамаларын оңтайландыруға мүмкіндік береді, нәтижесінде реттеу сатылары тегіс болады.

Реттелмейтін және реттелетін реактивті қуатты өтеудің екі тәсілінің басты кемшілігі-бұл құрылғылар жергілікті жұмыс істейді және тек қосылған электр желісінің Түйініне жауап береді. Реактивті қуаттың өтемақы объектілерінің дұрыс бөлінбеуі кәсіпорынның теңдестірілген режимде оларды болдырмауға болатын учаскелердегі негізсіз шығындарына, кернеуді оңтайландыруға және электр желісі учаскесінің масштабындағы шығындарға әкеледі.

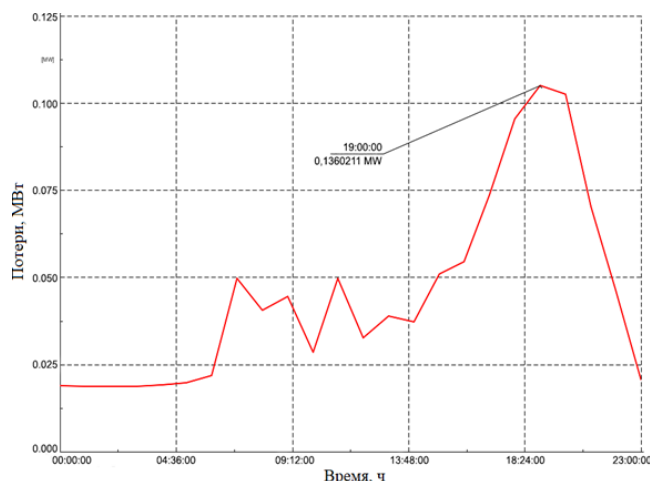
PowerFactory-энергия жүйелерін (генерациялау жүйелері, магистральдық желілер, тарату желілері және өнеркәсіптік кәсіпорындардың электр желілері) талдауға арналған қолданбалы бағдарламалық құрал. PowerFactory функциялардың толық спектрін жүзеге асырады — стандарттыдан (тұрақты режимдерді есептеу, қысқа тұйықталу, динамикалық және статикалық тұрақтылық) кешенге дейін (энергия жүйелерінің сенімділігін есептеу, квази-динамикалық модельдеу), соның ішінде нақты уақыттағы модельдеу.

Желіде БСК орналастырудың тиімділігін зерттеу үшін Шымкент қаласының 6/0,4 кВ электр желілерінің нақты учаскесі таңдалды (2-сурет).

2 - сурет-Шымкент қаласындағы 6/0,4 кВ тарату желісінің учаскесі

Желі 4 фидерден (ф-701, ф-702, ф-703 және ф-709) және 11 6-0,4 кВ трансформаторлық қосалқы станциялардан тұрады. ПС-7 (35,75/6 кВ) негізгі түйін ретінде қабылданды. Есептеу нәтижесінде желінің максималды жұмыс режимінде шығындар кестесі алынды (3-сурет). 3-суретте көрсетілгендей, ең үлкен шығындар 0,1360211 МВт болды.

3 – сурет-желі учаскесінің максималды жұмыс режиміндегі шығындар кестесі

Ең көп шығын уақытын есептеу үшін қарастырылып отырған желі үшін ең көп жүктемені $T_{нб}$ пайдалану сағаттарының саны 4200 сағатқа тең деп қабылданды, содан кейін:

$$t_{нб} = (0,124 + \frac{T_{нб}}{10000})2 \cdot 8760 = 2592,39$$

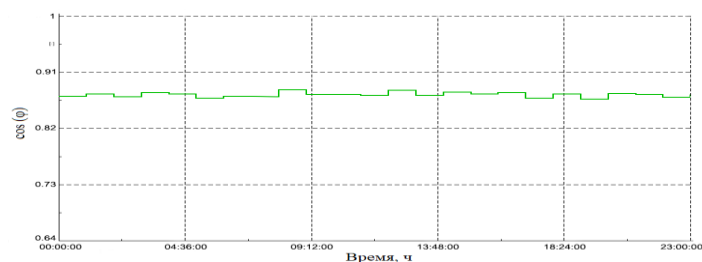
мұндағы $t_{нб}$ - ең үлкен шығын уақыты (ең үлкен жүктемемен жұмыс істеген кезде электр энергиясының жоғалуы нақты жүктеме кестесімен жұмыс істегендегідей болатын уақыт). Электр энергиясының жылдық шығыны:

$$\Delta \mathcal{E}_r = \Delta P_n \cdot t_{нб} = 0,1360211 \cdot 2592,39 \text{ ч} = 352,61 \text{ МВт} \cdot \text{ч/год},$$

мұндағы ΔP_n – желінің максималды жұмыс режиміндегі ең үлкен шығындар

Электр желісінің ең алыс торабында салыстырмалы бірліктердегі кернеудің төмендеуі 0,92994 құрады, бұл қалалық желілердегі кернеудің қалыпты рұқсат етілген ауытқуларының бұзылуы.

Квази-динамикалық модельдеу арқылы желідегі $\cos \varphi$ шамасының өзгеруінің графикалық көріністері алынады. 4-суретте қарастырылып отырған сайттың ең алыс түйіні (ТП-701/5) үшін $\cos \varphi$ өзгеру графигі көрсетілген. Суреттен көріп отырғанымыздай, желідегі қуат коэффициентінің мәні 0,85-тен 0,87-ге дейін.

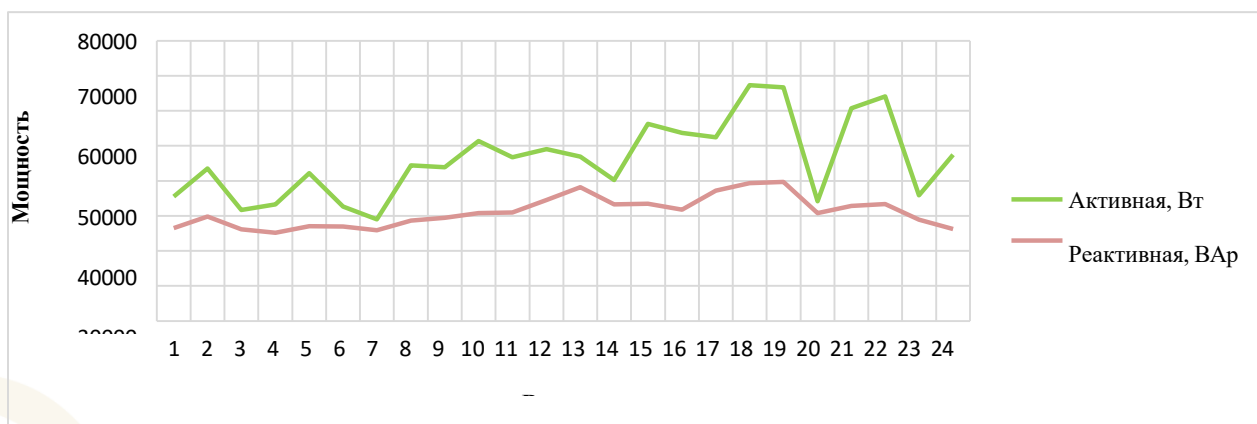
4-сурет-ТП-701/5 бойынша өзгеру графигі күн ішінде $\cos \phi$ шамасының

Желіде БСК орналастыру тәсілдері

Реактивті қуатты өтеу құрылғыларын (УКРМ) орналастырудың ең тиімді әдісін анықтау арқылы электр желісінің қарастырылып отырған бөлігінің жұмысын оңтайландыру мәселелерін шешуге болады. Іс жүзінде реактивті қуатты өтеу құрылғыларын желіге орналастырудың көптеген әдістері бар. Әдістердің тиімділігі қарастырылып отырған желілердің топологиясына тікелей байланысты, осы әдістерді салыстыру арқылы УКРМ-дің ең тиімді жұмысына қол жеткізуге болады. Жұмыста БСК орналастырудың 2 әдісі қарастырылады: БСК орналастырудың 1-ші әдісі және $\lg(\phi)$ және электрлік қашықтық бойынша 2-ші әдіс.

1-ші әдіс $P/Q < 0,4$ қатынасына негізделген БСК орналастыруды қарастырады. P/Q жағдайында $> 0,4$ түйінде компенсаторлық құрылғыны орнату қажет. БСК қуаты қолда бар электр жүктемелерінің графигі негізінде, атап айтқанда жазғы минимум режимінде жүргізілген өлшемдерге сәйкес жүктеме графигінің реактивті қуатының қисығы бойынша таңдалады.

5-суретте жазғы кезеңдегі ТП-701/5 жүктемесінің тәуліктік кестесі көрсетілген. Шиналардың 1 секциясына реактивті қуаттың минималды шығыны 25,2 кварды құрады, сондықтан қондырғыға орналастырудың 1-ші әдісі үшін қуаты 25 кВар ($2 \times 12,5$ кВар) УКРМ қабылданды.

Сурет 5-ТП 701/5 шиналарының 1 секциясына жүктемелердің тәуліктік кестесі (жазғы минимум)

1-ші әдіс кернеудің ең төменгі деңгейлері бар желінің тұйық түйіндерінде БСК орнатуды қарастырады. Осы орналастыру әдісі үшін тораптар таңдалды: ТП-702/2, ТП-701/7, ТП-701/6, ТП-701/5 және ТП-701/4. КУ қуаты орналастырудың 1 әдісіне ұқсас қабылданады. Орналастыру әдісін ескере отырып, БСК қуаты 3-кестеде келтірілген.

3-кесте-орналастыру әдісін ескере отырып, БСК қуаты

Бойынша орналаст $\lg(\phi)$	Қуаты БСК	Электрлік қашықтық бойынша орналастыру	Қуаты БСК
ТП-701/7 (1 с.ш)	75 кВар	ТП-702/2 (1 с.ш)	25 кВар
ТП-701/6 (1 с.ш)	75 кВар	ТП-701/7 (1 с.ш)	75 кВар
ТП-701/5 (1 с.ш)	25 кВар	ТП-701/6 (1 с.ш)	75 кВар
ТП-701/5 (2 с.ш)	75 кВар	ТП-701/5 (1 с.ш)	25 кВар
ТП-701/3 (1 с.ш)	25 кВар	ТП-701/5 (2 с.ш)	75 кВар
ТП-701/3 (2 с.ш)	75 кВар	ТП-701/4 (1 с.ш)	75 кВар

Орналастыру әдістерінің тиімділігін салыстыру үшін кернеу деңгейін белгіленген шектерде 0,95-тен 1,05 у-қа дейін ұстап тұру үшін жұмыс істейтін өтемақы құрылғыларына арналған динамикалық модельдерді ескере отырып, режим есептеулері жүргізілді.

УКРМ-ді орналастырудың 2 әдісі үшін шығындар, электр желілерінің қарастырылып отырған учаскесіне УКРМ-ді енгізгеннен кейінгі жылдық шығындарды салыстыру нәтижелері ұқсас есептелген:

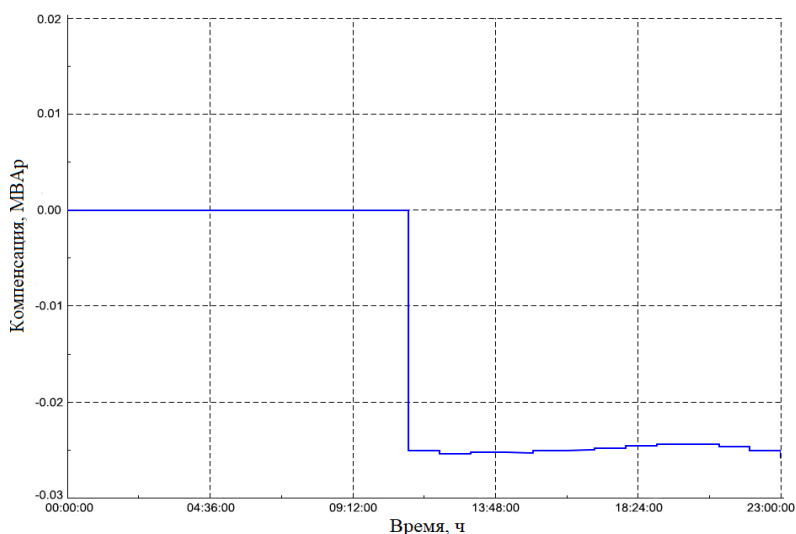
Орналастырудың 1 әдісі үшін электр энергиясының жылдық шығыны:

$$\Delta \mathcal{E}_1 = \Delta P_n \cdot \tau_{нб} = 0,1280566 \cdot 2592,39 \text{ ч} = 331,97 \text{ МВт} \cdot \text{сағ} / \text{жыл}$$

Орналастырудың 2 әдісі үшін электр энергиясының жылдық шығыны:

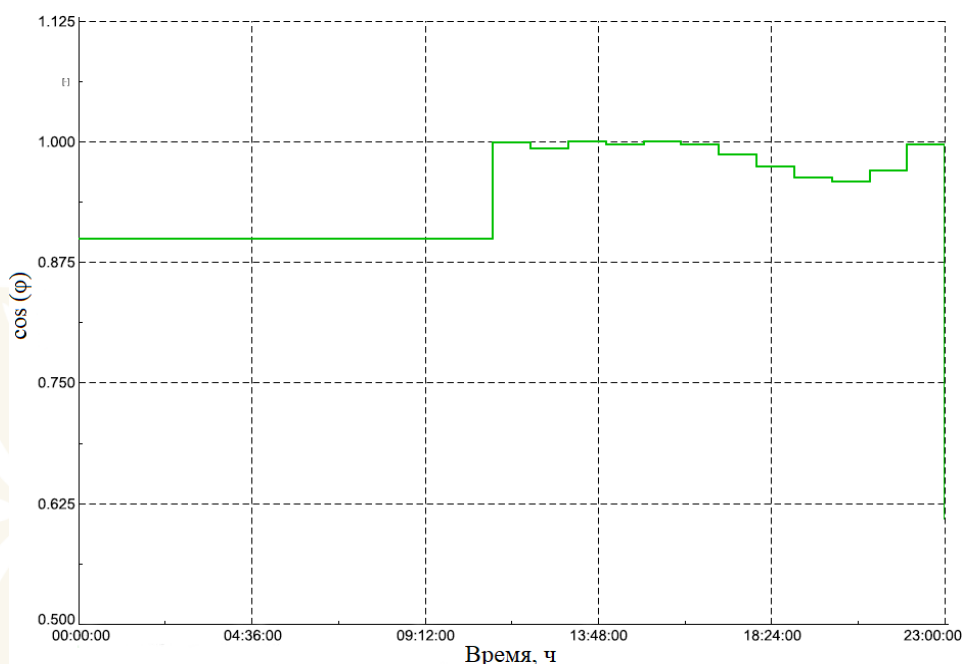
$$\Delta \mathcal{E}_2 = \Delta P_n \cdot \tau_{нб} = 0,1306839 \cdot 2592,39 \text{ ч} = 338,78 \text{ МВт} \cdot \text{сағ} / \text{жыл}$$

Квази-динамикалық модельдеудің графикалық нәтижелері 6 және 7. 6-суретте ТП-701/5-те реактивті қуатты өтеу кестесі көрсетілген, суреттен УКРМ қосылған кезде 25 кВар қуаты өтелетінін көруге болады.

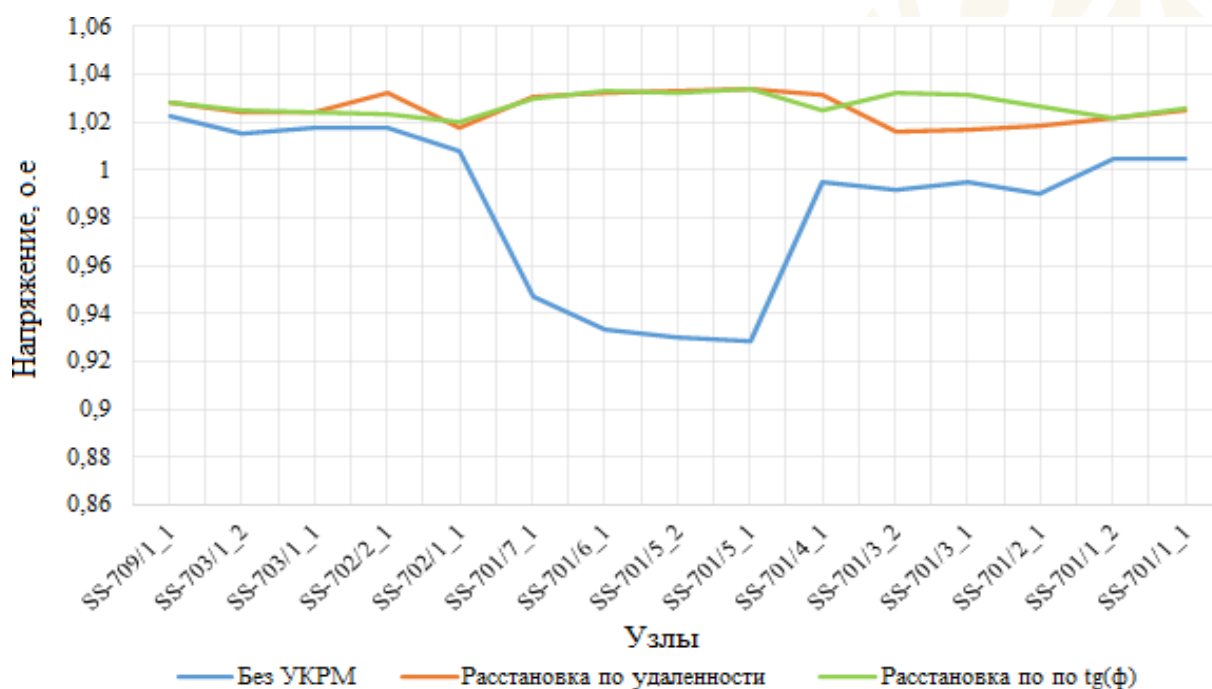
6-сурет-ТП 701/5 шиналарының 1-ші секциялары үшін реактивті қуатты өтеу кестесі

7-суретте желідегі қуат коэффициентінің өзгеру графигі көрсетілген, икемді өтемақы құрылғыларын желіге енгізген кезде $\cos \varphi$ қуат коэффициентінің 0,97 дейін жоғарылауы байқалады.

7-сурет-компенсаторлық құрылғыны қосу кезінде ТП 701/5 шиналарының 1-ші секциясындағы қуат коэффициентін модельдеу

8-суретте есептелген режимдердің әрқайсысы үшін желінің түйіндік нүктелеріндегі кернеу деңгейлері көрсетілген, қашықтағы тұтынушыларда өтемақы құрылғыларын енгізгенге дейінгі ең төменгі кернеу профилі 0,92 евро УКРМ енгізгеннен кейін желідегі кернеу деңгейлерінің 1,02 – 1,04 евро дейін теңестірілуі байқалады.

8 - сурет-реактивті қуат өтелгенге дейін және кейін желі түйіндеріндегі кернеу деңгейлері

Қорытынды

Шымкент қаласының электр желілерінің нақты учаскесінде жүргізілген зерттеулерге сүйене отырып, DigSilent Power Factory бағдарламалық кешенінде электр энергиясының жылдық шығындарын есептеу нәтижелері алынды, олар 352,61 МВт/сағ құрады. квази-динамикалық модельдеу нәтижелері бойынша желідегі қуат коэффициентінің өзгеруінің 0,85-тен 0,87-ге дейінгі шегінде графикалық көрінісі алынды. Қашықтағы желі түйіндеріндегі ең төменгі кернеу профилі 0,92 евро болды.

Электр желілері учаскесі үшін реактивті қуатты өтеу құрылғыларын орналастырудың 2 әдісі салыстырылды. Күнделікті жүктеме диаграммаларының реактивті қуат қисықтарына сәйкес өтемақы құрылғыларының қуаты таңдалады. Қайта есептеулерден кейін электр желілерінің қарастырылып отырған учаскесінде орналастырудың 2 түрлі әдісі үшін кернеу деңгейінің 1,03 евро дейін артуы байқалады, сондай-ақ желідегі қуат коэффициентінің көрсеткіштері 0,97 дейін теңестіріледі. Алайда, УКРМ -ді tg(φ) бойынша орналастыру әдісі үлкен әсер етеді, өйткені жылдық энергия шығыны электрлік қашықтыққа орналастыру әдісіне қарағанда 1,77% - ға аз болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Об утверждении Концепции развития топливно-энергетического комплекса Республики Казахстан до 2030 года - Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 июня 2014 года № 724 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000724> (дата обращения: 20.11.21).
2. Железко Ю.С. Выбор мероприятий по снижению потерь электроэнергии в электрических сетях: руководство для практических расчетов. //М.:Энергоатомиздат. –1989. – 176 с.

**Ақтобе облысы, Темір ауданы
Шұбарқұдық балалар музыка мектебі
Домбыра класының оқытушысы, педагог – сарапшы
Айгабылова Нуркенже Досбергеновна**

ЕСБАЙ «БЕС ҚЫЗДЫҢ БЕЛ ШЕШПЕСІ» КҮЙДІ ТАЛДАУ.

Сабақтың мақсаты: Тақырыпты меңгерту. Оқушының қызығушылығын арттыру

Білімділік: Есбай өмірі мен шығармашылығы туралы қысқаша мәлімет беру. “Бес қыздың бел шешпесі” күйі. Ұлттық музыканың өнер қуаты мен күйдің күштілік қасиетін домбыра арқылы оқушы сезіміне жеткізу арқылы оқушылармен музыкалық сауаттылығын арттыру.

Тәрбиелік: Күйді тыңдату, тарту арқылы Отанын сүюге, рухани адамгершілікке, өз ісіне сенімі мол, еңбекқор, мейрімді, өнерлі, заманына сай тұлғаны тәрбиелеу. Күйге, өнерге, домбыраға деген қызығушылығын оята отырып, эстетикалық тәрбие беру. Шығарманы ансамбльмен тартудың тағы бір пайдасы баланың слухын, есте сақтау қабілетін дамытады және шығармашылыққа тәрбиелейді.

Сабақта қолданылатын әдіс-тәсілдер: Сұрақ-жауап, өз бетімен жұмыс істеу, іздену, күй тыңдау.

Көрнекіліктер: домбыра аспабы, бейне музыка тыңдайтын проектор .

Сабақ барысы:

1.Ұйымдастыру

2.Жаттығу ойнату

3.Үй тапсырмасын тексеру

4.Жаңа сабақ

5.Қорытынды

6.бағалау

I. Ұйымдастыру кезеңі: Оқушының сабаққа дайындығын қадағалау, аспаптың күйін келтіру.

«Күйшінің сапары» ойыны желісімен бүгінгі сабағымызды бастайық . Бұл ойынның мақсаты: біздің өтіп жатқан күйіміздің тарихын бірнеше тапсырмалар орындау арқылы бейнелеу болып табылады.

Олай болса, біз күйшімен бірге жолға дайындық жасайық . Яғни, біздер бірнеше жаттығулар жасау арқылы дайындығымызды тексерейік .

2.Жаттығу ойнату. (оқушы бірнеше жаттығу, гамма ойнау әр түрлі штрихта)

3.Үй тапсырмасын тексеру.

Күйші жолға шықты . Күйшінің жолын жеңілдету үшін , біздер үй тапсырмасын орындайық. Үйге берілген тапсырма . «Бес қыздың бел шешпесі» күйінің авторымен танысып, күйдің I бөлімін өз бетінше нотаға қарап ойнап келу болатын.

- Есбайдың өмірбаянына тоқталсақ, ол кім?
- Күйші қай жылы туылған?
- Қандай күйлерін білесің?

Мінекей біз үй тапсырмасын орындау арқылы күйшінің жолын жеңілдеттік.

Күйші көрші ауылға келді. Той басталуға әлі екі күн уақыт бар.Есбай бұл ауылға Алтынайды көру үшін келеді. Бір үлкен киіз үйде қыз жігіттер ән шырқап , күй тартып жатады. Күйші сол жерге келіп отыра қалып Алтынайды іздейді. Күйші көз жүгірткенше болған жоқ Алтынай келе жатыр! деген дауыстар шыға бастайды. Қасына еріткен төрт қызы бар Алтынай кіріп келеді.

Жоғарлатындар, төрлетіндер деген сөзге Алтынай: Бес қыздың белін шешіп отыра қал деп күй тартсаңыздар отырамыз, дейді. Осы кезде Есбай отыра қалып осы күйді тартқан екен деседі.

Музыка тыңдау. «Бесқыздың бел шашпесін» күйін күйшілердің орындауында бір тындап көрейік. (видео көрсету) немесе мұғалім ойнап беру.

III. «Күйді аяғына дейін талдау».. «Бес қыздың бел шешпесі»

Олай болса, күйді берілген жерден әрі қарай орындап көрейік.

IV.Сергіту: 1.Домбыраны неден жасаймыз? (ағаштан) 2.Ағашты көзімізге елестетеміз. 3.Осы ағашты жанымызға қойып алып жонамыз. Оң жағымызға қойып бір,екі,үш. Сол жағымызға қойып бір,екі,үш. 4.Енді ағашты майлап аламыз.Қолды алға созып жоғары төмен бірнеше рет қайталаймыз. 5.Ою-өрнек салатын сәтте келді.Қолды иіп дөңгелетіп , жоғары көтеріп,төмен түсіріп бірнеше рет қайталаймыз. 6.Домбыра дайын болды.Домбырамызды қолымызға алып шертеміз.Оң жағымызға және сол жағымызға алып бірнеше рет қайталаймыз.

V.Қортынды.Олай болса, біз бүгінгі сабағымызды мына сөзжұмбақты шешу арқылы қортындылайық. Ол үшін, мына аспаптардың астында жасырылған сұрақтарға жауап берейік.

- 1.Есбайдың күйі?.
- 2.Есбайдың әкесі кім?
- 3.Есбай күйлері қандай аспапта орындалады?
- 4.Күйші қай елде туған?
- 5.Біз не өттік?

VI.Бағалау.

VII.Үйге тапсырма. Күйді аяғына дейін жаттап келу.

**Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданы, Қарауылтөбе ауылы
Тайпақ жалпы орта білім беретін мектебі
Мектепалды сыныбы тәрбиешісі
Габдуалиева Айгуль Байрбековна**

**БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ТӘРБИЕЛЕУ**

Бүгінде мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің алдында тұрған міндеттердің бірі – жас ұрпақтың салауатты өмір сүруге көзқарасын қалыптастыру, олардың денсаулығын сақтауға, қоршаған ортаны таза ұстауға және жоғары, сапалы білім алып, сол білімді келешектегі өмірінде пайдалана білуге тәрбиелеу.Балаларды жеке және қоғамдық гигиеналық дағдыларына тәрбиелеу - олардың денсаулықтарын қорғауда тұрмыстық, қоғамдық мінез-құлықтарының дұрыс қалыптасуында маңызды орын алады. Қазақстандағы салауатты өмір салтын дамытудың бастамасы мектепке дейінгі ұйымдардағы балалардың денсаулығын сақтаудың аса қажет екендігін көрсетеді. Балабақша жұмысына денсаулық сақтау технологияларын енгізу қажетті заман талабынан туындайды.

Мектепке дейінгі мекемедегі білім беру процесінде күнделікті салауатты өмір салтын сақтауға тәрбиелеу тәрбиешілерге балалардың денсаулығы мен психоэмоционалдық көңіл-күйінің, денсаулығының, көз жанарларының жақсаруына және тәрбиелеудегі барлық шараларды саналы түрде ұстануы сұранысына қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Салауатты өмір салты – бұл ең әуелі денсаулықты сақтауға және нығайтуға бағытталған сауықтыру жолындағы белсенді іс-әрекеттердің жиынтығы деп білемін. Адамның өмір салты өздігінен

калыптаспайды, ол салауатты өмір салтын ұстану дене қозғалыстарының белсенділігі, дұрыс толыққанды тамақтану, зиянды жат әдеттерден бойын аулақ ұстау арқылы адамның қалауымен, аталған шарттарды толық әрі уақтылы орындауымен қалыптасады. Балабақшадағы салауатты өмір салты жүйесіне мыналар жатады: таңғы жаттығу, дұрыс әрі уақытылы тамақтану, сергіту жаттығулары, тыңығу, ойын ойнау және таза ауада серуендеу. Мектепке дейінгі ұйымындағы шынықтыру-сауықтырудың негізгі міндеттері

- Баланың денсаулығын нығайту және сақтау
- Баланың дене тәрбиесінің сапалық дамуын, тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, оның өміріне қажет қимыл ептілігін қалыптастыру
- Баланың қиыл белсенділік талабын жүзеге асыруға жағдайлар тудыру
- Салауатты өмір салтының талаптарына сай тәрбиелеу
- Психологиялық және физиологиялық саулықпен қамту

Таңғы жаттығу. Дұрыс ұйымдастырылған күн тәртібі гигиеналық рәсімдердің бір уақытта күн сайын қайталануымен қамтамасыз етеді, ал бұл мінез-құлық мәдениетінің дағдылары мен әдеттерінің біртіндеп қалыптасуына жағдай жасайды. Балабақшада салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін арнайы физминуткалар жасауға болады. Мұндай жаттығулар баланың дене бітімін, аяқ қолдарын түзу, дене мүшелерінің үнемі қозғалыста болуына, қан айналым жүйесінің жақсаруына, көңіл күйлерінің көтеріңкі, оқу іс-әрекеттерінде белсенділігін арттырады.

Жалқаулықты тастаймыз,

Шынығамыз жастай біз.

Ырғағымен әуеннің

Жаттығуды бастаймыз.

Ас - адамның арқауы. Балаларды тамақтану кезінде үстел басында дұрыс отыруға, тамақты мұқият және баяу шайнап, асхана аспаптары мен сүлгілерді қолдана алуларын үйрету қажет. Ал асханадағы кезекшіліктер, тек қана үстелді дұрыс жабдықтап қана емес, сонымен бірге кезекшілікке кіріспес бұрын міндетті түрде қолдарын тазалап жуу, өзін тәртіпке келтіруі керек.

Сергіту жаттығулары. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үлгілік жоспары бойынша бекітілген сабақ кестесі бойынша оқу іс әрекеттері өткізіліп отырады. Сабақ арасында 13 минут аралығында сергіту жаттығулары өткізіліп отырады. Бала үстел үстінде қимылсыз ұзақ отырса, қанға және миға оттегі жеткіліксіз болады. Сол себепті де сергіту жаттығуларымен көз жанарларына арналған сергіту жаттығулары күнделікті өткізіліп отырады.

Орнымыздан тұрайық,

Оңға, солға қарайық.

Бір отырып, бір тұрып,

Сергіп бір қане, қалайық.

Таза ауада серуендеу. Балалардың таза ауада болуының денелік даму үшін маңызы зор және ақыл-ой тәрбиесіне жағдай жасайды. Байқағыштық дамиды, қоршаған дүние туралы ұғым кеңейеді. Баланы таза ауада серуенге шығару дене тәрбиесінің дамуына, денсаулықтарын шыңдауға, көңіл күйлерін көтеруге әсерін тигізеді. Балабақшада серуендеу күніне 2 рет (күннің бірінші және екінші жартысында) өткізіледі, ал жазда балалардың барлық уақыты ұйқы мен тамақ ішуді қоспағанда, ашық ауада өткізіледі. Серуендеулерге бөлінген уақыт қатаң сақталады, ал олардың мазмұны жыл мезгіліне, ауа температурасына, балалардың жасына байланысты болады. Қимылды ойындарды ұйымдастыру балалардың қимыл белсенділіктерін дамытып, салауатты өмір сүру дағдыларын қалыптастырады. Мысалы, мынадай ойын түрлері арқылы баланың ден қимылы мен қан айналымы жүйесін жақсартуға болады. «Омарташы», «Аралар», «Кім жылдам».

Баланың денсаулығы балалармен шынықтыру шараларын сауатты ұйымдастырылуына, мектепке дейінгі ұйымның күнтізбесін тиімді пайдаланылуына байланысты болады. Тәрбиешінің тиімді жұмысының нәтижесі балалардың көз жанарларының, денсаулықтарың жақсаруына көмегін тигізеді. Тек қана дені сау бала жеке және интеллектуалдық даму процесінде, оқуда жетістікке жете алады. Түскі ұйқыдан кейінгі жаттығуды күнделікті жүйелі түрде жүргізу барысында бала дене қимыл-қозғалысын игеріп, өзінің психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады. Күн тәртібі белгіленген іс-жоспар уақытымен жүргізіліп отырса, денсаулығы мықты, саналы, салауатты ұрпақ өсіп жетіледі және күнделікті жұмыс процесінде салауатты өмір салтын ұстана отырып, сауықтыру жұмыстарын жүргізу арқылы біз, тәрбиешілер ХХІ ғасырдың болашағы мол, дені сау, ақыл-ойы дамыған өскелең ұрпақты тәрбиелейміз.

ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Баланы жастайынан шығармашылыққа баулуда қандай іс-әрекетте болсын, баламен әңгімелесуді дұрыс құру маңызды болып табылады. Қазіргі қоғамның жаңғыруы кезеңінде халықтық дәстүр бойынша тәрбиелей отыра, балаларды сөйлетуге қызықтыратындай жағдаяттар арнайы тудырылмаса, олардың бір нәрсе туралы түсіндіріп айтуы, дәлелдеп сөйлеуі немесе ой-пікірін білдіруі ойдағыдай жүзеге аспай жатады. Бұған себеп, біріншіден, бала тілінің ата-әже ықпалымен тиісті деңгейде жетілмеуі болса, екіншіден, тәрбиеші мен мұғалімнің әңгімелесуде жіберетін қателерінің салдары болуы мүмкін. Педагогтар әдіскер ғалым Ш.Сарыбаевтың әр сабақтың тәжірибе жүзінде сөйлеу сабағы болуын ескерткенін саз сабақтарын ұйымдастыруымызда да ұмытпауымыз керек. Баламен әңгімелесу барысында бала ойлау операцияларына (талдау, жинақтау, салыстыру, қорытындылау), өз ойын білдіруге, тыңдауға және қарсыласын түсінуге, айналасындағыларға түсінік беруге, қойылған сұрақтарға жүйелі жауап беруге үйренеді. Әңгімелесуде балалардың байланыстырып сөйлеу тілі дамиды және педагог балаларды ортақ қызықты тақырыпқа жетелеп, бір-бірімен сөйлесуге деген қызығушылықтарын тудырады. Тақырып ретінде белгілі бір баланың тәжірибесі алынса және ондай әңгіме айтатын балалар көп болса, әңгіме бағалы бола түседі.

Балаларды оқу үдерісінде тілдік әрекетке келтіру үшін ғалымдар мынандай талаптар ұсынады:

1. сөйлеуге қажеттілік тудырылу, яғни балаларға тапсырмалар беруде олардың балаларды өзара сөйлтетіндей етіліп берілуі;

2. тіл мазмұнын нақтылау (не туралы сөйлейтіні);

3. тілдік құралдардың (тіл таңбалары: сөздер, сөз тіркестері, т.б.) жеткілікті болуы.

Тілдік құралдар, материалдар әрбір ұлт тілінде бар, тұрақталған, әдеби нормасы қалыптасқан, тіл заңдылықтарына сүйенетін құралдар болса, олардың қолданысқа түсуі адамдардың жасына, әлеуметтік тұрқына, біліміне, қоғамдағы орнына, жеке мінезіне, өзіндік қабілеттеріне байланысты әртүрлі болады. Мысалы, үлкендердің сөйлеуі мен баланың сөйлеуін салыстыра алмайсың, екеуі екі басқа. Үлкендер ұлт тілінде бар тілдік құралдарды баланың жасына қарай таңдап-талғап қолданбаса, балаға ойын тез қабылдата алмайды.

Сөйлеу тілі үш қызмет атқарады: қарым-қатынастық, танымдық және тәртіптеушілік. Бұны сабақта қойылатын міндеттерден байқай аламыз. Тілдің қарымқатынаста, сөйлеу ортасында дамидыны ғылыми тұрғыда дәлелденген. Тіл балаға қоршаған ортаны, оның мәдени-тұрмыстық құралдарын тануға көмектеседі. Туындаған жағдайларға байланысты орыс мектебінде оқытылатын, немесе өз ана тілінде белгілі себептерге орай еркін сөйлеп дағдыланбаған балалардың сөйлеу тілі тиісті деңгейде қалыптаспайды. Сондықтан саз, өнер мектептерінің әрқайсысында сабақ барысында әңгімелесу, баламен жеке және топтық сөйлесулер үздіксіз пайдаланылуы керек.

Сөйлеуді дамыту сабақтары-шығармашылық сабақтар. Олар әр оқушының даралығын көрсетіп, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуы керек. Мен тірек сөздермен жұмыс істеуді, сурет немесе

фотосурет бойынша эссе-сипаттамаларды, берілген тақырыпқа арналған эсселерді, оқылғанға ұқсастығын, оқушылардың бақылауларын, досыма немесе досыма хат жазуды, берілген бастама бойынша эссе жазуды кеңінен қолданамын. Жоғарыда сипатталған жаттығулар менің басшылығыммен орындалады, ал оқушылардың Тәуелсіздік деңгейі үнемі артып келеді. Балалар материалды жеткілікті түрде игеріп, тиісті жұмыс түрін орындаудың "техникасын" игерген кезде, оқушыларға үйге осындай тапсырмалар ұсынылады. Жақсы эссе жазу кезінде сөйлеуді талдау, жалпылау, логикалық тұрғыдан дұрыс, анық, сондай-ақ эмоционалды түрде құру мүмкіндігі қажет. Сондықтан біз олардың сөйлеу әрекетін дамытуға көмектесуіміз керек. "Сөйлеу әрекеті" - бұл әр түрлі қарым-қатынас жағдайында адамдардың өзара әрекеттесуі кезінде тілдік құралдардың көмегімен жүзеге асырылатын мәлімдемелерді құру мен қабылдаудың белсенді, мақсатты процесі.

Мен эсеге дайындықтың келесі кезеңдерін қолданамын:

1) сөйлеу жағдайын модельдеу. Мақсаты-мотив құру, қажетті эмоционалды көңіл-күйді қамтамасыз ету, жұмысқа деген қызығушылықты ояту, бақылауларды ұйымдастыру, жағдайдың міндеттері мен жағдайларын талқылау;

2) эсеге дайындық. Мақсаты-кейінгі жұмыс үшін база құру (жоспар, тірек сөздер, синонимдік қатарлар), қажетті білім мен әсерлердің жинақталуын ұйымдастыру;

3) эссе жазу.

Мектеп жасындағы баланың ерекшелігі-қабылдаудың тазалығы мен жеделдігі. Балалардың қиялы, қиялы, ойлап табу және жазу қажеттілігі ерекше және бай.

Сөйлеуді дамыту сабақтарын жүзеге асыратын жұмыс түрлері.

1. Еркін жазу - қалағаныңызды жазыңыз! Мен тағы да назар аударғым келеді, бұл жұмыс түрі сөйлеуді дамыту және өз жұмысыңыз үшін тақырыпты таңдау қабілетін қалыптастыру үшін өте маңызды.

2. "Менің күнделігім" - қазір есіңізде қалғаны туралы жазыңыз. Жұмыстың бұл түрін орындауды әр түрлі адамдардың жарияланған күнделіктерімен немесе әдеби кейіпкерлердің күнделіктерімен танысуға ынталандыруға болады.

3. "Қиял-сурет" - өз қиялыңызда тек сіз көре алмайтын суретті сөзбен сипаттаңыз. Егер жазылғандар жаңа және мәнерлі болса, сөздерді сызбаға енгізуге болады.

4. Тақтада жасалған суреттер бойынша мультфильм сценарийі жасөспірімнің суретті жандандыру және эссе-сипаттаманың орнына эссе-әңгіме жазу қажеттілігін қанағаттандырады.

Эссе туралы ойлау балалардың байқауға деген қызығушылығын оятады, олардың шығармашылық зарядымен оқушылардың санасын жандандырады, эмоцияларын оятады, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарына деген қызығушылығын оятады. Балалар сөзге мұқият бола бастады, тәуелсіз бола бастады, тұжырымның нақты құрылымы, ойдың негізділігі пайда болды, Тілдің бейнелі және экспрессивті құралдарын шебер қолдану байқалды. Жұмыс тәжірибесі мені, ең алдымен, балаларды берілген тақырып бойынша сөйлесуге, сөйлемдерді дұрыс құруға, дұрыс сөздерді таңдауға, сөздік қорын байытуға үйрету керек деп сендірді.

Қорыта айтқанда, оқушылардың тілін дамытуға қазақ әдебиетін орындай, жүйелі пайдалана білген әрбір ұстаз баланың санасын арттыра отырып, түсінігін кеңейтіп ұғымын байытады. Сонымен қатар баланың ойлау белсенділігі артады, өз бетімен жұмыс түрі дамиды, өз ойын еркін жеткізе алады.

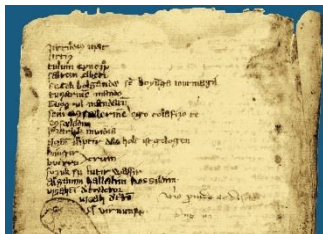
**Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Егіндібұлақ селосы
Қ.Смайылов атындағы №43 жалпы білім беретін тірек мектебі
Тарих пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Сағатов Балкан Рымбаевич**

МОҢҒОЛ ШАПҚЫНШЫЛЫҚТАРЫНЫҢ САЛДАРЛАРЫ

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі:	6.3 А XIII – XV ғасырдың I жартысындағы Қазақстан <u>Зерттеу сұрағы:</u> Орталық Азияға ең үлкен өзгерісті әкелген кімдер: қыпшақтар ма, әлде моңғолдар ма?	
Мектеп:	«Қ.Смайылов атындағы №43 ЖББ тірек мектебі (РО) жанындағы интернат» КММ	
Мұғалімнің аты-жөні:	Сағатов Балкан Рымбаевич, тарих пәні, педагог-зерттеуші	
Сынып: 6	Қатысқандар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақ тақырыбы	Моңғол шапқыншылықтарының салдарлары	
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	6.1.1.2 – XIII-XV ғасырлардағы мемлекеттердің этноәлеуметтік құрылымын анықтау; 6.3.1.8 – Қазақстан аумағындағы мемлекеттердің басқару жүйесінің ерекшеліктерін анықтау	
Сабақ мақсаттары	Моңғол шапқыншылығы салдарын талдап, ассимиляция әсерінен болған өзгерістерді анықтау	
Бағалау критерийлері	XIII-XV ғасырлардағы моңғолдар мен қыпшақтардың әсерінен болған Қазақстан территориясындағы өзгерістерге дәлел келтіреді; XIII-XV ғасырлардағы Қазақстан аумағында құрылған мемлекеттердің этноәлеуметтік құрылымындағы өзгерістерді талдайды;	
Тілдік мақсаттары	Бейнематериалды көріп, оның мәнін талқылау (<i>тыңдалым және айтылым дағдылары</i>); Тыңдаған бейнематериалды жазбаша мазмұндау (<i>жазылым дағдылары</i>); Тарихи дерекпен жұмыс(<i>оқылым, жазылым және айтылым дағдылары</i>). Пәнге қатысты лексика мен терминология Ассимиляция, Миграция, Ұлыс, Құрылтай. Диалогқа/жазылымға қажетті тіркестер Менің ойымша Моңғол империясының ыдырауы... Моңғолдардың түркіленуінің дәлелі ретінде	
Құндылықтарды дарыту	Құндылықтар: - патриотизм - отансүйгіштік - өз халқы үшін мақтаныш - көшбасшылық - ұлттық сана – сезім - бостандық	
Пәнаралық байланыстар	«Дүние жүзі тарихы» пәнінен алған білімдерін жаңа білімді бекітуде қолданады. «География» пәнінен алған білімдерін картамен жұмыс жасау барысында пайдаланады.	
Бастапқы білім	Моңғол империясының шапқыншылықтарын біледі	
Сабақ барысы		

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар																																								
Сабақтың басы 0-10 мин	(Б) БЫМ. Иллюстрациямен жұмыс. Сіздер нені көріп тұрсыздар? Қандай сұрақтар туындады? Қандай сезімдесіздер? Қандай қорытынды шығара аласыздар? Жаңа сабақтың тақырыбын, зерттеу сұрағы, мақсаты мен бағалау критерийлерін таныстырыңыз. Тақырыпқа қатысты жаңа сөздер мен терминдарды таныстыру мақсатында оқушыларға сәйкестендіру тапсырмасын орындайды.	Қазақстан тарихы көне заманнан бүгінгі күнге дейін. 5 томдық. II том. Атамұра, 2010 Өзгеріс пен ұқсастықты анықтауға арналған суреттер																																								
Сабақтың ортасы 11-30 мин	Зерттеу және талдау Т. Дерекпен жұмыс 2 тапсырма: 1 топ: Орта Азияға моңғолдардың әкелген өзгерісін анықтаңыз. 2 топ: Орта Азияға қыпшақтардың әкелген өзгерісін анықтаңыз. 3 топ: Орта Азияға моңғолдардың және қыпшақтардың әсерінен болған 2 өзгерістің маңыздылығын дәлелдеңіз. Дескриптор: 1 топ: Орта Азияға моңғолдардың өзгеріс әкелгенін дәлелдейтін 4 дәйек және дәлел келтіреді 2 топ: Орта Азияға қыпшақтардың өзгеріс әкелгенін дәлелдейтін 4 дәйек және дәлел келтіреді 3 топ: Орта Азияға моңғолдардың және қыпшақтардың әсерінен болған 2 өзгерістің маңыздылығын анықтап, талдайды. 3 тапсырма: Берілген оқиғаларды сәйкес салалары бойынша жіктеп, маңыздылығы бойынша орналастырыңыз Келесі тапсырманың ерекшелігі алдыңғы тапсырманың жалғасы немесе зерттеу нәтижелерін нақтылау үшін беріледі. Енді 3 топ оқушыларына бірдей тапсырма ұсынамыз. Оқушылар өздері анықтаған немесе мән бермей кеткен өзгерістерді алдын ала үлестірме парақшаларына дайындап қоямыз. Зерттеу нәтижелерін белгілеу көшпенділердің мемлекеттік жүйесінде таңба, мөр ұстау, ел билеушісін «хан, қаған» деп атау, елін жүзге бөліп басқару, шекара әскерінің таңдауы тобын жасақтау, хан ордасының әкімшілік ісін жүргізудің біршама дамыған үлгісі моңғолдың ұлыстық билігі тұсында одан әрі жетілдірілді. аскері мыңдық, жүздік, ондық жүйесін құрып, әскери жорықтың салтанат рәсімдері барынша жетілдірілді. Жошы ұлысы аумағында қыпшақ тілі мемлекеттік тіл деп есептелді. құрылтай жүйесінің ауқымы мен ролі ұлғая түсті. 1285 жылы Берке хан, одан 45 жылдан кейін Өзбек хан Ислам дінін өз елінің мемлекеттік діні деп қабылдағаннан кейін Ислам діні Моңғол ұлыстары дәуірінде мемлекеттік дәрежеге ие болып, көшпенділер арасына да кеңінен тарала бастады. «қыпшақтану» («түркілену») үдерісі орын алды.	Оқушыларға қажетті ақпараттарды жинау үшін әр түрлі деректер ұсынылады. Моңғолдардың басқару жүйесі туралы мәтін. Моңғолдардың жаулап алу бағыттары көрсетілген карта Қазақстан территориясындағы ұлыстардың құрылуы туралы карта. ҚЫПШАҚ ТІЛІНІҢ ҚҰДІРЕТІ http://e-history.kz/kz/publications/view/239 9 Кодекс Куманикус Қыпшақтану үдерісі туралы мәтін																																								
30-38 мин	Мұнда қыпшақтардың да моңғолдардың да әсері берілген. Оқушылар келесі кестенің сәйкес бөлігіне осы өзгерістерді анықтау қажет. <table><tr><th></th><th colspan="2">Моңғолдардың келуімен</th><th colspan="2">Қыпшақтардың келуімен</th></tr><tr><th></th><th>өзгерді</th><th>өзгермеді</th><th>өзгерді</th><th>өзгермеді</th></tr><tr><td>Саяси.</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Экономикалық</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Әлеуметтік</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Мәдени</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Этникалық</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Қорытынды</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>		Моңғолдардың келуімен		Қыпшақтардың келуімен			өзгерді	өзгермеді	өзгерді	өзгермеді	Саяси.					Экономикалық					Әлеуметтік					Мәдени					Этникалық					Қорытынды					
	Моңғолдардың келуімен		Қыпшақтардың келуімен																																							
	өзгерді	өзгермеді	өзгерді	өзгермеді																																						
Саяси.																																										
Экономикалық																																										
Әлеуметтік																																										
Мәдени																																										
Этникалық																																										
Қорытынды																																										

Дескриптор:

- Қыпшақтардың қай салада өзгерістері басым болғанын көрсетеді
- Моңғолдардың қай салада өзгерістері басым болғанын көрсетеді
- Өзгерістерді маңыздылығы деңгейі бойынша орналастырады
- Қорытындылайды.

Кері байланыс. Мұғалімнің бағалауы**Интерпретация**

5 – «қатты өзгертті»

3 – «айтарлықтай өзгертті»

1 – «мүлдем өзгерткен жоқ»

Оқушылар сабақ соңында диаграммаға қатты өзгертті, айтарлықтай өзгертті, мүлдем өзгерткен жоқ деп 5 баллдық шкала бойынша бағалайды.

Махмұд Қашқаридің қыпшақтардың этноәлеуметтік жіктелуі туралы жазбалары.

Қыпшақ қоғамындағы әлеуметтік жіктелуге дәлел Ибн Баттутаның деректері.

Сабақтың соңы

39-40 мин

Рефлексия:

Бүгінгі сабақтан алған әсері «Бес бармақ» тәсілі бойынша жүргізіледі. Бұл тәсіл арқылы барлығын түсіндім, енді түсініп келемін, түсінбедім деген сұрақтардың пәрменінде белгілейді.

Саралау – оқушыларға қалай көбірек қолдау көрсетуді жоспарлайсыз? Қабі леті жоғары оқушыларға қандай міндет қояды жоспарлап отырсыз?

Сыныптық талқылау барысында оқушылардың сұрақтарды түсіну деңгейі анықталады, сын тұрғысынан ойлау, тарихи деректермен және белгілі бір фокусқа бағытталып жұмыс жасау дағдылары дами бастайды.

Бағалау – оқушылардың материалды меңгеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлайсыз?

Оқушылар өзара критерийлер арқылы бағалайды. Мұғалімнің кері байланысы.

Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы

Интерактивті тақтамен мөлшерлі жұмыс жасайды.

Сабақ бойынша рефлексия

Сабақ мақсаттары/оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба? Оқушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме? Жеткізбесе, неліктен?

Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме?

Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма?

Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?

Бұл бөлімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз.

Сабақ барысында ОМ толығымен ашылды. Оқушылардың көпшілігі оқу мақсаттарына қол жеткізді. Оны оқушылардың мәтінді талдау барысында, өз пікірлерін дәлелдермен негіздеу барысынан байқауға болады. Кейбір оқушыларға көмек көрсетілді.

Әр топқа басқа оқушыларға қолдау көрсету мақсатында тілдік қабілеті жоғары оқушылар отырғызылды.

Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды. Жоспар бойынша барлық тапсырмалар орындалды.

Сабақ жоспарынан үлкен ауытқулар болған жоқ. Тек оқушылар білімдерін мәлімдеу барысында уақытты үнемдемейді. Сабақ уақытын тиімді пайдалануды арттыру керек.

Жалпы баға

Сабақтың жақсы өткен екі аспектісі (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)?

1:

2:

Сабақты жақсартуға не ықпал ете алады (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)?

1: уақытты тиімді қолдану

2: бейнематериалды тыңдауға уақыт тапшылығы

Сабақ барысында сынып туралы немесе жекелеген оқушылардың жетістік/қиындықтары туралы нені білдім, келесі сабақтарда неге көңіл бөлу қажет?

Жұптық және топтық жұмыстар оқушылардың бірлесіп жұмыс жасау (бірін бірі тыңдау, өз пікірін білдіру, дәлелдер келтіру) дағдыларын жетілдіруге әсерін тигізді. Берілген тапсырмаларды орындау барысында топтағы оқушылардың әрекетін бақылауды, қажет болған жағдайда көмек көрсетілу керектігіне көз жеткіздім. Келесі сабақтарға уақытты тиімді қолдануды ескердім.

Қарағанды облысы, Балқаш қаласы
«Бауыржан Момышұлы атындағы жалпы білім беретін мектебі» КММ
Шетел тілі пәні мұғалімі
Қалиасқарова Жазира Қазбекқызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ МЕН ЖАТТЫҒУЛАРЫ

Кіріспе

Бүгінде ағылшын тілі – халықаралық қарым-қатынас пен жаһандану дәуіріндегі негізгі тілдердің бірі. Қазақстанда да көптілді білім беру саясатының бір бөлігі ретінде ағылшын тілін меңгеруге ерекше көңіл бөлінуде. Дегенмен, көптеген оқушылар үшін ағылшын тілінде еркін сөйлеу – ең күрделі дағдылардың бірі болып табылады. Тілді меңгеру тек грамматикалық ережелерді білумен шектелмейді, ол қарым-қатынас жасауды, өз ойын еркін жеткізуді, тыңдаушыны түсінуді талап етеді.

Осыған байланысты, оқушылардың сөйлеу дағдысын дамыту үшін түрлі әдіс-тәсілдер мен жаттығуларды тиімді пайдалану маңызды. Бұл мақалада ағылшын тілін үйретуде сөйлеу қабілетін жетілдіруге бағытталған әдістер қарастырылады.

1. Оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыруға арналған негізгі әдістер

1.1. Коммуникативтік оқыту әдісі

Коммуникативтік әдіс – тілді шынайы қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға бағытталған. Бұл әдіс оқушылардың тілдік ортаға бейімделуіне және өз ойын еркін жеткізуіне көмектеседі.

Коммуникативтік әдісті қолдану үшін:

- Сабақ барысында оқушыларды бір-бірімен диалог құруға ынталандыру
- Шынайы өмірлік жағдайларға негізделген әңгімелесулер ұйымдастыру
- Оқушыларды өз ойларын толық және нақты жеткізуге баулу

1.2. Жобалық оқыту әдісі

Жобалық әдіс – оқушылардың зерттеу қабілеттерін дамытумен қатар, ағылшын тілінде сөйлеу дағдысын жетілдіруге мүмкіндік беретін тиімді тәсіл.

Бұл әдісті жүзеге асыру үшін:

- Оқушылар белгілі бір тақырыпта зерттеу жүргізіп, оны ағылшын тілінде таныстырады
- Белгілі бір мәдениет, ел немесе тарихи оқиға туралы презентация жасайды
- Өзіндік қызығушылықтары негізінде шағын зерттеу жобаларын әзірлейді

1.3. Дебат және пікірталас әдісі

Дебат пен пікірталас оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытады және өз көзқарасын дәлелдей білуге үйретеді. Бұл әдіс сөйлеу дағдысын жетілдірумен қатар, тілдік кедергілерді жеңуге көмектеседі.

Оқушыларды дебатқа қатыстыру үшін:

- Оларды екі немесе бірнеше топқа бөліп, белгілі бір тақырып бойынша пікірталас ұйымдастыру
- "Келісемін/Келіспеймін" сияқты қарама-қайшы көзқарастарды талқылау
- Оқушыларға дәлелдер келтіру арқылы пікірін қорғауды үйрету

1.4. Ойын әдісі

Ойын арқылы оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығы артады, сөздік қоры байиды және сөйлеу дағдысы жақсарады.

Сөйлеу дағдысын дамытуға арналған ойындар:

- "Сөзді тап" – оқушыларға белгілі бір сурет көрсетіліп, олар оны ағылшын тілінде сипаттайды
- "Сөздік эстафета" – бір оқушы сөз айтып, келесі оқушы оған байланысты сөйлем құрайды
- "Тақырыптық сахналық қойылым" – оқушылар белгілі бір жағдайды сахналап, ағылшын тілінде сөйлеседі

2. Сөйлеу дағдысын дамытуға арналған жаттығулар

2.1. Диалог құрастыру

Оқушыларға қысқа диалог үлгілері беріліп, олар өз бетінше жаңа диалогтар құрастырады. Бұл жаттығу оқушылардың қарым-қатынас жасау қабілетін дамытады.

2.2. Сурет бойынша әңгіме құру

Оқушыларға сурет көрсетіліп, олар сол сурет негізінде әңгіме құрайды. Бұл жаттығу сөздік қорды кеңейтіп, сөйлеу қабілетін арттырады.

2.3. Сұрақ-жауап жаттығулары

Мұғалім белгілі бір тақырып бойынша сұрақтар қойып, оқушылардан толық жауап беруін талап етеді.

2.4. Тізбекті әңгіме құру

Бір оқушы сөйлем бастайды, келесі оқушы оның жалғасын айтып, сөйлемдер біртіндеп толыққанды әңгімеге айналады.

2.5. Подкаст немесе бейнежазба жасау

Оқушылар өздері таңдаған тақырыпта қысқа видео немесе аудиожазба дайындап, оны сыныпта талқылайды.

3. Тілдік кедергілерді жеңу жолдары

Көптеген оқушылар ағылшын тілінде сөйлегенде ұялады немесе қате жіберемін деп қорқады. Бұл мәселені шешу үшін:

- Қателіктерден қорықпау керектігін түсіндіру
- Қолайлы тілдік орта қалыптастыру
- Оқушыларды үнемі мадақтап, олардың жетістіктерін атап өту

4. Заманауи технологияларды пайдалану

Қазіргі заманғы технологиялар ағылшын тілін меңгеруді жеңілдетеді.

- Мобильді қосымшалар: Duolingo, BBC Learning English, Memrise
- Онлайн платформалар: Coursera, edX, FutureLearn
- Сөйлесу платформалары: HelloTalk, Tandem

Қорытынды

Ағылшын тілін меңгеруде оқушылардың сөйлеу дағдысын дамыту маңызды рөл атқарады. Коммуникативтік әдіс, жобалық оқыту, дебаттар, ойындар және әртүрлі жаттығулар оқушылардың ағылшын тілінде еркін сөйлеу қабілетін арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, тілдік кедергілерді жеңу үшін қолайлы орта қалыптастыру және заманауи технологияларды пайдалану қажет.

Тілді үйренуде ең бастысы – тұрақты тәжірибе мен үздіксіз жаттығу екенін ұмытпау керек. Тек осы жағдайда ғана оқушылар ағылшын тілін еркін меңгеріп, оны қарым-қатынас құралы ретінде тиімді пайдалана алады.

**Қызылорда қаласы
№215 орта мектеп
Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары, педагог-сарапшы
Нуржакипова Жадира Усмановна**

ДИРЕКТОРДЫҢ ОҚУ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ОРНЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ РӨЛІ

Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары – кез келген оқу орнында маңызды қызмет. Бұл адам академиялық бағдарламаларды қадағалап, оқушылардың сапалы білім алуын қамтамасыз етеді. Директордың орынбасары оқу орнының миссиясы мен көзқарасына сәйкес келетін білім беру саясатын әзірлеу және енгізу үшін директормен тығыз байланыста жұмыс істейді. Оқу ісі жөніндегі директордың негізгі міндеттерінің бірі оқу жоспарын әзірлеу және басқару болып табылады. Бұл оқу бағдарламасының өзектілігін, жаңартылғанын және білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруын қамтамасыз етуді қамтиды. Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары сонымен қатар оқу бағдарламасына сәйкес келетін сабақ жоспарлары мен оқу материалдарын әзірлеу үшін оқытушылар құрамымен жұмыс істейді.

Қазіргі кезеңде мектепке қойылатын әлеуметтік талаптар сапалы түрде өзгерді, сондықтан директордың оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары осы өзгерістерді көрсету үшін өз жұмыстарын қайта құрылымдау керек. Мектепшілік басқару жүйесінде қалыптасқан стереотиптерден бас тарту, басқару жұмысының технологиясын өзгерту ұсынылады. Оқу-тәрбие орынбасарлары басқарудың теориясы мен тәжірибесін неғұрлым жақсы білсе, оның жұмыс істеуі жеңіл, жұмысы да нәтижелі болатыны белгілі.

Осы уақытқа дейін директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының рөлі жайында оның жақсы пән мұғалімі болуы жеткілікті деп есептеліп келді, алайда қазіргі таңда білім беру саласын жаңарту оқыту процесіне ғана емес, түпкілікті барлық басқару сатыларына оң әсер етіп келеді, осылайша оқу завучының кәсіби деңгейін арттыру мақсатында білім менеджменті, экономика, құқық, ақпараттық технологиялар, білім беру жүйесіндегі менеджмент мәселесіне арналған пәндер бойынша біліктілігін арттыру және білімін жетілдіру бойынша жұмыстар жүргізіліп келеді. Көптеген елдерде жалпы білім беру мекемелері үшін оқу ісінің орынбасарларын даярлау мақсатты түрде ұйымдастырылады.

Мектеп – басқарусыз елестетуге болмайтын біртұтас құрылым. Функционалдық міндеттерді нақты анықтау тапсырылған жұмысқа толық жауапкершілікпен қарауға мүмкіндік береді. Директордың оқу ісі орынбасары мектептегі оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруға, оқу жоспарларының орындалуына, оқыту сапасына жауапты, сондай-ақ оқу-тәрбие жұмысының ұйымдастырылуын, оқушылардың үлгерімі мен сабаққа қатысуын қадағалайды, мұғалімдердің оқу жүктемесін реттейді, мектептегі әдістемелік жұмысты, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастырады.

Оқу орынбасары үшін ұжым жұмысын, біртұтас педагогикалық процесті ұйымдастыра білу – басты қасиеттердің бірі. Педагогикалық ұжымды, ұстаздарды ынтымақтастық пен өзара түсіністікке негізделген өз айналасына пікірлестер ұжымын жинай алатын адам басқарған жөн. Оқу жұмысы бойынша орынбасар оқу процесінің «қозғалтқышы» рөлін атқарады, оның барлық күш-жігері ұжымдағы жұмыс ырғағын сақтауға, жағымды микроклиматты, мектептегі қызметкерлердің продуктивті өзара әрекетін жасауға бағытталған.

Заманауи жағдайда директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары өз саласында кәсіби және сауатты менеджер, басқару мәдениетінің органикалық тасымалдаушысы болуы керек. Г.М. Ключева басқарушылық мәдениетті дамыту шеңберінде басқару дағдыларының үш негізгі түрін белгілейді: техникалық (шеберлік), тұлғааралық (байланыс, көпшілдік) және концептуалды (процесті ұйымдастыруды тұтас құбылыс ретінде түсіну және көру қабілеті).

Біздің ойымызша, қазіргі қоғам жағдайында нағыз көшбасшы болу үшін ұжым қызметкерлеріне бұйрық берудегі билікке деген ұмтылыс пен эмоционалды талапшылдық жеткіліксіз. Жалпы білім беру ұйымында сирек кездесетін осы нақты жағдайда өзін қызметкерлердің орнына қоя білетін, жоғары білімді, өз ісіне жауапты тұлға болуы керек.

Оқу орынбасарларының негізгі рөлі жас мамандарды педагогикалық қызмет жолына бейімдеуде де көрінеді. Жас мұғалімнің педагогикалық қызметінің басынан бастап директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары әртүрлі бақылау түрлерінің көмегімен оның қабілеттері мен мүмкіндіктерін тексереді: сабақтар мен ашық іс-шараларға қатысуы, жұмыс құжаттамасын жүргізудің дұрыстығын зерделеу, оқушылармен кері байланыс жүргізуі. Егер жас мұғалім интеллектуалдық және шығармашылық әрекетке дайын болса, бақылау кезеңінен әдістемелік қамтамасыз ету процесі белсенді кезеңге өтеді.

Біріншіден, біз кәсіби білім беру және оны үздіксіз жетілдіру сияқты педагогикалық қызметтің негізі туралы айтып отырмыз.

Екіншіден, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары еліміздің жан-жақты дамыған азаматын тәрбиелеуге шақырылған ұстаздың кәсіби миссиясы мен педагог мамандығына жан-жақты көзқарасын қалыптастыруға көмектеседі. Бұл үшін қызмет жолын жаңадан бастаған мұғалімге өзінің кәсіби қызметінің екі негізгі мақсатын тұжырымдауға үйрету керек (продуктивті білім беру процесін қалай құру керек және сонымен бірге күнделікті жұмысымен жалпы білім берудің тиімділігін тұрақты арттыруға қалай үлес қосу керек?).

Үшіншіден, жаңа оқу жылының басталуы қарсаңында директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары оқу пәндері бойынша оқытушылар жасаған жұмыс бағдарламаларының жалпы білім беру ұйымының жұмыс бағдарламасы туралы ережеге сәйкестігін мұқият тексеруі қажет.

Педагогикалық тәжірибені берудің үздіксіздігіне ерекше назар аудару керек, ол үшін ғылыми-педагогикалық қызметке қабілеті бар ұжым мүшелерін анықтау және олардың жұмысын ынталандыру қажет. Тәжірибенің тиісті деңгейде нақты берілуі тек жоғары оқу орындары мен ғылыми ұйымдардың базасында өткізілетін әртүрлі деңгейдегі конференцияларға оқытушылардың ғылыми және ғылыми-әдістемелік мақалаларымен қатысуы, конференциялардың нәтижесінде шығарылатын жинақтарда материалдардың міндетті түрде жариялануы арқылы қамтамасыз етіледі.

Заманауи жағдайда директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының маңызды функцияларының бірі мұғалімдердің оқушылармен бірлескен жұмысын, дарынды балаларды анықтау және дамытуды қолдау болып табылады. Оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмысында тәжірибе жинақтауымен түрленетін оқу және ғылыми-зерттеу жұмыстары ерекше назар аударуды қажет етеді.

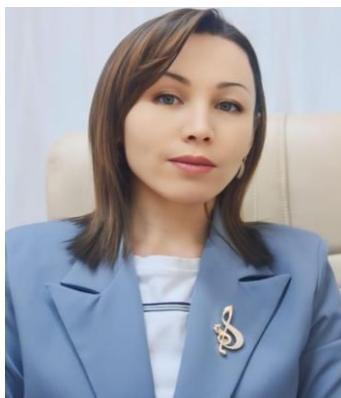
Ақырында, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары бүкіл аттестаттау рәсімі барысында біліктілік санатына мұғалімдерді аттестациялау кезінде әдістемелік қолдау көрсетеді.

Осылайша, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары білім беру саласындағы көшбасшылар тобының маңызды мүшесі болып табылады. Олардың оқу бағдарламасын әзірлеудегі, мұғалімдерді бақылаудағы, оқушыларды бағалаудағы және оларға қолдау көрсетудегі рөлі мектеп түлектерінің болашақта табысқа жетуіне дайындайтын сапалы білім алуын қамтамасыз ету үшін өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Багирова З.К. Управленческая культура руководителя общеобразовательной школы: структура и содержание // Мир науки, культуры, образования. 2015. №2 (51). С. 40-42.
2. Ключева Г.М. Управленческая культура как детерминанта профессионализации педагога // Новый взгляд. Международный научный вестник. 2014. №4. С. 51-60.

Абай облысы, Семей қаласы
"№15 жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Музыка пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші, тәрбие ісінің орынбасары
Укижанова Айнур Турсыновна

КИНО ЖӘНЕ МУЗЫКА

Бөлімі:	Музыка және өнер түрлері
Педагогтің аты жөні:	Укижанова Айнур Турсыновна
Күні:	
Сынып: 6 «ә»	Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Кино және музыка
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	6.1.1.1 – тыңдаған музыкалық шығарманы талдау және өнердің түрлері, стилі және жанрларын, сонымен қатар, кино өнерінің музыкамен байланысын анықтау;
Сабақтың мақсаты:	Музыка мен кино өнерінің тығыз байланыста екендігін біледі, тыңдаған музыкалық шығарманың жанрын анықтайды; «Туған ел» әнінің көңіл-күйі мен көркем бейнесін жеткізе отырып орындауды үйренеді.

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі (уақыты)	Педагог әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 7 мин.	Ұйымдастыру кезеңі: Музыкалық амандасу. Әнұранды орындау. Ұй тапсырмасын тексеру. «Музыкалық қалпақ» әдісі бойынша	«Жаса Қазақстан» әнін жатқа айтады Оқушылар сұрақтарға жауап беріп, сыныптастарының пікірін толықтырады. Топ бойынша тапсырмалар үйлестіреді 1-топ «Қыз Жібек» 2-топ «Менің атым Қожа» 3-топ «Тақиялы періште»	Қалыптастырушы бағалау: Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға «Жарайсың!» деген мадақтау сөзімен ынталандыру	Пианино Музыка оқулығы
Жаңа сабаққа кіріспе	«Миға шабуыл» әдісін қолдану арқылы мұғалім жаңа сабақтың тақырыбы, мақсатымен таныстырады.	Кинодағы басты кейіпкерлер мен актерлерді сәйкестендіріп, тапсырманы орындайды.	-Мәтінмен жұмыс жасайды -Сұраққа жауап береді	Видео роликтер
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу.	1-тапсырма. Топтық жұмыс 2-тапсырма. Жұптық жұмыс Берілген тапсырмаларды орындатады, бақылайды, үлгі көрсетеді. 3 –тапсырма. Жеке жұмыс 4-тапсырма. Музыка тыңдау және талдау Сергіту сәті Ән үйрену. «Туған ел» әні	Экранда көрсетілген басты кейіпкерлердің есімдерін атайды. Тыңдаған музыканың қандай жанр екендігін айтады	Балалар қойылған сұрақтарға жауап беріп өз ойларымен бөліседі. Бір бірін «Бас бармақ бағамдары арқылы бағалайды	Оқулық, жұмыс дәптерлері

Сабақтың соңы Ой толғаныс.	Үйге тапсырма: «Біздің сынып» тақырыбында шағын кино түсіру; «Туған ел» әнін жаттау. Рефлексия «Гүл шоғы» әдісі. қызыл түс- сабақ ұнады, бәрі түсінікті. көк түс- тақырыпты дұрыс түсінбедім, сұрақтарым бар.	Әнді үйрену кезінде мұғалім шығарманы таза интонациямен орындалуына назар аударады. Оқушылар сабақ туралы өз ойларын айтып, гүл шоғын жасайды.	«От шашу» әдісі арқылы бағалайды. Мұғалім оқушылардың сабаққа қатысқан белсенділігіне қарай бағалайды.	Интербел сенді тақта Музыкалық аспаптар Пианино
-----------------------------------	---	--	--	--

Түркістан облысы, Келес ауданы, Бірлік ауылы
№57 Ә.Жангелдин атындағы жалпы білім беретін мектеп
Физика және информатика пәні мұғалімі, педагог-модератор
Мырзагелдиева Жамила Доктырбековна

ФИЗИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

«Ұстаздың қолында адам өмірінің келешектегі тұтас тағдыры тұр»
В.Г. Белинский

Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ тәрбиелеу десек, қазіргі кездің күн тәртібінде тұрған басты мәселе – нәтижелі білім беру, білім сапасын арттыру және рухани дүниесі бай жан-жақты дамыған, шығармашыл білімді тұлға тәрбиелеу, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру.

Бүгінгі акпараттандыру заманында білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту білім берудің ең жоғарғы мақсаттарының бірі болып отыр.

Қазіргі кезде физика пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық ойлау қабілеті мен шығармашылық тұрғыдағы жұмысын дамытуда өз бетімен жұмыс жасаулары және логикалық тапсырмаларды орындаудың маңызы зор.

Бүгінгі күнде физика пәнін сапалы оқыту ізденістері білім берушілерді толғандырып отырған келелі мәселелердің бірі. Осы орайда кез-келген педагогикалық жаңа технология оқушылардың сабақ барысындағы белсенділігін арттыруға тікелей әсер етуі керек, оқушы білімді дайын күйінде мұғалім

түсіндірмесінен алмай, өзінің өмірлік тәжірибесіне сүйену арқылы танымдық шығармашылық тапсырмаларды орындау негізінде әр түрлі өнімдер жасауы арқылы алуға тиіс. Нәтижесінде оқушының дүниетанымы кеңейіп, өзіндік пікірі мен көзқарасы қалыптасады. Теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Сыни тұрғыдан ойлау барысында, бала өз заманының озық өнегесін санасына сіңіреді, функционалдық сауаттылығы артады, басқаның пікірін тыңдауға дағдыланады және өзі де пікір айтуға үйренеді.

Өзім сабақ беретін 7-9 сыныптарда менің жұмыс тәжірибемнің мақсаты: физика сабағында бағдарлама материалын сапалы меңгерту үшін оқыту мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы арқылы және топтық жұмыс түрлерін, деңгейлік тапсырмаларды орындату, тірек сызбаларды, ойын түрлерін қолданып, логикалық және эксперименттік мазмұнды есептер шығарта отырып, білім алушылар бір-бірімен пікірлесе білуге, ойларын нақты, ашық жеткізе білуге, тұжырымдарын жасауға үйрету.

Білім алушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту үшін сапалы есептерді өз бетінше шығаруына көп көңіл бөлемін. Сапалы есептер білім алушының логикалық ойлау қабілетін шыңдайды және пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сабақта әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, білім алушылардың ой-өрісін дамытуға, есептер шығару кезінде қызығушылығын арттыруға, теориялық білімдерін практикада қолдана білуге үйретеді.

Сапалы есептер шығару барысында білім алушылар қажетті көлемдегі білімді игеріп қана қоймастан, өз бетінше шешім қабылдауға және болашақта мамандық таңдауына ынталандырылады. Сабақта сапалы есептер шығару арқылы алған білімдерін білім алушылар күнделікті өмірмен байланыстырып отырады, өйткені білім алушылар ойлауға да ойлануға да қабілетті.

Физикалық білімді жедел қабылдату мен меңгерту әр алуан көрнекі және техникалық құралдарды (модельдерді, кестелерді, тірек сызбаларды, суреттерді, жаңа технологияларды) тиімді пайдалану арқылы іске асады.

Жаңа технологияның басты мақсаты – өздігінен дамуға ұмтылатын жеке тұлғаны қалыптастыру.

Ақпараттық қатынастық технология құралдарын оқу, тәрбие үдерісіне қолдану әдістері сан алуан.

1. Білім алушыға берілетін білімнің сапасы артады;
2. Білім алушымен жүргізілетін жұмыстың дәлдігі артады;
3. АКТ-ны пайдаланғанда білім берушінің атқаратын қызметі жеңілдейді.

Физика – эксперименттік ғылым болғандықтан, онда теорияны практикамен ұштастыру мақсатында кейбір тақырыптардан кейін зертханалық жұмыстар өткізіледі.

Қазіргі таңда білім берушінің негізгі ұстанған мақсаты – білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу материалын қаншалықты деңгейде меңгергенін бақылаудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабақта тиімді пайдалана білу. «Білімнен қымбат нәрсе жоқ. Көңілде жатса баспай тот» дегендей білім алушылар алған сапалы білімдерін, тәрбиесін, бойға дарыған өнерлерін үнемі жаңғыртып, жетілдіріп оны ғылыми жетістіктермен толықтырып отыруы тиіс.

Қорыта айтқанда, елдің ертеңі білімнің тереңдігімен өлшенеді демекші функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың басты міндеті – білім алушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдануымен қатар тәуелсіз еліміздің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға үлестерін қосу болып табылады. Осы ретте, жаратылыстану бағытындағы пәндерін дұрыс жүргізе білудің маңызы зор.

Үздіксіз өзгеріп тұрған әлем адамнан да қабілет пен қажеттіліктерді үздіксіз дамытуды талап етеді. Сондықтан білім беру саласының басты мақсаты білім алушыларды өзгермелі өмірде қорықпай, еркін өмір сүруге, білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеге, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту және олардың шынайы өмірде дара тұлға етіп қалыптасуына ықпал ету.

Абай облысы, Көкпекті ауданы, Мамай ауылы
Амангелді атындағы орта мектебі
Математика пәнінің мұғалімі
Кусайнова Галия Жунусовна

МАТЕМАТИКА ПӘНІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІГІ

Қазіргі уақытта жалпы білім берудің мемлекеттік стандарттарын сынақтан өткізу және енгізу аясында жүзеге асырылып жатқан мектептегі білім беруді модернизациялау білім беру жүйесінен тыс маңызды болуы керек білім беру нәтижелеріне қойылатын талаптарды бірінші орынға қояды. Сондықтан ХХІ ғасырдағы мектептегі білім берудің мақсаты-оқушының оқу процесінде өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасау, оқушының өмір жолының барлық кезеңдерінде өнімді, тәуелсіз іс-әрекеттің субъектісі болуға дайындығын қалыптастыру.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде математиканы оқытудың инновациялық технологияларын енгізу ерекше өзекті болып табылады, ол мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады: оқу процесін демократияландыру; оқушылардың оқудағы дербестігін қамтамасыз ету; оқу процесінде мұғалімнің рөлін елеулі өзгерту; кооперативті оқытуды енгізу; оқу процесін даралау; оқу процесін ақпараттандыру; оқу процесін қарқындату және оқушыларды барынша жандандыру онда; проблемалық оқыту тәсілін қолдану. Заманауи ақпараттық технологияларды, атап айтқанда дербес компьютерді пайдалану оқушылардың білімін бағалау процесін күшейтуге, оны жүйелі, жедел етуге мүмкіндік береді. Интерактивті технологияны мектептегі математика сабағының барлық дерлік құрылымдық кезеңдерінде үй тапсырмасын тексеру кезінде де, білімді жалпылау және жүйелеу кезінде де қолдануға болады.

Мектеп оқушыларының математикалық дамуы мен өзін-өзі дамытуының басты шарты оқу материалын қайта құрылымдау арқылы математикалық білімнің тұтастығына қол жеткізу болып табылады. Күрделі математикалық тақырыптарды зерделеуді үш кезеңде жүзеге асырған жөн:

- 1) схема-кестелерді және түсініктеме берілген басқаруды пайдалана отырып, семантикалық білімді анықтау кезеңі;
- 2) ұғымдар нақтыланатын, тақырып бойынша білімді жалпылау жүргізілетін, саналы түрде пайдалану дағдысы пысықталатын, дәлелді пайымдаулар қалыптастырылатын озық кезең;
- 3) тез және тез дағдыларды дамыту кезеңі ақыл-ой операциялары мен практикалық әрекеттерді еркін орындау.

Инновациялық жұмыс әдістерінсіз заманауи сабақты елестету мүмкін емес. Олардың көмегімен студенттер танымның барлық деңгейлерін игереді, сабақта не үйрену керектігін, қандай дағдыларды игеру керектігін, не үшін үйренетінін нақты біледі. Инновациялық технологиялар қолданылған кезде оқушылар білімді игеруде белсенді ұстанымға ие болады, танымдық қызығушылық қалыптасады.

Инновациялық технологияларды қолдану бойынша сабақтардың құрылымы мынадай кезеңдерден тұрады: мотивация; хабарландыру, тақырыпты және күтілетін нәтижелерді ұсыну; білімді өзектендіру, қажетті ақпаратты беру; хабардар болу; рефлексия. Сабақтағы басты назар интерактивті жаттығуға аударылады.

Математика сабақтарындағы ақыл-ой жүктемесінің артуы оқушылардың зерттелетін материалға деген қызығушылығын, олардың бүкіл сабақ бойындағы белсенділігін қалай қолдау керектігі туралы

ойландырады. Математикаға деген қызығушылықтың пайда болуы оны оқыту әдістемесіне, оқу жұмысының қаншалықты шебер құрылатынына байланысты. Осыған байланысты оқушылардың ойларын жандандыратын, оларды өз бетінше білім алуға ынталандыратын оқытудың жаңа тиімді әдістері мен әдістемелік тәсілдері іздестірілуде. Мұғалім әр оқушының белсенді, ынталы жұмыс істеуі туралы ойлануы керек және бұл қызығушылықтың, танымдық қызығушылықтың пайда болуы мен дамуының бастапқы нүктесі ретінде қолданылады. Жасөспірім кезінде белгілі бір пәнге деген тұрақты қызығушылықтар мен бейімділіктер қалыптасады, дәл осы кезеңде математиканың магниттік жақтарын ашуға тырысу керек. Бұл аспектіде математика сабағының мүмкіндіктері шексіз екені анық. Мектепте математиканы оқыту оқушының жеке басының интеллектуалды саласын дамытуға ықпал етуі керек, атап айтқанда: танымдық қызығушылықтар, ақыл-ойдың аналитикасы, оңтайлы шешім таба білу.

Математика сабағында түрлі әдістер қолдану педагогикалық технологиялардың ажырамас және ажырамас бөлігі болып табылады. Педагогикалық технологиялар нәтижеге бағытталғандықтан, әдістер сәйкесінше тиімді таңдалуы керек. Көптеген ғылыми зерттеулер ең тиімді әдістердің бірі интерактивті әдістер екенін дәлелдеді. Интерактивті оқыту-бұл нақты мақсаттары бар танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекше формасы. Осындай мақсаттардың бірі оқытудың оңтайлы жағдайларын жасау болып табылады, онда білім алушы өзінің интеллектуалдық қабілеттілігін сезінеді, бұл оқу процесінің өзін тиімді етеді. Осыған сәйкес келесі интерактивті әдістерді қолдануға болады:

- шағын топтарда жұмыс істеу (аквариум, үлкен шеңбер, зигзаг, бумеранг)
- оқыту ойындары (рөлдік, іскерлік, білім беру);
- графикалық ұйымдастырушылар (Zhu, Венн диаграммасы, Балық қаңқасы, екі бөліктен тұратын күнделік, кластер, Т-схема, лотос гүлі, ақыл картасы, шешім ағашы, "қалай?", "неге?");
- жаңа ақпараттық материалды зерттеу (инсерт, синквейн, текше, мозаика)
- интерактивті дәріс (оқушы мұғалім рөлінде, екілік дәріс, әрқайсысы бәрін үйретеді);
- жобалық әдіс (Пікірлер шкаласы, пікірталас, пікірталас, симпозиум)
- ми шабуылы (ми шабуылы, кері ми шабуылы, "Тамырға қараңыз", шешім ағашы) және т. б.

Бұл педагогикалық технологияның тиімділігінің шарттарының бірі - "мектеп" ұйымының мәдениеті, қолайлы психологиялық климат және т. б. ретінде оқу ортасын құру арқылы өзін-өзі жүзеге асыру үшін оңтайлы жағдайлар жасау. Оқу ортасын құру кезінде мұғалім оқушыға назар аударуды, қабылдаудың әртүрлі тәсілдеріне назар аударуды, өзара әрекеттесуге назар аударуды, оқушының бұрыннан бар тәжірибесіне жүгінуді, жұмбақтар мен ықтимал жаңалықтардың мазмұнын, оқушыларды іздеуге, зерттеуге, өзін-өзі бағдарлауға, проблемаларды анықтауға және олардың шешімдерін табуға шақыруды ескеруі керек. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мұғалім оларды қолданудың психологиялық негіздерін жақсы түсініп, түсінген жағдайда ғана оқу-тәрбие процесінің өнімділігін арттырады. Оқыту кезінде оқушының барлық сезім мүшелеріне әсер ету қажет.

Ақпаратты қабылдаудың үш түрі бар:

- 1) визуалды (визуалды анализаторлар қатысатын жерде);
- 2) аудио (ақпаратты есту арқылы қабылдау қатысатын жерде);
- 3) кинестетикалық (сезімдерге, сезімдерге негізделген).

Психологиядан белгілі болғандай, визуалды анализаторлардың есту қабілетіне қарағанда өткізу қабілеті жоғары. Көз секундына миллиондаған биттерді қабылдай алады, құлақ тек ондаған мың. Егер адам тек ақпаратты естісе, онда оның көлемінің шамамен 20% — есте сақтайды, егер ол көрсе — шамамен 30% -ын есте сақтайды, егер естісе және көрсе-шамамен 50% -ын есте сақтайды, егер адам оқу процесінде белсенді әрекеттерге қатысса, онда материалдың сіңімділігі 75% - ға дейін артады. Интерактивті әдістер, егер дұрыс қолданылса, тіпті ең күрделі материалды, мысалы, шамаларды игеруге көмектеседі. Интерактивті әдістерді, проблемалық жағдайларды және шамаларды зерттеудегі практикалық жұмыстарды қолдану шамаларды өлшеудің әртүрлі әдістерін қате түсіндіру мүмкіндігін болдырмайды. Қорытындылай келе, математика пәнін оқытудың әртүрлі кезеңдерінде проблемалық-практикалық мысалдарды, интерактивті әдістерді, ақпараттық технологияларды жүйелі қолдану оқушылардың білім сапасын, дағдылары мен дағдыларын арттыруға, психикалық белсенділікті дамытуға оң әсер ететін оқушылардың оқу іс-әрекетін жандандырудың тиімді құралы болып табылады деген қорытынды жасауға болады.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Байсеит ауылы
"И. Таиров атындағы орта мектеп МДШО" КММ
Физика және информатика пәні мұғалімі, педагог - сарапшы
Мусаева Меймангуль Зайнидиновна

ФИЗИКА ПӘНІНДЕ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУ

Қазіргі ақпараттық қоғам өз бетінше білім алуға және өмір бойы ізденуге, өз бетінше әрекет етуге және шешім қабылдауға қабілетті дайындалған адамды қажет ететіндіктен, замануи мектептер алдына әлі де болса өмірге дайындалған тұлғаны – білікті орындаушыны қалыптастыру міндеті қойылады. Қазіргі мектеп оқушының оқу іс-әрекетінің субъектісі ретінде қалыптасуына, оның рефлексиясын, белсенділігін және өзін-өзі реттеуін дамытуға ықпал етуі керек. Негізгі жалпы білім берудің мемлекеттік стандарттары оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін жетілдіруді көздейді.

«Физика» пәні оқушыларды білімдерін қолдануға, физикалық үдерістердің жүру шарттарын сыныптан сыныпқа дамыту және тереңдету арқылы түсінуге, алған білімдері мен дағдыларын шынайы өмірде пайдалана білуге үйретуге бағытталған, оқушыларда қоршаған орта мәселелерін шешудегі физиканың рөлін түсінуін қалыптастыруға жағдай жасайды және қауіпсіз сарамандық тәжірибелерді, практикалық сабақтарды, ұсынымдарды ұйымдастырып, өткізу арқылы зерттеушілік дағдылар мен функционалдық сауаттылықты қалыптастырады. Физика білімінің маңызды құрамдас бөліктерінің бірі – бағалау іс-әрекеті барысында оқушылардың жетістіктерін бағалаудың қолданыстағы жүйесін және мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты жетілдіру.

Заманауи білім берудің ерекшелігі – оқыту мен бағалауға деген көзқарастардың әртүрлілігі. Оқытудың күтілетін нәтижелерін критериалды бағалауды енгізу білім беру саласындағы көп нәрсені, бағалауға деген тәсілдерді, сондай-ақ мұғалімдердің, оқушылардың, ата-аналардың бағалау туралы пікірлерін де өзгертті. Бағалаудың осы түрі бойынша соңғы жылдар аясында көптеген жұмыстар жасалды, әдіс-тәсілдер енгізілді, әр жолы дайын емес адамға әдеттен тыс бағалаудың жаңа түрін жетілдірдік, нәтижесінде жүйе мұғалімге, оқушыға, ата-анаға түсінікті болып, көптеген критерийлерді қамтып, сайып келгенде, оқушылардың жетістіктерін барынша шынайы бағалау мүмкін болды.

Критериалды бағалау – білім беру процесінің барлық қатысушыларына алдын ала белгілі, білім берудің мақсаттары мен мазмұнына сәйкес келетін, түйінділігін қалыптастыруға ықпал ететін, нақты анықталған, ұжымдық әзірленген критерийлермен оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген процесс.

Критериалды бағалаудың дәстүрлі бағалаудан айырмашылығы көп. Біріншіден, әдеттегі, күнделікті бес балдық рейтингтердің берілмеуінде. Екіншіден, әрбір жұмыс, әрбір әрекет пен дағды табыс критерийлері бойынша бағаланады. Мұнда мұғалімдер мен оқушыларға даму деңгейін анықтауға көмектесетін Блум таксономиясы дағдыларының толық тізімін беруге болады: бұл білім, түсіну, қолдану, сыни тұрғыдан ойлау, талдау және синтез, бағалау, рефлексия, зерттеу дағдылары, шығармашылық, тыңдау, оқу, жазу, математикалық сауаттылық, техникалық тәсіл. Дағды – қайталау арқылы қалыптасатын, ассимиляцияның жоғары дәрежесімен сипатталатын әрекет. Осы жерде айта кетейін, мектебімізде кіріктірілген білім беру бағдарламаларының енгізілуімен сабақты жоспарлау, тестілеу және бағалау жұмысының түрлерін дайындау тәсілдері өзгерді. Бұрын пән мұғалімдері кейбір жинақтардан

жай ғана кейбір тапсырмаларды алып, оларды басып шығарып, білім алушыларға өз бетінше немесе сынақ жұмысы түрінде таратқан болса, қазіргі таңда алдымен оқу мақсаттарын таңдаймын, күтілетін оқу нәтижелерін бөліп көрсетемін, мақсаттар мен күтілетін нәтижелерге сүйене отырып, дамытқым келетін дағдыларды, табыс критерийлерін анықтаймын және ең соңында тапсырмалардың өзін дайындаймын.

Өткен оқу жылдарында мектептерге интеграцияланған критериалды бағалау моделі енгізілді. Біріктірілген критериалды бағалау моделі бағалаудың үш түрін: қалыптастырушы бағалау, ішкі жиынтық бағалау және сыртқы жиынтық бағалау қамтитын бағалау үлгісі болып табылады. Бұл модельдегі негізгі терминдердің бірі «табыс критерийі» болып табылады, ал табыс критерийі мұғалімдер мен оқушыларға оқу мақсатына қол жеткізілген-жетпегенін тануға мүмкіндік беретін мәлімдеме болып табылады. Оқушы жұмысын бағалағанда баға қойылмайды, бағаның орнына ол мақсатқа жетті ме, әлде тек ұмтылып жатырма, соны көреді. Оқыту мақсаттары – оқу бағдарламасына сәйкес пән бойынша оқу барысында оқушылардың білім мен дағдыға қол жеткізуінің күтілетін нәтижелерін тұжырымдайтын тұжырымдарды алу.

Оқушылар жұмыс парақтарын алған кезде олардан не талап етілетінін, тапсырманы орындау үшін қандай дағдыларға ие болуы керек екенін, мұнда қандай табыс критерийлері көрсетілгенін көреді, яғни, олардан не күтілетінін және не талап етілетінін алдын ала біле отырып, бағалаудың әрбір түріне жалпы және жан-жақты дайындалады.

Өз жүйемді әзірлеген кезде мен бағалау қызметі туралы ережеде тұжырымдалған бағалау принциптерін ұстанамын: әділдік және объективтілік (оқушыларға алдын ала белгілі жоспарланған нәтижелерге қол жеткізуін бағалаудың бірыңғай критерийлері); оқушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеру; жариялылық және ашықтық (оқушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізу критерийлері туралы ақпараттың қолжетімділігі мен түсініктілігі, кез келген мүдделі тұлғаның нәтижелерді талдау және тиісті қорытындылар жасау мүмкіндігі); «қосу» және «деңгейлік тәсіл» принциптері – оқушының қарапайым оқу тапсырмасын шешуі, тапсырманың бір бөлігі сөзсіз табыс ретінде бағаланады, бірақ бастауыш деңгейде, одан кейінгі жоғары деңгейде оқушы оған ұмтыла алады.

Физика бойынша бағалау жүйесі барысында мен келесідей жұмыс тәсілдерін қолданамын:

1. тақырыптық бағалау карталары. Олар тақырып бойынша оқу қызметінің барлық түрлерін ескереді, міндетті минимумды (қанағаттанарлық баға алу үшін жеткіліксіз), қосымша ұпай алуға болатын әрекеттерді (сабақтағы жауаптар, тақтадағы есептерді шешу, өз бетінше есептерді шешу, зертханалық жұмыстарды орындау, үй тапсырмасы, хабарлама және т.б.) белгілейді.

2. оқушылар аралық және қорытынды бақылау алдында қолданатын өзін-өзі бағалау парақтары. Олар әр ұғымның жанына белгілер қояды: + (білемін, қолдана аламын), - (білмеймін), + - (оған күмәнім бар). Бағалар шкаласына сәйкес өз-өздеріне баға қойылады. Оқушының бағасы бақылау жұмысының бағасымен сәйкес келсе, онда білім алушыға журналда екі баға қойылады. Бақылау жұмысын бағалауда да сол жүйе қолданылады;

3. құбылыстардың, физикалық шамалардың, заңдардың, техникалық құрылғылардың сипаттама-ларының жоспарлары және осы жоспарлар бойынша жұмыс істеуге арналған бағалау карточкалары;

4. «Тапсырмалар банкі», оның ішінде сабақта шешілетін үй тапсырмалары, бақылау жұмысынан алынған тапсырмалар. Бұл тапсырмалар қиындықтың арту ретімен реттелген. Бұл есептерді шешу шарт бойынша қосымша бағаларды немесе қосымша ұпайларды алуға мүмкіндік береді;

5. бақылау, өздік және зертханалық жұмыстарды бағалау критерийлері.

Критериалды бағалауды өз тәжірибесіне енгізу арқылы мұғалімдер оқушылар тарапынан, сынып жетекшісі мен ата-ана тарапынан көрсетілетін наразылықтан, түсінбеушіліктің алдын алады. Ешкім бағалауға дауламайды, өйткені жұмыстың қалай бағаланатынын барлығы көре алады.

Критериалды бағалауды пайдалана отырып, барша мұғалімдерге білім алушыны белсенді позицияға бағыттау, адамды жауапкершілікке, түпкілікті нәтижеге жетуге бағыттау, әр кезеңде оқушылардың даму динамикасы мен деңгейін анықтау, бағалау жүйесіне және оның нәтижелеріне оқушылардың өзін-өзі қанағаттандыра алу мүмкін болады. Критериалды бағалауды ұйымдастыру шарттарына сәйкес оқушы жұмысын бағалай отырып, баға шығарудың, алудың әзірленген нақты алгоритмі бойынша баланың жеке басы емес, жасын, психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескере отырып жұмысы бағаланады деген қорытындыға келдік.

ЗНАЧЕНИЕ ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ДЛЯ СОХРАНЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ

В настоящее время каждый учитель должен знать, что обучение, воспитание и здоровье - это категории, которые тесно связаны и влияют друг на друга.

Урок физической культуры является основной формой организации физического воспитания учащихся, поэтому важно правильно организовать «здоровьесберегающий», «активный» урок, так как он обеспечивает всем участникам процесса сохранение и повышение их жизнеспособности от начала до конца урока, а также позволяет самостоятельно использовать полученные навыки во внеурочной деятельности и в дальнейшей жизни.

Здоровье человека-главная ценность человека, а основа здорового мышления и поведения личности в закладывается школьном возрасте. И значение физической культуры и спорта высоко значимо как для каждого отдельно взятого человека, так и для общества в целом. Тенденции, складывающиеся в современном обществе, приводят к значительному снижению двигательной активности. Физкультурно-спортивная деятельность обладает высоким потенциалом для подготовки конкурентоспособного специалиста, социализации, гармоничного развития молодежи, повышения уровня развития физических качеств, психофизической подготовки, формирования здорового образа жизни, сохранения и укрепления здоровья.

Физическая активность очень важна для здоровья человека, она помогает формировать сильный и здоровый организм, а недостаток физической активности снижает работоспособность, приводит к различным заболеваниям костно-мышечного аппарата, а также влияет на нервную систему.

Регулярные занятия физической культурой, или любой другой вид посильных нагрузок, улучшает не только мышечный каркас, но и всю костную систему. Помимо этого, улучшается обмен веществ. Под влиянием регулярных тренировок кости становятся значительно крепче, повышается их устойчивость к нагрузкам и травмам. Если образ жизни человека не предусматривает регулярных нагрузок, организм понимает, что нет необходимости в наращивании мышц, и перестает снабжать отдельные участки энергией. Вследствие этого ухудшается питание мышц, уменьшается эластичность, сократительная способность, исчезает излишек мышечных волокон. Организм адаптируется к имеющимся нагрузкам, оставляя лишь то количество мышц, которое необходимо.

Двигательная активность дошкольников стимулирует не только физическое, но и умственное развитие. Дети, которые с раннего возраста лишены физической активности, растут больными и слабыми.

И поэтому стимуляция здоровья и здоровый образ жизни должны занимать центральное место в процессе обучения и воспитания подростков. Обращаясь к научным источникам, можно заметить, что развитие мотивации к двигательной активности В. И. Загвязинского, Б. П. Беспалько, Ю. М. Орлова и других ученых делает актуальной необходимость обеспечения ориентации личности на здоровый образ жизни. Поощряя здоровый образ жизни подростков, можно понять процесс, который является его результатом:

- понимание сочетания физического, психического, духовного;
- понимать необходимость соблюдения норм, правил поведения, необходимых для здорового образа жизни.

Это требует обеспечения определенных условий для процесса развития мотивации подростка к здоровому образу жизни. В качестве таких условий можно выделить:

- первое условие-контроль положительных изменений функционального состояния здоровья в результате занятий физической культурой и, как следствие, развитие мотивации подростков к двигательной активности;

- второе условие-придерживаться дифференцированного и индивидуального подхода к организации физкультурного занятия, что означает:

- а) с учетом гендерных и возрастных особенностей;

- б) учет уровня состояния здоровья подростков;

- в) внедрение различных методов обновления мотивации подростков к здоровому образу жизни;

- третье условие-создание среды, раскрывающей ценности здоровья и здорового образа жизни, предусматривающей формирование необходимой базы знаний о здоровом образе жизни, ценностях здоровья.

Основным средством обеспечения процесса развития мотивации к двигательной активности в процессе физического воспитания подростка является:

- на примере выдающихся спортсменов, где можно наблюдать волевые проявления личности в сохранении здоровья и поддержании здорового образа жизни;

- воспитание подростков в сфере здорового образа жизни;

- внедрение нетрадиционных методов в структуру урока физической культуры;

- контролировать не только целенаправленное воздействие на организм человека, но и формирование мотивации к здоровому образу жизни.

Форма организации процесса развития мотивации подростков к двигательной активности через дисциплину физической культуры связана с традиционными формами и включает в себя: лекции о здоровье, спортивные беседы, диспуты и дискуссии, мероприятия на свежем воздухе, пешие прогулки, оздоровительный путь, упражнения, динамические часы, занятия-конференции, тематические вечера.

Организуя мероприятия по развитию мотивации к двигательной активности в процессе физического воспитания через дисциплину физической культуры, следует учитывать, что здоровье подростка следует понимать и определять как один из важнейших ресурсов достижения добра. Поэтому выбор способов и средств обеспечения этого процесса реальными оздоровительными мероприятиями неизбежен. Поэтому в школе среди учащихся и педагогов принято проводить массовые спортивные мероприятия, спортивные праздники: спортивную неделю, праздничные мероприятия, связанные со спортом. Занятия на свежем воздухе в сочетании с созданием эмоционально – положительного фона благотворно влияют на эмоционально – умственную сферу.

Таким образом, понятие двигательной активности и спорта является одним из важнейших факторов формирования отношения подрастающего поколения к здоровому образу жизни. Кроме того, спорт является важным фактором преодоления противоположных тенденций, т. е. склонности подростков и молодежи к наркомании, алкоголизму и другим проявлениям здорового образа жизни.

Использованная литература:

1. Физическая культура и спорт в жизни современного человека / Сопнева Д.А., Уколова Г.Б. // За нами будущее: взгляд молодых ученых на инновационное развитие общества. Сборник научных статей Всероссийской молодежной научной конференции: в 4 томах. – 2020. – С. 302-304;
2. Колпакова Е. М. Двигательная активность и её влияние на здоровье человека. Науч.- период. журнал «Здоровье человека, теория и методика физической культуры и спорта». – 2018. – № 1 (8). – С. 94–109. URL: <https://clck.ru/ZNuMs>.

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, Тоқсансай ауылы
"Тоқсансай" жалпы білім беретін мектебі
Әлеуметтік педагог, педагог-модератор
Баймаханбет Мәліс Төлебайұлы

БАЛАЛАР – БОЛАШАҒЫМЫЗ

Қазақстан Республикасында соңғы жылдары жетім балалар мен ата-анасынан айырылған балалардың жағдайы, аз қамтамасыз етілген, көп балалы отбасылардың жағдайлары көпшілікті толғандыруда. Әрбір ұрпақтың жеке адам ретінде қалыптасуы ұлттық тәрбиемен қоса қарастыра отырып, әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан көмек көрсету, өмір сүруге үйрету әлеуметтік педагог, психологтардың, тәрбиешілердің қызметіне жатқызамыз. Осыған орай, әлеуметтік жұмыс мәселелері күн тәртібінде маңызды орын алады. Мұндағы мақсат әр баланың жеке өміріне дақ түсірмей, аялау, қамқорлыққа алу болып табылады. Қамқоршы – қамқорлыққа алынған баланың жалпы өмірі, денсаулығы, тәрбиесін өз мойнына алған жеке тұлға. Қамқоршыға қойылатын талаптар мен міндеттер: баланың құқығын, Конституция заңдары мен халықаралық құқық нормаларын толық білу.

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев еліміздегі жетім, тастанды, ата-анасының қарауынсыз қалған балалардың көптігіне және балалар үйлері мен интернат мекемелерінің қазіргі жай-күйіне назар аударып отыр. Бұл – әлемдегі бірінші орында тұрған мәселе. Дамыған елдерде жетім балалар мәселесі қоғамдық жобалар арқылы шешіліп келеді. Мысалы, Америка Құрама Штаттарында баланы асырап алған адамдар немесе оған қамқорлық көрсеткен мекемелерге мемлекет және қоғам қолғабыс көрсетеді. Швецияда бала асырап алған отбасыларға қосымша қаржы беріліп, кеңес беретін психологтардың жұмысы тегін көрсетіледі. Оларды әлеуметтендіру әлеуметтік педагогтар, тәрбиеші-педагог қоғам жүйесі арқылы іске асырылуы тиіс деген тұжырым жасауға болады. Демек, жетім балаларға әлеуметтік-педагогикалық тұрғыдан көмек көрсету, өмір сүруге үйрету, өзімен қатар алып жүру әлеуметтік педагог, психологтардың, тәрбиешілердің, кәсіби іс-әрекеттерінің жүйесі болып табылады. Бұл жетім балаларды өзімен қатар алып жүру баланың бойындағы жеке қасиеттерге сүйену арқылы іске асырылады. Жетім балалардың тұлғалық әлеуметтенуіне бағытталған педагогикалық алғы шарттар жасалуы және теориялық тұрғыдан жүйеге келтірілуі, әдістемелік тұрғыдан нақты қарастыру – кезек күттірмейтін мәселе деп айтуға болады. Сондықтан, ата-анасынан айырылған тұл жетімдерге немесе ата-анасы баласын бағып-қағуға күйі келмегенде, бір тұсы болмаса екіншісі қамқоршы бола білген.. Қазақ халқының туысшылдығы соншалық: баласы жоққа өз баласын беру, ұлы не қызы жоққа өзіндегі екінші бірін беру, ал алған жақ балаға жан-жақты қамқорлық жасағаны, есейгенде туғандарынан қызғануы, не керісінше, туған ұясына қосуы – ата-бабаларымыздың басынан кешірген жәйт. Әрине, талдаған салт-дәстүрлердің өзіндік оңды және теріс жақтары болғаны белгілі. Сондықтан бірі осы күнге дейін ерекшеленетін қазақ қауымының қамқоршысынан айырылған балаға ата-аналық жылулық сезінетіндей жағдайлар жасауымыз керек.

Баланың үлкендермен және айналасындағы адамдармен тұрақты түрде қарым-қатынас жасап отыру өмірлік мәні бар және оның психикасының дұрыс дамуына да тікелей байланысты болады. Осы ретте, әлеуметтік педагогтың рөлі қандай? Әлеуметтік педагогтың балалармен жұмысы олардың бойындағы достық және сүйіспеншілік, бір-біріне деген түсіністік сезімдерін оятуда жатыр. Осал топтағы отбасы балаларының әлеуметтенуіне жағдай туғызып, оған бақылау жасау – әлеуметтік педагогтың басты

міндеттерінің бірі. Балалармен жұмыс қиын да күрделі, жауапты іс. Әлеуметтік жетімдіктің негізгі себептері – отбасы рөлінің және ата-ананың бала тәрбиесіндегі жауапкершілігінің төмендеуі; отбасының, әсіресе, жас отбасының материалдық-тұрмыстық қиындықтарға төзе алмауы; мектеп, отбасы және қоғам арасында қарым-қатынастың жетіспеуі, отбасылық тәрбие құндылығының тиісті деңгейде насихатталмауы, балалар мен ата-ананың денсаулық жағдайы, некесіз бала туудың өсуі, ажырасу санының артуы. Бұл категориядағы балалармен жүргізілетін әлеуметтік-педагогикалық жұмыс мазмұнының өзіндік мәні мынадай: ең алдымен осы топқа жататын балаларды анықтау, олардың құқығын қорғау, жетім балаларды оқыту және тәрбиелеу әлеуметтік жағдайларын үнемі қадағалап бақылау, әлеуметтік реабилитациялау мен бейімдеу, оларды оқуға, еңбекке орналастыруға және тұрғын үймен қамтамасыз етуге көмектесу. Осы орайда біздің мектебімізде мектепшілік тізімде тұратын жартылай жетім, тұрмыс жағдайы төмен, көп балалы, аз қамтамасыз етілген отбасы балалары және бастауыш сыныптың оқушылары қыркүйек айынан бастап мектеп асханасынан ыстық тамақпен қамтамасыз етіліп келеді.

Алматы облысы, Талғар ауданы, Ақтас ауылы
«№36 жалпы білім беретін орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі
Керимбекова Гулнур Тилеубердиевна

БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Мақсаты:

Жаңартылған білім мазмұны негізінде ақпараттық смарт технологияны тиімді пайдаланудың ерекшеліктерін дәріптеу

Міндеттері:

Оқу материалын меңгерте отырып, мәліметтерді өздігінше жинауға итермелеу, қызығушылығын ояту.

Жеке тұлғаның интеллектуалдық дамуын қамтамасыз ету

Білім беру үрдісін ақпараттандыру – жаңа ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану арқылы дамыта оқыту, жеке тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу- тәрбие үрдісінің барлық деңгейіндегі тиімділігін, нәтижелілігі мен сапасын жоғарылатуды көздейді.

Әр педагогтың міндеті - тиімді технологияларды тәжірибеде қолданып, оң мен солын тану, зерттеу, талдау, нәтиже шығару.

Әлемдегі болып жатқан өзгерістереліміздің білім саласындағы оқыту форматының өзгеруіне де әсерін тигізуге байланысты баршахалық, оқушы, ата-ана, мұғалім барлығына да қышықтықтан оқыту форматы компьютер мен техника ресурстарына талапқасай жақсы меңгертуді міндеттеді. Бұл процесс әрине, мұғалімдергесмарти технологияларды тиімді пайдаланып, шеберлік пен креативтілігін барынша көрсетуге талап етіп отыр. Осыған орай, өз практикада жиі пайдаланып оқушылардың білім-білік дағдысын қалыптастыруда жемісті нәтиже көсетіп келе жатқан Смарт-технологияларын пайдалануға байланысты бірнеше әдіс-тәсілдерді ұсынамын:

КАНООТ - викторина, дидактикалық ойындар мен тесттерді құруға арналған бағдарламасы. Оқушылар мұғалім жасаған тасымаларға планшеттерден, ноутбуктерден, смартфондардан, яғни интернетке кіру мүмкіндігі арқылы кез- келген құрылғыдан жауап бере алады. Қажет болса, мұғалім қойылған сұрақтарға жауаптар үшін ұпай енгізе алады: дұрыс жауаптар мен жылдамдық үшін. Табло мұғалімнің компьютерінің мониториянда көрсетіледі. Тестке қатысу үшін оқушылар тек қызметті ашып, мұғалім компьютерден ПИН -кодты енгізуі керек. Бұл программаны пайдалану арқылы мен оқушылардың өз-пәніме деген қызығушылығының артқандарын байқадым. Бағдарламаны пайдалану: оқушылармен кері байланыс жасап отыруға да ыңғайлы.

Plickers оқыту платформасы. Мұғалім оқушыларға аты -жөні жазылған карталарды дайындайды, содан кейін экранда тест сұрақтарын көрсетеді және оқушылардың жауаптарын телефоннан немесе планшеттен сканерлейді. Қосымшаның артықшылығы - оқушыларға ұялы телефондар мен Интернетке қосылу қажет емес, ал мұғалім тест нәтижелерін экраннан бірден көре алады.

Quizlet - жаңасөздерді естесек сақтауға арналған тамаша платформа. Сіз дайын карталар жиынтығын қолдана аласыз немесе сөздердің жеке қорын жасай аласыз. Платформасымен қатар түрлі тесттер, ойындар мен қосымша функцияларды ұсынады. Сіз интерактивті тақтада бүкіл сыныппен жұмыс жасай аласыз немесе сілтеме арқылы виртуалды сыныптағы оқушыға жеке тапсырмалар бере аласыз.

Learning.Apps.org – бұл РН Вет білім беру Информатика Педагогикалық колледжі Орталығының Майнц және Циттау – Герлиц қалалары Университеттерімен бірлескен ғылыми- зерттеу жобасы. Интерактивті білім беру қосымшасының негізгі тапсырмасы балаларды интерактивті және қызықты формада оқытатын арнайы мультимедиялық бағдарлама.

Learning.Apps.org онлайн- сервис көмегімен жасалған география сабағында дидактикалық материалдарды жасау және қолдану ерекшеліктері қарастырылған, сонымен қатар география пәнінде ақпараттық технология құралдарын қолдану бойынша тәжірибе ұсынылған, нақты айтсақ, **Learning.Apps.org**- сервисі және оқытудың тиімділігі сарапталған.

Learning.Apps.org- интерактивтік модульді зерттеу мақсаты- қазіргі заманауи ақпараттық ортада оқушылардың нәтижелі жеке шығармашылық қабілеттерін оқу үдерісінде дамыту. **Learning.Apps.org**- интерактивтік модульді зерттеу мақсаты- қазіргі заманауи ақпараттық ортада оқушылардың нәтижелі жеке шығармашылық қабілеттерін оқу үдерісінде дамыту. **Learning.Apps.org** интерактивтік модульді география сабағында қолдану арқылы оқушы білім кеңістігіне еркін ене алады. Бұл ресурс тіркелген пайланушыға өзі құрастырған немесе дайын әртүрлі типтегі жаттығуларды қолдануға мүмкіндік береді, олар: құрастырғыштар, анимация, әртүрлі сайыстар, сөз жұмбақ, хронологиялық тізбек, суреттер топтамасы. **Learning.Apps.org** қосымшасының тапсырмаларымен жұмыс істеу кезінде оқу үрдісі қызықты өтеді және оқушылардың танымдылығы арта түседі. Компьютер бұл жерде тек құрал ретінде әрекет етпейді, ол көмекші болып табылады. Себебі өнім жасау үшін материалды табу, оның бастысын анықтау, бір-бірімен байланыстыру және оны өндеу қажет. **Learning.Apps.org** қосымшасын оқу үрдісінің әр кезеңінде қолдануға болады.[1.2]

Learning.Apps.org – жаңартылған білім беру бағдарламасында қолдану өте тиімді. Әсіресе күнделікті қалыптастырушы тапсырма орындатуға, жаңасабаққа байланысты видео материалдарын пайдалануға болады. Штрих кодты қағазға шығарып әкеліп, оқушыларға таратамын. Оқушыларды жұппен қарауға әр партаға бір телефондары арқылы оқушылар қарап шығады дасабақты талдаймыз.

Оқушылар штрих кодты оқытын программаны көшіріп алады. Осы тақырыпқа байланысты тапсырмалар құрастырып, сабақты бекітуге болады.

Пән барысында АКТ-ны қолданудағы жалпы мақсатым оқушыларды бүгінгі ақпараттық қоғамға бейімдеу; ақпараттық мәдениеттердің алғы шарттарын қалыптастыру мынадай нәтижелі жеміске әкеліп соғады:

- компьютер арқылы оқу материалдарын, оқыту және бақылау бағдарламаларын іске қоса алу, орындау дағдылары қалыптасады;
- компьютерлік стандартты бағдарламалармен, электрондық оқулықтармен жұмыс жасау икемділіктері жетіледі. Алғашқы сабағымда бірден АКТ мүмкіншіліктерін пайдаланудан бастауға оқушылардың жас ерекшеліктері негізіндегі оқудағы мүмкіншілік деңгейлерін, олардың өзгеріске деген бейімділігі мен бағдарламаны бірден игеріп кету қабілеттеріне ойша күмәнмен қарадым. Сондықтан да, АКТ-ны үй жұмысын беруде қосымша мәліметтер қару мақсатында ғана пайдалануды жоспарладым. Сол

күнгі сабақтың тақырыбы уақыт және ұзындық өлшемдері. Сыныпта жайдары атмосфера орнату негізінде сабақты әзіл-әңгіме айтудан бастап, оқушыларды туған сағаттары бойынша топқа бөлінулерін сұрадым. Одан кейін назарларын пәнге аудару, жинақтау мақсатында «Сағат бізге не үшін қажет?» деген сауал төңірегінде пікірлерін тыңдап алып, топтық жұмыс ретінде белгілі бір уақыт өлшемінде атқаруға болатын істер төңірегінде ой қозғауларын сұрадым. Топтық жұмысты орындауда оқушылар бойынан ерекше белсенділіктер және мен күтпеген ой-пікірлерді байқадым. Оқушылардың оқу барысындағы жасаған іс-әрекеттері маған ерекше әсер етіп, өзімнің оқушыларымды жетік тани білмегеніме, олардың мүмкіндіктеріне бекер күмәнмен қарағаныма өкіндім. Тәжірибелік сабақтың алғашқы күні сыныптан алынған сауланама нәтижесі мен кері байланыс парағын оқи отырып, өзімнің қателескеніме көзім жетті. **Сауалнамаға 21 оқушы қатысты, нәтижесінде:**

- Сыныптағы барлық оқушыға дүниетану пәнінің ұнайтындығын білдім. Себебін 15 оқушы қызықты мәліметтер алуда деп түсіндірген.
- 19 оқушы пәннен жақсы жаңалықтар күтетінін, ал 2 оқушы зерттеу жұмыстарының кіргізілуін күтетіндіктерін жазған.
- Пәннің өтілу барысы -10 оқушыны қанағаттандырса, 4 оқушы өзгеше алаңдарда өткізілуін, ал 7 оқушы жұмыс жасау барысында АКТ-ны қолдануды қалайтындықтарын айтқан.
- 10 компьютерде ойын ойнайды, 7 ойын ойнап, жазу жаза білді, 4 интернет желісіне қосыла алады;
- 14 пән бойынша білімдерін жетілдіру мақсатында түрлі энциклопедияларды пайдаланатындықтарын көрсеткен.

Ал кері байланыс парағында оқушылардың барлығына бүгінгі сабақтың ұнағандығы, бірнеше оқушы АКТ-ны сабақ барысында көргілері келетіндерін және арнайы мультимедиялық кабинетке барғылары келетіндерін ұсыныс ретінде жазған.

Сауалнаманың нәтижелерін, оқушылардың тілек-ұсыныстарымен қатар, орындай алу мүмкіншіліктерін ескере отырып екінші сабағымды жоспарладым.

Сабақты бастау бірінші кезеңде сыныпта ынтымақтастықты орнатып, кері байланыс парақтарынан үзінділерді оқып беру арқылы олардың білдірген өтініш-тілектерін болашақта сабақ барысында қолымнан келгенше ескеретінімді айтып өттім. Ондағы мақсатым оқушылардың өзіме деген сенімдерін қалыптастыру және кері байланыс парағының маңыздылығын ұғындыру еді.

Өткен сабақ бойынша үй тапсырмасын тексеру барысында оқушылардың АКТ-мен берілген "Ең ұзын, ең қысқа, ең жылдам, ең баяу» белгілері бойынша анықтау тапсырмасын көпшілігі аса үлкен қызығушылықпен орындап келген. Әрине, тапсырманы орындауда ата-аналарының ықпалы зор екенін байқалып тұр. Дегенменде, үй тапсырмасын орындауда үлкен қиындықтар туғызып жүрген Аскапов Нұрдәулет пен Ибрагимов Рамиль екеуі бірігіп, тапсырма бойынша жыландардың түрлері туралы суреттер алып келіп, түсіндіріп беруі және сыныптағы үздік оқушылардың қатарындағы Мекебай Дінмұхамедтің дайындап келген «ең жылдам, ең баяу көліктер» туралы слайдты мәліметтері басқа оқушыларға ерекше әсер етті.

«Температура және масса» тақырыбындағы сабағымның түйінді идеясы температураның массаға тәуелділігін тәжірибе жасау барысында анықтау. Тәжірибені бастамас бұрын оқушылар топта біріге отырып, термометрдің атқаратын қызметі мен құрылысы туралы білетіндерін еске түсіріп, болжамдарын жасап өтті. Осы кезде Искаков Асланның термометрдің қолдану мүмкіндіктері туралы айтқан ойы ерекше болып, кейбір оқушыларда сенімсіздік ойлар туып, қарама-қайшы пікірлер пайда болды. Осы ретте мен Асланның ой толғамдарының шындыққа жанасатынын және басқа оқушылардың күмәнін сейілтеу негізде термометрдің құрылысы мен пайдануына байланысты түрлері туралы бейнебаян мен слайд көрсетілді.

Тәжірибелік сабақты өткізу кезінде АКТ-ның тағы бір мүмкіндігі PASCO оқу құралын қолдандым. Судың әр түрлі жағдайда (ыстық, суық), сынып бөлмесі мен көшедегі ауа-райының температурасын анықтау кезінде дәстүрлі термометр мен PASCO оқу құралы, ұялы телефон арқылы интернет көмегімен алынған көрсеткіштерді салыстырды. Массасы әр түрлі ыдыстағы судың салқындауын анықтауда PASCO оқу құралы арқылы Data Studio бағдарламасын қолдандым. Осы кезде оқушылар судың қанша уақытта салқындайтынын графиктік түрде экраннан көре алды. Бұл кезде оқушылар заттың массасына байланысты температурасының өзгеретініне таң қалысып, өздері қорытынды жасап шығарды. Ол сабақтың мазмұнын аша түсіп, оқушылардың пәнге, сабаққа деген қызығушылықтарын арттырды. Тіпті сабақ өту кезінде эмоциясын білдіре бермейтін Қасымов Әділеттің өзі талқылауға араласып кеткенін

байқадым. Сол сәтте салқын судың жылыну кезіндегі өзгерісін де графитік тұрғыдан көрсеткенде оқушыларға салыстыру мүмкіндігі туып, сабақ одан әрі нәтижелі болар ма еді деген ойда қалдым. Оқушылар осы сабақта өздерін зерттеуші ретінде сезініп, сабақтан үлкен әсер алғандарын рефлексия сәтінде атап өтіпті.

«Денелер. Заттар. Құбылыстар» тарауының «Денелер» тақырыбына сәйкес келді. Таруда беріліп отырған оқу материалы ғылыми тұрғыда күрделі. Сондықтан да оқушылардың жас ерекшелігіне бейімді түрде ұсыну жақтарын қарастыра келе, бұл сабақта мен интерактивті тақта мен дербес компьютерлер (ноутбук) көмегіне жүгінген дұрыс деп шештім. Өткен «Табиғат» тарауын қайталауда тест тапсырмасы әр оқушыдан дәстүрлі парақшада алынды. Ал тексеру кезінде, тақтада анимациялық қозғалыс арқылы ортақ тексердік. Ал сабақтың барысында оқушылардың топтық жұмыстарының қорытындысын шығаруда, дәлелдемелерінің дұрыстығын тексеруде интерактивті тақтаны көрнекі көмекші құрал ретінде қолдандым. Сонымен қатар, сол күнгі алған білімдерін қорытындылау ретінде электрондық оқулықты пайдаландым.

Оқушыларға үй тапсырмасы ретінде табиғат құбылыстары туралы материалдарды интернеттен қарап, жинастыруды тапсырдым. Нәтижесінде, оқушылар үлкен құлшыныспен үй тапсырмасын орындап келетіндіктерін, тіпті қайдан, қалай іздеу керек екендігін үзіліс кезінде де бір-бірімен талқылап жүрді. Мен оқушыларымның бойыннан шығармашылық ізденіске, зерттеушілікке деген қызығушылықтарының оянғандығын байқадым.

Мектеп кезіндегі үш апта кезіндегі АКТ-ны қолдана отырып өткізген іс-тәжірибелік сабақтарымды саралай келе түйген ойым:

- Оқушылардың бойында пәннің жалпы мазмұнына, өткізілу формасы немесе көрнекі құралдарының әсемдегіне ғана емес, ғылыми мазмұнына деген қызығушылықтары оянды;
- Шығармашылық оқу икемділігі, жұмыс жасауды жоспарлау, бақылау, икемділіктері қалыптаса бастады;
- Оқушылардың АКТ-ны қолдана білу, ақпараттық кеңістіктен өзіне қажеттіні іздеп, таба алудың алғы шарттары қалыптасты. АКТ-ны сабақ барысында қолдану, оқушыларға өте қатты ұнады. Әрине, оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, болашақта:
- Сабақтарда АКТ-ны тек демонстрациялық көрнекі құрал ретінде ғана емес, ақпаратты алмасу құралы ретінде де пайдалануды жүзеге асыру.
- Сабақтың басқа да кезеңдерін жоспарлауда АКТ көмегіне жүгіну. Оқушылардың қабылдау, есте сақтау қабілеттерін және ата-аналарының да оқу үрдісіне тарту, ең бастысы білім сапасын арттыру мақсатында интернет желісінде сыныптың жеке парақшасын ашу. Сол арқылы кейбір форс-мажорлық сәттерде оқушыларды қашықтан оқыту арқылы үздіксіз білім алуларына көмектесу.

Әдебиеттік тізімдер

1. Мырзабаев А.Б. Географияны оқыту әдістемесі. – Қарағанды, 2016.
2. Мырзабаев А.Б. Балаға дала экожүйесі туралы. – Алматы, 2018.
3. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., Наука, 1998.
4. Ноосфералық педагогикаға кіріспе // География және сауаттылық негізі. Ғылыми –педагогикалық журнал. – 2014 . - № 2.

**Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы
Жаңақорған аграрлы техникалық колледжі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Мырзаметова Алмагул**

**АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ
ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ**

Қазіргі қоғамда көптеген ғалым профессорлар оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуда мына мәселелерді негізге алады: біріншісі – мазмұнның жаңартылуы, бұрын жария етілген фактілерді жаңаша сипаттау, хабарланып отырған материалға тарихи бағдар беру, ілімнің практикалық мәнін ашып көрсету және ғылымның соңғы жаңалықтарын, табыстарын жүйелі баяндау, екіншісі - өз бетінше істеудің әркімге түрлеріне негізделген, проблемалық тұрғыдан қолға алған материалды зерттеуге және оқушының шығармашылық, практикалық жұмыстарына бағытталған оқыту тәсілдері, үшіншісі – оқушының қабілеттерін ұштау, мұғалімнің оқушыға көмек беруге дайын тұруға, олардың күш – мүмкіндіктеріне қолдау көрсету қабілеті, талап қоюшылығы мен адалдығы, балаларды көтермелей білу, сондай ақ оқушылардың өзара бәсекесіне көмек көрсете білу қасиеті. Оқушылардың танымдық белсенділігін ізденімпаздылығын арттыру үшін оқу үрдісі оларды қанағаттандыратындай ұйымдастырылуы қажет. Қазіргі сабақта мұғалім оқу процесіне әртүрлілік әкелетін, оқушылардың пәнге деген шынайы қызығушылығын тудыратын, олардың ағылшын тілі саласындағы білімдерін кеңейтетін, оқушыларды оны оқудың пайдасы туралы қорытындыға әкелетін және шет тілінде қарым-қатынасқа деген табиғи қажеттіліктің пайда болуына ықпал ететін оқытудың әртүрлі формаларын қолдана алады.

Танымдық іс – әрекетті қалыптастырудың негізгі жағдайлары:

- оқытудың мазмұны, ғылым мен техниканың соңғы табыстары, бұрыннан білетін мағлұматтың жаңа қырынан ашылуы;

- оқушылардың таным әрекетін ұйымдастыру формалары, құралдарын және әдістерін жетілдіру.

Бұған жататындар сабақта қолданылатын көрнекі құралдардың тиімділігін арттыру, танымдық ойындар ұйымдастыру, пәнаралық байланыстарды тудыру, оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарын тиімді ұйымдастыру, білім тексеру мен бағалаудың алуан түрлерін ұтымды пайдалану арқылы оқытудағы кері байланысты жетілдіру.

- Мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы арасындағы қарым - қатынасты сыйластық ізеттілік түрінде орнатып, жүрек жылынуының болуын қамтамасыз ету. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділігін және қызығушылығын арттыру үшін мұғалім келесі әдіс - тәсілдерді қолдануына болады:

1. Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау.
2. Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру.
3. Оқушылардың логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (сөзжұмбақ, құрастырмалы ойындар).
4. Берілген тапсырманы түрлендіру бағытындағы жұмыс (кері есеп құрастыру, мәтін мазмұнын өңдеу, шығарма, шағын әңгіме мәтінін құру т. б.).
5. Әңгіменің ұқсастығын салыстыру бөліктерге бөлу, ат қойғызу.
6. Қиялдау арқылы сурет салғызу, рөлге бөліп оқыту.
7. Ұнатқан кейіпкерлерге мінездеме беру.

8. Мәтін, ертегі, әңгімені өз бетінше аяқтау.

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік құзіреттілігін дамытуда оқытудың сан алуан әдіс-тәсілдермен технологияларды қолдану сапалы, жаңашыл білім беруде үлкен рөл атқарады.

Ынтымақтастық оқу - бұл оқыту мен оқу тәсілі, аталған тәсіл проблемаларды шешу, тапсырмаларды орындау немесе әлдебір өнім жасау үшін оқушылар тобының бірлесіп жұмыс істеуін білдіреді. Ынтымақтастық оқу оқуды табиғи әлеуметтік әрекет ретінде қабылдауға негізделген, оған қатысушылар бір-бірімен әңгімелеседі, және осы әңгімелесу арқылы білім алады. Педагогикалық ынтымақтастық оқу тәсілдерінің саны жеткілікті, бірақ та бірлескен оқу үдерісінің негізгі сипаттамаларының бірі:

• Оқу оқушылардың әңгімелесу кезінде әлеуметтік ортасы жағдайында жетіледі. Осы зияткерлік жаттығу кезінде оқушылар ой- пайымдарының негізін құрап, мәнін ұғады.

• Оқудың ынтымақтастық ортасында оқушылар әлеуметтік және эмоционалдық тұрғыдан да дами түседі, өйткені олар түрлі көзқарастарды тыңдап, өз идеяларын айтуға және қорғауға мәжбүр болады. Мұндайда оқушылар сарапшылардың немесе мәтін аясында шектеліп қалмай, өздерінің ерекше тұжырымдамалық түсініктерін құруды бастайды. Осылайша ынтымақтастық оқу жағдайында оқушылар құрбы құрдастарымен тілдік қарым-қатынас жасауға, идеяларды ұсынуға және қорғауға, әртүрлі ұстанымдармен алмасуға, басқа тұжырымдамаларға күмәнмен қарауға және оған белсенді қатысуға мүмкіндік алады. Бірлескен оқу- мозаикалық оқыту әдісі- бұл оқытуды құрылымдаудың, сондай-ақ жұмыс көлемін бөлудің пайдалы техникасы. Мозайка атауының мағынасында жатқандай, топтың әр мүшесінен жалпы тапсырманың нақты бір бөлігін оқып әрі орындау кезінде жауапты болуын талап етеді. Содан кейін топтың әр мүшесі жалпы тапсырманы аяқтау үшін бастапқы тобына қайта оралады.

Оқушылардың табысты танымдық белсенділігінің кепілі-ағылшын тілі сабақтарының дәстүрлі емес формалары болып табылады. Мұндай сабақтар ерекше, дәстүрлі емес жағдайда өтеді. Шет тілі сабағының дәстүрлі емес нысандары топтың / сыныптың барлық оқушыларының міндетті қатысуымен жүзеге асырылады, сондай-ақ есту және визуалды көрнекілік құралдарын міндетті түрде қолдана отырып жүзеге асырылады. Сабақта оқушылар белгілі бір мөлшерде білім алып қана қоймай, зерттелетін тіл туралы түсінік қалыптастырады; Әдістемелік тұрғыдан тиімділігі жоғары:

- сабақ - спектакль - «St.Valentine's day», «Halloween»;
- сабақ-мереке - «St.Valentine's day», «Halloween»;
- бейне сабақ - «Aladdin»;
- сабақ-экскурсия - «In and around St. Petersburg», “My native place”
- сабақ - сұхбат - «At the travel agency»
- сабақ-ойын - Who will be the last?
- сабақ-пікірталас- Why is it interesting to live in our place?
- сабақ-саяхат - «Visiting London»;

Сондай – ақ «Қайда, қашан?», «Суретке қарап әңгіме құра», «Ойлан тап?», «Мәтін мазмұнына қарап сурет сал» т. б. ойындар балаларды ауызекі сөйлеуге төселдіріп, сөздік қорын молайтып, тілін дамытуға арналған. Мысалы: «Қайда, қашан?» ойынын сабақ барысында сұрақ - жауап әдісін қолдану арқылы оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға болады.

«Our house» ойыны. Топ өздері тұрғысы келетін үйдің сұлбасын сызады немесе суретін салады. Одан кейін осы үйді салу үшін материалдарды анықтап алады. Осылайша ойын өмірмен байланыста болып, оқушы құзыреттілігін дамытуға септігін тигізеді. Менің сабақ барысында пайдаланатын кейбір ойындардың үлгілері: «Milling» – «Сыңарыңды тап» жаттығуы. Бұл жаттығуды кезкелген пән сабағында қолдануға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өтілген тақырып бойынша бір топқа оқиғаның аты, ал екінші топқа – оқиғаның мән-жайы жазылған карточкалар беріледі. Олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек. «Сөйлемді аяқта...» . Бұл жаттығуды да кезкелген пән сабағында қолдануға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өткен тақырып бойынша бір топқа сөйлемнің басы, екінші топқа сөйлемнің аяқталуы беріледі, олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек. Қорытындылай келе, жаңа стандарт оқу нәтижелеріне жаңа талаптар қойып, сабаққа жаңа көзқараспен қарауға, жаңа шығармашылық идеяларды енгізуге мүмкіндік берді деп айтқым келеді. Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың көптеген әдістері бар. Мұғалімнің шеберлігі балалардың жасына және қызығушылығына, зерттелетін материалға және оқушылардың белгілі бір дағдыларының қалыптасуына байланысты қажетті әдісті таңдау қабілетінен тұрады.

Алматы облысы, Райымбек ауданы, Қайнар ауылы
“Қайнар орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен” КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-модератор
Бөкеш Мөлдір Бакбергенқызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Қазіргі жағдайда мұғалімнің негізгі міндеті-оқушының ұзақ уақытқа алаңдауға уақыты да, тілегі де, мүмкіндігі де болмайтындай етіп оқу іс-әрекетін ұйымдастыра білу. Бұл мұғалімге оқытудың белсенді әдістері көмектеседі.

Оқытудың белсенді әдістері (ОБӘ) - бұл оқушыларды оқу материалын игеру процесінде белсенді ойлау және практикалық іс-әрекетке итермелейтін әдістер. ОБӘ оң оқу мотивациясын қалыптастыруға ықпал етеді, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, оқушыларды білім беру процесіне белсенді түрде тартады, оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ашады, стандартты емес ойлауды дамытады, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, материалдың үлкен көлемін тиімдірек игеруге мүмкіндік береді, тұлғаның коммуникативтік қасиеттерін дамытады, командада жұмыс істей алады, бірлескен жобалық және зерттеу қызметін жүргізеді. Оқытудың белсенді әдістері әртүрлі аспектілерде білім беру мәселелерін шешуді қамтамасыз етеді:

- оң оқу мотивациясын қалыптастыру;
- оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру;
- білім алушыларды білім беру процесіне белсенді тарту;
- тәуелсіз қызметті ынталандыру;
- танымдық процестерді дамыту - сөйлеу, есте сақтау, ойлау;
- Оқу ақпаратының үлкен көлемін тиімді игеру;
- шығармашылық қабілеттерін дамыту және ойлаудың стандартты дамуы;
- білім алушының жеке басының коммуникативтік-эмоционалдық саласын дамыту;
- әр оқушының жеке және жеке мүмкіндіктерін ашу және олардың көрінісі мен дамуына жағдай жасау;
- өзіндік психикалық еңбек дағдыларын дамыту;
- әмбебап дағдыларды дамыту.

Сондықтан оқушылардың танымдық белсенділігінің деңгейін барынша арттыратын, оларды оқу материалын игеру процесінде белсенді ойлау және практикалық іс-әрекетке итермелейтін әдістерді оқытудың белсенді әдістері деп атаған жөн.

Ағылшын тілін оқытудың практикалық мақсатын ескере отырып, оны қарым — қатынас құралы ретінде оқыту, жетекші әдістемелік принцип коммуникативті бағыт принципі болып саналуы керек. Бұл дегеніміз, оқыту оқушыларды ауызша (тыңдау, сөйлеу) және жазбаша (оқу, жазу) қарым-қатынасқа тарту үшін құрылуы керек. Оқытудың белсенді әдістерін қолдану ақпараттық-түсіндірмеден іс-әрекетті дамытатын оқытуға көшуді қамтамасыз етеді, ол оқу ақпаратын ұсынудың монологиялық әдістерін мұғалімдердің оқушылармен және оқушылармен өзара қарым-қатынасының диалогтық формаларымен ауыстыруды көздейді. Бұл білім сапасының артуына бірден әсер етеді. Мұндай ағылшын тілі

сабақтарында оқушылар жалықпайды, олар оқуға немқұрайлы қарамайды, бұған уақыт жоқ — бәрі бос емес.

Оқытудың белсенді әдістеріне ойындар мен ойын жағдайларын пайдалану, сабаққа проблемалық жағдайды енгізу, жоба әдісі, АКТ қолдану және басқалар жатады. Ойын әрекеттері болмаса, оқушылардың жадында шетелдік лексиканы бекіту, менің ойымша, аз тиімді және шамадан тыс психикалық стрессті қажет етеді. Ойын жағымды эмоционалды жағдайға кепілдік беретін құрал ретінде оқушылардың еңбекке қабілеттілігі мен қызығушылығын арттырады, бұл оқу материалын игеру сапасына әсер етеді. Сабақтың әр кезеңіне және оған сәйкес белсенді оқыту әдістеріне қысқаша тоқталайық. Әдістердің көпшілігі әмбебап және оларды тек шет тілі сабақтарында ғана емес, сонымен қатар басқа оқу пәндері бойынша сабақтарда да қолдануға болады.

Сабақтың басталуы баланың сабақты қандай көңіл-күймен және көңіл-күймен бастайтыны өте маңызды. Оның жұмысы да, жетістігі де осыған байланысты.

"Жағымды пікір" әдісі-оқушылардың көңіл-күйін, психологиялық жағдайын анықтау, оны жақсарту, сәттілік жағдайын жасау. Өткізу: оқушыларға түсі бар картаны тандау ұсынылады (orange — happy, glad, green — funny, black — sad). Осыдан кейін студенттер жақсы көңіл-күймен бөлісіп, партадағы көршісін мақтауы керек. Немесе мұғалім балалардан өздерін қалай сезінетінін сұрайды және түсі олардың көңіл-күйіне сәйкес келетін картаны көтеруді сұрайды. Түстердің интерпретациясы слайдта немесе тақтада берілген, мысалы :anange — happy, glad (риза, қуанышты) және т.б. осыдан кейін мұғалім топтағы көңіл-күй әр түрлі екенін айтады және партадағы көршісіне ағылшын тілінде жағымды пікірі айту арқылы оны жақсартуды ұсынады.

"Кіру билеті" әдісі-оқушыларды шет тілді ортаға енгізу, сабақта жұмысқа ынталандыру. Өткізу: әрбір оқушы кабинетке кірген кезде зерттелетін тақырып бойынша есте қалғандай көп сөз айтуы керек.

"Сөзді тап" әдісі-сабақтың басына шоғырлануды қамтамасыз ету, сабаққа деген қызығушылықты, оқушылардың назарын арттыру. Мұғалім бұрын өткен материалға қатысты қызықты сұрақтар қояды: дұрыс жауаптар тақтадағы бағанға жазылады. (Уақытты үнемдеу үшін жауаптар тек сөздерден тұруы мүмкін). Тігінен сөздердің алғашқы әріптері жаңа тақырыптың атауы ретінде қызмет ететін сөзді құрайды.

"Ассоциация" әдісі бейнелі ойлауды, есте сақтауды қолдануға мүмкіндік береді. Бірінші оқушы карточканы мұғалімнен алады және осы сөзбен байланысты бірлестіктерді атайды. Карточка мұғалімге оралғанға дейін тізбек бойынша беріледі. Әр оқушының өз ойын жылдам қарқынмен айтуға мүмкіндігі бар.

Сабақтың соңында рефлексия кезеңінде жұмыстың қорытындысы шығарылады.

"Деформацияланған мәтін" әдісі- оқушылардың оқыған материалы туралы білімдерін бекіту (бұл әдіс, алдыңғы әдіс сияқты, үй тапсырмасын тексеру кезінде де қолданыла алады). Материалдар: сабақтың тақырыбына сәйкес келетін алдын-ала дайындалған мәтіндер. Бұл әдісте, қатысушыларға ұсынылған мәтіннің семантикалық бөліктерінің дұрыс реттілігін қалпына келтіру ұсынылады.

Қорытындылай келсек, оқытудың белсенді әдістері оқушылардың зерттелетін пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық тәуелсіздігін дамытуға, әртүрлі білім көздерімен жұмыс істеуге үйретуге мүмкіндік береді. Мұндай сабақтарды өткізу барысында тұлғаның жан-жақты дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Сарапхана ауылы
"Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат" КММ
Химия пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Кузербаева Сауле Буркитбаевна

АДАМ АҒЗАСЫНДАҒЫ ХИМИЯЛЫҚ ЭЛЕМЕНТТЕР

Аннотация: бұл мақалада адам ағзасындағы химиялық элементтердің рөлі, олардың биохимиялық процестердегі маңызы және метаболикалық ерекшеліктері қарастырылады. Химиялық элементтердің көпшілігі биологиялық молекулалардың құрамына енсе, кейбіреулері еркін күйде кездесіп, ағзадағы маңызды сигналдық процестерге қатысады. Элементтердің жетіспеушілігі немесе артық мөлшері түрлі патологиялық өзгерістерге алып келуі мүмкін. Макро- және микроэлементтердің жіктелуі, олардың метаболизмдік жолдары, жинақталу және шығарылу механизмдері талданады. Сонымен қатар, эссенциалды және токсикалық элементтердің әсері қарастырылып, олардың биохимиялық реакцияларды реттеудегі маңызы көрсетіледі.

Кілт сөздер: химиялық элементтер, макроэлементтер, микроэлементтер, биохимиялық процестер, метаболизм, иондалған элементтер, эссенциалды элементтер, токсикалық элементтер, ферменттер, гормондар, интоксикация, ағзадағы тепе-теңдік.

Адам ағзасы химиялық элементтерге мұқтаж, өйткені олар көптеген биохимиялық үдерістер мен метаболизм реакцияларының ажырамас бөлігі болып табылады. Әсіресе, микроэлементтердің маңызы зор – олар ағзада өте аз мөлшерде (10^{-3} - $10^{-120}\%$) кездесетін химиялық элементтер тобы. Соған қарамастан, олардың физиологиялық қызметтерге тигізетін әсері зор, өйткені микроэлементтер барлық жүйелердің дұрыс жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

Микроэлементтер ферменттер, гормондар мен дәрумендердің құрамына кіріп, зат алмасу үдерістерін реттейді. Олар ақуыз, май және көмірсу алмасуына, энергетикалық тепе-теңдікті сақтауға, жылу реттелуіне, қан түзілуіне, сүйек тінінің қалыптасуына, иммундық және репродуктивті жүйелердің қызмет етуіне тікелей қатысады. Егер ағзада микроэлементтер жетіспесе немесе шамадан тыс көп болса, бұл анемия, иммунитеттің төмендеуі, жүйке жүйесінің бұзылуы және ішкі ағзалардың жұмысында ақаулардың пайда болуына әкелуі мүмкін.

Табиғатта кездесетін 92 химиялық элементтің 81-і адам ағзасында бар. Минералды заттар барлық биологиялық сұйықтықтар мен тіндердің құрамына кіреді. Олар 50 000-нан астам биохимиялық үдерістерді реттеп, бұлшықет, жүрек-қан тамырлары, иммундық, жүйке және басқа да жүйелердің қалыпты жұмыс істеуі үшін аса маңызды рөл атқарады.

Минералды элементтер өмірлік маңызы бар қосылыстардың синтезіне, зат алмасу үдерістеріне, қан түзілуіне, ас қорытуға және зат алмасу өнімдерін бейтараптандыруға қатысады. Сондай-ақ, олар ферменттер мен гормондардың құрамына енеді. Мысалы, йод – қалқанша безінің тироксин гормонының, ал мырыш – инсулин мен жыныс гормондарының құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл элементтер гормондардың белсенділігіне де тікелей әсер етеді, сондықтан олардың ағзадағы балансы адамның жалпы денсаулығы мен өмірлік белсенділігі үшін өте маңызды.

Адам ағзасындағы негізгі макроэлементтер:

1. **Кальций (Ca)** – сүйек пен тіс тіндерінің негізгі құрылымдық элементі. Бұлшықет жиырылуы, қан ұюы, жүйке импульстарының берілуі және ферменттер белсенділігі үшін қажет.
2. **Фосфор (P)** – кальциймен бірге сүйек және тіс тіндерінің құрамына кіреді. Энергетикалық алмасуда маңызды рөл атқарады (АТФ құрамына кіреді), сондай-ақ генетикалық ақпаратты тасымалдайтын ДНҚ мен РНҚ құрамында болады.
3. **Калий (K)** – жасушаішілік негізгі ион, жүйке импульстарын өткізуге, бұлшықет жиырылуына (соның ішінде жүрек бұлшықетіне), су-тұз теңгерімін реттеуге қатысады.
4. **Натрий (Na)** – жасушадан тыс кеңістіктің негізгі ионы. Су-тұз алмасуын реттейді, қан қысымын тұрақтандырады, жүйке импульстарының берілуіне және бұлшықет жиырылуына әсер етеді.
5. **Магний (Mg)** – ферменттердің жұмысын реттейді, жүйке-бұлшықет қозғыштығын төмендетеді, жүрек ырғағын тұрақтандырады, ақуыз синтезі мен энергетикалық алмасуға қатысады.
6. **Хлор (Cl)** – асқазан сөліндегі тұз қышқылының негізгі құрамдас бөлігі, су-тұз және қышқыл-сілтілік тепе-теңдікті сақтауға көмектеседі.
7. **Күкірт (S)** – ақуыздардың, кейбір дәрумендер мен ферменттердің құрамына кіреді. Дәнекер тіндердің беріктігін қамтамасыз етеді, детоксикация үдерістеріне қатысады.

Бұл макроэлементтер адам ағзасында тұрақты түрде алмасып, оның өмірлік маңызды қызметтерін қамтамасыз етеді. Олардың жетіспеушілігі немесе артық мөлшері денсаулыққа теріс әсер етуі мүмкін.

Адам ағзасындағы негізгі **микроэлементтер**:

1. **Темір (Fe)** – гемоглобиннің негізгі құрамдас бөлігі, оттегіні тасымалдауға қатысады. Қан түзілу, иммундық қорғаныс, энергия алмасу үдерістерінде маңызды рөл атқарады.
2. **Йод (I)** – қалқанша безінің гормондары (тироксин және трийодтиронин) үшін қажетті элемент. Ол зат алмасуды, жүйке жүйесінің дамуын және энергия өндіру үдерістерін реттейді.
3. **Мырыш (Zn)** – ферменттердің құрамына кіреді, иммундық жүйені қолдайды, жаралардың жазылуын тездетеді, инсулин гормонының тұрақтылығына әсер етеді.
4. **Селен (Se)** – күшті антиоксидант, жасушаларды еркін радикалдардан қорғайды, иммундық жүйенің қызметін жақсартады және қалқанша безінің жұмысына қатысады.
5. **Мыс (Cu)** – темірдің алмасуын реттейді, қан түзілу үдерістеріне, жүйке талшықтарының қалыптасуына және антиоксиданттық қорғанысқа қатысады.
6. **Марганец (Mn)** – сүйек және дәнекер тіндердің дамуына ықпал етеді, жүйке жүйесінің қалыпты жұмыс істеуіне көмектеседі, көмірсу және липид алмасуына қатысады.
7. **Фтор (F)** – тіс эмалін нығайтады, сүйектердің беріктігін қамтамасыз етеді, сүйек тінінің минералдануына қатысады.
8. **Кобальт (Co)** – B12 дәруменінің құрамына кіреді, қан түзілуіне және жүйке жүйесінің қызметіне қажет.
9. **Молибден (Mo)** – ферменттердің белсенділігін қамтамасыз етеді, зат алмасу үдерістеріне, ДНҚ синтезіне және улы заттардың залалсыздандырылуына қатысады.
10. **Хром (Cr)** – көмірсу мен май алмасуын реттейді, инсулиннің әсерін күшейтіп, қандағы глюкоза деңгейін тұрақтандыруға көмектеседі.
11. **Йод (I)** – қалқанша безінің гормондарының синтезіне қажет, энергия алмасуын және жүйке жүйесінің дамуын реттейді.
12. **Кремний (Si)** – дәнекер тіндердің, сүйектердің, шеміршектердің беріктігін қамтамасыз етеді, терінің, шаштың және тырнақтың жағдайын жақсартады.

Микроэлементтердің ағзадағы мөлшері өте аз болғанымен, олар биохимиялық және физиологиялық үдерістердің дұрыс жүруі үшін аса маңызды. Олардың жетіспеушілігі немесе артықтығы әртүрлі ауруларға әкелуі мүмкін, сондықтан теңгерімді тамақтану арқылы олардың онтайлы деңгейін сақтау қажет.

Адам ағзасындағы химиялық элементтердің көпшілігі биологиялық молекулалармен байланысқан күйде болады, бірақ олардың бір бөлігі еркін күйде кездеседі. Иондалған химиялық элементтер екі жақты рөл атқарады: олар биохимиялық процестерге қатысып, сигналдық молекулалар ретінде әрекет етеді, жасушалардың бөлінуі мен апоптозын реттейді, сондай-ақ маңызды ферментативті реакцияларды іске қосады. Дегенмен, олардың артық жиналуы интоксикацияға әкеліп, түрлі аурулардың дамуын тудырады.

Ағзада химиялық элементтердің өзіндік метаболикалық жолдары, жинақталатын депо мүшелері және шығару механизмдері бар. Элементтердің қор ретінде сақталуы ағзаға тапшылық жағдайында

бейімделуге мүмкіндік береді, бірақ ұзақ уақыт тапшылық олардың таусылуына әкеліп, қалпына келтіруді қажет етеді. Егер химиялық элементтердің ағзаға түсуі жеткіліксіз болса немесе олардың тез шығарылуы орын алса, бұл биохимиялық процестердің бұзылуына және әртүрлі аурулардың пайда болуына әкелуі мүмкін.

Химиялық элементтердің негізгі қызметі – биохимиялық реакцияларды бастау және реттеу. Олар ферменттердің белсенді орталықтарына еніп, реакцияның бағыты мен қарқындылығын анықтайды. Кейбір элементтер кофактор ретінде әрекет етіп, реакцияларды белсендіретін болса, басқалары керісінше, белгілі бір процестерді тежей алады.

Химиялық элементтердің адам ағзасындағы рөлін жүйелеу мақсатында әртүрлі жіктеулер жасалған. Ең кең таралған жіктеу элементтерді макроэлементтер мен микроэлементтерге бөледі. Тағы бір әдіс олардың функционалдық маңыздылығына негізделіп, эссенциалды (ағзаға қажетті) және токсикалық элементтерді ажыратады. Қазіргі кезде зерттеулер жалғасып, жаңа топтар, мысалы, шартты эссенциалды және шартты токсикалық элементтер анықталуда. Маңыздысы – кез келген элементтің ағзадағы артық мөлшері де зиянды болуы мүмкін және патологиялық жағдайлардың дамуына себеп болуы ықтимал.

Ағзадағы микроэлементтердің деңгейіне әртүрлі факторлар әсер етеді: тамақтану тәртібі, экологиялық жағдай, физикалық белсенділік деңгейі, стресс, созылмалы аурулар және жас ерекшеліктері. Пайдалы элементтердің тепе-теңдігінің бұзылуы денсаулыққа кері әсерін тигізуі мүмкін, сондықтан олардың оңтайлы деңгейін сақтау маңызды. Бұл үшін дұрыс және теңгерімді тамақтану қажет, ал қажет болған жағдайда, жеке қажеттіліктерді ескере отырып, арнайы дәрумендер мен минералдық кешендерді қолдану ұсынылады.

Жетісу облысы, Сарқан ауданы, Сарқан қаласы
Н.Островский атындағы мектеп – лицейі
Тарих пәнінің мұғалімі
Манен Бекзат

ТАРИХ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМУ

Елімізде соңғы жылдары білім беруді дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес оны ауқымды жаңғырту жұмыстары жүргізілді. Негізгі мақсат – экономиканың тұрақты өсуі үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету арқылы білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адами капиталды дамыту. Бұл мәселені шешудің маңызды шарттарының бірі – мұғалімдердің оқыту тәжірибесінде оқытудағы жаңа тәсілдер мен заманауи білім беру технологияларын қолдануы болып табылады.

Қазіргі тарих пәнінің мұғалімі адамзат қоғамының өткені мен бүгіні туралы мәліметтерді жеткізіп қана қоймай, оқушылардың тарихи білімді ұғынып, қолдана білу, тарихи оқиғаларға сыни көзқараспен қарап, жазба дереккөздерді талдап, өз ұстанымын дәлелдей білу қабілеттерін дамыту бағытында жұмыс істеуі керек. Сонымен қатар мұғалім оқушылардың ҰБТ тапсыруына жауапты, мұнда оқушылар тек білімді ғана емес, жалпы және арнайы білім беру дағдылары мен қабілеттерін меңгеруі керек. Соңғы кездері ҰБТ-де жақсы нәтижесіне жету жолында мұғалімдер тарихты оқыту процесі ойға, дұрыс жолды іздеуге, логикалық ойлау арқылы шешуге итермелейтін қызықты, танымды процесс болуы керектігін ұмытып, дайындықты даталарды, оқиғаларды, себептерді тек механикалық есте сақтауға бөлді.

Тарих бағдарламасында оқу материалын жалпылау және қайталау сабақтарының көп мөлшері қарастырылмаған, тарих сабағының барлығы дерлік жаңа тақырып болып табылады. Олай болса, оқушылардан оқу материалының үлкен көлемін (күндер, атаулар, оқиғалар, фактілер) меңгеруіне қалай қол жеткізуге болады? Және де ең соңында, компьютерлік технологияның дамыған заманда оқушының әр түрлі ақпарат көздерінен көп ақпарат алуы мұғалімге қаншалықты қиын болса да, оқушылардың өз пәніне деген танымдық қызығушылығын сақтау қажет екенін естен шығармаған жөн.

Қазіргі педагогикалық технологияларда қоғамдық-гуманитарлық пәндерді оқытуда ерекше маңызы бар белсенді оқыту әдістері басым. Тарихты оқытудың белсенді әдістеріне құжаттармен жұмыс,

пiкiрталас арқылы мaсeлeлepдi шeшy, тoппeн жұмыс, шығармашылық тапсырмалар, оқу ойындары, жаттықтыру тапсырмалары жатады.

Қазiргi мектептeгi тарихи бiлiмдi қалыптастыру моделi дамыта оқыту принциптерiне негiзделген. Тарих сабағында оқушылардың жалпы бiлiмдiк және арнайы дағдыларын дамытудың сенiмдi және дәлелденген әдiстерiнiң бiрi – дамыта оқыту технологиясына негiзделген танымдық және лoгикалық тапсырмалар жүйесi.

Лoгикалық тапсырмалар мен жаттығулар - бұл ақыл-ой әрекеттерiне бағытталған әдiстемелiк құралдардың жиынтығы, нәтижесiнде бұрыннан бар бiлiмдер негiзiнде жаңа бiлiмдер, ойлар қалыптасады және олардың бақыланатын қалыптасуы өнiмдi және танымдық негiзде жүзеге асады.

Оқытудың лoгикалық тапсырмалары мен жаттығулары тарихи даталармен, терминдермен, ұғымдармен, атаулармен манипуляциялауға және жұмыс iстеуге арналған тапсырмалар болып табылады. Мұндай тапсырмаларды орындау үшiн оқу материалын жақсы бiлу керек.

Лoгикалық тапсырмаларды құрастыру принциптерi мен технологиялары

Оқытудың лoгикалық әдiстерi: анализ, синтез, салыстыру, қатар қою, жалпылау, талқылау, дәлелдеу.

Лoгикалық тапсырмаларды құрастыру технологиялары: оқытудың белсендi әдiстерi, критикалық ойлауды дамыту технологиясы, мәселелiк технология, дамыта оқыту технологиясы.

Лoгикалық тапсырмаларды құруда қолданылатын принциптер: танымдық, iс-әрекетке негiзделгендiк, дүниеге құнды көзқарастар, таңдау еркiндiгi.

Тапсырмалар мен жаттығулар пәндiк-бағдарлы оқытуды дамыту негiзiнде психикалық танымдық процестердi: ойлауды, қабылдауды, зейiндi, есте сақтауды, қиялды дамытуға бағытталған. Лoгикалық тапсырмаларды орындау алынған ақпаратты өңдеуге, жүйелеуге, жалпылауға және пайдалануға байланысты дағдылардың тұтас кешенiн қалыптастыруды көздейдi. Лoгикалық тапсырмалар талдау, салыстыру, жiктеу, жiктеу негiздерi мен критерийлерiн өз бетiнше таңдау, жалпылау, заңдылықтарды анықтау, аналогиялар орнату, себеп-салдарлық байланыстарды орнату, лoгикалық ой қорыту қабiлетiн қалыптастыруға арналған. Сонымен қатар, мұндай тапсырмалар коммуникативтi әмбебап оқу әрекетiн, атап айтқанда, өз көзқарасын тұжырымдау, дәлелдеу және қорғау қабiлетiн қалыптастыруға көмектеседi. Тапсырмаларды бекiту және жалпылау сабақтарында, сабақта өткен материалды бекiту үшiн, үй тапсырмасын сұрау кезiнде, бұрын өткен материалды қайталау кезiнде пайдалануға болады. Мұндай тапсырмалар қарапайым мектепте немесе интерактивтi тақтада орындалады, осылайша оқушылар оларды жақсы орындауды үйренедi. Бұл тапсырмалардың әрқайсысын оқушылар дауыстап айтады. Бiртiндеп мұндай тапсырмаларды тексеруге кететiн уақыт азаяды.

Мұндай тапсырмаларды қолдануды бесiншi сыныптан бастап, оқушылардың пәнге деген қызығушылықтары өте жоғары болған кезден бастау керек, бiрақ тапсырмалар сараланған және осы жастағы оқушыларға қолжетiмдi болуы керек.

Сәйкестендiру:

1. Балық аулау	а) Найза
2. Аңшылық	ә) Гарпун
3. Жинау	б) Орақ
4. Ауыл шаруашылығы	г) Жер қазатын таяқ

Бұл тапсырма түрi күрделiлiк деңгейi бойынша қарапайымдылығымен ерекшеленедi, бiрақ «Алғашқы адамдар аңға қандай құралмен шықты?» немесе «Гарпун қандай материалдан жасалған?» секiлдi қарапайым сұрақтарға қарағанда оқушылардың қызығушылығын оятады.

Болашақта тапсырмалар күрделi болуы керек. ҰБТ-ға дайындық кезiнде оқу тапсырмалары ретiнде келесi жаттығуларды қолдануға болады:

Тарихи тұлғаларды кәсiби қызметiне қарай сәйкестендiрiңiз:

1. Ш.Уәлиханов	6. Қ.Сағырбайұлы
2. Ә.Бөкейханов	7. Б.Мамышұлы
3. Ы. Алтынсарин	8. Ж.Шаяхметов
4. Д.Нұрпейiсова	9. Т.Бегелдинов
5. А.Байтұрсынов	10. Д.Қонаев

Оқушылардың лoгикалық ойлауын дамытудың келесi кезеңi артық элементтi жоюға арналған тапсырмалар болуы мүмкiн:

Артық сөзді сызып тастаңыз және таңдауыңызды түсіндіріңіз:

1. Найза, садақ, гарпун (балық аулауға арналған гарпун, қалғаны аң аулауға арналған)
2. Тардуш, Қапаған, Тон (Қапаған – Моңғолия мен Қытай территориясында құрылған Шығыс Түрік қағанатының билеушісі, Батыс Түрік қағанатының қалған билеушілері толығымен Қазақстан жерінде орналасқан)

Содан кейін тапсырма күрделенуі мүмкін, бірте-бірте тапсырмаларға вариативтілік пен ерекшелік элементтерін енгізу қажет болады (бір немесе бірнеше шешімі бар жауаптар).

1. Мешіт, христиандық, ислам (қосымша сөздер: мешіт – ғимарат, ал христиандық пен ислам – әлемдік діндер немесе христиандық, өйткені мешіт исламға жатады).

2. К.Гирс, П.К.Эссен, М.М.Сперанский, П.А.Столыпин

(П. А. Столыпин – ол XIX ғасырдың реформаторы болмағандықтан немесе ол жүргізген реформалар К. Гирс, П. К. Эссен және М. М. Сперанский реформалары сияқты әкімшілік емес, аграрлық сипатта болғандықтан) .

Тапсырмалардың бұл түрі оқушылардың логикалық ойлауын, есте сақтауын қалыптастырады, оқушылардың өз жауабын дәлелдеу және фактілермен дәлелдеу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Қазіргі сабақ күндер мен оқиғаларға толы болғандықтан, коммуникативті дағдыларды, логикалық дұрыс дәлелді сөйлеуді дамытуға уақыт аздық етеді. Оқуға деген қызығушылық пен компьютерлік технологияға деген ынтаның жоқтығы қазіргі қоғамды және мектепті аз сөздік қормен, өз ойын жеткізуде, монолог құрастыруда сөз тапшылығымен байланысты өте күрделі мәселеге алып келеді. Ал тапсырманың бұл түрі – жаттығулар осы оқу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Мектеп оқушылары мұндай тапсырмаларды қызығушылықпен және ынтамен орындайды, бұл тапсырманы шешудің мүмкіндігінше көп нұсқаларын табуға және таңдауын дәлелдеуге тырысады. Бұл тапсырмада оқушылардан артық сөзді шығарып қана қоймай, өз таңдауын анық және дұрыс дәлелдеу өте маңызды. Уақыт өте келе бұл тапсырма сауатты және дұрыс тарихи сөйлеуді қалыптастыруға көмектеседі.

Сондай-ақ балалар үшін «аралас логикалық тізбектер» әдісі қызықты. Бұл тапсырма соғыстар, ел мен халық өміріндегі өзгерістер, себеп-салдары айқындалған «оқиға» тақырыптарына өте қолайлы. Мұндай тапсырманы тақтаға жазып, олардан оқиғаларды нөмірлеуді сұрауға болады немесе оқушыларға оқиғаның элементтерін көрсететін карточкалар беріледі және оларды ретімен орналастыру керек:

Келесі оқиғаларды хронологиялық ретпен орналастырыңыз:

- А) Ноғай Ордасы тайпаларының Қазақ хандығына қосылуы
- В) «Жеті жарғы» Заңдар жинағын құру
- С) Қазақтардың Моғолстанға қоныс аударуы
- Д) Қасым ханның билігі
- Е) Қазақ хандығының жүздерге ыдырауы

Қорыта келгенде логикалық тапсырмалар мен жаттығуларды қолдану қайталау кезінде көп материалды қамтуға және оны сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қызықты түрде бекітуге көмектеседі, сөйлеу мәдениетін, «тарихи тілді» қалыптастыруға ықпал етеді, мектеп оқушыларының есте сақтауын, зейінін, қабылдауын, қиялын, логикалық ойлауын дамытады, ақыл-ой операцияларының (талдау, синтез, абстракциялау, салыстыру, жалпылау) қалыптасуына ықпал етеді, үй тапсырмасын тексеруге кететін уақытты қысқартып, оқушылардың тарихқа деген қызығушылықтарын арттырады.

**"Қостанай облысы білім басқармасының Әулиекөл ауданы білім бөлімінің
Әулиекөл бастауыш мектебі" КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Сабыржанова Гулзат Кабылановна**

АҒЫЛШЫНША ҮЙРЕТУДІҢ КІЛТІ-ОЙЫН!

Бастауыш сыныптарда ағылшын тілі сабағында ойынның тиімділігі өте жоғары. Ойын – балалардың тілді үйренуіне деген қызығушылығын арттырып, сабақтың әсерлі және есте қаларлық болуына көмектеседі. Оның бірнеше артықшылықтары бар:

-Қызығушылықты арттыру – балалар ойын барысында тіл үйренуге еркін кіріседі, себебі ойын олар үшін табиғи әрекет.

-Тілді практикада қолдану – ойындар оқушыларға ағылшын тілін нақты жағдаяттарда қолдануға мүмкіндік береді.

-Белсенділік пен шығармашылықты дамыту – ойындар арқылы балалар өз ойларын еркін жеткізуге дағдыланады.

-Жеңіл әрі тиімді меңгеру – ойындар жаңа сөздерді, грамматикалық құрылымдарды тез әрі оңай есте сақтауға көмектеседі.

-Қорқынышты жою – кейбір оқушылар үшін ағылшын тілінде сөйлеу қиындық туғызса, ойындар оларды еркін сөйлеуге үйретеді.

-Топпен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру – командалық ойындар арқылы балалар қарым-қатынас жасау, бір-біріне көмектесу дағдыларын дамытады.

Қолдануға болатын ойын түрлері:

-Сөздік ойындар: "Hangman", "Bingo", "Word Association"

-Қимыл-қозғалыс ойындары: "Simon Says", "Charades"

-Рөлдік ойындар: "At the Store", "Doctor and Patient",

-Ойлау және логика ойындары "Memory Game", "Treasure Hunt"

Квесттер мен пазлдар: жұмбақтар шешу, лабиринттен шығу.

Бұл ойындар оқушылардың сөздік қорын байытып, сөйлеу дағдыларын дамытады және оларды ынталандырып, ағылшын тілін үйренуді қызықты етеді. Сонымен қатар көптеген ойындарды ақпараттық-коммуникативті технологиялардың көмегімен қолдануға болады:

-Duolingo Kids-4-10 жасар балаларға ағылшын тілін үйретуді;

-Lingokids-2-8 жас балаларға арналған интерактивті ойындар, өлеңдер, мультфильмдер және кітаптары бар платформа

-Fun English by Studycat-3-10 жас балаларға арналған;грамматикалық және тілді дұрыс дыбысталу сонымен қатар сөздік қорын молайтады

-Kahoot-тіл бойынша квиз-ойындар.Өзіңіз сұрақтар құрауға немесе дайын үлгілерді қолдануға болады.Бұл интерактивті формат сабақ барысында қолдануға болады.

-Wordwall-бұл платформада интерактивті ойындар, сөзжұмбақтар, викториналық сұрақтарды кеңінен қолдану ұсынылады.

Mondlykids-диалогтар менойын элементтері арқылы оқыту. 30 дан астам тіл қолжетімді. 4-12 жас аралығында балаларға арналған.

-Roblox and Minecraft (білім беру нұсқалары)-тілдік квесттер жасауға болады.

Бұл платформалар тілді үйренуді қызықты және тиімді етеді.

Осылайша, ойын әдістерін пайдалану бастауыш сынып оқушыларының ағылшын тілін үйренуге деген ынтасын арттырып, сабақтың нәтижелілігін жақсартады.

Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы
«Олимпиада резервінің облыстық мамандандырылған мектеп-интернат-колледжі» КММ
Тәрбиеші, педагог-сарапшы
Истайкина Рая Максұтовна

"ТАПҚЫР БОЛСАҢ, ОЗЫП КӨР!" ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ОЙЫНЫ

Мақсаты:

Қатысушылардың білімін, тапқырлығын және логикалық ойлау қабілетін арттыру.

Топтық жұмыс арқылы ынтымақтастықты дамыту.

Ойынның форматы:

Қатысушылар 2 немесе 3 топқа бөлінеді.

Әр топқа сұрақтар қойылады. Дұрыс жауап үшін 1 ұпай беріледі.

Ойын 5 бөлімнен тұрады.

Соңында ең көп ұпай жинаған топ жеңімпаз атанады.

Ойынның құрылымы:

1. Логикалық сұрақтар

Бұл бөлім ойлау шапшаңдығын тексереді.

1. Түнде әрдайым көрінбейтін не? (Жауап: Жұлдыздар)
2. Үш алманың екеуін алсаң, қанша алма қалады? (Жауап: 1 алма)
3. Адамдар айдан көре алатын табиғи құрылыс? (Жауап: Ұлы Қытай қорғаны)
4. Қай кезде адам үйде бола тұра сыртта болады? (Жауап: Терезеден қарағанда)

2. Тарих және мәдениет

Ел тарихы мен мәдениетіне арналған сұрақтар.

1. Қазақстанның Тәуелсіздік күні қай күні? (Жауап: 16 желтоқсан)
2. «Қыз Жібек» жырының басты кейіпкері кім? (Жауап: Төлеген)
3. Абай Құнанбайұлының туған жылы? (Жауап: 1845 жыл)
4. Түркістан қаласындағы ең үлкен кесене кімге арналған? (Жауап: Қожа Ахмет Яссауи)

3. Ғылым және жаңалықтар

Ғылымға негізделген қызықты сұрақтар.

1. Жердің табиғи серігі қалай аталады? (Жауап: Ай)
2. Электр энергиясын алғаш ашқан ғалым кім? (Жауап: Бенджамин Франклин)
3. Қазақстандағы ең биік шың қалай аталады? (Жауап: Хан Тәңірі)
4. Ең кішкентай құс? (Жауап: Колибри)

4. Спорт

1. Ең жылдам жүгіретін жануар қандай? (Жауап: Гепард)
2. Олимпиада ойындарында ең көп медаль алған ел қайсы? (Жауап: АҚШ)
3. Футболдағы "Хет-трик" термині нені білдіреді? (Жауап: Бір ойыншының бір матчта үш гол соғуы)

4. Қай спорт түрінде "Паддл" және "Ракеткалар" қолданылады?

(Жауап: Паддл теннис)

5. Ең көп медаль алған қазақстандық Олимпиада чемпионы кім?

(Жауап: Вячеслав Екимов)

6. "Суперкубок" жүлдесі қандай спортта беріледі?

(Жауап: Футбол)

7. Ең биік тау шаңғысы курорты қайда орналасқан?

(Жауап: Куршевель, Франция)

8. Ең көп трофей жеңген футболшы?

(Жауап: Лионель Месси)

9. Теннистің "Гранд Шлем" турнирлерінің саны қанша?

(Жауап: 4)

10. Қай елдің ұлттық спорты "Сумо" деп аталады?

(Жауап: Жапония)

5. Шығармашылық тапсырма

Әр топқа шығармашылықты талап ететін тапсырма беріледі:

1. Белгілі бір мақал-мәтелдің жалғасын табу:

"Оқу инемен..." (Жауап: қазған құдық)

2. Белгілі бір тақырыпта 1 минут ішінде өлең шығару.

3. Топтан бір қатысушы мимикамен белгілі бір сөзді көрсету (басқалар табады)

6. Кино және музыка

Бұл бөлім өнер мен мәдениетке арналған.

1. "Менің Қазақстаным" әнінің авторы кім? (Жауап: Шәмші Қалдаяқов)

2. Қазақстанда түсірілген "Томирис" фильмі қай ханшайым туралы? (Жауап: Томирис)

3. Әлемдегі ең танымал музыка жанры қандай? (Жауап: Поп музыка)

4. Қай әнші "Ұлы дала баласы" деген атпен танымал? (Жауап: Төреғали Төреәлі)

5. "Титаник" фильмінің басты кейіпкерлерінің есімдері? (Жауап: Джек және Роза)

7. Табиғат пен география

Бұл бөлім табиғат құбылыстары мен географияға арналған.

1. Әлемдегі ең үлкен шөл қалай аталады? (Жауап: Сахара шөлі)

2. Қазақстандағы ең терең көл? (Жауап: Балқаш көлі)

3. Ең биік тау шыңы? (Жауап: Эверест)

4. Жыл мезгілдері экваторда қалай өзгереді? (Жауап: Өзгермейді, бірдей болады)

5. Жануарлардың ішінде ең ұзақ ұйықтайтын қайсысы? (Жауап: Көжек немесе коала)

8. Қызықты фактілер

Бұл бөлімде қызықты деректер мен тосын сұрақтар қойылады. Төменде 9-бөлім және 10-бөлім ұсынылады:

1. Әлемдегі ең тез өсетін өсімдік қайсы? (Жауап: Бамбук)

2. Адам ағзасындағы ең үлкен орган? (Жауап: Тері)

3. Бір секундта ең көп қанат қағатын құс? (Жауап: Колибри)

4. Суда өмір сүретін ең үлкен сүтқоректі? (Жауап: Көк кит)

5. Қазақстанда табылған ежелгі алтын киімді адамның атауы? (Жауап: Алтын АДАМ)

9. Әлемдегі таңғажайыптар

Бұл бөлім әлемнің таңғажайыптары мен қызықты орындарына арналған.

1. Әлемнің жеті кереметінің бірі – Гиза пирамидалары қай елде орналасқан? (Жауап: Мысыр)

2. Әлемдегі ең биік сарқырама қалай аталады? (Жауап: Анхель сарқырамасы)

3. Жер шарындағы ең терең мұхит қайсысы? (Жауап: Тынық мұхиты)

4. Әлемдегі ең үлкен жанартаулық көл қайсы? (Жауап: Тоба көлі, Индонезия)

10. Тұлғалар әлемі

Бұл бөлім әлемдік және қазақ тұлғалары туралы сұрақтарға арналған.

1. Қазақстанның тұңғыш президенті кім? (Жауап: Нұрсұлтан Назарбаев)

2. Әлемнің ең атақты суретшілерінің бірі – Мона Лиза картинасын салған кім? (Жауап: Леонардо да Винчи)
3. Физика саласындағы "Салыстырмалылық теориясын" ашқан ғалым кім? (Жауап: Альберт Эйнштейн)
4. Қазақтың тұңғыш ғарышкері кім? (Жауап: Тоқтар Әубәкіров)
5. Әлемнің ең бай адамы атанған американдық кәсіпкер? (Жауап: Илон Маск)

Қорытынды:

Ойын барысында қатысушылар өз білімдерін сынап, әртүрлі сұрақтар мен тапсырмалар арқылы жаңа ақпараттар алды. Жеңімпаздар анықталып, марапатталды. Ойын білімді арттыру, командада жұмыс істеу және көңілді уақыт өткізу мақсатында сәтті өтті.

Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, Ақтөбе ауылы
“Ақтөбе жалпы білім беретін мектебі” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Майдина Нургуль Аллабергеновна

ОҚУШЫ МЕН МҰҒАЛІМНІҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Мектеп – білім мен тәрбие берудің орталығы. Баланың өмірге көзқарасы, дүниетанымы, мінез-құлқы да мектепте қалыптасады.

Ұстаз! Осы сөзде қаншама құдіретті, қасиетті ұғым жатыр. Ұстаз алдынан өтпейтін адам жоқ. Ендеше осы қасиетті сөздің иесі болу – бақыт.Ы. Алтынсарин атамыз: "...жақсы мұғалім – мектептің жүрегі", - деген еді. Жүрексіз өмір болмаса, мұғалімсіз білімнің, тәрбиенің де іске аспайтыны белгілі.

Бүгінгі таңда ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және тиімді әрекетке дайын, өзінің пікірін білдіруге және өзінің іс-әрекеті мен өмір сүріп отырған қоғам үшін жауапкершілігін түсінуге қабілетті, отбасындағы, қоғамдағы, еңбек ұжымындағы әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру.

Білім беру құзыреттілігі - педагогикалық және әлеуметтік психологияның негіздерін қолдана білу қабілеті. Бұның өзі өз кезегінде қазіргі ұстаздардан шәкіртті оқытуда, білім беруде, тәрбиелеп өсіруде белгілі бір құзіреттіліктерді бойына сіңірген жеке тұлғаны қалыптастыруды талап етеді.

«Құзырлылық» ұғымы «жасай алу» деген мағынаны білдіреді. Құзырлылық – бұл күнделікті өмірдің нақты жағдайларында пайда болатын проблемалар мен міндеттерді тиімді түрде шешуге мүмкіндік беретін қабілеттілік. Құзырлылықты білім, білік, дағдының өзара байланысы деп қарасак, оның төмендегідей формуласы бар: білімді қолданудың жылдамдығы + әдістердің оралымдылығы + ойлаудың саналылығы. Құзіретті – сай болу, қабілетті болу, құқықты болу мағынасын білдіреді.

Құзіреттілік – дара тұлғаның өзіндік қабілеттерінің қалыптасуы.

В. А. Сухомлинский: "Сабақ жасөспірімдердің интеллектуалды өмірінде құр ғана сабақ болып қоймас үшін, ол қызықты болуы керек. Осыған қол жеткенде ғана мектеп жасөспірімдер үшін рухани өмірді тілеген ошағына, мұғалім осы ошақтың құрметті иесімен сақтаушысына, кітап-мәдениеттің баға жетпес қазынасына айналады"-деп айтқан екен.

Бастауыш сыныпта оқу әрекеті қалыптасуының қуатты жүретіні, оның мазмұны оқу тапсырмалары түрінде берілетіндігі, оқу тапсырмаларын өздігімен шешіп орындайтын ортақ тәсілдеріне үйрету, бір пәннен алған білім, білік, дағдыны екінші пәнді оқытуға тірек ету, байқалған кемшіліктерді түзетуді оқушылардың өздері орындайтындығы, әрбір орындалған тапсырманың мақсатын анықтауы, т.б. мәселелер қамтылады. Оны іс жүзіне асыру жүйелі жұмысты қажет етеді. Мұғалім өз оқушыларының пікірімен санасып, бірімен-бірі өзара достық қарым-қатынаста болса, оқу-тәрбие жұмысының да алға басатыны даусыз. Өзінің кәсіби деңгейін көтеріп отыру – мұғалімнің қоғам және оқушы алдындағы басты міндеті. Тұлғаға бағытталған білімдер жүйесі білім стандартына сай тұлғаның жан- жақты дамуына негізделген, алған білімін өмірдің қандай бір жағдаяттарына қолдана алатындай дәрежеде ұсыну педагогтің құзыреттілігіне байланысты болады.

Педагог кадрлардың кәсіби - тұлғалық құзыреттілігін қалыптастыру басты мақсат екендігін атай келе, педагог төмендегідей құзыреттіліктерді игеруі тиіс.

Арнайы құзыреттілік- өзінің кәсіби дамуын жобалай білетін қабілеті.

Әлеуметтік құзыреттілік- кәсіптік қызметімен айналысу қабілеті.

Осымен байланысты мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін дамыту үшін төмендегідей жұмыстарды жолға қойған дұрыс болар еді:

Зерттеушілік жұмысты жандандыру;

Педагогикалық іс-тәжірибелермен алмасу;

Мұғалімге әр түрлі формада педагогикалық көмек көрсету;

Педагогикалық инновацияларды меңгеру;

Педагогикалық инновациялық технологияларды меңгеру мұғалімнің зияткерлік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін – өзі дамытып, оқу – тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Өз еңбегін талдай білген адам ғана тәжірибелі ұстаз бола алады. «Жүз рет естігеннен, бір рет көрген артық» деген сөздерді ескере отырып, сабақтарымызда мүмкіншілігіне қарай инновациялық технологияны пайдалану, тиімді, жүйелі түрде қолдану оқытушының шеберлігіне байланысты әр қилы жүзеге асырылуы мүмкін.

Педагогикалық шеберлік- кәсіби әрекетті жоғары деңгейге көтеретін мұғалімнің жеке қасиеттерінің , оның білімі мен білігінің жүйесі. Осы мәселені терең зерттеген ғалым А.Маркова мұғалімнің кәсіби деңгейге көтерілуінің төмендегідей критерийлерін анықтаған.

1.Объективті критерийлер. Мұғалімнің өз мамандығына қаншалықты сәйкес әлеуметтік тәжірибеге қосар үлесі қандай екендігі. Жоғары еңбек көрсеткіші, әртүрлі мәселелерді шығармашылықпен шеше алу біліктері, т.б жататындығын атап өтеді.

2.Субъективті критерийлер. Адамның мамандығы қаншалықты оның табиғатына, қабілеттері мен қызығушыларына сәйкес қаншалықты ол өз ісінен қанағат табатындығымен байланысты. Мұғалім еңбегіндегі субъективті критерийлерге кәсіби – педагогикалық бағыттылық, кәсіптің маңыздылығын , оның құндылығын түсіну, маман иесі ретінде өзіне позитивті көзқарастың болуын жатқызады.

3.Нәтижелі критерийлер. Мұғалім өз ісіне қоғам талап етіп отырған нәтижелерге қол жеткізіп отырма деген мәселе тұрғысынан қарастырады. Нәтиже ретінде баланың психологиялық функцияларын жетіліп, өзінің педагогикалық әрекеті арқылы алған білімдерін өз өмірлік мәселелерін шешуге қолдана алуы.

4.Шығармашылық критерийлер. Мұғалім өз кәсібінің шекарасынан шыға алуы, сол арқылы өз тәжірибесін, еңбегін өзгерте алуы жатқызылады. Шығармашыл мұғалім үшін біреудің тәжірибесін қайталағаннан гөрі өз жаңалықтарын, білгендері мен түйгендерін басқаларға ұсына алуының, шығармашылық бағыттылықтың болуының мәні зор.

Ең бірінші кезекте мұғалімнің « өзіндік жаңалығы» болуы қажет. Ғылым жаңалығын түрлендіруде өз үлесін қосу арқылы жасаған нәтижелі жұмысы өзгелердің тәжірибесін толық көшірмей, жаңа ортаға икемдеп, өзіндік іс- әрекет жиынтығы арқылы айтарлықтай нәтижеге қол жеткізу керек. Мұғалім – оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға басымдық беретін, күрделі әлеуметтік-мәдени жағдайларда еркін

бағдарлай алатын, шығармашылық процестерді басқара алатын, адам туралы ғылымның жетістіктерін, оның даму заңдылықтарын, компьютерлік оқыту өнерін терең меңгерген жан- жақты дамыған шығармашыл тұлғаны талап етеді.

Шығармашылық – бұл адамның өмір шындығында өзін өзі тануға ұмтылуы, ізденуі. Өмірде дұрыс жол табу үшін дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білуге үйренуі қажет. Баланы бастауыш сыныптардан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға, практикалық әрекеттерге дайын болуға әкелудің жолдарын көрсету керек. Шығармашылық — бүкіл тірішіліктің көзі. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі. Әр жаңа ұрпақ өзіне дейінгі ұрпақтың қол жеткен жетістіктерін меңгеріп қана қоймай, өз іс-әрекетінде сол жетістіктерді жаңа жағдайға бейімдей, жетілдіре отырып, барлық салада таңғажайып табыстарға қол жеткізеді.

Әр ұстаз шығармашылықпен еңбек ету керек. Іздену, жаңалыққа ұмтылу – бүгінгі күннің талабы. Баланы бастауыш сыныптардан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай білуге, практикалық әрекеттерге дайын болуға әкелудің жолдары ұсынылады. Оқушы шығармашылығы практикалық әрекеттер, ізденімпаздылық арқылы дамиды. Шығармашылыққа үйрететін сабақтар – жаңа технологияларды қолдану болып табылады. Мұндай сабақтарда оқушыға ерекше ахуал, мұғалім мен оқушы арасында ынтымақтастық қатынас сақталады. Мұғалім бақылаушы емес, бағалаушы емес, танымдық іс - әрекетін ұйымдастыратын шығармашылық істердің ұйытқысы. Тек осындай оқыту ғана оқушы интелектісінің көзін ашып, шығармашылығын дамытады. Сабақ беру үрдісінде оқушыны шығармашылыққа баулудың маңызы ерекше. Шығармашылық- өздігінен еңбектенудің, ізденудің жолы. Әр тақырып бойынша жүргізген жұмыс нәтижесі оқушының тиянақты ойлай, сөзді нақты жеткізе білуге үйретеді. Шығармашылық жұмыстың алуан түрлері бар. Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын, шығармашылық қабілеттерін арттыруда түрлі әдіс-тәсілдерді өз сабағымызда қолданамыз:

1. Мәтін, ертегі, әңгімені өз бетінше аяқтау.
2. Ақын, жазушылардың дайын мәтіндерін басқаша аяқтау.
3. Белгілі мақал негізінде әңгіме жазғызу.
4. Мәтін бойынша мақал құрастыру.
5. Табиғат құбылыстарына, заттарға және жекесуреттерге қарап жұмбақ құрастырту.
6. Әңгімелерді салыстыру, бөліктерге бөлу.
7. Шығарма, мәтін, ертегі құрастыру. (тақырып бойынша, жоспар бойынша, тірек сөздер арқылы)
8. Өлең, мақалдар құрастыру.
9. Шығармадағы әңгімелерге ұқсас оқиғалар айтқызу.
10. Кейіпкерге мінездеме беру.
11. Шығарма бойынша сурет салғызу, ауызша суреттеу, қиялдау арқылы суреттеу, мүсіндеу.
12. Рөлге бөліп оқыту.
13. Логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешкізу
14. Диалог-ертегі.
15. Образға кіру

Мұғалім күнделікті сабаққа жете ізденіп, жаңа технологияны шебер пайдаланса, сабақ өз мақсатына жеткен шығармашылыққа бағдарланған, оқушы дүниетанмын байытатын бірден-бір сабақ болар еді. Қай сабақ болмасын «мынау оның білімдік жағы, мынау тәрбиелік жағы» деп бөліп жаруға болмайды. Себебі білім мен тәрбие-әркез егіз үрдіс. Шебер мұғалім осы екі қасиетті оқушы бойына дарыта оқыта отырып, оқыту әдісін, жаттықтыру жұмысын, қолданылатын көрнекілік түрлерін оқушының жас ерекшелігін ескере отырып, қабілеті мен ынтасына қарай таңдай білсе, өзі көздеген мақсатына жетеді.

Қазіргі мұғалім:

- Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын;
- Педагогикалық өзгерістерге тез төселетін;
- Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;
- Оқушылармен ортақ тіл табыса алатын;
- Білімді, іскер, шебер болу керек.

Қазіргі оқушы:

- Дүниетаным қабілеті жоғары;

- Дарынды, өнерпаз;
- Іздемпаз, талапты;
- Өз алдына мақсат қоя білуі керек.

Ол үшін:

1. Оқушының психологиялық даму ерекшелігін, пәнге деген қызығушылығын анықтау;
2. Тілдік қорын, мәдени сөйлеуін жетілдіру;
3. Оқушылардың өздігінен іздене отыра, шығармашылық қабілеттерін арттыруға икемдеу, соған байланысты жұмыс түрлерін жасау;
4. Оқу мен тәрбие егіз екендігін ескере келе, тәрбие жұмыстарында да, оқушының танымдық белсенділігін арттыру керек және жеке тұлғалық құзырлылықты дамыту жолында шығармашылықпен жұмыс жасау қажет.

Мұндай құзырлылықтың қатарына мыналар жатады:

- бағдарлы құзіреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық, т.б);
- мәдениеттанымдылық құзіреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті);
- оқу-танымдық құзіреттілік (өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, ізденушілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу);
- коммуникативтік құзіреттілік (адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы);
- ақпараттық-технологиялық құзіреттілік (ақпараттық технологиялармен, техникалық объектілер көмегімен бағдарлай білу, өз бетінше іздей білу, таңдай, талдай білу, өзгерте білуді жүзеге асыра білу қабілеті);
- әлеуметтік- еңбек құзіреттілігі (әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдау жасай білу, шешім қабылдай білу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті);
- тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілігі (отбасылық еңбек, экономикалық және саяси қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті).

Аталған құзыреттілік қасиеттерді тұлға бойына дарытуда педагог қауымның арнайы әлеуметтік білім беру құзыреттіліктерінің жан- жақты болуы талап етіледі. Егер педагог өзінің кәсіби өсу жобасын дұрыс жолға қоя отырып, өзінің кәсіптік қызметіне нақты берілу арқылы тұлғаның алған білімін өмірде қолдана білетіндей тапсырмалар жүйесін ұсына алатын жағдайда болғанда ғана оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік табады.

«Ел боламын десен – бесігіңді түзе» деп заманымыздың заңғар жазушысы М.О. Әуезов айтқандай, ел болашағы қазіргі жасөспірімдердің қаншалықты білімді, тәрбиелі болуына тікелей байланысты. Біз білім беру мазмұнына, мектепке, оқушы мен ұстаз тұлғасына, олардың өмірі мен қызыметіне деген көзқарастар өзгерістерге ұшырап отырған кезеңде өмір сүрудеміз. Осындай кезеңде мектептегі барлық істі атқарушы басты тұлға мұғалім екені даусыз. Сондықтан да қиында қызықты еңбектеріңізге шығармашылық табыс тілеймін.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Ұстаздық шығармашылық Б.А. Тұрғынбаева Алматы, 2007 ж.
2. Шығармашылық қабілеттер және дамыта оқыту Б.А. Тұрғынбаева Алматы, 1999 ж.
3. Математикадан қызықты тапсырмалар Ш.Х. Құрманалина, С.Ш. Сәрсенбаева
4. Бастауыш білім журналы № , 2004 ж.
5. Муравьев Е.М. Компетентностный подход как одно из оснований обновления образования//Народное образование, №5, 2003 ж.

Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, Ақтөбе ауылы
“Ақтөбе жалпы білім беретін мектебі” КММ “Балдырған” шағын орталығы
Тәрбиеші
Жумашева Кунсулу Абусагитовна

**ТӘРБИЕШІ АРМАНДАҒАН МАМАНДЫҚ ПА,
ӘЛДЕ ӨМІРДЕГІ КӘСІП ПЕ?**

Тәрбиеші мамандығына қатысты даулар қаншама! Біреу тәрбиеші болу – өмірдегі кәсіп десе, біреу бала тәрбиелеу – армандаған мамандық екенін алға тартады, тәрбиеші болу қиын әрі шүкіршіліксіз жұмыс деп санайды, ал біреу бала кезінен өзін балаға арнауды армандаған. Ендеше, кімдікі дұрыс? Оны анықтайық.

Расында да тәрбиеші мамандығы көп күш пен уақытты қажет етеді. Бірте-бірте өмір салтына айналады. Бұл қиын, үлкен еңбекті, үнемі өзін-өзі тәрбиелеуді және біліктілікті арттыруды талап етеді. Заманауи ата-аналар оқу үрдісіне үңілмей, бізге тәрбие ережелерін тізе бүктіретін қарқынмен өмір сүріп, кәсібіміздің жағымсыз жағына айналады. Педагогикалық университетке түскенде шынымен де осындай мамандықты армандадым ба? Әрине жоқ! Ал тепе-теңдікте, мамандықтың жағымсыз жағына қарама-қарсы оң қасиеттерді жинадым. Мысалы, тәрбиешілер – болашақ ұрпағымыздың құрылысшысы, өйткені балалар үйден бірінші кезекте бізге келеді, олардың алғашқы досы, тәлімгері, ұстазы да біз боламыз. Тәрбиешілер үнемі балалық шақтың ертегі атмосферасында болады. Балалардың күлкісі, аңғал көзқарасы, риясыздығы мен ашықтығы, мейірімділігі, сенімі, махаббаты, олардың сарқылмас қайраты – мұның барлығын басқа мамандықтан таба алмайсың. Баласын қолдап, менің еңбегімді бағалайтын, түсіністікпен қарайтын, жауапты ата-аналарды қоссақ, ол үлкен маржаға төмендейді, бұл тәрбиеші мамандығының оң жақтары көп, ал жағымсыз жақтары жоқ екенін көрсетеді.

Сізді тағы қандай мамандықта құшақ жая қарсы алады?

Жұмыста сізді құшақтап, үйге қайтқысы келмейтін адамды қайдан көресіз? С

ізді ең қымбат және ең жақын адам деп танып, қай жерде сізді ана деп атай алады?

Жауап қарапайым – менің армандаған мамандығым – тәрбиеші болу! Енді менімен келісесіз деп ойлаймын. Өйткені, мұндай мамандықты армандауға болады! Немесе сіз армандауды доғарсаңыз да, барыңыз да, өз мамандығын жақсы көретін және өзін балаларға арнайтын кәсіби маман болыңыз. Ал егер сіздің жұмысыңыз балаларды шығармашылыққа баулу, олардың дағдылары мен қабілеттерін дамытып, ынтымаққа, төзімділікке, мейірімділік пен әділеттілікке, өз отбасын, Отанды сүюге үйрете алдым деген ойдан ләззат алып, қанағаттанатын болсам, онда мен тәрбиеші болу сіздің міндетіңіз деп сенімді түрде айта аламын. Балаларды балалық шақ әлеміне жетелейтін тұлға болуға шақыру, бұл дүние болашақта қандай болатынына байланысты.

Мен бақыттымын, өйткені мен өзімнің арманымдағы жұмысымды таптым!

Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, Ақтөбе ауылы
“Ақтөбе жалпы білім беретін мектебі” КММ “Балдырған” шағын орталығы
Тәрбиеші
Танирбергенова Ырза Дулатовна

ДАМЫТА ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Дамыта оқыту технологиясы қазіргі уақытта жаңа технологиялардың бірі деп келеді. Дамыта оқытудың негізін Ян Амос Коменский өзінің 17 ғасырда «Ұлы дидактикасында» айтып талдап берген. Содан кейін орыс ғалымдары К.Д.Ушинский, Л.С.Выготский еңбектерінде қарастырылып, 1969 жылдары Ресей ғалымдары Л.В.Занков, Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов көтерді. Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдовтың зерттеулері оқушыны «субъект» ретінде тануға бағытталды. Ұстаздық деген киелі мамандықтың сырын ашып, қыры мол, терең дүниеге еніп кеткелі көңілдегі арман толастамай, тоқу мен қуаныш қатар аралып мектеп деген үлкен дарияда жүзіп келе жатырмыз.

Еліміздің басынан өтіп жатқан жанартаудай «сілкіністер» бүгінгі білім беру жүйесіне де түрлі өзгерістер енгізуде. Заман талабы «білу аз, сол білгенінді іске қолдана білу» дейді. «Әркім қолда барын ұсынады» деп немқұрайдылыққа салынсақ алдымызда отырған бейкүнә шәкірттердің тағдырына қиянат жасаған болар едік. Не ексең, соңы орасың. Мақсатымыз – алдымызда тұрған өзекті мәселелер айналасында сөз қозғау. Соның ішінде ең бастысы - әлемдік білім кеңістігіне ену жолындағы алғашқы қадамдар. Қай заманда, қандай реформа болсын мектептің басты тұлғасы – мұғалім. Мемлекеттік білім саясаты да осы мұғалім арқылы жүзеге аспақ. Ал бүгінгі таңда мектептің, мұғалімнің қасиетті міндеті – рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру. Рухани байлық, ең алдымен, әр халықтың ұлттық әдет-салты, көзқарасы шыққан түп-тамырында жататыны белгілі. Сол ұлттық байлықты бүкіл адамзат өз ұрпағын тәрбиелеуге қолданып келеді. Армансыз адам алысқа бармас. Арман бар жерде оған жетер жол даңғыл десек, қателесеміз. Көңілдегі көрікті ойдың ауыздан шығарда жоғалып кететініне, өз қиялындағы әдемі дүниенің оқушы алдында быт-шыты шыққанына талай ұстаз куә. Білім жетерлік, бірақ оны оқушыға жеткізу үлкен шеберлікті қажет етеді.

Саңқылдап айтқан үніңді оқушылар салғырт тыңдап, бей-жайлық танытқанда, ішкі дүниенің түгел қаусап қалғандай күй кешесің. Мұғалімнің біркелкі кезіккендейсің. Өлі тыныштық. Осындай сабақтың пайдасы бар ма? Немесе материалдың қызықты жеріне өзі көбірек маз болған ұстаздың әрекетінен не ұтасың? Оқушының дара тұлға ретінде жан-жақты дамуына осы сабақта жағдай бар ма? Міне, арманға жетер жол даңғыл емес, тынымсыз іс қажет. Алдымен бала қызығушылығын ояту керек, олай болса зерттейтін объект – оқушы. Оның бойындағы қасиеттерді ескере отырып, сезімін, ынтасын оятар іс-әрекетті жоспарлап көр, әрі қарай оқушының таным белсенділігін арттыруды мақсат ет. Танымдық белсенділікті қалыптастыру көрсеткіштеріне интеллектуалдық, эмоцияналдық, жігерлілік іс-әрекетке оқушылардың белсене қатысуы жатады. Осындай нәтижеге жету үшін сабақ мазмұнының түрлерін, оқытудың амал-тәсілдерін түгелдей өзгерту қажет, қазір жалпылама баяндау, сұрақ-жауап, лекция тәрізді сабақ әдістері өз нәтижесін бере алмайды. Сондықтан сабақ процесінде оқытудың жаңа әдіс-тәсілі, деңгейлеп-саралап оқыту педагогикалық технологиясын таңдап алдым.

Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы 1998 оқу жылынан бастап мектептің барлық сатысына, барлық пәндерге еніп, оқу үрдісін жандандыруға үлкен үлес қосып келеді. Профессор Ж.Қараевтың деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы жаңаша өзгерген мақсатпен оқушылардың өздігінен танып, іздену іс-әрекеттерін меңгертуді талап етеді. Бұл технологияда бірінші орында оқушы тұрады және өз бетімен білім алуға белсенділігіне аса назар аударылды.

**Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы
"Шоғы Мұңалұлы атындағы №5" жалпы білім беретін мектебі
Биология пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Узакбергенова Даметкен Абдимуратовна**

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУЫ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі білім беру талаптарының деңгейі мен оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастырудың төмен деңгейі арасында қайшылық туындайды. Менің ойымша, бұл мәселені шешудің бір жолы, баланы ақпаратты таңдауға, олардың сапасын бағалауға, оларды тұтыну кезінде селективтілікті көрсетуге, қажетті деректерді табу қабілетін қалыптастыруға үйрету үшін өзекті негізгі құзыреттердің бірі – ақпараттық қалыптастыру бойынша жұмыс жүйесін әзірлеу қажет деп санаймын. Осылайша, менің жұмысымның мақсаты бағдарламалық материалды жүйелеу және биология сабақтарында оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал ететін оқыту әдістерінің жүйесін әзірлеу болып табылады.

Оқытудың құзыреттілік тәсілін зерттеушілер негізгі құзыреттіліктердің бірнеше классификациясын ұсынады. Олардың бірі бойынша (авторы А. В. Хуторская) негізгі білім беру құзыреттері: Құндылық-семантикалық, жалпы мәдени, оқу-танымдық, ақпараттық, коммуникативті, әлеуметтік-еңбек, тұлғалық жетілдіру.

Оқытудың жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын меңгеру-қазіргі заман талабы. Қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі-тек біліммен қаруландырып қана қоймай, өздігінен білім алуды дамыта отырып, үздіксіз өз бетінше өрлеуіне қажеттілік тудыру. Білім беру саласында инновациялық үрдісті жүзеге асыру мұғалімдерден өз мінез-құлықтарын, ұстанымдарын, мүмкіндіктерін түрлендіруді талап етеді. Ақпараттық құзыреттілік оқушының іс-әрекет дағдыларын ақпаратпен қамтамасыз етеді. Бұл құзыреттілік оқушының белгілі бір пәндер бойынша іргелі білімді, әртүрлі көздерден ақпарат алу тәсілдерін игеру дағдыларын қамтамасыз етеді.

Биология сабақтарында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының өз бетімен жұмысы;
- аз уақытта көп білім алып, уақытты үнемдеу;
- қашықтықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;
- білім-білік дағдыларын тест тапсырмалары арқылы тексеру;
- шығармашылық есептер шығару кезінде физикалық құбылыстарды түсіндіру арқылы жүзеге асыру;
- қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;
- іс-әрекет, қимылды қажет ететін пәндер мен тапсырмаларды оқып үйрену;
- экономикалық тиімділігі;
- қарапайым көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақ пен есту мүмкіндіктері болмайтын табиғаттың таңғажайып процестерімен әр түрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезіну мүмкіндігі;
- оқушының ой-өрісін дүниетанымын кеңейтуге де ықпалы зор;
- мұғалім сабағында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы оның тиімділігін жүйелі түрде көрсете біледі.

Биология пәнін оқытуда ақпараттық-коммуникативті технологияларды қолдану формалары:

- Презентациялар (компьютер мен мультимедиялық проекторды пайдалану)
- Электрондық энциклопедиялар(биологиялық объектілерді, процестерді, құбылыстарды компьютердің көмегімен көрсету)
- Жаттықтыру бағдарламалары (дидактикалық құралдар қолдану)
- Білімді бақылаудың бағдарламалық жүйелері (сауалнамалар мен тесттер)
- Электрондық оқулықтар мен оқу курстары (материалды зерттеу сабақтарын, виртуалды көрнекілікті қолдана отырып сабақ барысын жеңілдету)
- Оқыту ойындары және дамыту бағдарламалары (схемаларды, кестелерді, микропрепараттарды және микроскопты пайдалану)
- Интернет желісінің ресурстарын пайдалану.

П. И. Третьяков әзірлеушілердің бірі болып табылатын модульдік технологияны мен 5-6-сыныптан бастап енгізе бастаймын, осылайша әр оқушы кітаппен жұмыс істей отырып, қарапайымнан күрделіге дейін әртүрлі тапсырмаларды орындай отырып, интеграциялық мақсатқа өз бетінше қол жеткізе алады. Егер орта буында "Жануарлардың тамақтануы", "Жануарлардың тынысы", "Тірі организмдердегі зат алмасу", "Жұлынның құрылымы мен қызметі" атты жеке сабақтар болса, онда 9-сыныптарда "Жасушаның химиялық құрылымы", "Тірі организмдердің көбеюі мен дамуы" тақырыбындағы сабақтардың жүйесі болады. Модульдік технологияның көмегімен ақпараттық құзыреттілікті дамыту міндетін іске асыруға болады: білім алушылар ақпаратты өз бетінше табады, оны талдайды, бастысы тандап алады және оны кестелерге, схемаларға құрылымдайды, сақтайды және топ қатысушыларына береді, топтық жұмыс кезінде бір-біріне көмек көрсетеді. Олар жұмыстың мақсаттары мен тәртібін анықтауға үйренеді, оқу іс-әрекетін өз бетінше жоспарлайды, жаңа жағдайларда әр түрлі қызмет әдістерін қолданады, өзін-өзі бақылауды жүзеге асырады. Оқушылар MicrosoftWord бағдарламасында жеке тапсырмаларды орындайды: қажетті материалды тандайды, оны компьютерде теруді үйренеді, тақырыпқа сай мәтінді суреттейтін фотосуреттерді енгізуді үйренеді және өз нәтижелерін ұсынады. Дайындалған материалдар белгілі бір тақырып бойынша көрнекі материал ретінде қызмет етеді.

Мұғалімнің алдындағы мақсат оқушының оқуға ынтасын көтеру, қызығушылығын арттыру, бұл білім сапасын көтеру деген сөз. Сабақты құру негізі оқушылардың жұмысын ұйымдастыру. Бұл сабақтың маңызын және әдісін анықтайды. Сондықтан таңдалған әдіс сабақ барысының тиімділігін көрсетеді. ХХІ ғасырдың табалдырығын аттаған еліміз әлемнің дамыған елдерінің қауымдастығына кіруге бет алды. Сондықтан еліміздің туын биікке көтерер білімді, білікті, адамгершілігі жоғары ұрпақ тәрбиелеу біздің алдымыздағы ең басты міндет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Запрудский, Н.И. Педагогический опыт: обобщение и формы представления: пособие для учителя / Н. И. Запрудский. – Минск : Сэр-Вит, 2014. – 256 с.
2. Литвинович Т.В. Развитие интеллектуальных компетенций учащихся средствами информационно-коммуникативных технологий на уроках биологии // ГУО «Академия последипломного образования». – Минск: АПО, 2015. – с. 794-798.

Қарағанды облысы, Абай ауданы, Абай қаласы
“Шоқан Уәлиханов атындағы мектеп -лицейі” КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-модератор
Мамутова Нургул Жанхожаевна

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВТЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Биыл қазақ жұртшылығы, педагогикалық зиялы өкіл және әдеби және поэтикалық шеңбердің бүкіл галактикасы ақын, прозашы, аудармашы, педагог - Мағжан Жұмабаевтың туғанына 130 жыл толуын атап өтпек. М. Жұмабаевтың барлық шығармашылығы өз халқының бақыты туралы ойларға толы. Ақынның терең ғылыми және педагогикалық зерттеулері ерекше назар аударуға тұрарлық. Осыған байланысты Мағжан Жұмабаев соңғы жылдары көрнекті ақын ретінде ғана емес, педагог ретінде де ерекше көркемдік шығармалар қалдырған. Біздің ұлы отандасымыздың педагогикалық қызметі қазіргі білім беру жүйесінде жиі сұранысқа ие болып келеді. Мағжан Жұмабаевтың идеяларын қазақ әдебиеті, этнопедагогика, этнопсихология, өзін-өзі тану жоғары мектепте де, арнаулы орта оқу орындарында да ерекше зерттейді.

М. Жұмабаевтың пікірінше, қоғам адамгершілік бағдарлардың ортақ жүйесі болған кезде ғана ауқымды ұлттық міндеттерді қойып, шеше алады. Ақын шығармаларыда ана тіліне, ерекше мәдени құндылықтарға, ата-бабаларымызды еске алуға, біздің Отан тарихымыздың әр бетіне құрметпен қарайтын осы бағдарлар бар.

Қазіргі әлемде, қоғамның әлеуметтік және рухани өмірінің өзгеру кезеңінде М. Жұмабаевтың педагогикалық ізденістері білім беру, өскелең ұрпақты тәрбиелеу, халықтық білім беру жүйесін демократияландыру мәселелерінің өзектілігін тартады. М.Жұмабаевтың өз заманының жаңа мектебі мен жаңа педагогикалық ғылымы туралы тұжырымдарында қазіргі заманғы педагогика мәселелеріне жаңа көзқарас пен өзіндік көзқарасты көрсететін қазіргі мектептің проблемаларын бейнелейтін идеялар мен әзірлемелер көрнекі және қолжетімді түрде көрсетілген.

Өскелең ұрпақты тәрбиелеуге үлкен мән бере отырып, М.Жұмабаев қазіргі қоғамның прогрессивті дамуындағы гуманитарлық мұғалімнің рөліне басымдық береді. Бұл идея қоғам мен мемлекеттің басым міндеттерінің бірі жоғары адамгершілік, жауапты, шығармашылық, бастамашыл, құзыретті қазақстан азаматының қалыптасуы мен дамуын тәрбиелеу, әлеуметтік-педагогикалық қолдау болып табылатын қазіргі заманғы отандық біліммен үндеседі. Осыған сүйене отырып, қазіргі заманғы тәрбиелік идеал анықталды-бұл өз елінің жоғары адамгершілік, шығармашылық, құзыретті азаматы, ойдың, сөздің және істің бірлігі негізінде кемел адамның қалыптасуы, Отан тағдырын өзінің жеке тұлғасы ретінде қабылдайтын, өз елінің бүгіні мен болашағы үшін жауапкершілікті сезінетін, көпұлтты халықтың рухани және мәдени дәстүрлеріне негізделген.

Жұмабаев өзінің алдына жаңа педагогикалық жүйені құру міндетін қойды. Жұмабаев ғылымды білім мен тәрбиенің негізгі мәселелерін шешудің жаңа тәсілімен байытқан дидактикалық көзқарастардың өзіндік жүйесін құрды. Оқушыларға білімнің кең ауқымын жеткізу және баланың шығармашылық күштерін, оның бастамасы мен дербестігін дамыту - Жұмабаев мектебінің басты міндеті. Жұмабаевтың айтуынша, тәрбиенің мақсаты балалардың барлық күштері мен қабілеттерін үйлесімді дамытуға ұмтылу болуы керек. Педагогикадағы еркіндік қағидатын негізге ала отырып, Мағжан Жұмабаев барлық педагогикалық тұжырымдаманы негіздеді. Мағжан оқу үдерісінің мәнін түсінуге жаңа көзқараспен қарады. Жұмабаев-педагог өзінің замандастарының, ізбасарлары мен предшественниктерінің кез-

келгеніне қарағанда тереңірек және жан-жақты, баланың ішкі әлемін, оның тілектерін, қызығушылықтары мен ұмтылыстарын зерттеу қажеттілігін маңызды деп санады. Баланың жеке басын өзінің педагогикалық тұжырымдамасының ортасына қойып, оның айналасында дидактикалық принциптер жүйесін құрады:

- сана мен белсенділік принципі;
- оқытуды өмірмен байланыстыру принципі;
- оқытудың қол жетімділік принципі;
- білімді игеру беріктігі принципі;
- табиғаттану принципі.

Ол сана мен белсенділік принципіне үлкен орын береді. Жұмабаев айтқандай, оқыту-бұл баланың ақыл-ойына ғана әсер етпейтін көпжақты процесс. Бұл балалардың мектепте білімі мен дағдыларын механикалық игеру емес, белсенді, саналы және шығармашылық процесс. Оқу барысында Мағжан Жұмабаев оқушылардың дербестігі мен шығармашылық ойлауын дамытуға үлкен мән берді. Ол былай деп жазды: "Егер мектептегі оқушы ештеңе жасауды үйренбесе, онда ол өмірде әрқашан тек еліктейді, көшіреді... Әр балада тәуелсіздікке деген ұмтылыс бар, ол кез-келген оқытуда жойылуы зиянды және үлгілерден сурет салу кезінде наразылықпен анықталады".

Жұмабаевтың дидактикалық көзқарастарында оқытудың өмірмен байланысы принципі ерекше орын алады. Бұл принциптен оқытудың қол жетімділігі принципі табиғи түрде туындайды, яғни оқушыларға күрделі оқу материалын қол жетімді түрде жеткізу. Табысты оқытудың негізі ретінде Мағжан Жұмабаев екі негізгі дидактикалық талаптардың сақталуын атады:

- 1) оқушыға үйрететін нәрсе түсінікті және қызықты болуы;
- 2) оның ақыл-ой күштері ең тиімді жағдайда болуы.

Мағжан Жұмабаев оқытудағы беріктік қағидатын әзірлеуге баға жетпес үлес қосты, өзіндік жүйенің кейбір ерекшеліктерін, сондай-ақ оқыту процесінде білімнің, білік пен дағдылардың беріктігінің жоғары дәрежесіне қол жеткізуге бағытталған шарттарды, құралдар мен тәсілдерді белгіледі. Мағжан Жұмабаев білімді мықтап игерудің маңызды алғышарты оқушының мағынасын, білім идеясының өзін және оның әрбір құрамдас бөлігін нақты түсінуі, оқушының зерттелетін материалдың өмірлік маңыздылығын түсінуі сияқты факторды қарастырды. Осылайша, Мағжан Жұмабаевтың педагогикалық тұжырымдамасында іргелі принциптердің тығыз байланысы бар. Білімнің мақсаттарын түсіну оқушының ақыл-ойын жандандырады, оның еркі мен күшін ілімнің қиындықтарын жеңуге және оның жоғары нәтижелеріне жетуге жұмылдырады. Осы шартты сақтамай, мұғалім оқушылардан белгілі бір білім мен дағдыларды есте сақтауды талап етуге құқылы емес. Мағжан Жұмабаевтың жоғарыда қарастырылған білім, білік және дағдыларды игеру беріктігі мәселесіне көзқарастағы бастапқы психологиялық-педагогикалық ұстанымы баланың білімге деген табиғи ұмтылысына сүйену болды. Жұмабаевтың барлық педагогикалық тұжырымдамасына тән табиғат бейнесі принципі осында жетекші болып шықты.

М.Жұмабаев шығармаларының жалпы білім беретін мектептердің әдебиет пәні бағдарламаларына 1990 жылдан бастап енгізілуі оны оқытуды міндеттеді. Бұл кезінде ақын шығармашылығын әдебиеттану тұрғысында зерделенген еңбектердің әлі дүниеге келе қоймаған кезі болғандықтан, пән мұғалімдерінің Мағжанның мұраларын шығармашылық деңгейде оқып- үйретуіне елеулі қиындықтар туғызды. Бұл зәрулік бүгінгі күнге дейін сезіліп келеді. Себебі, Мағжан шығармашылығын әдебиеттану тұрғысында зерделенген еңбектердің әлі дүниеге келе қоймаған кезі болғандықтан, пән мұғалімдерінің Мағжанның мұраларын шығармашылық деңгейде оқып-үйренуіне елеулі қиындықтар туғызды. Бұл зәрулік бүгінгі күнге дейін сезіліп келеді. Себебі, Мағжан шығармашылығын әдістемелік тұрғыда зерттеу ісі әлі де жүйелі түрде қолға алынған жоқ. Мағжан ақталғаннан бері он бес жылдай уақыт өткеніне қарамастан Ш.Елеукеновтің жоғары сыныпқа арналған жалғыз көмекші құрал мен әр түрлі Республикалық басылымдарда жарияланған мектеп мұғалімдерінің он шақты шағын мақалаларынан басқа ақын шығармашылығын мектепте оқыту мәселесіне тікелей арналған іргелі ғылыми-әдістемелік зерттеу еңбегі жарық көрген жоқ.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНО РАЗВИТИИ УЧАЩИХСЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

В настоящее время социально-экономические преобразования, связанные с изменением ценностных ориентаций в нашей стране, наличием в обществе жесткой конкурентной среды, оказывают влияние на характер социализации современного человека. Развитие и воспитание личности, готовой к жизни в таких условиях, будет связано с наличием и в достаточной степени проявлением социальной и коммуникативной компетентности специалистов, обеспечивающей устойчивое существование, профессиональное, личностное самоопределение, основанное на ее конкурентоспособности.

В соответствии с этим важнейшим направлением деятельности учителя начальных классов является формирование у ребенка субъективной позиции по отношению к окружающей социальной действительности, которая предполагает:

- воспитывать у детей умение делать правильный выбор в условиях возможного негативного воздействия информационных ресурсов;
- закрепление позитивных моделей поведения в детской среде как нормы, развитие эмпатии;
- снижение уровня воздействия негативных социальных явлений;
- создание условий воздействия на окружающую среду для саморазвития ребенка как субъекта социальных отношений и др.

Это предполагает формирование у подрастающего поколения общечеловеческих ценностей, знаний о нормах, правах и обязанностях, социальной ответственности, способности работать в команде, навыков взаимодействия с другими людьми, что, в свою очередь, требует от современного педагога пересмотра теоретических и практических знаний, накопленных в вопросах развития и воспитания социально-коммуникативной компетентности личности на разных возрастных этапах.

Теоретический анализ феномена социально-коммуникативного развития ребенка позволяет выделить важные для его понимания аспекты. Он является ведущим в процессе социализации ребенка, его адаптации к социальному миру, восприятию или неприятию этого мира, а также в раскрытии необходимости и способности изменять социальную реальность. Этот процесс осуществляется по трем направлениям: отношение ребенка к миру взрослых, обществу и его включение в детское сообщество.

Потребность в социальной коммуникации для ребенка обусловлена тем, что в ходе социальной коммуникации ребенок овладевает способами распознавания поведения других людей, приобретает навыки разрешения социально-коммуникативных ситуаций, адекватно оценивает свое эмоциональное состояние и состояние партнеров по общению. В качестве основных направлений социально-коммуникативного развития младших школьников можно выделить:

- усвоение учащимися начальных классов норм и ценностей, принятых в обществе, в том числе моральных;
- формирование у учащихся начальных классов базовых правовых, психологических и других знаний, необходимых для реализации себя как члена общества и гражданина страны;

- развитие субъективной позиции ребенка во взаимодействии со сверстниками;
- знакомство с возможными вариантами социальных коммуникаций и социального выбора в тесной социальной среде;
- формирование прогностической готовности оценивать возможные последствия своего социального поведения и безопасного адекватного поведения в сложившихся в обществе ситуациях;
- воспитывать чувство доброты, уважения и т.д. в общении с другими людьми.

В традициях начальной школы часто сохраняются закрытые совместные действия учителя и учащихся, которые можно охарактеризовать как субъект-объект, в котором учитель выступает в роли лидера, а ученики начальной школы-послушные исполнители. В таких классах главное качество общения-исполнительность, безусловное подчинение. Такой авторитарный стиль ведет к искажению социально-коммуникативного развития ребенка, морали, дети жестоко обращаются друг с другом, не слушают учителей, проявляют склонность к асоциальным действиям. При открытом взаимодействии учитель и ученик адаптируются друг к другу, уважительно относятся к взаимным высказываниям, могут быть активными слушателями, готовыми как руководить, так и подчиняться.

Демонстрация открытости учителя-необходимое условие для продуктивных социальных коммуникаций. Коммуникативное взаимодействие начинается с улыбки, удовлетворения любопытства: "кто вы? Что ты любишь? и т.д.". Важно, чтобы педагог не общался с ребенком, что вызывает у детей неподдельный интерес, чувство межличностного общения, доверия и открытости. Сегодня наиболее распространенным явлением в детской среде является «одиночество». Дети, которым трудно присоединиться к группе сверстников, ищут поддержки у взрослого: они выходят на перерыв, пытаются поговорить о событиях своей жизни и т. д. В этот день педагог не должен пренебрегать такими попытками ребенка наладить отношения.

Как основная форма коммуникативного взаимодействия в начальной школе урок занимает ведущее место в социально-коммуникативном развитии младшего школьника как ученика, как члена детского коллектива, так и гражданина. По этой причине педагогу необходимо конструировать каждый урок как коммуникативно развивающую среду.

Учебный диалог предполагает открытое взаимодействие всех участников коммуникационного процесса. Здесь важно принять общий интерес и тему, высказать разные мнения, сблизить позиции, сделать общий вывод. Педагог может выступать в роли "руководителя диалога", то есть задавать наводящие вопросы, стимулирующие высказывания детей. Он может взять на себя роль эксперта – согласиться или привести встречные аргументы; он может взять на себя роль арбитра-вмешиваться только тогда, когда необходимо активизировать диалог или направить его в правильном направлении. В начальной школе важно создать культуру диалога с точки зрения выполнения воспитательной функции учителем. Развивая социальный интеллект младших школьников во внеклассной деятельности как способность понимать других людей, их отношения и социальные ситуации, учитель может организовать интересную форму взаимодействия, такую как социокультурный опыт. В основе этой социально ориентированной формы человеческого взаимодействия лежит событие, которое порождает сильные эмоциональные переживания, способствует социальному творчеству, ведет участников к размышлениям.

Примером такого существования могут служить праздники, экскурсии, проекты, особенностью которых является непосредственный интерес, желание быть вместе. Событие часто происходит спонтанно (не по плану). Роль учителя-создавать условия для событий, поддерживать инициативу детей, стимулировать самостоятельность детей.

Таким образом, коммуникативное взаимодействие учителя и младших школьников является стержнем построения образовательного процесса, а роль учителя не ограничивается только образованием. Учитель должен быть проектировщиком коммуникативного пространства, мастером диалога и, самое главное, заботливым.

Использованная литература:

1. Хуторский А.В. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. [Текст] / Вестник института образования человека. 2012. №2. С;
2. Ефремов О.Ю. Педагогика [Текст] / – Москва, 2010. – С. 24;
3. Виноградова Н.Ф. Концепция начального образования «Начальная школа XXI века». – М.: Вентана-Граф, 2017.

Ақтөбе облысы, Шалқар ауданы
"Болашақ бөбекжай балабақшасы"
Балабақша музыка жетекшісі
Сүлейменова Балсара Жақсылыққызы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ МУЗЫКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында музыкалық тәрбие берудің маңызы қарастырылады. Музыка сабағы балалардың эстетикалық, эмоциялық және шығармашылық дамуына ықпал етіп, олардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Музыкалық іс-әрекеттердің негізгі түрлері – музыка тыңдау, орындаушылық әрекет, ән айту және музыкалық-танымдық іс-әрекет жан-жақты талданады. Сондай-ақ, музыка сабағының баланың психологиялық жағдайына әсері, оның танымдық қабілеттерін арттырудағы рөлі, музыкалық сауаттылықты дамыту ерекшеліктері қарастырылады. Музыкалық тәрбиенің бала дамуына тигізетін оң әсерін күшейту үшін қолданылатын әдістер мен тәсілдерге ерекше мән беріледі.

Кілт сөздер: музыкалық тәрбие, мектепке дейінгі білім, музыка сабағы, ән айту, музыка тыңдау, орындаушылық әрекет, шығармашылық даму, музыкалық сауаттылық, эстетикалық тәрбие, психологиялық әсер.

Бүгінгі таңда еліміздің әлеуметтік-экономикалық өмірін жаңғырту жағдайында бүкіл білім беру жүйесі ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен тәжірибенің жетістіктері негізінде жеке тұлғаның дамуына, Қазақстан Республикасының физикалық және рухани дамыған азаматын қалыптастыруға және бәсекеге қабілетті адами капиталды дамытуға қолайлы жағдай жасауға бағытталған. Мұның барлығы білім беру үдерісінің мазмұнына, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін және ақпаратты өз бетінше іздеу дағдыларын дамытуға негізделетін оқу бағдарламаларының мазмұнына жаңа көзқарастарды талап етеді. Жаңартылған тәсілдер жаңа педагогикалық және ақпараттық технологияларды тиімді пайдаланатын, қазіргі ғылым мен тәжірибенің деңгейін көрсететін, сондай-ақ білімді өз бетінше меңгеруге, оны өңдеуге және нақты жағдайларда қолдануға ықпал ететін оқу процесін ұйымдастыруды да талап етеді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының біртұтас оқу-тәрбие процесінің бір бөлігі болып табылатын заманауи музыка сабағы ерекше назар аударуды қажет етеді. Оның мазмұны балабақшадағы білім беру стандарттарын басшылыққа алады және мазмұнды меңгерудің жолы мен әдістерін анықтайтын музыкалық бағдарлама негізінде жүзеге асырылады. Балабақшада бүлдіршіндердің дайындық деңгейіне қойылатын міндетті талаптар бар, яғни сабақ баланың біліммен кездесу фактісі ғана емес, оның нәтижесі баланың өзіндегі өзгерістер болуы керек.

Мектепке дейінгі білім беруде музыканың маңызы аз емес, өйткені музыка балаға адамгершілік және эстетикалық тәрбие беру тұлғаны дамыту мен тәрбиелеудің маңызды аспектісі болып табылады. Мектеп жасына дейінгі бала қоршаған шындықты эмоционалды және сезімтал түрде қабылдауына байланысты өнер әлемін қабылдаудың ең табысты әрі нәтижеге толы кезеңі болып табылады.

Музыка сабағының ерекшеліктері баланың қажеттіліктеріне барынша сәйкес келеді. Музыка сабағы балаға психотерапиялық әсер етеді, өзіндік релаксация және психологиялық демалу қызметін атқарады, басқа әрекеттерден туындаған жалпы қаттылықты жеңілдетеді, сол арқылы баланың денсаулығын

сақтайды. Музыка сабағы ең алдымен шығармашылық сабағы, ол баланың музыкамен кездесуінің фактісі болып қана қоймай, баланың өз бойындағы өзгерістерге әкелуі керек. Ерте жастан балаларға музыкалық білім берудің өзекті міндеттері: балалардың сана-сезімін, музыкалық ойлауын және эмоционалдық сферасын әрі әр түрлі әрекеттерді қалыптастыруға байланысты тұлғаның ерік-жігері күшті, белсенді жағын дамыту.

Балабақшада музыка пәнін оқытудың көптеген технологиялары бар, оған музыка жетекшілері сүйенеді және балаға деген көзқарасына және оның өміріндегі музыканың рөліне сәйкес келетін технологияны таңдау құқығын иеленеді. Бірақ ең бастысы балаларға музыканы қалай үйретуде емес, оларды музыкалық процесске қалай баурап алуларында. Музыка жетекшісі қандай технологияны таңдаса да, музыка сабағының құрылымы әрқашан стандартты түрде жүзеге асады. Сабақта дәстүрлі түрде музыкалық әрекеттің келесі түрлері қолданылады:

- музыка тыңдау;
- орындаушылық әрекет;
- ән айту;
- музыкалық-танымдық іс-әрекет.

Музыка тыңдау – мектеп жасына дейінгі балалар үшін ең қиын іс. Бұл жастағы балалар өте белсенді, олар үшін ұзақ уақыт отыру қиын. Дегенмен де балаларды тыңдау кезінде тыныш отыруға үйрету маңызды, өйткені нағыз музыка тыныштықта туады.

Музыкалық ақпараттар ағыны көпшілікке қолжетімді болып тұрған біздің заманда музыка жетекшісінің міндеті – балаларды музыкадағы жақсы мен жаманды айыра білуге үйрету, баланың музыкалық талғамын қалыптастыру. Тыңдамас бұрын, балалардың көңіл-күйін көтеру, әуенді музыканың арқасында жақын арада орын алуы керек деген көңіл-күйді ояту үшін жұмыс туралы қысқаша әңгімелесу керек. Балалар әсіресе музыкаға қимыл-қозғалыстарды ұнатады (тапылдату, қол қимылдары, шапалақтау). Музыкалық әрекеттің бұл түрі демалуға және күйзелістен арылуға мүмкіндік береді.

Музыкалық қатысудың тағы бір түрі - орындаушылық әрекет. Іс-әрекеттер өте әртүрлі: музыкалық аспаптарда ойнау, оркестрге қатысу, ритмикалық ансамбльдерге қатысу және т.б. Орындаушылық әрекет балалардың ырғақ сезімін, ұжымдық жұмысын дамыту, баланың шығармашылық дамуы сияқты музыкалық-педагогикалық міндеттерді жүзеге асырады.

Барлық музыкалық әрекеттердің ішінде балалардың ең сүйіктісі - ән айту. Ән репертуарын жетекші өте мұқият таңдауы маңызды, ең бастысы музыка балаларға қуаныш сезімін сыйлауы керек, ал жалпы көңіл-күй балаларға тек жағымды эмоциялар әкелуі керек. Музыка сабағында ән айту ұжымдық әрекет екенін атап өткен жөн.

Балалардың музыка тыңдауы да, орындауы да, шығармашылық әрекеті де музыкалық-танымдық әрекетпен тығыз байланысты.

Музыкалық іс-әрекеттің барлық түрлері процесінде балалар музыкалық тілдің заңдылықтарын меңгереді, нота жазуының негіздерімен танысады, музыканы өздігінен ойнауды үйренеді.

Музыкалық сауаттылыққа келетін болсақ, осы уақытқа дейін жасалған музыкалық бағдарламаларда әртүрлі пікірлер бар. Кейбір бағдарлама авторлары музыка теориясының элементтерін енгізуді маңызды және қажет деп санама, басқалары білім берудің бастапқы сатысынан мүлдем алып тастау керек деп есептейді. Алайда музыкалық сауаттылық пен музыка теориясының элементтерін енгізу бірдей ұғымдар емес. Музыкалық сауаттылық – баланың музыканы эмоционалды түрде қабылдауы, оны түсінуі, шығарманы білмесе де автордың стилін, орындалып жатқан шығарманы сезіну қабілеті мен тілегі, баланы шығармашылыққа баулудың кілті. Ал музыка теориясының элементтері бала есту тәжірибесін жинақтағаннан кейін өте мұқият енгізілуі керек.

Олай болса, музыканы тыңдау және есту, ол туралы ойлау қабілетін балалардың бойында музыка сабағынан бастап тәрбиелеу керек. Музыкалық қабылдауды дамыту мәселесін түсіне отырып, жетекші сабақ бойы балаларды музыка дыбысын тыңдауға шақырады. Балалар музыканың табиғатын терең сезініп, түпкі ойын ұғынғанда, оны шығармашылық іс-әрекетінде білдіргенде ғана, меңгерілген дағдылар мен қабілеттер мектеп жасына дейінгі тәрбиеленушілердің музыкалық дамуына және адамгершілік-эстетикалық тәрбиесіне пайдасын тигізеді анық.

ОЙЫН АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ДАМУ

Бастауыш сынып оқушыларының көп бөлігі оқу процесіне жеткілікті қызығушылық танытпайды. Олар тапсырмаларға назар аудармайды, белсенділік танытпайды және алынған материалға немесе сабаққа қызығушылық танытпайды. Бұл оқудың артта қалуына, білімнің жеткіліксіз дамуына және мотивация мен оқу үлгеріміне теріс әсер етуі мүмкін. Сондай-ақ, оқушылардың жеткіліксіз қызығушылығы сыныптағы жалпы атмосфераға және мұғаліммен қарым-қатынасқа әсер етуі мүмкін, бұл өз кезегінде білім беру процесінің тиімділігіне әсер етуі мүмкін. Мәселенің анықтамасы оқушылардың мінез-құлқы мен белсенділігін бақылау мен талдауға, сондай-ақ мұғалімдер мен ата-аналардың пікірлеріне негізделген.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу процесіне қызығушылығының жеткіліксіздігі бірнеше себептерге байланысты болуы мүмкін.

1. Мотивация жоқ. Балалар зерттелетін материалдың мағынасын көре алмауы немесе оның нақты өмірде қолданылуын көре алмауы мүмкін. Егер мұғалім тақырыптың маңыздылығын және оның қолданылуын аша алмаса, оқушылар қызығушылық танытпайды.

2. Түсінбеушілік. Кейбір оқушылар материалды түсіне алмағандықтан қызығушылықтарын жоғалтуы мүмкін. Егер балалар құрдастарынан артта қалса немесе қиындықтарды жеңе алмаса, олар тіпті оқу процесінің өзіне деген қызығушылығы мен мотивациясын жоғалтуы мүмкін.

3. Жеке көзқарастың болмауы. Көбінесе бастауыш сыныптарда оқытудың жалпы тәсілі қолданылады, ол әр баланың жеке ерекшеліктерін ескермейді. Егер оқушылардың нақты қажеттіліктері мен қызығушылықтары ескерілмесе, олар оқуға деген қызығушылығын жоғалтуы мүмкін.

4. Оқыту әдістері. Егер мұғалім монотонды және скучно оқыту әдістерін қолданса, оқушылар оқуға деген қызығушылықтарын жоғалтуы мүмкін. Әр түрлі әдістер мен интерактивті тәсілдер балалардың назарын аударуға және қызықтыруға көмектеседі.

Бастауыш сынып оқушыларының қызығушылығының жеткіліксіздігімен күресу үшін мотивацияға, әр оқушымен жеке жұмысқа және оқытудың интерактивті әдістерін қолдануға назар аудару қажет. Сондай-ақ, зерттелетін материалдың нақты өмірде қолданылуын көрсету және оқу үшін қызықты жағдайлар жасау қажет. Осы жерде ойын технологиясын атап өткім келеді.

Білім беруде ойын технологиясын қолдану бірнеше себептерге байланысты оқушылардың оқу сабақтарына деген ынтасы мен қызығушылығын арттыруы мүмкін.

Біріншіден, ойын технологиясы интерактивті және қызықты оқытуды ұсынады. Оқушылар виртуалды модельдеу мен ойындарға қатыса алады, онда олар есептерді шешуге, логикалық ойлау мен сыни ойлауды дамытуға мәжбүр болады. Бұл оқуды қызықты етеді және оқушыларды оқу процесіне тартады.

Екіншіден, ойын технологиясын жекелендірілген оқытуды қамтамасыз ету үшін қолдануға болады. Бағдарламалар мен қосымшалар әр оқушының деңгейі мен қажеттіліктеріне бейімделе алады, олардың білім деңгейлері мен қызығушылықтарына сәйкес тапсырмалар мен материалдар ұсынады. Бұл тәсіл оқушылардың мотивациясын арттырады, өйткені олар оқытудың олар үшін бейімделгенін көреді.

Сонымен қатар, ойын технологиясын қолдана отырып оқыту оқушылар арасында бәсекелестік пен ынтымақтастықты ынталандыруы мүмкін. Рейтингтер, жетістіктер және жарыстар сияқты ойын элементтері оқушыларды жақсы нәтижелерге қол жеткізуге және дағдыларын жақсартуға ынталандыруға көмектеседі. Сонымен қатар, ойындар ұжымдық жұмыс дағдылары мен әлеуметтік дағдыларды дамытатын ынтымақтастық пен командалық жұмыс мүмкіндігін қамтамасыз ете алады.

Бастауыш мектепте ойын технологияларын қолдану ерекшеліктерін талдау бұл технологиялар білім беру процесінде инновациялық және тиімді құрал болып табылады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Олар оқушыларды оқу материалына белсенді тартуға, шығармашылық пен сыни ойлауды дамытуға, сондай-ақ қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Бастауыш мектептегі

ойын технологиялары оқушылардың өмірінің әртүрлі салаларында дамуын ынталандырумен қатар, табысты және қызықты оқуға жағдай жасайды.

Бастауыш сыныптарда мен жиі мына ойын платформаларын қолданамын:

1. Minecraft: Education - математика, жаратылыстану, өнер және ғылымды қоса алғанда, әртүрлі пәндерді оқыту үшін пайдалануға болатын танымал ойын.

2. Kodable-балаларға кодтау және логикалық ойлау негіздерін үйренуге көмектесетін бағдарламалауға негізделген ойын.

3. Prodigy-математикалық бейімділігі бар рөлдік ойын, онда оқушылар математикалық дағдыларын дамыту үшін тапсырмаларды орындайды және құбыжықтармен күреседі.

4. Seesaw-мұғалімдерге интерактивті сынып журналын құруға мүмкіндік беретін платформа, онда оқушылар өз жұмыстарымен бөлісе алады және сыныптың басқа мүшелерімен өзара әрекеттесе алады.

5. Duolingo-ойындар мен ойын-сауық жаттығуларына негізделген шет тілін үйренуге арналған қосымша.

6. Mathletics-оқушыларға басқа қатысушылармен ойындар мен жарыстар арқылы математиканы үйренуге және қолдануға көмектесетін интерактивті ресурс.

7. ABCmouse-оқу, математика, ғылым және басқа да бастауыш мектеп пәндері бойынша интерактивті сабақтарды ұсынатын үйде оқыту бағдарламасы.

8. Scratch-бұл оқушылар өздерінің интерактивті әңгімелерін, анимацияларын және ойындарын код блоктарын қолдана отырып жасай алатын бағдарламалық орта.

Scratch платформасында ойын жасауға арналған бірнеше идеялар:

1. "Лабиринт": қарапайым лабиринт жасаңыз, онда ойыншы кейіпкерді басқарып, кедергілерден аулақ болып, мәреге жетуі керек.

2. "Арканоид": классикалық "Арканоид" аркада ойынын жасаңыз, онда ойыншы жылжымалы платформаны пайдаланып допты ұрып, экрандағы блоктарды бұзуы керек.

3. "Stickman running": ойыншы стикменді басқаратын, шыңыраулардан секіретін және деңгейдің соңғы нүктесіне жету үшін кедергілерден аулақ болатын платформер жасаңыз.

4. "Жылан": классикалық "жылан" ойынын жасаңыз, онда ойыншы жыланды басқарады, алма жейді және қабырғалармен немесе өз құйрығымен соқтығыспауға тырысады.

5. "Асу": онда ойыншы кездейсоқ сөзді, бір уақытта бір әріпті, шектеулі әрекетті болжауы керек.

6. "Сызықша": тінтуір мензерін пайдаланып, ойыншы экранда пайда болатын нысандарға түсуі керек ату машинасы ойынын жасаңыз.

7. "Тетрис": классикалық "Тетрис" аркада ойынын жасаңыз, онда ойыншы көлденең сызықтарды толтыру және ұпай жинау үшін құлаған фигураларды бұрып, жылжытуы керек.

8. "Жад": ойыншы түстердің немесе дыбыстардың реттілігін есте сақтап, оны қайталауы керек болатын есте сақтау жаттығулары ойынын жасаңыз.

9. "Бұқалар мен сиырлар": "бұқалар мен сиырлар" ойынын жасаңыз, онда ойыншы компьютерден кеңестер алып, кездейсоқ төрт таңбалы санды болжауы керек.

10. "Жарыс": ойыншы кедергілерден аулақ болып, бірінші болып аяқтауға тырысып, көлік жүргізу керек болатын жарыс ойынын жасаңыз.

Бұл бастауыш сыныптардағы білім беру сабақтарына арналған ойын платформалары мен қолданбаларының кейбір мысалдары ғана. Оқушыларға белгілі бір білім саласында немесе оқу процесінде көмектесуге дайын басқа да көптеген құралдар бар. Белгілі бір сынып пен оқушылардың қажеттіліктеріне сәйкес келетіндерді таңдау маңызды.

Ұлттық ойын-бұл көңіл көтеру мен уақыт өткізудің тәсілі ғана емес, сонымен бірге ұлттың мәдениетін, оның тарихы мен дәстүрлерін зерттеуге және білуге нақты мүмкіндік. Осыған байланысты мен атмосфераға тереңірек енуге және осы бірегей әрекеттің мәнін түсінуге көмектесетін ұлттық ойынға арналған бірнеше практикалық сабақтарды ұсынамын.

1. Ойын снарядын жасау бойынша мастер-класс. Осы сабақ аясында қатысушылар ұлттық ойын снарядын жасау техникасын үйреніп, меңгере алады. Бұл олардың құрылғысы мен пайдалану ерекшеліктерін жақсы түсінуге және осы тақырыптың мағынасы мен тарихына енуге көмектеседі.

2. Турнирді ұйымдастыру. Біз ұлттық ойынның жүрегіндеміз деп елестетейік. Атмосфераға толық ену үшін турнир ұсынылады, онда қатысушылар командаларға бөлініп, ойын шеберлігінде жарысады.

Сабақтың бұл форматы ойын ережелерімен танысуға, командалық рух пен бәсекелестік инстинкті дамытуға мүмкіндік береді.

3. Ойынға байланысты орындарға саяхат. Ұлттық ойынның мәнін түсіну үшін оның ұлт тарихы мен мәдениетіндегі іздерін қадағалау қажет. Сабақ ойын басты орын алатын әртүрлі орындарға экскурсияны қамтиды. Бұл ең көрнекті ойындар өткізілетін мұражайлар, стадиондар, алаңдар болуы мүмкін. Осындай сабақтың арқасында қатысушылар ойын тарихына терең үңіліп, оны өткізуге байланысты қызықты фактілер мен қызығушылықтарды біле алады.

4. Оқу-жаттығу лагерін ұйымдастыру. Ұлттық ойын өнерін шынымен меңгергісі келетіндер үшін жаттығу лагері пайдалы болады. Осы сабақтың бір бөлігі ретінде мамандар қатысушыларға лақтыру, техника, тактика және стратегия сияқты негізгі ойын дағдыларын үйретеді. Дене шынықтыруға және денені жалпы нығайтуға да назар аударылады.

5. Ұлттық ойын фестивалі. Мұндай сабақ қатысушыларға ойыннан толық эмоционалды заряд алуға мүмкіндік береді. Ұлттық ойынның ең шебер ойыншылары мен жанкүйерлері жиналатын фестивальді ұйымдастыру жарқын және есте қаларлық оқиға болады. Фестиваль барысында қатысушылар өздерінің ойын дағдыларын қолдана алады, үздіктермен бәсекелеседі және мерекелік атмосферадан ләззат алады.

Ойын элементтерін білім беру бағдарламаларына біріктіруде қазіргі таңда заманауи әдістердің бірі болып саналауда.

Бағдарлама әр түрлі модульдерден тұрады, олардың әрқайсысы белгілі бір білім немесе дағдылар саласына арналған. Әр модуль шеңберінде қатысушылар ойын тапсырмаларын орындайды, басқатырғыштар шешеді, ақпаратты талдайды және түсіндіреді, шешімдер қабылдайды және олардың жетістіктері мен жетістіктері туралы кері байланыс алады.

Бағдарламаның маңызды аспектісі әр оқушының жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеру болады. Осылайша, оқушылардың әртүрлі оқу қарқынын, қызығушылықтары мен қалауларын ескеретін жекелендірілген білім беру ортасы құрылады.

Мұндай инновациялық бағдарлама сыни ойлауды, коммуникацияны, ынтымақтастықты және проблемалық ойлауды дамытып қана қоймайды, сонымен қатар оқу процесіне мотивация мен қатысуды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, ол өзін-өзі зерттеуге, шығармашылыққа және шығармашылық ойлауға ынталандырады.

Осылайша, бастауыш сыныптардың білім беру процесінде ойын технологиясын қолдану оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыруға және материалды игеру сапасына оң әсер етті. Бұл оқу процесінде ойындар мен ойын элементтерін қолданудың тиімділігін растайды. Болашақта сабақта оқушылардың ынтымақтасуы мен белсенділігін арттыру үшін ойын технологияларын пайдалануды жалғастыру ұсынылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ж.Қоянбаев, Р.Қоянбаев. Педагогика. - Алматы, 1998, 2000.
2. Е.Сағындықұлы. Педагогика. - Алматы, 1999.
3. С.Қалиев, Ш.Майғаранова, Г.Нысанбаева, А.Бейсенбаева. Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудың педагогикалық негіздері. - Алматы, 2001.
4. А.С.Макаренко. Тәрбие мақсаты. – М 1958.

Абай облысы, Семей қаласы
"№43 жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-модератор
Калиева Назым Ерлановна

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ДИАЛОГ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Үздіксіз модернизация жағдайында қазіргі заманғы білім беру жүйесі өзінің өмірлік ұстанымын нақты басымдыққа және қорғауға қабілетті жан-жақты дамыған, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеуді мақсат етеді. Мұндай тұлғаны тәрбиелеу үшін баланы қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларындағы белгілі бір коммуникативті мәселелерді тілдік құралдармен шешуге үйрету керек, яғни оқушыларда коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру керек.

Оқу диалогы тәрбие мен оқыту функцияларын орындайды, сонымен қатар білім алушылардың жеке басын дамытудың оңтайлы тәсілі ғана емес, сонымен қатар оқытудың тиімді түрі болып табылады.

Диалогтік қарым - қатынас процесінде қазақ әдебиеті сабақтарында қалыптасқан оқушының коммуникативті құзыреттілігі оның сөйлеу қызметінің өнімінің сапалық көрсеткіштері және жалпы оқу нәтижелерінің динамикасы арқылы көрінеді.

Диалог-бұл құндылықтардың мағыналық жағдайы, оларды тәжірибеде бекіту. Диалогта әңгіме тақырыбы туралы ғана емес, әңгімелесушілер, олардың мінез-құлқы мен ішкі жағдайы туралы ақпарат беріледі. Диалогқа қатысушылар- оқиға бойынша серіктестер. Диалогтық жағдайдың орталығында-жеке тұлға өзінің жеке басы мен бірегейлігінде, жеке функцияларының толық көрінісі болған жағдайда ғана жүзеге асырылады (сыни, өзін-өзі бағалау, заттардың мағынасын анықтау, әлемнің өзіндік бейнесін құру).

Диалогтық оқыту барысында оқушылар сыни тұрғыдан ойлауды, мән-жайларды және тиісті ақпаратты талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуді, балама пікірлерді таразылауды, ойластырылған шешімдер қабылдауды, пікірталастарға қатысуды, басқа адамдармен қарым-қатынас жасауды үйренеді.

Қазіргі жағдайда диалог білім берудің коммуникативті мазмұнының негізгі қағидаты бола отырып, жаңа мән мен сапаға ие болады. Әр түрлі коммуникативті байланыстарға толы көпмәдениетті қоғам ынтымақтастық, өзара түсіністік қатынастарын орнатуды ғана емес, сонымен қатар қайшылықтар мен полемикалық даулардың пайда болуын да көздейді. Сондықтан мектеп түлектерінің әлеуметтік-мәдени саланың әртүрлі салаларында жемісті, тиімді диалог жүргізу, әлемді монологиялық (абсолютті шындықты талап ететін) позициялардан емес, диалогтық, плюралистік тұрғыдан тану қабілеті ең маңызды және коммуникативті қасиетке айналады.

Жалпы педагогика диалог педагогикасына айналған жағдайда ғана сәтті бола алады. Бүгінгі таңда диалогты шындықты білу тәсілі ретінде және сонымен бірге субъективті-семантикалық қарым-қатынасты, жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру рефлексиясын қамтамасыз ететін ерекше дидактикалық-коммуникативті орта ретінде қарастыру қажет. Диалог-бұл интеллектуалды және сөйлеу қарым-қатынасының бір түрі, оның барысында әңгімелесушілердің талқыланатын тақырыпты бірдей немесе әртүрлі түсінуі анықталады. Осы негізде диалог семантикалық позициялардың өзара әрекеттесуі деп айтуға болады. Мағынасы-бұл диалогтың барлық қатысушыларының жұмысы жүргізілетін мәселе. Мәселе-авторлық мағынаның позицияларын зерттеуге тырысу. Мағыналық білім беру-білім алушының

жеке тәжірибесі, жалпы мәдениеттегі өз орнын білу. Диалог-бұл мағынаны қалыптастырудың негізгі формасы, кеңістікті қалыптастыру тәсілі. Осылайша, білім беру мазмұны-бұл қозғалыс, мағыналық қызметті жобалау.

Біздің балалар өте қарама-қайшы ақпараттық өрісте тұрады. Алайда, уақыттың өзі мектептен жақсылық, әділеттілік, ар-намыс, патриотизм, адамға және отбасына деген сүйіспеншілік туралы дәстүрлі түсінікке негізделген үйлесімді және нақты құндылықтар жүйесін талап етеді. Мектептегі қазақ әдебиеті сабақтары құндылықтардың шынайы иерархиясын қалпына келтіре алады, нәзік жандарды бұзатын әлеуметтік құбылыстарға қарсы тұра алады және бұл үшін ең тиімді жолдарды іздеуі керек.

Екіншіден, мектеп оқушылары мұғалім немесе оқулық авторлары қойған сұрақтарға жауап іздеп қана қоймай, оларды тұжырымдауды да үйренуі керек. Бұл бағыттағы жұмыс жүйелі және жоспарлы болуы керек.

Үшіншіден, сабақтағы мәтін үнемі естілуі керек. Тек" баяу "және" мәнерлі"оқу оқырманның мәтінді" естуіне " және онымен толық диалогқа түсуіне ықпал етеді.

Төртіншіден, диалогтық оқытуды қолдану оқушылардың әдеби дайындығын үнемі жетілдіруді көздейді.

Оқушыларды диалогқа шақыруға болатын көптеген әдістер бар. Әрине, мәселелік оқыту стратегиялары (мысалы, сабақта мәселелік жағдайларды құру) осы бағытта жұмыс істейді. Алайда, диалогтық технологиялар кез-келген мәселе бойынша қарсыластар арасындағы дау-дамайды емес, мәтінмен, содан кейін сыныптастарымен және мұғаліммен мүдделі, терең сөйлесуді қамтитынын есте ұстаған жөн.

Мәселелік оқытудан бөлек инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану да үлкен рөл атқарады: зерттеу әдісі, пікірталастар, миға шабуыл, "сыни тұрғыдан ойлау" технологиясы, интерактивті, топтық формалар мен әдістер, ұжымдық оқыту әдісі. Бұл технологиялар шығармашылық белсенділікті дамытады, ақыл-ой белсенділігін қалыптастырады, оқушыларды өз көзқарастарын қорғауға үйретеді, материалды терең түсінуге көмектеседі. Жұпта, топтарда жұмыс істеу тәрбиенің міндеттерін шешуге мүмкіндік береді: сыныптастарымен топтарда ынтымақтасуға деген ұмтылыс пен қабілетті дамытады. Жұмыстағы ең бастысы-оқушылар еркін сөйлейді, дауласады, өз көзқарастарын қорғайды, мәселені шешу жолдарын іздейді және дайын жауаптарды күтпейді, бұл оқу диалогын қолдану қажеттілігін дәлелдейді.

Қорытындылай келе, диалогтық принцип білім берудің коммуникативті мазмұнын, оның толерантты табиғаты мен гуманистік әлеуетін жеткілікті түрде көрсете отырып, мұғалім мен оқушылар арасында қалыптасатын коммуникативті қатынастарды реттеп, олардың коммуникативті құзыреттілігін қалыптастырады. Оның ерекшелігін түсіну педагогикалық коммуникацияны ұйымдастырудың негізгі бағыттары мен бағдарларын анықтауға, коммуникативті білім беру технологиясы ретінде оқу диалогының әлеуетті мүмкіндіктерін ашуға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Технологии и методики обучения литературе: учеб. пособие / ред. В. А. Коханова. М. : Флинта : Наука, 2011. 248 с;
2. Диалог в системе обучения [Электронный ресурс] / Диалог в системе обучения . Режим доступа: URL: <http://www.enorta.ru/relojs-281-1.html>.

Атырау қаласы
Қ.Дүтбаева атындағы гуманитарлық колледжі
Педагог-хореограф
Каракузова Гүлнар Тулегеновна

«МЕН ҚАЗІРГІ ЗАМАН ПЕДАГОГІМІН»

Өмірдегі көп мамандықтардың ішінде жан-жақты білімділікті, икемділікті, шеберлікті, ерекше шәкіртжандылықты, мейірімділікті қажет ететін мамандық та – ұстаздық мамандық. Олай дейтінім, мұғалім еңбегі біріншіден, адамзат қоғамы тарихында жинақталған ғылым негіздерінен білім беруге тиіс болса, екіншіден, үнемі шәкірттерімен қарым-қатынаста болып, білсем, үйренсем деген студент арманы мен оның сырлы тағдырына басшылық етуді мойнына алған маман. Бүгінгі ұстаз шәкіртіне ғылым негіздерінен мәлімет беріп қана қоймай, оны дүниежүзілік білім, ақпарат, экономика кеңістігіне шығуға, яғни қатаң бәсеке жағдайында өмір сүруге тәрбиелеуі керек. Ол нағыз ұстаздың ғана қолынан келеді. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау - әр педагогтің борышы. Ол - өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, оқу орнын шексіз сүйетін адам. Осы іске деген қызығушылық пен сүйіспеншілік қана оны небір қиын әрекеттерге жетелейді, іске батыл кірісуге септігін тигізеді. Нәтижесінде бір емес, бірнеше жас жүрекке мәңгі ұстаз болып қалады. Ұстаздың осыншама қадір-қасиет, құрметке бөленуі өзін қоршаған орта мен әрбір шәкіртіне асқан сезімталдықпен, жауапкершілікпен қарым-қатынас жасауында. Өйткені оның қарапайым да сыпайы киім киісі, мәдениетті сөзі, әдепті жүріс-тұрысы, жинақы іс-әрекеті, білімі шәкіртке де, ата-анаға да, жұртшылыққа да өнеге. Ұлы ағылшын ағартушысы Уильям Уорд: Жай мұғалім хабарлайды, Жақсы мұғалім түсіндіреді, Керемет мұғалім көрсетеді, Ұлы мұғалім шабыттандырады,- дейді.

Білім беру жүйесі мамандардан кәсіби икемділік пен ұтқырлықты, сан қырлы шығармашылық қызмет пен өзін-өзі басқару, өзін-өзі ұйымдастыру жағдайындағы біліктілікті қажет етеді. Өйткені қазіргі жас буын - еліміздің келер күнгі келбеті. Бұл «Ғасырлар мақсаты – саяси-экономикалық және рухани дағдарыстарды жеңіп шыға алатын, ізгіленген ХХІ ғасырды құрушы іскер, өмірге икемделген, жанжақты жеке тұлғаны тәрбиелеп қалыптастыру», - деген тұжырым жасады. Ол үшін бүгінгі оқу үрдісіне сай педагогикалық шеберлік қажет. «Педагогтік шеберлік – дарынды талант емес, үйрену, ізденудің нәтижесі. Педагог шеберлігі жайлы жазылған дайын қағида жоқ, болуы да мүмкін емес.

Адамның өзіне-өзі өмір бойы қоятын және оған әрдайым жауап іздейтін санаулы сұрақтары болады екен. Мен үшін сол мәңгі сұрақтың бірі де бірегейі - Педагог деген кім? Алдымен осы сұрақтың жауабын тағы да бір айқындап бағайық. Педагогке тән ең бірінші қасиет – студентті құрметтеу. Оның адамшылық ар-ожданын, намысын, тұлғасын жасына қарамай сыйлау, құрмет тұту. Бұл педагогтің терең дүниетанымы мен үлкен жүрегінен келіп шығады. Ал, ХХІ ғасырдың нағыз ұстазы қандай болмақ керек?

Әрине, ол өз кәсібінің майталманы, осы мақсатқа рухани күш-жігерін, парасат-қуатын салу керектігі айтпаса да түсінікті. Бұл - әркімнің қолынан келе бермейтін, ерекше талантты қажет ететін, бай қиялды адамға тән қасиет. Сондай-ақ ұстаз күнбе- күнгі өзінің көп қырлы еңбегінде мазмұны әр түрлі кездейсоқ жайттардың туындап отыратынын алдын ала сезіп, болжап және оның оң шешімін табуға дайын болуға тиіс. Сондықтан да ұстазды әр студенттің жан-дүниесін танып-білуші әрі оны жеке тұлға етіп қалыптастырушы, ел болашағының мүсіншісі деуге болады. Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау болса, колледж – үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ізденімпаз

мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс - оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау - әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, оқу ордасын шексіз сүйетін адам.

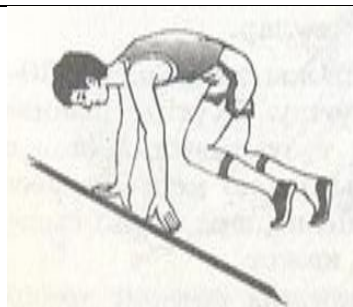
Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге 32 қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі деп білемін. Сондықтан әрбір шәкірт өзіне үлгі-өнеге болған сүйікті мұғалімін ұстазым деп атайды. Осы тұста Абайдың: Ақырын жүріп, анық бас, Еңбегің кетпес далаға. Ұстаздық еткен жалықпас, Үйретуден балаға, - деген өлең жолдары еріксіз ойға оралады. Сондықтан да бүгінгі күні еліміздің білім жүйесінде оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнын қамтамасыз ету міндеті тұр.

Тараз қаласы
№42 орта мектебі
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Молдакеева Гаухар Габитовна

ҚАУІПСІЗДІК ЕРЕЖЕСІ. ҚЫСҚА ҚАШЫҚТЫҚҚА ЖҮГІРУ ТЕХНИКАСЫН ҮЙРЕТУ

Педагогтің аты-жөні:		Молдакеева Гауһар Габитовна		
Бөлім:		1- бөлім. Жүгіру, секіру, лақтыру дағдыларына оқыту		
Сынып: 5 Г		Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:	
Сабақтың тақырыбы:		Қауіпсіздік ережесі. Қысқа қашықтыққа жүгіру техникасын үйрету		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:		5.3.4.1.денсаулықты нығайту жаттығулары барысында қауіпсіздік мәселелері бойынша хабардар болу		
Сабақтың мақсаты:		Жеңіл атлетка түрлерін және жүгіру түрлерін еске түсіру. Төменгі сөреге тұру және төменгі сөреден шығу техникасын түсіндіру және орындау . Қозғалмалы ойындар арқылы жүгіру және жылдамдық дағдыларын дамыту		
Сабақтың барысы:				
Сабақтың кезеңі	Педагог әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басы 10 мин Білу	Сәлемдесу. Түгелдеу. Психологиялық ахуал қалыптастыру «Егерде сіз». Егерде сіз мектепке көтеріңкі көңілмен келсеңіз -оң қолыңызды көтеріңіз. Егерде сіз адманың шыншылдығын бағаласаңыз- сол қолыңызды көтеріңіз. Егерде сіз біліміңізге және физикалық мүмкіндігіңізге сенсеңіз – шапалақ ұрыңыз Егерде сіз болашақ біздің қолымызда деп сенсеңіз- орнында секіреді. «Миға шабуыл» әдісі арқылы сұрақ-жауап Жеңіл атлетиканың түрлері бар? Жүгірудің қандай түрлерін білесің? Жүгіру кезінде қауіпсіздік техникасы 1.Жүру: Жеңіл жүріс , қол жоғары, аяқ ұшымен жүру Қол белде, өкшемен жүру. Қолды алға созып, жартылай отырып жүру	Бір қатарға тұру. Техника қауіпсіздік ережелерін еске түсіру.	Шапалақ әдісі	ысқырық

	2.Жүгіру: Еркін жүгіру Ирелеңдеп жылан тәріздес жүгіру Аяқты алға лақтырып жүгіру Тізені көеріп жүгіру Оң қапталмен жүгіру, қолды ішке қарай сермеу Сол қапталмен жүгіру, қолды сыртқа қарай сермеу Қол желкеде жартылай отырып жүру Жүріске ауысып, тыныс алу жаттығуларын орындау. Бір орында ЖДЖ орындау: 1. Аяқ арасы иық деңгейінде, қол белде басты 1-алға, 2-артқа, 3-оңға, 4-солға айналдыру 2. Б.қ. екі қол иықта, 1-2-алға, 3-4-артқа айналдыру 3.Б.қ оң қол жоғары, сол төменде артқа қарай сермеу 4.Б.қ. оң қол жоғары, сол белде 1-2 солға қарай иілу, 3-4 оңға қарай иілу. 5. Б.қ. қол кеуде тұста 1-2 алда, 3-4 оңға қарай бұрылу 6. Б.қ. екі қол қапталда, 1- оң қолдың ұшын сол аяқ ұшына жеткізу, 2- сол қолдың ұшын оң аяқ ұшына жеткізу 8. Б.қ аяқ ұшымен секіру 9.Б.қ. бір аяқпен тізерліп отыру1- секіру арқылы аяқты ауыстыру 10. Б.қ. 1-3 аяқ ұшымен секіру, 4- тізені көтеріп қатты секіру 11. Б.қ. 1- мұрын арқылы кеудені ауаға толтыру, 2- ауызбен шығару Дескриптор. Білім алушы: - жаттығуларды орындауда техника қауіпсіздігін сақтайды;	Саптық жаттығуларды дұрыс орындау. Біркелкі бұрылу. Әр оқушы жаттығуды жасау барысында өзінің қауіпсіздігін сақтайды , жаттығулардың дұрыс орындайды Басты толық айналдыру Қолды түзу ұстау Алға қарай толық еңкейю, тізені түзу ұстау Асықтың ұшымен секіру	«Шапалақ» әдісі	
Ортасы Білу 30 мин Түсіну.	Төменгі сөреде тұру және шығу техникасын көрсету, үйрету Оқушыларды жұпқа бөлу Төменгі сөреде тұру және төменгі сөреден шығу техникасына арналған жаттығулар: 1 Итергіш аяқтты анықтау. Екі аяқты қосып алға қарай құлау, құлау кезінде қай аяқ бірінші қадама жаса, сол аяқ итергіш аяқ болып саналады 2 «Сөреге!» пәрмені бойынша сызыққа жақындау. Итергіш аяқ артта, келесі аяқ сызық бойында, қолдарды сызық бойына қою 3. «Дайындал!» пәрмені бойынша артта тұрған аяқтың тізесі көтеріледі	Жүгіру кезінде орындалатын әрекеттерді көрсеттеді Жүгіру кезінде тепе-теңдікті сақтау орындайды Жұптар төменгі сөреде тұру және төменгі сөреден шығу техникасын орындау кезінде бір-біріне көмектеседі, бақылайды	«Басбармақ» әдісі арқылы бір-бірін бағалайды	Ысқырық, сөре, фишка

4. «Жүгірі!» пәрмені бойынша орта екпінмен артта тұрған аяқпен бірінші қадам жасап, 20 м орта жылдамдықпен жүгіру

1. сөреде тұру, сөреден шығу техникасы 20 м жылдамдықпен жүгіру жаттығулары

Дескриптор:

- Сөреге қол саусақтарын дұрыс орналастырады
- Жамбасты көтергенде иықты сөреден шығармайды
- Мәрені бар жылдамдықпен қиып өтеді

Қозғалмалы ойындар арқылы жүгіру және жылдамдық дағдыларын дамыту
«Үшінші ойыншы артық» ойыны

Ойыншылар алаңның ішінде жұппен үлкен айналым жасап орналасады. Жұптардың арақашықтығы 2-3 метр. Ойынның ішінде бір қуғыншы және бір қуғыншыдан қашатын ойыншы сайланады. Екеуі де сызықтың сыртқы бөлігінде, жанында тұрады.

Мұғалімнің белгісі бойынша қуғыншы, қашып бара жатқан қашқын ойыншыны қуып жетіп иығынан соғуы қажет. Қашып жүрген ойыншы қуғыншыны жеткізбей кез-келген жұптың алдына тұра қалуына болады. Сол кезде жұптың артық үшінші ойыншысы қуғыншыдан тез арада қашуы тиіс. Егерде қуғыншы қуып жетіп алса екеуі рөлдерін ауыстырады. Белгіленген айналым сызығын бұзуға болмайды

Соңы
5мин

Оқу тапсырмасы:
Салауатты өмір салтын ұстану.
Төменгі сөре және төменгі сөреден шығу техникасын аулада орындау
«Интервью» әдісі
1. Бүгінгі сабақ саған ұнады ма? Несімен ұнады?
2. Сабақ барысында қиындық тудырған жағдай болды ма?
3. Бүгінгі сабақта алған әсеріңіз?

Оқушылар бүгінгі сабақтың тақырбы, тапсырмалардың орындалу туралы бойынша өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды

Түркістан облысы, Келес ауданы, Ошақты ауылдық округі, Жиделі ауылы
«№54 Т. Рысқұлов атындағы жалпы орта мектебі» МКМ
Химия пәні мұғалімі
Зәуірбек Меруерт Ұлықбекқызы

ХИМИЯ ОҚУ ПӘНІ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ САЛА

Химия” пәнін оқытудың жалпы мақсаттары:

1. Оқушылардың қоршаған әлемді құраушы химиялық білімдер туралы, осы салада қолданылатын тәсілдер мен әдістер туралы, ғылыми дүниетанымдық көзқарастар мен тұлғалық-мәнді қызметті жүзеге асыру құралының негізі ретінде білім жүйесін қалыптастыру.

2. Оқу пәнінің көмегімен жалпы орта білім берудің жоғары сатысының түлектерінің құзіретін дамыту.

3. Өз бетінше жұмыс жасау арқылы және қажеттіктерін қанағаттандыру мен өздерін көрсете білулеріне сәйкес оқушылардың танымдық және интеллектуальдық қабілеттерін дамыту.

“Химия” пәнін оқытудың міндеттері:

• Білім, түсінік және түсініктерді, заңдылықтарды, заңдарды, теорияларды, ұғымдарды және химия ғылымының әдістерінің қолданылу мүмкіндіктері мен түсініктері, білігі негізінде оқушылардың қоршаған әлем туралы;

• жаратылыстану-ғылыми көзқарастарын қалыптастыру;

• оқушылардың күнделікті өмірде және оқу процесі кезінде маңызды химиялық заттармен химиялық аспаптармен ұқыпты, қауіпсіз жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру;

• оқушыларды ғылым мен өндірістің негізгі бағыттарының дамуымен, экономикалық проблемаларды шешуде химияның техника мен технологиядағы ролімен таныстыру;

• әлемнің қазіргі заманғы ғылыми көрінісін ойлау мен қазіргі заманғы білімді, мәдениетті және құзыретті тұлғаға қажетті біліммен және қызмет тәсілімен қаруландыруда химияның маңызды үлес қосатынын түсіндіруді қамтамасыз ету;

• оқушыларда химиядан өз бетінше білім алуды, сонымен қатар алынған білімді әртүрлі химиялық құбылыстарды, заттардың құрылысы мен қасиеттерін, қазіргі заманғы технологияларды практикада қолдануды түсіндіру үшін алынған білімдерді қолдана білуді қалыптастыру; жаратылыстану ғылыми және өзіндік білімді жалғастыру мүмкіндігін қамтамасыз ету;

• химияны оқу кезінде оқушылардың проблемаларды шешу тәсілдері мен, ақпараттық және коммуникативтік қызмет тәсілдерін білуді қамтамасыз ету;

• оқушыларды пән көмегімен болашақ мамандығын дұрыс таңдай білуге дайындауға және жоғары кәсіби оқу орнында оқуын жалғастыру мүмкіндігіне көмектесу. 10-11 сыныптардағы Химия пәнін оқыту мазмұны мына дидактикалық принциптерге сәйкес құрылған:

• мақсаттар мен жоспарланған нәтижелерге сәйкес болуы;

• оқу процесі арқылы білім, білік, дағды қалыптастыру міндеттеріне сәйкес болуы;

• оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы;

• оқу пәні мазмұнының сабақтастығы; • тұлғаның дамуын қамтамасыз ететін пропедевтикалық білім берудің практикалық бағыттылығын жүзеге асыру;

• білім беру мазмұнында Қазақстан экономикасының аймақтық ерекшеліктерінің көрініс табуы.

- Жоғарыдағы аталған принциптердің негізінде жалпы орта білім беру деңгейіндегі «Химия» оқу пәнінің құрылымы мен мазмұны;
- жоғары сыныпта оқушыларға жаратылыстану ғылымдарының жетістіктері туралы білім беруде оқушылардың психофизиологиялық қызығушылықтары мен қабілеттерінің ескерілуі;
- оқу пәнінің мазмұны мен құрылымының тұлғаға бағдарлануы;
- оқытудың мазмұндық және процессуалдық бірлігінің сақталуы;
- жаратылыстану пәнін оқытудың күтілетін нәтижелері оқушылардың алған білімінің жиынтығымен емес, оны практикада қолдана алу біліктерімен анықталуы сияқты дидактикалық ұстанымдарға сәйкес құрылды. Осындай дидактикалық ұстанымдарға сәйкес жоғары сыныптардағы оқу бағдарламасы келесідей реттілікпен құрастырылды: біріншіден, оқу бағдарламасында тұлғаның өзіндік әлеуетінің дамуына ықпал етуші танымдық-дамытушылық қызметінің қамтылуы. екіншіден, оқушылардың табиғи процестер мен құбылыстарға зерттеу жүргізе алу дағдыларын қалыптастырушы танымдық-оқыту қызметінің қамтылуы. үшіншіден, білім мен тәрбиенің бір-біріне тәуелділігін және оқушылардың қоршаған ортаға қатынасын білдіретін тәрбиелік қызметінің қамтылуы. төртіншіден, қазіргі өзгермелі дүниеде тұлғаның өз бетінше шешім қабылдауына жағдай жасайтын әлеуметтік-адаптациялық қызметінің қамтылуы.

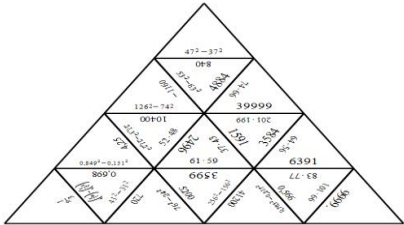
Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қорам ауылы
"Қорам орта мектебі" КММ
Математика пәні мұғалімі, педогог-сарапшы
Ушурова Мехирям Махмұтовна

ҚЫСҚАША КӨБЕЙТУ ФОРМУЛАЛАРЫНЫҢ КӨМЕГІМЕН ӨРНЕКТЕРДІ ТҮРЛЕНДІРУ

Мектеп:	Қорам орта мекткбі КММ
Мұғалімнің аты-жөні:	Ушурова М.М.
Пән/Сынып:	7 Б сынып
Күні:	
Тарау немесе бөлім атауы:	Қысқаша көбейту формулалары
Сабақтың тақырыбы:	Қысқаша көбейту формулаларының көмегімен өрнектерді түрлендіру
Оқу мақсаты:	7. 1.2.15 алгебралық өрнектерді қысқаша көбейту формулалары арқылы көбейткіштерге жіктеу
Бағалау критеріі:	– алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін қысқаша көбейту формулаларын қолдану жолы; – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін ортақ көбейткішті жақша сыртына шығару, – топтау, қысқаша көбейту формулаларын қолдану сияқты түрлі әдістің комбинацияларын қолдану жолы

Саралап оқыту тапсырмалары				
Ұжымдық жұмыс Жаңа тақырыптың түсіндірілуі Сабақ мақсаты мен бағалау критерийлерін таныстыру; Бейнероликті қолдана отырып, бекіту тапсырмаларын орындату		Бірлескен жұмыс (1,2 тапсырма) Тапсырманы ұсыну және дұрыс жауапты ұсыну арқылы үйрету Бекітуге арналған тапсырмаларды орындату; Тапсырмалардың жауаптарын жазу.		Жеке жұмыс Тапсырманы ұсыну, оқушылар өз бетімен орындауы
Уақыты Кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
2 минут	Сәлеметсіздерме! Бүгін, қысқаша көбейту формулаларының көмегімен өрнектерді түрлендіру тақырыбын қарастырамыз. Бүгінгі сабақта меңгеретініміз: – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін қысқаша көбейту формулаларын қолдану жолы; – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін ортақ көбейткішті жақша сыртына шығару, -топтау, қысқаша көбейту формулаларын қолдану сияқты түрлі әдістің комбинацияларын қолдану жолы «Spinnerwheel» әдісі арқылы сұрақ қою 1) Көпмүшені көбейткіштерге жіктеуді қалай түсінесіз? Көпмүшені көбейткіштерге жіктеу – көпмүшені екі немесе бірнеше көпмүшелердің көбейтіндісі түріне келтіру 2) Көпмүшені көбейткіштерге жіктеудің қандай түрлерін білесіз? (Ортақ көбейткішті жақшаның сыртына шығару, қысқаша көбейту формулаларын пайдалану, топтау тәсілі) 3) Көпмүшені көбейткіштерге жіктеу не үшін қажет? Көпмүшені көбейткіштерге жіктеу дағдысы өрнектерді түрлендіруде, алгебралық бөлшектерді қысқартуда, теңдеу мен теңсіздіктерді шешуде қажет. 4.(a+b)(a-b)=? «Қайталау-оқу анасы, қысқаша көбейту формулаларын еске түсіру 5.(a-b)2=?«Қайталау-оқу анасы, қысқаша көбейту формулаларын еске түсіру 6.(a+b)(a2-av+b2)=? «Қайталау-оқу анасы, қысқаша көбейту формулаларын еске түсіру 7.(a-b)(a2+av+b2)=? «Қайталау-оқу анасы, қысқаша көбейту формулаларын еске түсіру 8.(a+b)3=?«Қайталау-оқу анасы, қысқаша көбейту формулаларын еске түсіру	Амандасады, сабаққа дайындалады. Сұрақтарға жауап береді	Интернет белгілері арқылы қалыптастыру шы бағалау	слайд презентация
3 мин Ұйым дастыру				слайд презентация
«Миға шабуыл» Өткенді қайталау				
10 мин Жаңа білім	1 мысал. Көпмүшені көбейткіштерге жіктеу үшін түрлі әдіс қолданады: ортақ көбейткішті жақша сыртына шығару, топтау, қысқаша көбейту формулаларын қолдану. Кейде көпмүшені көбейткіштерге жіктеу үшін бірнеше әдістерді бірінен кейін бірін қолдану керек. Түрлендіруді мүмкін және тиімді болған жағдайда ортақ көбейткішті жақша сыртына шығарудан бастаған жөн. 1-мысал.	Тақырып бойынша ресурстарды қарап, танысады		Жалпы білім беретін мектептің 7– сыныбына арналған оқулық. Оқулық авторлары: Ә.Н.Шыныб еков,

	Көпмүшені көбейткіштерге жікте: $16x^2 - 100y^2$. Шешуі. $16x^2 = (4x)^2$, $100y^2 = (10y)^2$ түрінде жаз. Бұл өрнекті көбейткіштерге жіктеу үшін квадраттардың айырмасы формуласын қолдан: $16x^2 - 100y^2 = (4x - 10y)(4x + 10y)$. 2-мысал. Көпмүшені көбейткіштерге жікте: $20x^3 - 5x$. Шешуі. Бұл көпмүшенің мүшелерінде $5x$ ортақ көбейткіші бар. Осы көбейткішті жақша сыртына шығар: $20x^3 - 5x = 5x(4x^2 - 1)$. $4x^2 - 1$ өрнегіне квадраттардың айырмасы формуласын қолдану арқылы көбейткіштерге жіктеуді жалғастыруға болады. Нәтижесінде көбейткіштер ретінде неғұрлым төмен дәрежелі көпмүшелер шығады: $20x^3 - 5x = 5x(4x^2 - 1) = 5x(2x - 1)(2x + 1)$. 3-мысал. Үшмүшені көбейткіштерге жікте: $9a^2 - 12ab + 4b^2$. Шешуі. $9a^2 - 12ab + 4b^2$ үшмүшесін екі өрнектің айырмасының квадраты түрінде жазуға болады. Демек: $9a^2 - 12ab + 4b^2 = (3a - 2b)^2$.		Мадақтау арқылы қалыптастырушы бағалау	Д.Ә.Шыныбеков Алматы «Атамұра» баспасы 2017 жыл
15 минут Топтық жұмыс	«Тарсия» әдісі арқылы екі топқа екі есеп ұсыну Тарсия. Берілген карточкалардағы өрнектерді жауаптармен сәйкестендіру қажет. Нәтижесінде тең қабырғалы үшбұрыш шығу қажет. Тапсырманың орындалу дұрыстығы берілген жауаптармен Тексеріледі 3) «Деңгейлік тапсырма» 5' I-деңгей: 1) Көбейткіштерге жікте: а) $49n^2 - 25$; ә) $8 - m^3$; 2) Көпмүше түрінде жаз: а) $(5x - 2y)^2$; ә) $(3 + v)^3$; II-деңгей: 1) Өрнекті ықшамда: $(m + 2n)^3 - m^3 + 4n^3$; 2) Есепте: $762 - 242$ III-деңгей: Теңдеу шешу	Оқушылар тапсырмаларды орындайды.	Дескриптор: ✓ Қысқаша көбейту формулаларын біледі ✓ Белгісіз мүшелерді дұрыс анықтайды	Презентация Слайд Жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбына арналған оқулық. Оқулық авторлары: Ә.Н.Шыныбеков, Д.Ә.Шыныбеков Алматы «Атамұра» баспасы 2017 жыл
Сергіту сәті 3 мин Жеке жұмыс	Сергіту сәті Ойлаған санды табу. 10 –ға дейін бір санды ойлаңыздар. Сол санды квадраттап осы санға екі еселеп ойлаған санды және бірді қосыңыздар. Шыққан саннан түбір тауып 1-ді азайтыңыз.	Тапсырманы орындайды		

10 мин	Бастапқы сан шықты ма? Мысалы, 8 ойлаған сан болсын. $64+16+1=81$ $\sqrt{81}=9-1=8$. Анализдеу дағдыларын қалыптастыру мақсатында, жекелей жұмыс. Көбейткіштерге жіктеу $8x^2 - 8y^2$ $2a^2 + 8ab + 8b^2$			
2 минут	«Zipgrade» Қорытынды тест «Zipgrade» x^2-9 көпмүшесін көбейткіштерге жіктеңдер. A) $(x-9)(x+9)$; b) $(x-3)(x+3)$; c) $(3-x)(3+x)$; d) $(9-x)(9+x)$ $(m-4n)(m-4n)$ көбейтіндісін көпмүше түрінде жазыңдар. A) $m^2-8mn-16n^2$; b) $m^2+8mn+16n^2$; c) $m^2+8mn-16n^2$; d) $m^2-8mn+16n^2$ $a^3+6a^2b+12ab^2+8b^3$ көпмүшесін екімүшен кубы ретінде жазыңдар: A) $(a-2b)^3$ b) $(a+2b)^3$ c) $(a^3+8b^3)^3$ d) $(a^3-8b^3)^3$ - Көпмүше түрінде жазыңдар: $(5x-3y)^3$ A) $125x^3+27y^3$ b) $125x^3-27y^3$ c) $125x^3-225x^2y+135xy^2-27y^3$ d) $125x^3+225x^2y+135xy^2+27y^3$ - Дұрыс теңдікті табыңдар. A) $25-81b^2=(5-9b)(5-9b)$; b) $25-81b^2=(5+9b)(5-9b)$; c) $25-81b^2=(5+9b)(5+9b)$; d) $25-81b^2=(9b-5)(5+9b)$; Бүгінгі сабақта: - алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін қысқаша көбейту формулаларын қолдану; – алгебралық өрнектерді көбейткіштерге жіктеу үшін түрлі әдістердің комбинацияларын қолдану. – Рефлексия: «Кубок» әдісі Түсіндім. Енді түсініп келемін. Түсінбедім Үйге тапсырма.Қысқаша көбейту формуласын жаттау. Тақырыпқа байланысты 3 есеп құрастыру	Тақырыпты меңгергенін анықтау	Кері байланыс	Интернет ресурсын қолдану

Түркістан облысы, Келес ауданы, Ошақты ауылдық округі, Жиделі ауылы
«№54 Т. Рысқұлов атындағы жалпы орта мектебі» МКМ
Бастауыш сынып мұғалімі
Алдабергенова Ақжарқын Сапарханқызы

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ МҰҒАЛІМІ-БІЛІКТІ ҰСТАЗ

«Ұстаз – жас ұрпаққа» өз өнерін, тәжірибесінен, білімін үйретуші, ақылшы, тәрбиеші». Мұғалім-мемлекет қызметкері. Мұғалімді мемлекет оқытып, білім беріп мемлекеттің болашағын сеніп тапсырады. Ол қоғамның мұң-мұқтажын жоқтайды, болашағын ойлайды, соған қызмет етеді. Мұғалім мәдениеттің қайнар көзі, жастарды қалыптастыратын мүсінші, адамтану мамандығының иесі. Бүгінгі мұғалім, әсіресе бастауыш сынып мұғалімі өте жан-жақты білімді әмбебап ұстаз болуы тиіс. Мұғалім өзінің қадір-қасиетін жоғары ұстағаны жөн. Жоғалған абырой қайтып орнына келмейді. Бастауыш сынып оқушысы сенгіш келеді. Баланың сенімін ақтау мұғалімнің парызы. Мұғалімнің қызметі қызықты да, бейнеті көп, ауыр жұмыс. Мұғалімдікке үлкен жүрек, балаға деген ыстық мейірімділік керек.

Мұғалім-мемлекеттің саясатын іс жүзіне асырушы тұлға. Бастауыш сынып мұғалімі жас балалардың тілін таба білетін, олардың жұмысын ұйымдастыра алатын, өзіне қатал талап қоя білетін, өзінің әріптестерін түсінетін, ата-аналармен ынтымақтастыққа еңбек ете алатын болуы керек. Ұстаздық қызметтің қиындығы мол. Себебі, ол бір екі ғана баланы тәрбиелемейді. Ол қабілеті мол бейімділігі, қызығушылығы, мінез-құлқы, түсінігі мен көзқарасы әр деңгейдегі жасөспірімдерді тәрбиелейді, оқытады, біліммен сусындатып, өмірге жолдама береді. Мұғалім еңбегінің ерекшелігі оның баламен үнемі қарым-қатынаста болуымен және рухани араласымен сипатталады. Ұстаздық әдеп жай ғана сыпайылық білдіру емес, ол шығармашылық ақыл-ой әрекеті, мәдени мінез-құлықтың, саналы іс-әрекеттің, білімділік пен іскеліктің жиынтығы. Ұстаздың әрбір қадамында баламен арақатынасында, сезгіштік, байқампаздық, салмақтылық, ұстанымдылық, ілтипаттылық, кішірімділік, талап қоя білу, адамға сенім арту, ынталы-ықыласты болу, талас-тартыс туған жағдайда әділдік, адалдық көрсету, бала жүрегіне жол таба білу, түсіне білу ұстаздық әдептілік белгілеріне жатады. Ұстаздық әдептің негізі оқушыларға деген шын ықыласта және олардың адамдық ар ұятына деген адалдықта жатыр.

Ұстаздық әдеп көбінесе шәкірттермен бүкіл оқу-тәрбие жұмысының барысында ұсынатын жөнге лайық шара ретінде анықталады. Ұстаздық әдет шығармашылық, ақыл ой әрекеті айрықша іскерлік әдепті ұстаздың әртүрлі әдіс-тәсілдерді меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар оларды ақыл таразысына салып өлшеп, орнымен пайдалана біледі. Ұстаздық әдеп әр ұстазда әр түрлі және әр қалай көрініс беруі мүмкін. Бұл оның жас мөлшеріне темпераментіне, мінез-құлқына, тағы басқа ерекшеліктеріне байланысты. Ұстаздық әдеп әр ұстаздың дара қасиеті.

Бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби білімінің ерекшеліктері

Бастауыш мектеп мұғалімі – ерекше тұлға. Өйткені ол – балалар мен үлкендер әлемінің арасындағы сарапшы. Бастауыш мектеп мұғалімінің еңбегін өзге еңбекпен салыстыруға болмайды, себебі ол еңбектің жемісі – адам. Мұғалімге отбасы мен қоғам ең қымбаттысын, өз елінің азаматының болашағын, оның тағдырын табыс етеді. Бүгінгі мұғалім еңбегі қандай болса, ертеңгі болашағымыз да сондай болмақ. «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелер міндет ауыр», - деп елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқандай қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің білгірі ғана емес, тарихи-танымдық,

педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси-экономикалық білімділік, ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген мұғалім болуы тиіс. Мұғалім әрқашанда өзін қоғам талабына сай үздіксіз тәрбиелеп отыратын, адамдармен, әсіресе, оқушылармен қарым-қатынасқа тез түсе білетін, ұйымдастырушылық қабілеті бар, өз пәнін жетік білген әрі уағыздаушы, таланты мен тәжірибесі тоғысқан, өзінің қоғамдағы саяси өмірге белсенді араласып, өз елі мен жеріне сүйіспеншілігі негізінде оқушыларға үлгі бола білуі керек.

Білім беру мен тәрбиелеудің негізі – ұстаз. Қазіргі таңда шығармашылық ізденістегі педагогикалық жаңа әдістерді жете меңгерген, кәсібилікке қалыптасқан педагог қажет. ХХІ ғасырдың ұстазы жаратылыстану мен гуманитарлық ғылымдар бойынша ой-өрісі кең, жан дүниесі бай, ұлттық мемлектшілдігі. "Ұстаз болу-жүректің батырлығы" Ұстаз-тәлім мен тәрбие беруші бала көңілді,кең пейілді кемеңгер. Әрбір шәкіртінің "адам" болып қалыптасуына, қайталанбас тұлға болуына ықпал етуде барын жұмсайды, еңбектенеді. Өзінің де өзгенің баласы үшін қуанып,қызарады.

Шәкірттің жақсы болуы-ұстаздың айтқан сөзіне ғана емес, көрсеткен үлгісімен сабақтасып, байланысып жатады. Ұстаз-бәрінен бұрын тәрбиеші. Ол оқыту мен тәрбиені қатар алып жүруші. Ұстазға қойылатын басты талап пен тілек ортақ. Ол білімділік, имандылық, парасаттылық.Ұстаз шәкірттерге білім бергенде, тіл факторын үйреткенде, олардың логикалық ойын дамыту тәрбиесін қатар жүргізеді. Мен ұстаз еңбегін жыл мезгілдерінің табиғаттағы ерекшеліктерімен ұқсатқым келеді. Мұғалім көктемдегі тіршілік секілді шәкіртіне, жас тал тамырына нәр беріп, қуаттандырып, оны білім жолына жетектейді. Білім беру процесінде ұстаз қыстың ызғарына, небір борандарға төтеп беріп, жаздың шіңгір ыстықтарына күйеді. Бірақ, күз мезгілі келгенде, еккен егіннен жемісін татып, қырманы алтын дәнге толғанда, арманы орындалып, төбесі көкке жетіп, балаша қуанады.

Қазіргі таңдағы ұстаздарға "жүрек батырлығы" өте қажет секілді. Өйткені, сауатты болу, жаңа технологияны жетік меңгеру, ғаламтор арқылы байланысып, желіде жұмыс жасай білу, үнемі білімін толықтыруы қажет. Оған қоса, нарықтық күйзеліспен арпалысқан ата-аналармен, ата-ана тәрбиесі мен жылуынан алыстап бара жатқан балаларға мейіріммен қарым-қатынасқа түсу, оларға жылу бере отырып сауаттандыру,қағазбастылық міндеті тағы бар. Ойдың түйініне келер болсақ, ұстаз - оқытушы,"кітап","ата-ана","компьютер" қызметін қатар алып жүруі керек, Осы тұста ұстаздардың еңбегі ұшын-теңіз екендігін ұғынуға болады. Қайғырмайды өзі үшін, Біздер үшін қуанып, Қызарады біз үшін,- деп Қадір Мырза Әли "Мұғалима" өлеңінде жырлағандай, ұстаз еңбек етуден талмайды, қиындыққа мойымайды, шәкірттерінің жетістіктеріне куә болған сайын, шабыттана түседі.

«Адамның адамшылығы-ең алдымен,жақсы ұстаздан» Абай Құнанбаев. Адам жанын әрқашан арман аялайды. Балдәурен балалық шақтан бастау алатын асыл арман ағынды арна тапса,сұңқар қиялы қияндарға жетелейді.Ақжелкен арманға аяулы сезім мен ақыл парасатты астастыра білгендер ғана бақыт баспалдағымен абырой биігіне өрлемек.Осындай бел-белестерден әрі асып,армандармен жалғасып жатқан жолдардың бірі-ұстаз жолы.

Ұстаз! Алғаш әліппенің бетін ашып әріп танытқан,өмірдің қыр-сырын білуге, сан қилы құбылыстарды терең түсінуге мұрындық болған, жан дүниені нұрлы шуақ түсіріп, адамгершілікке баулыған алғаш бастауыш кластағы жетекшімізге еліктеп, ұстаз болуды армандадық. Мектепті бітіргенге дейін сол ойымыз да өзгерген жоқ. Әрдайым сол кісілердің айтқан сөздерін, ақылын жадымызда сақтап, қашан да оның бізге артқан үмітін ақтаймын деген өз алдымызға мақсат қойдық.Ұстаз болу көп еңбекті, шыдамдылықты, төзімділікті, адалдықты, әділдікті талап етеді. Мен ұстаздықтың осындай ауыр жүгін арқалауды өз жүрегімнің қалауымен таңдадым. Өйткені кешегі оқушы бүгінгі студент, бүгінгі студент ертеңгі — маман, елді өркениетке жеткізуші.

Мектеп қабырғасында да, арнаулы кәсіби оқу мекемелерінде де, жоғарғы оқу орындарында да білімді де мәдениетті жаңа ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу мынадай маңызды мәселеге келіп тіреледі. Ол – оқу жүйесінің сапалылығы, оқытылатын материалдың қажеттілігі, кешегі оқушы, бүгінгі студент, болашақтағы маманның, Абай айтқандай, «бір кірпіш тәрізді дүниеге кетігін тауып қалануы».

Бүгінгі ұрпақ - тарихи кезеңде өмір сүріп, ұлттық, елдің, жердің болашағы үшін үлкен жауапкершілік міндетін арқалап отырған ұрпақ. Ғасырлар бойы бабаларымыздың арманына айналған Тәуелсіздігімізге қол жеткізіп, егемендік еншілеген ұрпақ. Олардың болашақта ұлттық дәстүр мен салт-сананы берік сақтайтын, тіліміз бен ділімізді жалғастыратын, саналы да, парасатты болып өсуінің бір кілті ұстазда деп білеміз.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНО РАЗВИТИИ УЧАЩИХСЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

В настоящее время социально-экономические преобразования, связанные с изменением ценностных ориентаций в нашей стране, наличием в обществе жесткой конкурентной среды, оказывают влияние на характер социализации современного человека. Развитие и воспитание личности, готовой к жизни в таких условиях, будет связано с наличием и в достаточной степени проявлением социальной и коммуникативной компетентности специалистов, обеспечивающей устойчивое существование, профессиональное, личностное самоопределение, основанное на ее конкурентоспособности.

В соответствии с этим важнейшим направлением деятельности учителя начальных классов является формирование у ребенка субъективной позиции по отношению к окружающей социальной действительности, которая предполагает:

- воспитывать у детей умение делать правильный выбор в условиях возможного негативного воздействия информационных ресурсов;
- закрепление позитивных моделей поведения в детской среде как нормы, развитие эмпатии;
- снижение уровня воздействия негативных социальных явлений;
- создание условий воздействия на окружающую среду для саморазвития ребенка как субъекта социальных отношений и др.

Это предполагает формирование у подрастающего поколения общечеловеческих ценностей, знаний о нормах, правах и обязанностях, социальной ответственности, способности работать в команде, навыков взаимодействия с другими людьми, что, в свою очередь, требует от современного педагога пересмотра теоретических и практических знаний, накопленных в вопросах развития и воспитания социально-коммуникативной компетентности личности на разных возрастных этапах дела.

Теоретический анализ феномена социально-коммуникативного развития ребенка позволяет выделить важные для его понимания аспекты. Он является ведущим в процессе социализации ребенка, его адаптации к социальному миру, восприятию или неприятию этого мира, а также в раскрытии необходимости и способности изменять социальную реальность. Этот процесс осуществляется по трем направлениям: отношение ребенка к миру взрослых, обществу и его включение в детское сообщество.

Потребность в социальной коммуникации для ребенка обусловлена тем, что в ходе социальной коммуникации ребенок овладевает способами распознавания поведения других людей, приобретает навыки разрешения социально-коммуникативных ситуаций, адекватно оценивает свое эмоциональное состояние и состояние партнеров по общению.

В качестве основных направлений социально-коммуникативного развития младших школьников можно выделить:

- усвоение учащимися начальных классов норм и ценностей, принятых в обществе, в том числе моральных;
- формирование у учащихся начальных классов базовых правовых, психологических и других знаний, необходимых для реализации себя как члена общества и гражданина страны;
- развитие субъективной позиции ребенка во взаимодействии со сверстниками;
- знакомство с возможными вариантами социальных коммуникаций и социального выбора в тесной социальной среде;
- формирование прогностической готовности оценивать возможные последствия своего социального поведения и безопасного адекватного поведения в сложившихся в обществе ситуациях;
- воспитывать чувство доброты, уважения и т.д. в общении с другими людьми.

В традициях начальной школы часто сохраняются закрытые совместные действия учителя и учащихся, которые можно охарактеризовать как субъект-объект, в котором учитель выступает в роли лидера, а ученики начальной школы-послушные исполнители. В таких классах главное качество общения-исполнительность, безусловное подчинение. Такой авторитарный стиль ведет к искажению

социально-коммуникативного развития ребенка, морали, дети жестоко обращаются друг с другом, не слушают учителей, проявляют склонность к асоциальным действиям. При открытом взаимодействии учитель и ученик адаптируются друг к другу, уважительно относятся к взаимным высказываниям, могут быть активными слушателями, готовыми как руководить, так и подчиняться.

Демонстрация открытости учителя-необходимое условие для продуктивных социальных коммуникаций. Коммуникативное взаимодействие начинается с улыбки, удовлетворения любопытства: "кто вы? Что ты любишь? и т.д.". Важно, чтобы педагог не общался с ребенком, что вызывает у детей неподдельный интерес, чувство межличностного общения, доверия и открытости. Сегодня наиболее распространенным явлением в детской среде является «одиночество». Дети, которым трудно присоединиться к группе сверстников, ищут поддержки у взрослого: они выходят на перерыв, пытаются поговорить о событиях своей жизни и т. д. В этот день педагог не должен пренебрегать такими попытками ребенка наладить отношения.

Как основная форма коммуникативного взаимодействия в начальной школе урок занимает ведущее место в социально-коммуникативном развитии младшего школьника как ученика, как члена детского коллектива, так и гражданина. По этой причине педагогу необходимо конструировать каждый урок как коммуникативно развивающую среду.

Учебный диалог предполагает открытое взаимодействие всех участников коммуникационного процесса. Здесь важно принять общий интерес и тему, высказать разные мнения, сблизить позиции, сделать общий вывод. Педагог может выступать в роли "руководителя диалога", то есть задавать наводящие вопросы, стимулирующие высказывания детей. Он может взять на себя роль эксперта – согласиться или привести встречные аргументы; он может взять на себя роль арбитра-вмешиваться только тогда, когда необходимо активизировать диалог или направить его в правильном направлении. В начальной школе важно создать культуру диалога с точки зрения выполнения воспитательной функции учителем.

Развивая социальный интеллект младших школьников во внеклассной деятельности как способность понимать других людей, их отношения и социальные ситуации, учитель может организовать интересную форму взаимодействия, такую как социокультурный опыт. В основе этой социально ориентированной формы человеческого взаимодействия лежит событие, которое порождает сильные эмоциональные переживания, способствует социальному творчеству, ведет участников к размышлениям.

Примером такого существования могут служить праздники, экскурсии, проекты, особенностью которых является непосредственный интерес, желание быть вместе. Событие часто происходит спонтанно (не по плану). Роль учителя-создавать условия для событий, поддерживать инициативу детей, стимулировать самостоятельность детей.

Таким образом, коммуникативное взаимодействие учителя и младших школьников является стержнем построения образовательного процесса, а роль учителя не ограничивается только образованием. Учитель должен быть проектировщиком коммуникативного пространства, мастером диалога и, самое главное, заботливым.

Использованная литература:

1. Хуторский А.В. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. [Текст] / Вестник института образования человека. 2012. №2. С;
2. Ефремов О.Ю. Педагогика [Текст] / – Москва, 2010. – С. 24;
3. Виноградова Н.Ф. Концепция начального образования «Начальная школа XXI века». – М.: Вентана-Граф, 2017.

Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы
«№32 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Берикбаева Мадина

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ

Әлемнің көптеген елдеріндегі сияқты біздің елімізде де жалпы халықтың кітап оқу мәдениетінің деңгейі төмендеуі, балалардың оқуға деген ынта-ықыласының азаюы байқалады. Көбінесе қазіргі уақытта кітап оқуды теледидар көру, компьютерлік ойындар ойнау және әлеуметтік желілер алмастырады. Сондықтан мектеп оқушыларының функционалдық, атап айтқанда, оқу сауаттылығын қалыптастыру мәселесі өте өзекті болып қала береді. Бастауыш мектепте бұл мәселені шешуге ерекше назар аудару керек, өйткені ол әдебиетке тұрақты қызығушылықты дамытудың негізі болып табылады. Бастауыш мектептің алдында әр оқушының кітап таңдауға, оқуға деген құштарлығын, қабілетін және тұрақты әдетін қалыптастыру, яғни оқушы-оқырман бейнесін қалыптастыру міндеті тұр. Бастауыш сынып оқушысын оқырман ретінде қалыптастыру идеясы жалпы білім берудің мемлекеттік стандартында әзірленген, оған сәйкес бастауыш мектепте әдеби оқуды оқытудың басым мақсаты - оқушы оқу әрекетін өзін-өзі тәрбиелеу құралы ретінде пайдалана алатын сауатты оқырман ретінде сезінетіндей жас баланың оқу құзыреттілігінің қажетті деңгейін қалыптастыру.

Бастауыш мектепте міндеттерді шешуге, өздігінен білім алуға, ақпараттық ресурстарды пайдалануға дайындыққа, коммуникативтік құзыреттілікке негіз қалауға болады. Бұл міндеттер әдебиеттік оқу сабақтарында шешіледі.

Ақпараттың көптігі қазіргі әлемде мәтіндерді түсіну мәселесі ерекше өзекті болып табылады. Мәтінді түсінуде қиындықтарға тап болған бала міндетті түрде оқуда қиындықтарға тап болады: өйткені мәтін ауызша немесе жазбаша кез келген тапсырманың негізі болып табылады.

Оқу сауаттылығы – адамның алдына қойған мақсатына жету, білімі мен мүмкіндіктерін кеңейту, қоғамдық өмірге араласу үшін жазбаша мәтіндерді түсініп, пайдалана білуі, олар туралы ой елегінен өткізіп, оқумен айналысуы. Оқу сауаттылығы функционалдық сауаттылықтың негізгі дағдысы. Жалпы, функционалдық сауаттылық – балалардың мектептегі оқу кезеңінде қол жеткізген білім деңгейін, сабақта алған білімдері мен дағдыларын өмірде қолдана алуы, оның әртүрлі салаларындағы өмірлік мәселелерді шешуге ықпал ететін, адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсу, оған тез бейімделу және өмір сүру қабілеті.

Бастауыш мектепте мәнерлі әдебиеттік оқуға үйретудің басым мақсаты – бастауыш сынып оқушысының оқу сауаттылығын, өзін сауатты оқырман ретінде санасын, оқу әрекетін өзін-өзі тәрбиелеу құралы ретінде пайдалана алатынын қалыптастыру. «Оқу сауаттылығы» тіркесі 1991 жылы халықаралық тестілеу контексінде пайда болды. PISA зерттеуінде «оқу сауаттылығы – адамның жазбаша мәтіндерді түсіну және пайдалану, олар туралы ой елегінен өткізу және өз мақсаттарына жету, білімдері мен мүмкіндіктерін кеңейту, қоғамдық өмірге қатысу үшін оқумен айналысу қабілеті».

«Оқырман сауаттылығы» түсінігін аша отырып, мектептегі оқу әрекетінің негізгі түрі ретінде оқуға сүйену үшін мектеп түлектерінде мәтінмен толыққанды жұмыс істеуге қажетті арнайы оқу дағдыларын қалыптастыру керек деген қорытынды жасауға болады.

Дамыған оқырман төмендегі дағдыларға ие болуы керек:

- ✓ толығымен мәтінге негізделген, мәтіннен ақпарат алу және оның негізінде қарапайым пайымдаулар құру дағдылары;
- ✓ ақпаратты табу және қарапайым жедел қорытындыларды тұжырымдау қабілеті;
- ✓ мәтіннен анық ақпаратты табу;
- ✓ мәтін негізінде қарапайым қорытынды жасау;
- ✓ оқылғаны туралы өз ой-пікірлеріне негізделген дағдылар: мәтіндік ақпаратты оқырманның өз білімінің контекстінде біріктіру, түсіндіру және бағалау;
- ✓ автор тікелей білдірмейтін байланыстарды орнату;
- ✓ мәтіннің жалпы идеясымен байланыстыра отырып, оларды түсіндіру;
- ✓ мәтіндегі ақпаратқа ғана емес, сонымен қатар мәтіннің формальды элементтеріне (жанр, құрылым, тіл) сүйене отырып, автор айтпақ ойды қайта құру немесе жалғастыру.

Оқырман сауаттылығын қалыптастыру барысында мағыналық оқуға дайындық (жазбаша мәтінді қабылдау, оларда берілген ақпаратты талдау, бағалау, түсіндіру және жалпылау), мазмұнды баяндау, оқу іс-әрекетіне сәйкес оны түрлендіру үшін қажетті ақпарат, өмірлік жағдаяттарда әртүрлі мәтіндік ақпараттың көмегімен шарлау қабілеті сияқты дағдыларды меңгеру және дамыту көзделеді.

Бастауыш сынып оқушыларының әдеби оқу сабақтарында оқу сауаттылығын қалыптастыру осы мәселені сәтті шешуді қамтамасыз ететін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануды көздейді.

Оқу сауаттылығын қалыптастырудың бірнеше ерекшеліктері бар:

1. Оқу дағдысын қалыптастыру.

сөздерді дұрыс оқи білу;

мәтіннің мағынасын түсіну;

мәнерлеп оқу.

2. Оқу техникасын меңгеру.

3. Оқырмандардың қызығушылықтарын қалыптастыру.

Әдістерді таңдау оқытудың нәтижесінде балада өзгерістер болатындай болуы керек, олар тек алған өмірлік тәжірибесімен ғана емес, оның процесте алған білімімен ғана емес, сонымен қатар оның мінез-құлқы, белсенділігі, көзқарасы, танымдық қызығушылықтарының деңгейі, өзін-өзі тәрбиелеуге дайындығымен анықталады.

Бастауыш сыныпта қолдануға болатын көптеген әдістер бар, мысалы:

- «Миға шабуыл» әдісі;

- «Бұрыштар» әдісі;

- «Шығармашылық жұмыстарды жазу» әдісі;

- «Викторина құру» әдісі;

- «Логикалық тізбек» әдісі;

- «Ашық және жабық сұрақтар» әдісі және т.б.

Оқытудың келесі әдістері де ерекшеленеді:

- түсіндірмелі-иллюстративті (ақпараттық-рецептивтік),

- репродуктивті,

- мәселелік мәлімдеме

- ішінара іздеу (эвристикалық),

- зерттеу,

- белсенді әдістер.

Сабақта белсенді оқыту әдісін қолданамын. Бұл әдіс мұғалімнің айтқанын оқушының тыңдауын, есте сақтауын және қайталауын қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл әдіс арқылы оқушының әрекеті өнімді, шығармашылық, ізденімпаздық сипатта болады. Белсенді оқыту әдістеріне дидактикалық ойындар, жағдайды талдау, есептерді шешу, алгоритмді оқыту, миға шабуыл, ұғымдармен контекстен тыс операциялар және т.б. жатады.

Оқулықпен өзіндік жұмыс кезеңінде жаңа материалмен таныстыру кезінде «Сауалнамамен жұмыс» әдістемесі қолданылады. Балаларға мәтін бойынша сұрақтар тізбегі ұсынылады, оларға сәйкес жауап табу керек. Оның үстіне сұрақ-жауап тікелей түрде ғана емес, жанама түрде де, талдау мен пайымдауды қажет ететін, өз тәжірибесіне сүйене отырып беріледі. Дербес іздестіруден кейін табылған жауаптардың дұрыстығын фронтальды тексеру, артық жауаптарды іріктеу міндетті түрде жүргізіледі.

«Синквейн» әдісі. Бұл жағдайда мәтінді түсіну деңгейін анықтауға арналған шығармашылық жұмыс туралы айтамыз. Бұл әдіс тек жеке жұмысты ғана емес, жұптық, топтық жұмыстарды да қамтамасыз етеді.

«Әдебиеттік оқу» курсының бастауыш мектеп түлектерінің одан әрі дамуы мен табысты білім алуы үшін маңызы зор. Оқушыны көркем әдебиетті толық қабылдауға, оқығанына эмоционалды түрде жауап беруге, өз көзқарасын білдіруге және әңгімелесушінің пікірін құрметтеуге үйрету маңызды. Оқушылардың қажетті ақпаратты іздеу тәсілдерін меңгеруі, оқырман сауаттылығын дамытуға бағытталған негізгі оқу әрекеттерінің алгоритмдерін (мәтінді бөліктерге бөлу, жоспар құру, көркем бейнелеу құралдарын табу, т.б.) меңгеруі керек.

Әдебиеттік оқу сабақтарында осы әдіс-тәсілдер мен жұмыс әдістерін қолдану барысында оқушылардың «Оқырман сауаттылығы» ұғымының маңызды құрамдас бөліктері болып табылатын ойлау, ой елегінен өткізу дағдылары қалыптасады. Осылайша, бұл жұмыстың тиімділігі ең алдымен мұғалімге байланысты екенін атап өткім келеді, оның міндеті оқу іс-әрекетін ұйымдастырушы ретінде әрекет ете отырып, осы процесте мүдделі және қызықты серіктес болу.

Білім алушылар үшін жаратылыстану сауаттылығының да маңызы зор:

- адамның жаратылыстану білімін меңгеру және қолдану;
- сұрақтарды тану және қою, жаңа білімді меңгеру;
- жаратылыстану құбылыстарын түсіндіру және ғылыми дәлелдемелерге байланысты тұжырымдар жасау;
- жаратылыстану ғылымының адам танымының бір түрі ретіндегі негізгі ерекшеліктерін түсіну;
- жаратылыстану ғылымдары мен техниканың қоғамның материалдық, интеллектуалдық және мәдени салаларына әсер ететіндігі туралы хабардарлығын көрсету;
- жаратылыстану пәніне қатысты мәселелерді қарастыру кезінде белсенді азаматтық ұстанымды көрсету.

«Дүниетану» және «Жаратылыстану» академиялық пәндері кіріктірілген және жаратылыстану және қоғамдық-гуманитарлық бағыт модульдерінен тұрады, сонымен қатар өмір қауіпсіздігі негіздерін оқуды көздейді. Біз баланың денсаулықты адам өмірінің ең маңызды құндылығы ретінде тануды, өзінің физикалық денсаулығына қамқорлық жасау және өмір қауіпсіздігі ережелерін сақтау қабілетін бекітеміз. Оқушылар берілген тақырып бойынша өз материалдарын дайындауға мүмкіндік алады, сонымен қатар өздерінің сұрақтары мен тапсырмаларын үлкен ықыласпен орындайды.

Математикалық сауаттылық – адамның өзі өмір сүріп жатқан қоршаған ортадағы математиканың рөлін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдаулар жасау және математиканы шығармашылықтың қазіргі және болашақ қажеттіліктерін қанағаттандыратындай етіп қолдану қабілеті.

«Математика» пәні математикалық санау дағдыларын қалыптастыруды, геометрия негіздерімен таныстыруды, объектілердің жазықтықта орналасуын тану дағдысын, уақыт бойынша бағдарлаудың практикалық қабілетін, сюжеті өмірлік жағдаяттармен байланысты мәселелерді шеше білу дағдыларын қалыптастыруды қамтиды. Оқушылардың логикалық сауаттылығын қалыптастыру бүгінгі таңда ерекше маңызға ие және оны қалыптастырудың негізгі құралы математика сабақтары болып табылады. Математика сабағының негізгі міндеті – баланың интеллектуалдық дамуы, оның маңызды құрамдас бөлігі – сөздік-логикалық ойлау. Математика сабақтарында логикалық ойлау формаларын дамытуға бағытталған арнайы тапсырмалар мен тапсырмаларды жүйелі қолдану бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытады, айналадағы шындықтың қарапайым заңдылықтарын сенімдірек шарлауға және күнделікті өмірде математикалық білімді белсендірек пайдалануға мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда еңбек сауаттылығының маңызы зор.

«Көркем еңбек» пәні оқушылардың өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларын меңгеруін, әртүрлі материалдарды өңдеудің қолмен жұмыс жасау технологияларын меңгеруді, адамның өзін тұлға ретінде өз мүмкіндіктерін тану, өз қадір-қасиетін сезіну үшін қажетті тұлғаның даралық және шығармашылық ерекшеліктерін дамытуды қамтиды.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін келесі шарттар орындалуы қажет:

- оқыту белсенді болуы керек;
- білім алушылар жаңа материалды меңгеру процесінің белсенді қатысушылары болуы керек;

- білім беру процесі оқушының дербестігін және өз іс-әрекетінің нәтижесіне жауапкершілігін дамытуға бағытталуы тиіс;
- сабақ іс-әрекетінде топтық жұмыстың өнімді түрлері қолданылуы қажет;
- мектептер күрделі жаһандық мәселелер бойынша оқушылардың зерттеулерін белсенді түрде қолдайды.

Оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда мұғалімнің сабақтағы күнделікті жұмысы, жас деңгейіне қарай таңдаған білім беру технологиялары, оқушының жанұясымен қарым-қатынасы, балаларды сабақтағы өнімді іс-әрекетке баулу және оның мүмкіншіліктері, алған білімдері мен дағдыларын қоршаған шындықта қолдану қабілеттері көмектеседі.

Түркістан облысы, Шардара ауданы, Ақшеңгелді ауылдық округі, Егізқұм елдімекені

«Динара» бөбекжай бақшасы

Тәрбиеші

Абдуллаева Жамиля Урдабоевна

ТӘРБИЕШІ МЕН БАЛА АРАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ МАҢЫЗЫ

Кіріспе

Мектепке дейінгі білім беру – баланың тұлғалық дамуының іргетасы қаланатын маңызды кезең. Бұл кезеңде бала қоршаған ортамен танысып, алғашқы әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады, қарым-қатынас жасауды үйренеді. Балабақшадағы ең басты тұлғалардың бірі – тәрбиеші. Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас сенімді, жылы әрі қолдау көрсетуге бағытталған болса, бала өзін қауіпсіз сезініп, эмоциялық, интеллектуалдық және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді.

Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас – тек білім беру үдерісінің бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар баланың жан-жақты дамуының басты шарты. Бұл қарым-қатынас арқылы бала өзін түсінуді, өз ойын еркін білдіруді, өзіне деген сенімділікті арттыруды және қоршаған ортаға бейімделуді үйренеді. Баланың болашақтағы мінез-құлқы мен өзін-өзі бағалауы да осы кезеңде тәрбиешінің ықпалымен қалыптасады.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі білім беруде тек академиялық білім ғана емес, баланың эмоционалдық әл-ауқатына назар аудару да маңызды болып отыр. Қарым-қатынастың сапасы тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне, баланы түсіну деңгейіне және мейірімділік пен сенімділікке негізделген әрекеттеріне байланысты. Осыған орай, тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынасты жақсарту жолдарын зерттеу – маңызды және өзекті мәселе.

Осы мақалада балабақшада тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынастың маңызы, оның бала дамуына әсері, тиімді қарым-қатынас орнатудың әдістері және кездесетін қиындықтарды шешу жолдары қарастырылады.

Негізгі бөлім. Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас – баланың тұлғалық дамуына, әлеуметтік бейімделуіне және білім алуына тікелей әсер ететін маңызды фактор. Бұл қарым-қатынастың сипаты мен сапасы баланың өзін қауіпсіз сезінуіне, өзін-өзі бағалауына және қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас орнатуына ықпал етеді.

Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынастың түрлері

✓ Эмоционалды қарым-қатынас – бұл баланың тәрбиешіге деген сенімі мен сүйіспеншілігіне негізделген қарым-қатынас түрі. Егер бала тәрбиешіден жылы шырай, қамқорлық пен қолдау көрсе, ол өзін қауіпсіз әрі еркін сезінеді. Эмоционалды байланыстың мықты болуы баланың өзін-өзі бағалауына, мінез-құлқына және жалпы психологиялық денсаулығына оң әсер етеді.

✓ Педагогикалық қарым-қатынас – бұл тәрбиеші мен баланың білім беру үдерісіндегі өзара әрекеттесуін қамтиды. Тәрбиеші баланың танымдық белсенділігін арттырып, жаңа білім алуға ынталандыру үшін түрлі әдістерді қолданады. Қарым-қатынастың бұл түрі оқыту мен тәрбиелеудің тиімділігін арттырады.

✓ Психологиялық қарым-қатынас – бұл бала мен тәрбиеші арасындағы сенімге негізделген өзара түсіністік. Баланың мінез-құлқындағы ерекшеліктерді ескеру, оның эмоционалды жағдайын түсіну және жеке қажеттіліктеріне мән беру психологиялық қарым-қатынастың маңызды бөлігі болып табылады.[1]

Баланың жас ерекшеліктеріне байланысты қарым-қатынас құрудың маңыздылығы

Балалар жас ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі қарым-қатынас стилін талап етеді:

• 2-3 жас аралығындағы балалар – бұл кезеңде балаларға эмоционалды қолдау өте маңызды. Тәрбиеші олардың сенімін жаулап, жылы сөздер айтып, мейірімді қарым-қатынас орнатуы қажет.

• 3-5 жас аралығындағы балалар – осы жаста балалар айналасындағы адамдармен қарым-қатынас жасауды белсенді түрде үйренеді. Оларға ойын арқылы қарым-қатынас орнату тиімді болады.

• 5-6 жас аралығындағы балалар – бұл кезеңде балалардың өзіндік пікірі қалыптаса бастайды, олар тәрбиешімен диалог құруға бейімделеді. Тәрбиеші олардың қызығушылықтарын ескеріп, өз бетімен ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етуі керек.[2]

Балабақшада тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынасты қиындататын түрлі факторлар кездесуі мүмкін. Оларды дер кезінде анықтап, дұрыс шешім қабылдау баланың эмоциялық және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді. Мұндай қиындықтардың бірі – баланың мінез-құлқындағы ерекшеліктер. Кейбір балалар өте ұяң болып, тәрбиешімен немесе құрдастарымен қарым-қатынас орнатуда қиналса, кейбіреулері керісінше, агрессивті мінез көрсетуі мүмкін. Ұялшақ балалар көп жағдайда өз ойын ашық жеткізе алмай, өзіне сенімсіздік танытады, ал агрессивтілік көбінесе эмоциясын дұрыс басқара алмаудан немесе назар аударуды қажет етуден туындайды. Сонымен қатар, кейбір балалар өздеріне деген сенімсіздік пен қорқыныштың әсерінен тәрбиешінің қолдауын қабылдамауы немесе топтан оқшаулануы мүмкін.

Қиындықтың тағы бір себебі – тәрбиешінің қарым-қатынас стилінің қаталдығы немесе эмоционалды суықтығы. Кейбір тәрбиешілер тым талапшыл болып, баланың еркіндігін шектеп, өз пікірін білдіруге мүмкіндік бермеуі мүмкін. Мұндай жағдайда бала тәрбиешіге сенім артпайды, өз сезімдерін ашық көрсетуден қорқады. Сондай-ақ, эмоционалды суықтық пен немқұрайдылық баланың өзін жалғыз сезінуіне әкеліп, қарым-қатынасты әлсіретеді. Егер бала тәрбиешіден жылулық пен қолдау сезінбесе, ол өз эмоцияларын жасыруға немесе қарым-қатынастан қашқақтауға бейім болады.

Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынасты қиындататын тағы бір маңызды фактор – баланың отбасындағы жағдай. Баланың отбасындағы қарым-қатынас моделі оның сыртқы ортада өзін қалай ұстайтынын анықтайды. Егер үйде үнемі кикілжіңдер орын алса немесе ата-анасы балаға жеткілікті көңіл бөлмесе, бұл оның мінез-құлқына әсер етеді. Кейбір балалар отбасында қатаң тәртіпке үйренгендіктен, балабақшада өз ойын ашық білдіруден қорқады, ал кейбірі, керісінше, тым еркелікке бейім болып, тәрбиеші қойған шектеулерді қабылдамайды. Сондай-ақ, ата-аналар баланың қарым-қатынас жасау дағдыларын дұрыс қалыптастырмаған жағдайда, ол басқа балалармен тіл табысуда және тәрбиешімен өзара әрекеттесуде қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Осындай қиындықтарды шешу үшін ең алдымен баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оған бейімделу қажет. Ұялшақ балаларға арнайы қолдау көрсетіп, оларды топтық ойындарға жұмсақ түрде тарту, еркін сезінуге мүмкіндік беру маңызды. Ал агрессивті немесе қарым-қатынаста қиындық көретін балаларға эмоцияларын дұрыс білдіруді үйрету қажет. Тәрбиеші әр баланың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескере отырып, оның әлеуетін ашуға ықпал етуі тиіс. Сонымен қатар, тәрбиеші өзінің кәсіби дағдыларын үнемі жетілдіріп отыруы маңызды. Ол балалар психологиясын терең түсініп, қарым-қатынасты жақсартудың тиімді әдістерін меңгеруі керек.[3]

Баламен дұрыс байланыс орнату үшін тәрбиеші эмпатия, белсенді тыңдау және позитивті коммуникация дағдыларын дамытып, әр баланың ерекшелігін ескеріп жұмыс жүргізуі қажет. Сонымен

қатар, ата-аналармен тығыз байланыс орнату да маңызды. Ата-аналармен тұрақты түрде кері байланыс жасап, баланың мінез-құлқы мен дамуындағы өзгерістер туралы ақпарат беру, бірлескен шаралар ұйымдастыру, ата-аналарға бала тәрбиесі бойынша кеңес беру – қарым-қатынасты жақсартудың тиімді жолдары болып табылады.

Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынасты қиындататын факторлар әртүрлі болуы мүмкін, алайда оларды дер кезінде анықтап, дұрыс шешім қабылдау арқылы қиындықтарды жеңуге болады. Тәрбиеші баланың жеке ерекшеліктерін ескеріп, кәсіби шеберлігін дамытып, ата-аналармен тығыз қарым-қатынас орнатқан жағдайда, бала өзін жайлы сезініп, сенімділігі артып, болашақта толыққанды тұлға болып қалыптасады.

Тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас – мектепке дейінгі білім беру үдерісінің маңызды бөлігі. Бұл қарым-қатынас тек баланың біліміне ғана емес, оның эмоционалдық, психологиялық және әлеуметтік дамуына да тікелей әсер етеді. Балабақшадағы жылы, сенімді және қолдаушы қарым-қатынас баланың өзін жайлы сезінуіне, қоршаған ортаға бейімделуіне және өзіне деген сенімділігінің артуына ықпал етеді. Егер бала тәрбиешіден мейірімділік пен қамқорлық көрсе, ол өз сезімдерін еркін білдіріп, өзін түсінетін ортада екенін сезінеді. Сондықтан тәрбиеші тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар баланың алғашқы жетекшісі, психологы және сенімді серігі болуы керек.

Жақсы қарым-қатынастың нәтижесінде балада көптеген оң өзгерістер байқалады. Ең алдымен, бала өзін қауіпсіз сезініп, эмоцияларын ашық білдіруге және өз ойларын еркін жеткізуге үйренеді. Ол қарым-қатынас жасаудың негізгі дағдыларын меңгеріп, құрдастарымен және үлкендермен дұрыс байланыс орнатуды үйренеді. Баланың өзін-өзі бағалауы жоғарылап, жаңа білім алуға деген қызығушылығы артады. Сонымен қатар, балада жауапкершілік, сенімділік, өзіне және басқаларға деген құрмет сезімі қалыптасады. Мұндай балалар әлеуметтік ортаға оңай бейімделіп, болашақта жаңа ортаға тез сіңіседі, өз пікірін қорғап, бастамашылық таныта алады.

Тәрбиешілер балалармен қарым-қатынасты жақсарту үшін әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеріп, оған жеке тәсілмен қарағаны жөн. Баланың сұрақтарына мұқият жауап беріп, оның пікірін тыңдау өте маңызды. Сондай-ақ, эмоционалды қолдау көрсету, балаға сенім білдіру және оның жетістіктерін мойындау тәрбиеші мен бала арасындағы сенімді нығайта түседі. Тәрбиешілер кәсіби шеберліктерін үнемі жетілдіріп, балалар психологиясын терең түсінуге тырысса, қарым-қатынас одан әрі жақсарады. Сонымен қатар, ата-аналармен тығыз байланыс орнатып, олардың да бала тәрбиесіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету керек.[4]

Қорытындылай келе, тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас мектепке дейінгі кезеңде баланың толыққанды дамуы үшін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Тәрбиеші мейірімді, шыдамды және баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып жұмыс істеген жағдайда, бала өзін еркін сезініп, сенімді әрі әлеуметтік жағынан бейімделген тұлға болып өседі. Сондықтан әрбір тәрбиеші балалармен қарым-қатынасты жақсартуға саналы түрде көңіл бөліп, олардың болашағына оң ықпал етуге ұмтылуы қажет.

Әдебиеттер тізімі

1. Бабаева, З.М., & Сейсенбаева, З.А. (2017). **Мектепке дейінгі педагогика**. Алматы: «Білім» баспасы.
2. Жұмабекова, Ф.Н. (2019). **Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту әдістері**. Астана: Ұлттық білім академиясы.
3. Мұқанова, Б.А. (2021). **Педагогикалық қарым-қатынас психологиясы**. Алматы: «Қазақ университеті» баспасы.
4. Выготский, Л.С. (1986). **Баланың психикалық дамуы және оқыту үдерісі**. Мәскеу: «Педагогика».

**Ақтөбе облысы, Әйтеке би ауданы, Сарат ауылы
«Сарат мектеп-бөбекжай-балабақша кешені» КММ
Тарих пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Асимбетова Гулназ Назыкқызы**

«ЖАҒАНҒА МӘЛІМ ЖОШЫ»

Мақсаты: Жошы ұлысының құрылғанына 800 жыл толуына байланысты Жошының өмір жолын, елін, жерін қорғау кезіндегі қызметі туралы мәлімет беріп,

қазақ тарихында халқымыздың ұлт болып қалыптасуының негізі саналатын Жошы ұлысының құрылуы, қазақ хандығының әдебиетіне, мәдениетіне, ұлы дала тарихын насихаттау.

Міндеттері: Оқушылардың тарихи білімді шығармашылықпен қолдану, тарихи оқиғалар мен құбылыстарды салыстырмалы талдау негізінде ой елегінен өткізе білу дағдыларын дамыту. Отан мен халқы алдындағы жауапкершілігін сезінетін жас ұрпақтың азаматтық ұстанымын қалыптастыру.

Көрнекілігі: Жошы суреті, слайдтар, шарлар

Сабақтың түрі: конференция, ізденіс сабақ

Жүргізуші: Армысыздар, бүгінгі күн қонақтары және өрлі де, асқақ рухты тәуелсіз елдің жас ұландары! Осы апта мектебімізде «Тіл мен тарих- ұлттық тәрбие бастауы» тақырыбындағы гуманитарлық пәндер апталығы аясында Жошы ұлысының құрылғанына 800 жыл толуына арналған 6-11 кластар аралығындағы «Жағанға мәлім –Жошы ұлысы» атты конференция сабағына қош келдіңіздер!

Мұғалім сөзі:

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің 2024 жылы 3 қаңтарда «Егемен Қазақстан» газетіне берген «Біз озық ойлы ұлт ретінде тек қана алға қарауымыз керек» атты көлемді сұхбатында еліміздегі даталы тарихи оқиғалардың бірнешеуіне көңіл бөле келе, мемлекеттілігіміздің тамыры тереңде жатқанын әйгілейтін биыл іргетасы қаланғанына 800 жыл толатын Жошы ұлысының тарихына қатысты ауқымды зерттеулер қолға алынатынын атап өткен болатын. Сондықтан да Жошы Ұлысының 800 жылдық мерейтойын лайықты дәрежеде атап өту маңызды әрі абыройлы іс деп айтуымызға болады.

XIII ғасыр әлем өркениетінде ғаламдық қоғам құрылысының түбірінен өзгеруіне алып келген ұлы бетбұрыстардың кезеңі болды. Соның бірі - Ұлы Далада Жошы ұлысының құрылуы. Жошы - аз ғұмырына қарамастан 60-тан аса ірі шайқасқа қатысып, әлемнің 200-ге жуық қала, қамалды бағындырған әйгілі қолбасшы, әрі батыр. Сан елдерді бағындырған әскери стратег, ірі тактик. Шыңғыс ханның ұсынысымен Қыпшақ даласында өз ұлысын құрды. Бұл тарихта «Жошы ұлысы» немесе «Қыпшақ хандығы» деп аталады. Зерттеушілердің айтуынша, Жошының қол астына қараған аумаққа қазіргі қазақ жерінің 65 пайызы кірген. Кейін бұл аумақтың құрамына Ресейдің еуропалық өңірі, Балтық теңізінің шығысындағы өлкелер, Польша, Мажарстан, Балқан елдері, Солтүстік Кавказ, Хорезм, Шығыс және Батыс Дешті Қыпшақ даласы енген. Осылайша, Жошы ұлысы немесе Қыпшақ даласы атанған ұлан-ғайыр даланың жалпы аумағы 10 миллион шаршы шақырымға жеткен. Жошы ұлысы - протоқазақ мемлекеті болып есептеледі. Сол себепті Жошы ұлысының қазақ тарихындағы орны ерекше. Өйткені қазақтың дархан даласында құрылған осы түркі мемлекетінің соңы - Қазақ хандығының құрылуымен аяқталды. Жошыдан шыққан Жошидтер әулеті Қазақстан аумағында 1224 жылдан 1860 жылдарға дейін 6 ғасыр бойы билік жүргізді. Бұл кезең Қазақстан тарихы үшін маңызды кезең, мемлекеттілігіміздің «алтын ғасыры» болды. Жошы хан (1179-1225) – Шыңғыс ханның үлкен ұлы, қыпшақ елінің билеушісі, Алтын Орда мемлекетінің

негізін қалаушы, қазақ хандары мен сұлтандарының арғы бабасы. Дешті Қыпшақ мемлекеті Алтын Орда ыдырағанға дейін өмір сүріп, 1465 жылы Қазақ хандығы Жошы ұлысының, Дешті Қыпшақ мемлекетінің заңды жалғасы болды. Жошы ұлысына, Алтын Орда мемлекетіне, Қазақ хандығына Жошы ханның ұрпақтары билік етті. Ел есінде сақталған Өзбек хан, Берке хан, Еңсегей бойлы Есім хан, Қасым хан, Хақназар хан, Әз Тәуке хан, Әз Жәнібек хан, Абылай хан, қазақтың соңғы ханы Кенесары хан да осы Жошы ханның ұрпақтары. Бүгінгі қазақ жерінде алғашқы заңды мемлекет болған Жошы ұлысы немесе Дешті Қыпшақ мемлекетінің алғашқы ханы Шыңғысханның үлкен ұлы Жошы хан екені тарихтан белгілі. Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлытауда болған ұлағатты жиында Жошы ханды зерттеп, халыққа таныстырып, дәріптеп, насихаттап, өзіне лайықты орнын алуға жұмыс істеу керектігін баса айтқаны тегін емес.

Бүгінге дейін Жошының жерленген жері Ұлытауда екенін, кесенесі барын көп адам білмейді. Біз өз тарихымызды, өткенімізді басқаларға таныстырып, қазақ елінің, жерінің бай тарихын өзгелерге айтып, көрсететін уақыт жетті деп білемін. Осы күнге дейін елімізде Жошы ханның атында не көше, не басқа да нысандар жоқ Ескерткіші де болған емес. Тек қасиетті Ұлытауда жел өтінде тұрған кесенесі ғана ескерткіш болып асқақтап тұр. Өзімізді өзіміз көтермесек, бізді ешкім мақтамайды. Осыны білген дұрыс.

Жүргізуші: Бүгінгі тәжірибелік конференцияға оқушылар арасында тақырыпқа сәйкес мазмұны жағынан тарихи тұрғыда қаралатын 3 жұмыс алынды. Баяндамашыларды ретімен тындауға шақырамыз.

Жүргізуші: «Жошы ханның өмір тарихы» атты баяндама жасайтын 8-класс оқушысы Мейрамбекқызы Алтынарай.

Жүргізуші: «Жошы хан кесенесі» атты баяндама жасайтын 10-класс оқушысы Назық Аяна Беркінбекқызы.

Жүргізуші: «Жошы ұлысы және Дешті Қыпшақ қазақ мемлекетінің бастауы» атты баяндама жасайтын 11-класс оқушысы Ерланқызы Ақниет.

Жүргізуші: Конференция сабағымыз интеллектуалдық ойынмен жалғасады. 6-11 класс оқушылар арасында өткізілетін “Тарих ғасырлар куәсі” атты интеллектуалдық ойынын бастаймыз. Интеллектуалдық ойынға әділдік жүргізетін сарапшы әділ-қазылармен таныс болыңыздар.

Ендігі кезекте топтармен таныстырып өтейік.

I топ. “Ақ Орда”

тобы.

II топ. “Көк Орда” тобы.

Жүргізуші: Ойын барысы:

1-кезең: “Сұрақ-меннен, жауап-сізден”

(Топтарға сұрақтар қойылып, жауап алынады. Әр жауап 1 балмен бағаланады).

2-кезең: “Тарихи көмбе”

(Тарихта кездесетін термин сөздердің мағынасын ашу. Әр жауап 5 ұпаймен бағаланады).

3-кезең: “Математикалық шкатулка”

(Есеп шығарып, сол датада қандай оқиға болғанын айту. Әр жауап 5 ұпаймен бағаланады).

4-кезең: “Ұшқыр ой”

(Берілген сөздерді пайдаланып, «Тарихыңды таны, жас ұлан» тақырыбындағы мәтін құра. Берілген сөздер: Отан, Атамекен, бабалар арманы, көне жазбалар, тарихи тұлғалар, болашақ, Қазақстан, ана тілі, ескерткіштер, ата-баба мұрасы, ұрпақ. Жауап 10 ұпаймен бағаланады).

Жүргізуші: 1-кезең: “Сұрақ-меннен, жауап-сізден”

I топ. “Ақ Орда” тобына сұрақтар.

1.1227 жылы Жошы өлген соң оның орнына отырған кім? /Батый/

2.Монғол империясының негін салған кім? /Шыңғыс хан/

3.1219 жылы Шағатай мен Үгедей қоршауға алған қала?/ Отырар/

4.1428-1468 жылдары Шығыс Дешті Қыпшақ жерінде өмір сүрген хандық /Әбілқайыр хандығы./

5.Алаш сөзін жиі кездестіретін қазақ халқының аңызы. /Алаша хан/

6. Шыңғыс ханның балаларына бөліп берген жерлерінің атауы: /Інжу/

7. Алтын Ордада исламды мемлекеттік дін –деп жариялаған хан:/ Өзбек/

8.1538-1580жылдары қазақ хандығын басқарған хан: /Хақназар/

9. Керей мен Жәнібек хандардың Өзбек хандығынан бөлініп көшу себептері тұңғыш рет айтылатын тарихи еңбек: /«Тарих-и Рашиди»/

10. Ақ Орданың билеушісі Ұрыс ханның ұрпағы кім? /Керей/

II топ. “Көк Орда” тобының сұрақтары.

1.1227-1255 жылдары Алтын орданы билеген кім? /Батый/

2.Батыйдың Еуропаға жорығы қай жылдары болды? /1236-1242ж.ж/

3.Монғол шапқыншылығынан кейін Жетісуда құрылған қандай ұлыс? /Шағатай/

4.Алтын Ордада 1312-1342 жылдары билік құрған хан кім? /Өзбек/

5. Қазақ сөзінің көне балама атауы: /Алаш/

6.Алтын Орданың ыдырауы барысында Еділ мен Жайық арасында құрылған мемлекет:/ Ноғай Ордасы/

7. Сібір хандығының соңғы билеушісі:/ Көшім/

8.Жошы ханның ұрпағы болған билеуші:/ Әбілқайыр/

9.1511 жылы Қазақ хандығында билікті қолына алған хан: /Қасым/

10.1582-1598 жылдары Қазақ хандығын басқарған хан кім? /Тәуекел хан/

2-кезең: ”Тарихи көмбе”.

I топ. “Ақ Орда” тобына.

Инал- Оғыз мемлекеті билеушісінің мұрагері.

Вакф- мешіттер мен медреселердің жер иелігі.

Сүзеген- Сұлу қағанға берген арабтардың атауы.

Диаспора-Өз отанынан алыс жерге қоныстанған адамдар.

ГУЛАГ- лагерлердің бас басқармасы.

II топ. “Көк Орда” тобына.

Тат- Құл

Селиф- салық жинауға жергілікті адамдарды бекітіп оларға берген атақ.

Жабғу- Оғыз мемлекетінің билеушісі.

Петеция- мемлекет басшысына немесе жоғары өкімет органына көпшілік атынан тапсырылатын жазбаша өтініш.

Инфляция- ақшаның құнсыздануы-ақша айналысы арналарының тауар айналымы қажеттерінен артық мөлшердетолуы.

3-кезең: ”Математикалық шкатулка”

I топ. “Ақ Орда” тобына.

1.(1250+1000)-(1700-75)+131=756 /Түргеш қағанаты құлады/

2.(3000-2500)+(356 x 2)=1212 /Қарахан мемлекеті құлады/

3. 75x10+1=751 /Атлах шайқасы/.

II топ. “Көк Орда” тобына.

1.5x100x 3:2-198=552 / Түрік қағанаты өмір сүрді/

2.(1000:2+160):30+920= 942/ Қарахан мемлекеті өмір сүрді/

3.(3000-2500)+(356 x 2)+15=1227/ Шыңғыс ханның қайтыс болуы/

4-кезең:” Ұшқыр ой”

(Берілген сөздерді пайдаланып, «Тарихыңды таны, жас ұлан» тақырыбындағы мәтін құра. Берілген сөздер: Отан, Атамекен, бабалар арманы, көне жазбалар, тарихи тұлғалар, болашақ, Қазақстан, ана тілі, ескерткіштер, ата-баба мұрасы, ұрпақ. Жауап 10 ұпаймен бағаланады).

Жүргізуші: Сөз кезегін әділ қазылар алқасына береміз.

Жүргізуші: Тарих пәні болашаққа бастайды,

Келешекке білім қуған жастарды.

Қадам басып, болашаққа бастайды.

Барлық әлемге жаңалығын тастайды.

Бүгінгі көріп тамашалаған конференция сабағымыз интеллекталды ойынмен жалғасып, өз мәресіне жетті. Зейін қойып тыңдағандарыңызға рахмет!

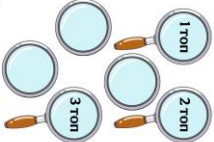
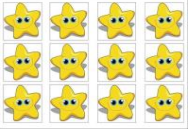
Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы
"№19 жалпы орта білім беретін мектеп" КММ
Информатика пәні мұғалімі
Жағай Ажар

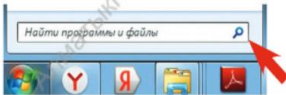

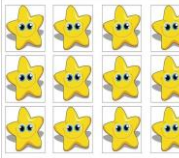
КОМПЬЮТЕРДЕ ЖӘНЕ ҚҰЖАТТА АҚПАРАТ ІЗДЕУ

Бөлім	Робототехника. Жоба (ортақ тақырыптары: «Өнер», «Көрнекті тұлғалар»)	
Педагогтың аты-жөні	Жағай Ажар	
Күні		
Сынып: 3А	Қатысушылар саны	Қатыспағандар саны
Сабақтың тақырыбы:	Компьютерде және құжатта ақпарат іздеу.	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	3.3.1.1 ақпарат іздеуді іске асыру (құжаттағы мәтін үзіндісі); 3.2.1.5. суреттерді мәтінге енгізіп, реттеу	
Сабақтың мақсаты:	Ақпарат іздеуді іске асырады Суреттерді мәтінге енгізіп, реттейді	
Жасампаздық және жаңашылдық айы	- Табиғи және әлеуметтік объектілер, тірі және жансыз табиғаттың байланысы, ғылым және ғылыми білім туралы алғашқы түсініктің болуы - Білімнің жаратылыстану және гуманитарлық салаларындағы тәжірибені бақылаудың, жүйелеудің және түсінудің қарапайым дағдыларының болуы	

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезені/ уақыт	Педагогтың әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 мин	1. Оқушылармен амандасу. 2. Психологиялық ахуал. Биді қайталау 3. Топқа бөлу: “Фонарик” әдісі. Үлкейткіш әйнек арқылы топқа бөлінеді 4. Үй тапсырмасын қайталау. 	1. Мұғаліммен амандасады. 2. сабақты көтеріңкі көңіл күймен бастайды “Фонарик” әдісі арқылы топқа бөлінеді. Жасырынған сұрақтарды аяқ ізі арқылы іздеп тауып, сұраққа жауап береді Дескриптор: - сұраққа дұрыс жауап береді	ҚБ смайлик әдісі Әр дұрыс жауапқа “Мадақтау” әдісі арқылы, яғни “жарайсың!” “өте жақсы” деген сөздерді айта отырып смайликтер беріліп отырады.	Презентация Компьютер Таратпа материалдар Аяқ іздері, жасырынған сұрақтар

	Осы үй тапсырмасын сұрау арқылы жаңа тақырыпты ашамын. - Оқушылар біздер жаңа сұрақтарды іздеп тауып, жауап бердік. Не үшін іздедік деп ойлайсыздар? Бүгінгі сабағымызға қатысы бар ма?	Оқушылар өз ойларын айтады		
Сабақтың ортасы Жаңа сабақ 25 мин	Жаңа тақырыпты түсіндіру. https://youtu.be/NajFnhT_bWw?feature=shared Файлдар мен бумаларды іздеу Файл не буманың орны белгісіз болса, оны табу үшін, Windows 7 нұсқасында төмендегі екі әдістің бірін қолдануға болады: I. Бас мәзірде орналасқан Поиск (Іздеу) командасының көмегімен іздеу. Іздеу алаңына қажет файл немесе буманың атауын жазу керек (<i>1-сурет</i>). <i>1-сурет.</i> Бас мәзірдегі Іздеу жолағы II. Ашылған терезеде немесе бума терезесінің оң жақ жоғары бұрышында орналасқан Іздеу алаңын пайдалану. Файлды төмендегі ерекшеліктері бойынша іздеуге болады: 1) Вид (Түрі) бойынша іздеу; 2) Дата изменения (Өзгертілген уақыты) бойынша іздеу; 3) Тип расширения (Кеңейтілім типі) бойынша іздеу; 4) Размер (Өлшемі) бойынша іздеу; 5) Имя (Атауы) бойынша іздеу (<i>2-сурет</i>). Мәтін үзіндісін құжаттан іздеу Word мәтіндік редакторында жасалған құжаттан сөз, сөйлем немесе мәтін үзіндісін іздеуге болады (<i>3-сурет</i>). Ол үшін мәзірдегі Главная (Басты) → Редактирование (Редакциялау) → Найти (Табу) командаларын пайдаланамыз. Расширенный поиск... (Кеңейтілген іздеу) батырмасын тандап, іздеу алаңына тиісті сөзді жазамыз. Далее (Келесі) батырмасын басу арқылы мәтіндегі барлық Хат сөзін табуға болады. <i>3-сурет.</i> Құжаттан іздеу Топтық жұмыс: «Сингвейн» әдісі Топ оқушылары бірігіп, өлең құрастыру керек. Топтық жұмыс Файл мен Бума терминдеріне бес жолдан тұратын өлең (Синквейн) құрастыр. Құрастырған өлеңдеріңді көпшілік алдында оқып бер. Жұптық жұмыс«Терминді тап» әдісі арқылы жұптасып тақырыпқа қатысты термин сөздерді іздеп, табады Правильные ответы Мои ответы Назад Жеке жұмыс. Компьютермен жұмыс 3-тапсырма	Мұғалімді тыңдайды Бейнежазбаны көреді Жаңа ақпараттар алады Оқушылар топта бес жолдық өлең шығарады Дискриптор: - термин сөздерді пайдаланады; - өлең құрастырады; -көпшілікте оқиды.	ҚБ смайлик әдісі “Мадақтау” әдісі ҚБ смайлик әдісі 	https://youtu.be/NajFnhT_bWw?feature=shared Презентация Таратпа қағаздар, ЖИ видеосы Таратпа тапсырма, маркер Таратпа тапсырма, Компьютер

	«Миға шабуыл» әдісі Жеке жұмыс 1.«Киіз үй» тақырыбына трек сөздерді қолданып, 3-4 сөйлемді мәтін тер. 2.Мәтінге киіз үйдің суретін кірістір. 3.Мәтін ішінен шаңырақ сөзін іздеп, сары түске боя 4.Мәтінді «Киіз үй» деп сақта Тірек сөздер: қазақ, ұлттық, шаңырақ, уық, кереге, киіз «Сергіту сәті» Сабақты қорытындылау Бекіту сұрақтары: https://learningapps.org/display?v=pdrsn6mrc25	Дескриптор: - мәтін құрады, мәтінді тереді. -мәтінге сурет қояды; -мәтін ішінен сөзді табады; -мәтінді сақтайды Сергіту жаттығуларын жасайды Дескриптор: --Онлайн платформа арқылы тапсырманы дұрыс орындайды	“Мадақтау” әдісі ҚБ смайлик әдісі 	Презентация https://learningapps.org/display?v=pdrsn6mrc25
Сабақтың соңы 5 мин	Рефлексия Онлайн рефлексия Сабақ соңында оқушыларға берілген смайликтерді жинап, санау.	Өзін-өзі бағалау. Кері байланыс береді		Презентация
Үй тапсырмасы	«Іздеу»сөзіне ребус құрап келу			Презентация

Түркістан облысы, Келес ауданы, Ошақты ауылдық округі, Жиделі ауылы
«№54 Т. Рысқұлов атындағы жалпы орта мектебі» МКМ
Бастауыш сынып мұғалімі
Ибрагимова Жадыра Абилкаировна

БАСТАУЫШТЫҢ БАСТЫ ЖЕМІСІ БАЛА БІЛІМІ МЕН ТӘРБИЕСІ

Бала – басты байлығымыз, ал ең асылы – оның тәрбиесі. Ал отбасы – бала тәрбиесінің ең алғашқы алтын ұясы. Бала тәрбиесі ұлт таңдамайды, тәрбие барлық ұлтқа қызмет етеді. Әр ұлттың тәрбие беруі әркімге болса да, бала атаулыға ортақ құндылықтар бар. Олар – туған отбасы, ұядай жылы үй, ата-анасының қамқорлығы мен сүйіспеншілігі.

Тәрбиенің негізі отбасында қалыптасады дегенмен мұнан кейін балабақшаның да ролі зор. Ұлттық тәрбиеден салт – дәстүр ауыз әдебиетінен нәр алып өскен ұрпақ қай кезде де аталар аманатына адал боларына кәміл сенеміз. Ұлттық салт дәстүрді мәдениетпен өнерді насихаттау – тәрбиенің төресі. Көкпар, бәйге, қыз куу, теңге алу, аударыспақ, т.б ойындарымыз арқылы қазақи қайнардан тәлім алса ұлттық құндылықтарды бойына сіңіріп өседі. Балабақшадағы сәбилерге жоғары деңгейдегі ұлттық сана сезімді, рухани мұраларға және ұлттық мәдениетке деген құндылықтарды қалыптастырып, рухани мұраға және ұлттық мәдениетке құндылық қатынастарын қалыптастыру отансүйгіштік, ұлттық намыс сезімдерін қалыптастырады.

Балабақшадағы ұлттық тәрбие берудің мақсаты: ұлтжандыққа, отансүйгіштікке, тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін терең меңгеруге, ана тілін қадірлеуге үйрету. Балабақшадағы ұлттық тәрбиенің міндеті ата-бабамыз қолданған үрдіс пен бүгінгі жаймен саралап, халықтық педагогиканың асыл мұралары негізінде саналы тәрбие беруді қиыстыру.

Тәрбиеленуші сәбилерді рухани ізгі қасиеттерге баулып, тәрбиенің көздері ана тілі мен әдебиетін, тарихы мен өнерін қастерлеуге халықтың салт – дәстүрлерін аялай білуге, ұлттық құндылықтарымызды дәріптеу болып табылады. Сәбилердің жас ерекшелігін ескере отырып, елін-жерін қорғауда атадан балаға мирас болып қалған тарихын салт-дәстүрін, ана тілін қастерлеу, үлкенге-құрмет, кішіге-ізет көрсетуін мұра етіп, тәуелсіз еліміздің парасатты, адамгершілігі биік білімді азаматтарын тәрбиелеуде адами қасиеттерді қамтып, білімді ұлттық қасиетті түсінетін тұлға тәрбиелеу. "Қайырымдылықты - халықтан, пайымдылықты-қариядан үйрен" деген ұлтымыздың тал бесіктен жер бесікке дейінгі екі аралықтағы өмірінің мәні боларлық адами қасиеттермен әдет ғұрыпты оқу іс-әрекетін ұйымдастыруда үйреніп, алдағы өмірлерінде арқау болатынын ұғындыру.

Келешек ұрпақты ұлттық, халықтық тұрғыдан тәрбиелеу маңызды. Ұлттық тәрбие алған ұрпақ дені сау, білімді, ақылды, ұлтжанды, еңбекқор, сыпайы, кішіпейіл болып өседі. Қазақ отбасында балаға тіл шығып, анық сөйлей бастаған кезде-ақ ағайын туысты, нағашы жұртын, ата-тегін, руын, ел жұртын білдіруге ерекше көңіл бөлген. «Жеті атасын білу» заң болған. Ата-бабаларымыз өз тегінің шығу тарихын білуді әр азаматқа парыз деп ұққан. «Жеті атасын білмеген ер жетім», «жеті атасын білген ұл, жеті жұрттың қамын жер» деген атаулы сөз содан қалса керек. Баланың өзі шыққан тегін білуі оның азаматтық, елжандылық, Отан сүйгіштік қасиеттерін қалыптастырады деп есептеген.

Отбасы мүшелері балаға тек жеті атасына дейінгі бабаларының атын жаттатып қана қоймаған. Олардың қандай адам болғанын, өнегелерін үлгі етіп отырған. Әрі сол арқылы отбасы шежіресін

жалғастыруға баулуды мақсат еткен. Қазіргі медицина ғылымы делелдегендей, жеті атаға дейін қыз алыспай қанның тазалығын, яғни ұлттың таза болуына әкеледі екен. Екіншіден, қазақ ұрпағы жеті атасына дейін араласып, ынтымағы бір болсын дегеннен болса керек.

Қазақ халқының салт-дәстүрінің ұрпақ тәрбиесіне қосар үлесі аса зор, мәні үлкен. Ендеше құрметті ата-аналар, ұстаздар балаларымызға білім мен тәрбие беру барысында ұлттық салт-дәстүрлерін дұрыс жеткізе білсек, ертеңгі күні олардан зор ұлтжанды қазақ азаматы шығатынына кәміл сенуге болады.

Алаштың ақиық ақыны Мағжан Жұмабаев «Жас бала – жас шыбық. Жас күнінде қалай иіп тастасаң, солай өседі» дейді. Иә, атам қазақ сәбиін бесік жырымен жұбатып, әнмен әлдилеп, ертегімен елітіп, жыр-дастанмен құлақ құрышын қандырған. Ел қорғаған батырды, сал-сері мен ақынды өнеге еткен. Міне, осындай мейірім мен даналықты бойына сіңірген қазақтың қай ұрпағы болмасын ұлттық намысты жоғары қоятын, көргенді, көпшіл болып өскен. Бұл мәселе, яғни ұрпақ тәрбиесі қай кезде де күн тәртібінен түспеуі тиіс. Себебі ұлт келешегі сапалы, саналы тәрбиедежа-тыр.

Ата-бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл-кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттық рух. Ұлттық мақтаныш, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту баршамыздың парызымыз.

Түркістан облысы, Төлеби ауданы
"Бірінші мамыр жалпы білім беретін мектебі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Икрамова Диана Курбановна

ТВОРЧЕСКИЕ СПОСОБНОСТИ И ДЕТСКАЯ ОДАРЁННОСТЬ

Аннотация: В данной статье раскрываются понятия «способности» и «одарённость», описываются виды и формы одарённости детей.

Ключевые слова: психология, способности, одарённость.

Вопрос о том, как раскрыть огромный потенциал, заложенный природой в каждом человеке, волновал людей с доисторических времён и продолжает сегодня волновать учёных, педагогов, родителей и общество.

Основой будущей одарённости являются задатки и склонности ребёнка к определённой сфере человеческой деятельности, обеспеченные природой, биологически здоровым мозгом и особым психотипом.

В дошкольном возрасте у ребёнка уже есть определённые задатки, которые могут стать основой для развития способностей. Они проявляются в виде повышенного интереса к определённому виду деятельности и успешности этой деятельности, являются результатом взаимодействия мозга ребёнка и его личностных качеств, таких как воля, целеустремлённость, настойчивость и другие. Одарённый ребенок – это ребёнок, который выделяется яркими, иногда выдающимися достижениями (или имеет внутренние предпосылки для таких достижений) в том или ином виде деятельности.

На сегодняшний день большинство психологов признаёт, что уровень, качественное своеобразие и характер развития одарённости - это всегда результат сложного взаимодействия наследственности (природных задатков) и социальной среды, опосредованной деятельностью ребёнка (игровой, учебной, трудовой), а также роль психологических механизмов саморазвития личности, лежащих в основе формирования и реализации индивидуального дарования.

Цель данной работы: раскрыть психологического феномена детской одарённости.

Задачи:

- дать понятие «способностей»;
- привести характеристику детской одарённости;
- представить классификацию одарённости;
- подвести итоги проделанной работы.

Определение понятия «способности».

Несмотря на периодически затухающий интерес к проблеме способностей, в современной отечественной психологии наблюдается возвращение к ее разработке. Способности перестают рассматриваться как изолированное, частное психологическое понятие, они встраиваются в структуру целого - предмета психологической науки. Сложный, комплексный характер заложенных в способностях свойств позволяет не только объяснять процесс развития, но и «структурировать сверхсложную, многослойную психологическую реальность», каковой, вне всякого сомнения, является внутренний мир человека как предмет психологической науки. То есть понятие «способности» удовлетворяет важнейшему требованию к психологическим понятиям: объяснять лежащие за ними сложные, комплексные психологические феномены.

Условием реализации последнего являются предложенные еще Б.М. Тепловым отличительные признаки способностей - дифференцировать людей по индивидуально-психологическим особенностям, определять успешность выполнения той или иной деятельности, не сводиться к выработанным ранее знаниям, умениям и навыкам.

Способности — это индивидуально-психологические особенности, выделяющие человека. Они включают в себя особенности ощущений, восприятия, памяти, мышления, воображения, эмоций, воли, общения, двигательных реакций и другие аспекты.

Под способностями подразумеваются только индивидуальные особенности, которые влияют на успешное выполнение конкретной деятельности или нескольких видов деятельности. Особенности личности, которые не способствуют успешности деятельности (например, вспыльчивость, вялость, безразличность), не рассматриваются как способности.

Способности часто делят в зависимости от их направленности на природные и специфические характеристики.

Природные способности представляют собой общие для человека и животных качества, такие как восприятие, память, способность к элементарной коммуникации и мышление. Они тесно связаны с врожденными задатками и формируются при наличии базового жизненного опыта через механизмы обучения и прочее.

Специфические способности развиваются на основе природных способностей. Они подразделяются на общие и специальные высшие интеллектуальные способности.

Общее понятие одарённости.

Понимание одарённости существенно изменялось на разных этапах становления психологической науки. Учёные отмечают, что развитие представлений об одарённости совпадает с основными этапами развития психологического знания. Проблема одарённости сегодня остается в центре внимания современных исследований и еще далека от решения. Понятия одарённости, встречающиеся в современной психологической литературе, чаще всего основываются на методологических позициях, более или менее далеких от культурно-исторической теории (Д.Б. Богоявленская, А.А. Мелик-Пашаев, А.И. Савенков, М.Л. Ивлева, В.И. Панов, Н.Б. Шумакова, Е.Ю. Щебланова, В.С. Юркевич и др.).

Л.С. Выготский определяет одарённость как «образование высшего порядка, аналогичное характерологическим образованиям».

Психологи пытаются объяснить феномен одарённости через отождествление его с памятью (Г. Эббингауз), интеллектом (Э. Торндайк) и иными психологическими функциями.

Одарённость — это системное качество психики человека, которое развивается на протяжении всей жизни, оно в свою очередь определяет возможность достижения человеком более высоких (необычных) результатов в одном определённом или нескольких видах деятельности в сравнении с другими людьми.

Б.М. Теплов определил одарённость как качественно своеобразное сочетание способностей, от которого зависит возможность успешной конкретной деятельности.

С.Л. Рубинштейн отмечал тесную связь одарённости со специальными способностями, он утверждал, что одарённость не отождествима с качеством одной из функций — хотя бы даже с мышлением. Определяя одарённость, С.Л. Рубинштейн утверждал, что она является функцией личности, выражает внутренние возможности личности, являющиеся результатом её развития, при этом он подчёркивал, что одарённость не сводится к простой сумме специальных способностей, но одновременно одарённость не есть нечто внешнее по отношению к специальным способностям. «Существуют не только специальные способности, но и общая одарённость, однако не вне, а внутри специальных способностей; общее не сводимо к частному, но оно существует не отдельно от частного, а в нём».

Как и способности, одарённость имеет индивидуальную меру выраженности, определяемую как способностями, входящими в одарённость, так и взаимодействием способностей, их связями.

На сегодняшний день большинство психологов признает, что уровень и характер развития одарённости — это результат тесного взаимодействия наследственности, а именно природных задатков и социальной среды, который в свою очередь опосредован деятельностью человека, например, игровой, учебной, трудовой. Одаренный ребёнок — это ребёнок, который выделяется яркими, очевидными, выдающимися достижениями в определённом виде деятельности.

При этом особую роль играет личная активность ребёнка, а также психологические механизмы саморазвития и развития личности, которые лежат в формировании и реализации индивидуального дара.

Одарённость проявляется в разных формах.

Явная одарённость (обнаруживает себя в деятельности ребенка достаточно ярко и отчетливо, в том числе и при неблагоприятных условиях; достижения ребенка очевидны).

Скрытая одарённость проявляется в замаскированной форме. Причины скрытой одарённости ребёнка заключаются в ошибках, допущенных взрослыми при его воспитании и развитии, в особенностях его взаимодействия с окружающими людьми, в специфике культурной среды (освоение норм поведения). Выявление детей с таким типом одарённости — длительный процесс с использованием комплекса методов анализа поведения ребёнка, включения его в различные виды деятельности, организации его общения с одарёнными взрослыми, обогащении его индивидуальной жизненной среды.

Одарённость может проявлять себя в различных видах деятельности.

Общая (умственная) одарённость проявляется по отношению к различным видам деятельности и выступает как основа их продуктивности. Умственная активность и само-регуляция — её основополагающие предпосылки. Общая одарённость определяет уровень понимания происходящего, глубину мотивационной и эмоциональной вовлечённости в деятельность, степень ее целенаправленности.

Специальная одарённость проявляется в конкретных видах деятельности и определяется в отношении отдельных областей (поэзия, музыка, живопись, математика, спорт, одарённость в сфере лидерства и т.д.).

Одарённость может проявиться в любом возрасте.

Примером ранней одарённости являются «вундеркинды» (чудесный ребёнок) — это дети, как правило, с чрезвычайными успехами в каком-либо определённом виде деятельности — музыке, рисовании, математике, поэзии, танце, пении и т.д. Особое место среди таких детей занимают интеллектуальные вундеркинды. Для них характерно раннее (с 2-3 лет) освоение чтения, письма и счёта; высокое развитие познавательных способностей (блестящая память, высокий уровень абстрактного мышления и т.п.); выбор сложной деятельности по собственному желанию (например, пятилетний мальчик составляет собственную энциклопедию по истории и т.п.).

Проявление одарённости на более поздних возрастных этапах — это поздняя одарённость. Существует связь между возрастом, проявлением одарённости и областью деятельности.

Наиболее рано одарённость проявляется в сфере искусства, особенно в музыке, несколько позднее — в сфере изобразительного искусства, позднее — в науке (в виде выдающихся открытий, создания новых областей и методов исследования), что связано с необходимостью приобретения знаний, без которых невозможны научные открытия. Раньше других при этом проявляется математическая одарённость.

Многие родители мечтают о том, чтобы их ребёнок был особенным – обладал незаурядными умственными способностями, с легкостью усваивал школьную программу, свободно говорил на нескольких иностранных языках... Талант – это дар, который важно вовремя обнаружить и развить. Одаренные дети отличаются от своих сверстников более высоким уровнем умственного развития, обладают феноменальными интеллектуальными или творческими способностями. Это маленькие любознательные исследователи, которые активно познают мир и стремятся к саморазвитию. Правда, одарённость не всегда бывает в радость. Многие из маленьких гениев отличаются буйным нравом, любят демонстрировать собственное превосходство и отказываются ходить в школу.

Степень одаренности, её качественное своеобразие, по мнению многих психологов, определяются и природными задатками, которые малыш получил в наследство от родителей, и социокультурной средой, в которой он растёт, и его деятельностью – игровой, учебной, трудовой. Причем важны не только те знания и умения, которые уже есть у ребёнка в багаже, но и его потенциальные возможности. Поэтому в категорию одарённых психологи включают не только пару процентов вундеркиндов (от немецкого Wunder – чудо, Kind – ребёнок), но и до 20 процентов детей с оригинальным мышлением, высокой познавательной активностью, незаурядными умственными резервами, для полного раскрытия которых необходимы особые условия обучения.

Наиболее сензитивный период для проявления и развития одарённости – от 0 до 10 лет. По данным исследований, в возрасте с 3-4 и до 7 лет ребёнок находится словно витязь на распутье – он осознает свои умственные возможности и «выбирает» направление: налево пойдёшь – вундеркиндом будешь, направо пойдёшь – неспособным станешь, прямо пойдёшь – ждёт тебя жизнь самого обычного ребёнка.

Вильям Штерн, немецкий психолог и философ, один из пионеров психологии личности и дифференциальной психологии, различал реактивную и спонтанную одарённость. Реактивно одарённым малышам необходимы внешние стимулы, они предпочитают практическую деятельность. Дети со спонтанной одарённостью – интеллектуалы, которым ближе теоретическая деятельность.

Кстати, одарённость – вовсе не гарантия хорошей успеваемости. Нередко незаурядные способности и богатый потенциал сочетаются с нарушением внимания, дисграфией, дислексией и другими проблемами. Задача педагога и родителей – разглядеть за этими проблемами возможного гения!

Список литературы:

1. Диагностика одарённости: учебное пособие / О.В. Барсукова, А.К. Белоусова, Д.Ф. Даутов [и др.]; под редакцией А.К. Белоусовой, О.В. Барсуковой, Ю.А. Мочаловой, Т.В. Павловой. Москва: Русайнс, 2024. 273 с.
2. Психология одарённости: учебник / И.В. Абакумова, А.К. Белоусова, Е.А. Суроедова [и др.]; под редакцией И.В. Абакумовой, А.К. Белоусовой, Е.А. Суроедовой. Москва: Русайнс, 2023. 271 с.
3. Психология одарённости: от теории к практике / А.А. Адаскина, М.Р. Битянова, В.Н. Дружинин [и др.]; под редакцией Д.В. Ушакова. 3-е издание. Москва: ПЕР СЭ: Ай Пи Ар Медиа, 2024. 80 с.
4. Пухова Л.Р. Работа с одарёнными детьми: учебно-методическое пособие / Л.Р. Пухова. Владикавказ: Северо-Осетинский государственный педагогический институт, 2020. 123 с.
5. Пухова Л.Р. Технологии работы с одаренными обучающимися: учебно-методическое пособие / Л.Р. Пухова. Владикавказ: Северо-Осетинский государственный педагогический институт, 2020. 134 с.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы, Сарыбастау ауылы
Сарыбастау орта мектебі
Мектепалды даярлық сынып тәрбиешісі
Абдрахимова Эльмира Канатовна

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫ МУЗЫКА ӨНЕРІНЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Музыка - адамның бүкіл өміріндегі тұрақты серігі. Ол - адамзаттың жүрегіне терең енетін жалғыз өнер, ол тіпті оның ойларының тәжірибесін де бейнелей алады. Ол адаммен өмір бойы бірге жүреді, ол адамды шабыттандыруға, жарықтандыруға, оған барлық күш пен қуат рухын қалыптастыруға қабілетті, бірақ сонымен бірге сағынышқа, әкелуі мүмкін. Қуанышты, көңілді, қаһармандық музыка көңіл-күйді көтереді, өнімділікті арттырады. Сабырлы, лирикалық-шиеленісті жеңілдетеді, тыныштандырады, эмоционалды реакцияны, толқуды, шаршауды жояды.

Музыкалық өнер-баланың біртұтас тұлғасын қалыптастырудың жарқын және таптырмас құралы. Музыканың әсер ету жолы ерекше. Музыканың өзіндік "тілі", "сөйлеуі" бар. Баланы мәнерлеп, таза ән айтуға, музыкаға көшуге үйрету ғана маңызды емес. Осылайша, музыкалық және эстетикалық тәрбие-бұл мақсат емес, тұлғаның жан-жақты, үйлесімді дамуының құралы. Музыкалық тәрбие процесінде баланың моральдық бейнесі әсіресе сәтті қалыптасады. Музыкалық шығармалар әлеуметтік-бейнелі мазмұны жағынан алуан түрлі. Мектепке дейінгі жаста балалар әуезді интонациялардың мәнерлілігін, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін білдіретін батырлық қойма шығармаларындағы музыканың қанықтылығын сезінеді. Балалар музыканың лирикалық сипатына да жауап береді, оларға еніп, олар музыкада берілген оқиғаларға, сезімдерге жанашырлық танытады.

Балабақшада музыкалық тәрбие беру бағдарламасы бойынша балалардың музыкаға деген ықыласын, тыңдалған музыкалық шығармаларды әсерлі қабылдау, оларды есте сақтау сезімдерін тәрбиелейді. Музыкалық әсерлерді байыту, музыкалық қабілетті дамыту, музыкалық дыбыстардың жоғарылығы мен ұзақтығын айыра білу, фортепианоның сүйемелдеуімен әншілік дауыстың табиғи, едәуір таза шығуын, түрлі сипатта музыкаға сай ырғақты қимылдар жасауға тәрбиелейді. Бірақ балабақшада, топта жас мөлшері бірдей балалардың музыкалық дамуы әртүрлі болатынын тәрбиешімен саз жетекшісі тез байқайды. Мысалы: бір бала өте жақсы өлең айтқанымен, әуенін дұрыс қабылдамай, би қимылдарын қате орындайды. Сабақ барысында саз жетекшісі әр баланың музыкаға деген қабілеттілігін зерттеп, балалармен жеке – жеке жұмыс істейді. Бүгінде еліміздің балабақшаларында тәрбиеленіп жатқан бүлдіршіндердің арасынан болашақ небір майталман өнерпаздар, әншілер, жазушылар, ақындар, қайраткерлер бір сөзбен айтқанда талай-талай мамандық иелері шығуы әбден ықтимал. «Бұлақ көрсең көзің аш» демекші, солардың бойындағы әлі бүршік жармаған небір адами қасиеттерін ерте байқап, жақсы нышандарға қарай баулу ең алдымен ата-ана мен тәрбиешілердің сезімталдығы мен ізденімпаздығына байланысты. Сол тәрбиенің бір саласы – музыкалық – эстетикалық тәрбие. Музыкалық – эстетикалық тәрбие дегеніміз сұлулықты, көркемдікті сездіріп үйрету, сондай сұлулықпен көркемдікті тек көріп қана қоймай, өз бойына қалыптастыра білудің әдет – дағдыларын меңгеру.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту музыкалық тәрбиенің ең маңызды мәселелерінің бірі болып табылады. Музыкалық шығармашылықта ойлау қабілетінің сезіну мен жауап беруі, абстрактілі және нақты ойлауы, логиканың интуициясымен бірігуі, шығармашылық қиялы белсенділігі, жылдам шешім қабылдау қабілеті жетекші роль атқарады. Музыкалық танымды қалыптастырудың түрлі жас мөлшеріндегі балалардан әр түрлі жағдайда өтетіні белгілі. Музыкалық танымды дамытудың

маңызды кезеңі көркем сананың қалыптасуы. Білім алудың алғашқы кезеңінде барлық балалар бірдей ақыл тоқтата қоймағандықтан, олардың мінез-құлқынан ерекшеліктер байқалып тұрады. Олардың музыка мәдениетінің қайнар көзіне деген құштарлығы бірте-бірте пайда болады. Олар әсем де әуезді саздың қоғамдағы орнын, оның қасиеттерін білумен бірге, қандай тарихи ақпарат беретінін де сезінгісі келеді. Халықтық негізде құрылған музыка арқылы балаларды тәрбиелеу оларда басқа халықтардың әндеріне, ойындарына, дөңгелек билеріне деген қызығушылықты дамытады.

Музыкалық сабақтар баланың мінез-құлқының жалпы мәдениетіне жақсы әсер етеді. Шығармалар бірнеше рет жеке көңіл-күйде орындалады, қызмет түрлері өзгереді, оқу тапсырмалары ауысады. Ойын немесе басқа іс-шаралар кезінде балалар ұжымының қозғалысы кезінде әр бала белгілі бір тәртіпті, ұйымшылдықты, реакция жылдамдығын сақтауы керек, біреуге көнуі керек, біреуге көмектесуі керек. Мұның бәрі қарым-қатынас, мінез-құлық, ұжымшылдық мәдениетін тәрбиелейді, яғни баланың жеке басының адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға жағдай жасайды. Балалардың музыкамен байланысты іс-әрекеттері әрқашан эмоционалды болады. Сонымен бірге ол баланың ақыл-ой дамуын белсендіреді. Музыкалық тәрбиенің міндеттері:

- Музыкаға деген қызығушылықты арттыру. Бұл міндет балаға естіген шығармалардың мазмұнын өткір сезінуге және түсінуге көмектесетін музыкалық сезімталдықты, музыкалық есту қабілетін дамыту арқылы шешіледі.

- Балалардың музыкалық әсерлерін байыту, оларды әртүрлі музыкалық шығармалармен таныстыру.

- Балаларды қарапайым музыкалық ұғымдармен таныстыру, музыкалық іс-әрекеттің барлық түрлерінде қарапайым практикалық дағдыларға үйрету, музыкалық шығармаларды орындаудың шынайылығы, табиғилығы мен мәнерлілігі.

- Эмоционалды жауаптылықты, сенсорлық қабілеттерді, есту қабілетін, маақ сезімін дамыту, әншілік дауысты және қимылдардың экспрессивтілігін қалыптастыру.

- Алынған әсерлер мен музыка туралы идеялар негізінде музыкалық талғамның пайда болуына және алғашқы көрінуіне ықпал ету.

- Балаларға қол жетімді музыкалық іс-әрекеттің барлық түрлерінде шығармашылық белсенділікті дамыту:

- ойындар мен дөңгелек билерде тән бейнелерді беру;
- жаңа, өздігінен табылған комбинацияларда үйренген би қимылдарын пайдалану;
- кішкентай әндерді, әндерді импровизациялау.

Тәуелсіздікті қалыптастыру, үйренген репертуарды күнделікті өмірде қолдану, музыка ойнау, ән айту және би билеу. Аталған мәселелерді сәтті шешу музыкалық тәрбиенің мазмұнына, ең алдымен қолданылатын репертуардың маңыздылығына, оқыту әдістері мен әдістеріне, музыкалық қызметті ұйымдастыру формаларына байланысты.

Қорытындылай келсек, музыкалық тәрбие мен даму дұрыс ұйымдастыруды және мақсатты оқытуды қажет етеді.

Музыканы оқыту-бұл мұғалім музыкалық тәжірибе жинауға, қарапайым ақпарат алуға көмектесетін тәрбие процесі. Музыкалық даму тәрбие мен оқыту процесіне байланысты. Даму деңгейі балалардың музыкалық сабақтардағы мінез-құлқымен, өзіндік іс-әрекеттің шығармашылық көріністерімен анықталады.

Түркістан облысы, Сарыағаш қаласы
«№78 жалпы білім беретін мектеп» КММ
География пәні мұғалімі
Турсунова Гулнур Абдимуминовна

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА МОДУЛЬДІК ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясының төртінші басымдығында «білім беру реформасы Қазақстанның нақты бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін маңызды құралдардың бірі» деп атап көрсетілген. Қазіргі уақытта оқу нәтижелерін өлшеу белсенділік тәсіліне негізделеді, өйткені білім сапасы оқушының онымен не істей алатынымен анықталады.

Мектептердің оқу жоспарларында оқытылатын пәндер санының көбеюіне және кейбір классикалық мектеп пәндерін оқу уақытының қысқаруына байланысты қиындықтар туындайды. Солардың бірі – география. Осы жағдайлардың барлығы география әдістемесі саласында жаңа теориялық зерттеулерге негіз жасайды, өскелең ұрпаққа білім беруді жаңарту білім беруді ұйымдастырудың әдістерін, құралдары мен формаларын жаңартуды, оқу процесін ұйымдастырудың жаңа тәсілдерін іздестіруді, жаңа педагогикалық технологияларды енгізуді талап етеді. Оқыту тәжірибесінде кең таралған түсіндірмелі-иллюстративті және репродуктивті әдістерге ғана сүйену мүмкін емес.

Көп деңгейлі білім беру жүйесіне көшуге байланысты білім беруді дараландырудың жоғары деңгейін қамтамасыз ететін модульдік оқыту технологиясына қызығушылық артты. География әдістемесінде оқыту технологияларын қолданудың айтарлықтай тәжірибесі жинақталған. Модульдік технология географияны оқытуда да қолданылады.

Модульдік оқыту 1980 жылдардан бері талқыланатын тақырып болды. 1989 жылы П.А.Юцявичененің «Модульдік оқытудың теориясы мен практикасы» атты кітабы жарық көрді. 1990 жылдардың басында жаңашыл мұғалімдер модульдік бағдарламалар мен математика, физика және биология сабақтарын жасады. 1995 жылы Т.И.Шамованың жетекшілігімен гуманитарлық пәндер бойынша модульдік сабақтарды өткізу тәжірибесі дамыды. Бұл технология авторларының пікірінше, ол педагогикалық теория мен практикада жинақталған барлық прогрессивті нәрселерді біріктіреді. Сонымен, бағдарламаланған оқытудан оқушының іс-әрекеті идеясы оның белгілі бір логикадағы нақты іс-әрекеті, өзін-өзі бақылау негізінде оның іс-әрекетін үнемі күшейту және оқу-танымдық әрекетінің дараланған қарқыны арқылы алынады.

Бұл технологияның өзегі модуль болып табылады. Модуль – білім мазмұны мен оны меңгеру технологиясын біріктіретін мақсатты функционалдық бірлік. Оның негізгі идеясы – оқушы өздігінен білім алуы керек, ал мұғалім оның оқу әрекетін басқарады. Модуль мазмұны, оқыту әдістері, дербестік деңгейі, оқу қарқыны және танымдық белсенділігі жағынан дараланған оқыту бағдарламасы ретінде қарастыруға болады. Ол оқыту құралы ретінде әрекет етеді, өйткені ол мыналарды қамтиды: мақсатты іс-әрекет жоспары, ақпарат банкі, дидактикалық мақсаттарға жету үшін әдістемелік нұсқаулық. Мазмұны, оқыту әдістері, дербестік деңгейі, оқушының оқу-танымдық әрекетінің қарқыны бойынша дараланған

оқыту бағдарламасы ретінде әрекет ете алатын - модуль. Модульдік оқыту технологиясының айрықша белгілері жүйелілік, құрылымдылық, өнімділігі, жоспарлы тиімділігі болып табылады.

Модульдік оқыту технологиясының негізгі мақсаты – оқушылардың өздігінен білім алу, саналы мақсат қою және өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын дамыту. Модульдік оқыту технологиясында мұғалімнің рөлі оқушылардың саналы оқу әрекетін ұйымдастыруға дейін жетіп, таза ақпараттық функциялардан босатылып, кейбір басқару функцияларын модульдік бағдарламаға ауыстырады және оқушылардың өз бетінше танымдық, зерттеушілік, шығармашылық әрекеттерін үйлестіруші және ұйымдастырушы ретінде жаңа рөлге ие болады.

Модульдік оқытудың міндеті – оқушылардың оқуға деген ішкі ынтасын қалыптастыру, өз бетінше танымдық іс-әрекет дағдыларын дамыту, шығармашыл тұлғаны қалыптастыру. Бұл технология педагогика ғылымы мен практикасының дамуындағы сабақтастықты сақтай отырып, педагогика мен әдістеме құралдарын түбегейлі жаңартуға бағытталған.

Модульдік технология мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетінің сан алуан түрлерін қамтамасыз етеді, соның арқасында оқушы іс жүзінде оқудың белсенді субъектісіне айналады. Модульдік технологияны қолдану арқылы оқу үдерісін құру кезінде мұғалім белгілі бір оқу материалын меңгеру мақсатын нақты көрсететін, ақпарат көздерін пайдалану бойынша нақты нұсқаулар беретін және бұл ақпаратты қалай меңгеру керектігін түсіндіретін оқушылардың өзіндік жұмысына арналған арнайы нұсқауларды әзірлейді. Дәл осы нұсқаулықта тест тапсырмаларының үлгілері (көбінесе тест түрінде) берілген. Сонымен бірге модуль сабақ уақыты бойынша сәйкес болуы керек, өйткені бір модульмен жұмыс істеу тиімділігі бірнеше сабақтарға бөлінген жағдайда төмендеуі мүмкін. Модульдік бағдарлама бойынша жүйелі жұмыс пәнді тақырып, сабақ және сағат саны бойынша нақты құрылымдауды қарастырады. Бөлек тақырып аясында модульдік сабақтар автономды және сонымен бірге бір-бірін алмастырады, яғни циклды білдіреді.

Сонымен, модульдік технология келесі қасиеттермен ерекшеленеді:

- икемділік (үйренушілердің жеке ерекшеліктеріне бейімделу);
- динамизм (қызмет түрлері мен әдістеріне үйрету);
- ұтқырлық (өзара байланыс, өзара алмасу және жеке тақырып аясында модульдердің мобильділігі);
- оқу-тәрбие процесінің әртүрлі кезеңдерінде (оқу, бекіту, жалпылау) модульдік сабақтарды өткізу мүмкіндігі;
- мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынас формаларының өзгеруі.

Кез келген модульдік сабақ білім беру элементтерінен тұрады. Модульдік бағдарламаларды қолданудың табыстылығы көбінесе білім беру элементтерінің – бірінші ретті модульдердің сапалы мазмұнына байланысты.

Модуль нұсқауы мынаны болжауы мүмкін:

- оқушының жеке өзіндік жұмысы;
- жұппен серіктестік жұмыс;
- топпен жұмыс.

Географияны оқытудағы модульдік технология бағдарламаны дараландырумен сипатталатындық - тан, үш форма да маңызды рөл атқарады.

Модульдік технологияны қолдану мыналарды жүзеге асыруға мүмкіндік береді: денсаулықты сақтайтын оқу процесін; оқытуды ұйымдастырудың нысаны мен тәртібі туралы толық ақпарат беру, теориялық материалды, өзін-өзі аттестациялауға арналған материалдарды, оқу жобалау тапсырмаларын ұсыну арқылы жеке пән бойынша жеке тұлғаға бағытталған оқыту; әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды таңдау мүмкіндігіне байланысты оқу үдерісін саралау, табысты оқушылар үшін курстың тақырыптары бойынша өз бетінше үлгеруді ұйымдастыру мүмкіндігі және артта қалған оқушылар үшін назардан тыс қалған материалға қайта оралу; ойлау түрлерінің жеке дамуына байланысты материалды баяндау деңгейі мен түрін таңдау мүмкіндігіне байланысты пәндік саладағы ілгерілеудің жеке траекториясы; өзіндік жұмыс формаларын және басқаларын пайдалану.

Модульдік оқыту технологиясы оқушының интеллектісінің дамуын, дербестігін, ұжымшылдығын, оқу-танымдық іс-әрекетін басқара білуін, эмоционалдық тұрақтылығын, тәжірибелік курстың өтуіне қарай бірте-бірте кәсіби дағдыға айналуын қамтамасыз етеді. Осы қасиеттердің барлығының дамуы бір-бірімен ажырамас байланыста жүзеге асады. Оқыту элементтерінің көрнекі табиғаты әуелден

тыңдаушылардың қиялды ойлауын жаттықтырады, бұл сызба-нұсқауларды нақты практикалық әрекеттерге қайта кодтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, оқушылардың практикалық іс-әрекеттерді жүзеге асыруында модульдік оқытудың көп деңгейлі жүйесі сәйкес құралдарды пайдалана отырып, нақты операцияларды орындау кезінде олардың кәсіби өзін-өзі бақылаудың тұрақты дағдыларының біртіндеп қалыптасуына ықпал етеді. Модульдік технологияны қолдану кезінде педагогикалық процеске қатысушылардың барлығы ішкі бақылау, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі реттеу дағдыларын меңгереді, сонымен қатар оқу уақытын қысқартып, тиімділікті арттырады. Модульдік технология уақытты қысқартуға мүмкіндік береді, бұл ретте зерттелетін материалдың көлемі өзгеріссіз қалады.

Шымкент қаласы
№100 "Тоғжан" бөбекжай-бақшасы
Тәрбиеші, педагог-модератор
Данабекова Динара Ермековна

ТУҒАН ЕЛІМДІ СҮЙЕМІН

Мақсаты: Балаларды Отансүйгіштікке тәрбиелей отырып, өз еліне, жеріне деген патриоттық сезімдерін қалыптастыру. Сонымен бірге еліміздің байлықтары жайлы мағлұмат беру. Балалардың сөзді байланыстырып сөйлеуін дамыту арқылы өз ой-пікірін айта білуге дағдыландыру.

Көрнекіліктер: Қазақстан картасы, Қазақстан қалаларының суреттері, байлықтары (ағаш, көмір, мақта, бидай, күріш)

Алдын-ала жұмыс: Қазақстан қалаларының қай жерде орналасқанын картадан көрсету. Шымкент қаласының символы «қызғалдақ» (балалар өздері жасаған)

Шаттық шеңбері

Бейбіт таңдар арайланып атады.

Туған жерді айналады шапағы

Байтақ елім, Қазақстан

Ең бақытты балалардың Отаны!

Біздің бір ғана Отанымыз бар ол-

Еліміздің тәуелсіз ел екенімізді білдіретін рәміздеріміз бар.

Сәлем беріп сіздерге

Бас иетін біздерміз

Болашағы Отанның

Азаматы біздерміз.

Тәуелсіз елде еркін біз

Жайқалып өсіп келеміз

Отанды біздер сүйеміз

Отанға біздер иеміз.

-Тәуелсіз Қазақстан

-Елтаңба, Ту, Гимн

Гимн орындалады.

«Ыстық картоп» ойыны

Шарты: Тәрбиеші сұрақ қойып, картопты балаларға лақтырады. Қағып алған бала сол сұраққа жауап береді.

Ғажайып сәт : Есікті тықылдатып Али, Айя атасымен кіреді.

Ата:-Амансыңдар ма , шырақтарым? Біз бүгін Али және Айямен бірге Қазақстан қалаларына саяхатқа шығайын деп жиналды.

Тәрбиеші: Ата біздің балалар да бірге саяхаттауға шыққандары келеді.

Ата:-Қандай Қазақстанның қалаларын білесіңдер?

Ендеше олай болса, бәріміз автобуска мінейік.

Жолда әнімізді айтайық

Али: -Ата жайқалып сап-сары болып өсіп тұрған нелер?

Ата: -Балалар бұл егіс алқабы, бидай өсіп тұр.Шамасы біз Қостанай аймағына жақындап қалдық-ау

Бақылаушы:Қостанай қаласына жеттік.

Ата: -Бұл Қостанайда бидай көп өседі.

-Бидайдан не өндіріледі?

-Ұннан не жасалады?

-Нанға қатысты қандай мақал-мәтел білесіңдер?

-Нанға қатысты тиым сөздерді айтыңдаршы.

Сергіту сәті:

Нан қоқымын шашпандар

Жерде жатса баспандар

Теріп алып қастерлеп

Торғайларға тастандар

Ата:-Саяхатымызды ары қарай жалғастырайық

Айя:-Көптеген әдемі ағаштарды көріп тұрмын

Ата:-Ия, бұл Шығыс өңірінің әсем табиғатының көрінісі

Бақылаушы: -Өскемен аумағына жеттік.

Ата:-Өскеменде ағаштардың неше түрлісі өседі.Қандай ағаш түрлерін білесіңдер?

-Ағашта не үшін өсіреді?Неге пайдаланады?

Сергіту сәті:

Бетімізге жел еседі

Ағаштарымыз тербеледі.

Кіп-кішкентай ағаштар

Су құйсаң тез өседі.

Бақылаушы:-Қане ары қарай саяхатымызды жалғастырайық.Автобуска мініңдер.

Ата:-Орталық Қазақстандағы Қарағанды қаласына да жақындадық

Бақылаушы:-Қарағанды қаласы

Ата:-Бұл Қарағанды қаласында көмір өндіріледі.

-Көмірді неге пайдаланамыз?

Ата: -Көне автобуска міне қойыңдар.

-Біз Астана қаласына жақындап қалдық.

Бақылаушы:-Астана қаласы

Ата:-Қараңдаршы Астана қаласының әсем ғимараттарын

-Не көріп тұрсыңдар?

Астана –Елордамызға арнап әнімізді шырқайық.

Ата:-Балалар біз Али және Айя үшеуіміз осы Астанада қаламыз. Сендер топтарыңа оралыңдар.

Тәрбиеші:-Балалар сендерге саяхат ұнады ма? Енді тобымызға оралайық.

Қорытынды

Біз саяхатқа шыққан қалаларды картадан қай жерде орналасқанын таба аламыз. Енді мынау байлықтарын сол өндіретін қалаға қойып шығамыз

Оқу қызметін қорытындылай келе,өздері жасаған(өткен оқу қызметінде) «қызғалдақты» сыйға тарту етеміз.

Алматы облысы, Кеген ауданы, Кеген ауылы
Ө.Жаңабаев атындағы орта мектеп
Дене шанықтыру пәні мұғалімі
Жотабай Мақсат

ф

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА БАСКЕТБОЛ ОЙЫНЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Дене шынықтыру кез-келген оқушыны оқытуда маңызды фактор болып табылады, өйткені ол әр адамның, әсіресе баланың физикалық және психикалық дамуына айтарлықтай әсер етеді. Дене жаттығулары жүйке жүйесінің және жалпы оқушының шаршауын азайтуға көмектеседі, оның өнімділігін, иммунитетін және ақпаратты қабылдау қабілетін арттырады, моральдық және рухани дамуға ықпал етеді. Физикалық белсенділік әр оқушының мықты физикалық денсаулығын қалыптастыруда, әртүрлі моториканы қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, сонымен қатар жалпы эмоционалды фонды нығайтуға көмектеседі, психологиялық разряд береді және жай ғана рахат әкеледі. Қазіргі заманғы оқу процесі оқушылардан зейінді шоғырландыру және бөлу, жедел жады мен ойлауды дамыту, ақпаратты өңдеу жылдамдығы, ерікті қасиеттерді дамыту, еңбексүйгіштік, төзімділік дағдыларын талап етеді және көптеген адамдар спорттық ойынды жастар арасында өте танымал қазіргі өмірдің үлгісі ретінде қарастырады.

Дене тәрбиесі сабағында оқушылар денені шынықтырып, денсаулықтарын нығайтады және жан жақты дамытады. Дұрыс таңдалған жаттығу жүйесі көптеген созылмалы аурулардың жақсы алдын-алу болып табылады және тірек-қимыл аппаратының көптеген мәселелерін шешуге көмектеседі. Ойын оқушыларды жылдамдыққа, төзімділікке ептілікке тәрбиелейді. Сондай спорт ойындарының бір түрі баскетбол ойыны. Баскетбол-бұл адамның әртүрлі моторикасын дамытатын спорт түрі.

Баскетбол ойнау барысында моторлық (физикалық) қабілеттер дамиды:

- жылдамдық;
- жылдамдық күші (серпіліс, доппен және допсыз секіру, лақтыру және Пас беру және т. б.);
- төзімділік (доппен және допсыз жаттығуларды әр түрлі, көбінесе жоғары жылдамдықпен ұзақ орындау).

Баскетболға негізделген жаттығулар жүйесі орта мектеп оқушысының денесіндегі психикалық процестердің дамуына көпжақты әсер етеді. Олар қабылдауды, зейінді, есте сақтауды жақсартады, қиял мен ойлауды дамытады, бұл ережелерді сапалы қабылдау мен орындаудың негізі болып табылады, жаттығулардың өзі де, ойын шарттары да, жеке ойыншының да, жалпы команданың да әрекеттерін үйлестіру. Баскетбол бастапқыда қыс мезгілінде тек гимнастикамен айналысудан шаршаған оқушыларға арналған ойын ретінде ойластырылған, кейіннен ол XIX ғасырдағы АҚШ-тың спорт клубтарында, мектептерінде, университеттерінде кең таралған.

Баскетбол біздің қазіргі түсінігімізде қозғалыс белсенділігінің жоғары деңгейімен және үлкен физикалық белсенділікпен сипатталады. Ол көптеген қарсыластармен қоршалған серуендеуді, жүгіруді, тоқтауды, бұрылыстарды, секіруді, аулауды, лақтыруды және дриблингті біріктіреді. Бүгінгі таңда баскетбол-бұл ойын, спорт түрі ғана емес, сонымен қатар адамның физикалық дағдыларының белгілі бір қабатын дамытуға мүмкіндік беретін арнайы жаттығулар жүйесі.

Оқушылар үшін баскетбол-бұл мектептің оқу бағдарламасына енгізілген қызықты спорттық ойын ғана емес, сонымен қатар дене тәрбиесінің тиімді құралы. Баскетбол физикалық белсенділіктің максималды деңгейімен ерекше мобильді ойын ретінде балалардың денсаулығын нығайту, ептілік пен

үйлестіруді, реакция жылдамдығын дамыту, сондай-ақ олардың мінезін қатайту, ұжымшылдық пен бәсекелестік рухын, жауапкершілікті тәрбиелеу мәселелерін шешеді. Жеке, екі, үш, командаларда, ашық ойындарда және доп тапсырмаларында орындалатын арнайы таңдалған ойын жаттығулары, ең алдымен, үйлестіру қабілеттерін дамыту үшін шексіз мүмкіндіктер жасайды: - кеңістіктегі бағдарлау; - реакция жылдамдығы; - қозғалыс әрекеттерін қайта құру; - қозғалыстардың кеңістіктік, күштік және уақыттық параметрлерін саралау және бағалау дәлдігі; - жеке қозғалыстарды тұтас комбинацияларға сәйкестендіру қабілеті.

Баскетболдың ерекшелігі-жағдайлардың лезде өзгеруі, күрделі қозғалыс белсенділігіне бағдарлану, әртүрлі әрекеттерді орындау, доппен және допсыз әртүрлі моторлық әрекеттерді орындау. Моториканы немесе дағдыларды дамыту-бұл кейбір қарапайым әрекеттерді автоматизмге жеткізуге мүмкіндік беретін ұзақ, күрделі және ауыр процесс. Баскетбол оқушылар мектеп оқушыларында дриблинг, допты командаласқа дәл беру, қарсыласын айналып өту, үш аймақтан (айыппұл, екі, үш ұпай) сақинаға соғу сияқты дағдыларды дамытады, олар әртүрлі ұпай санымен бағаланады. Алайда, бұл дағдылар ойын барысында өте дәл және тиімді болуы үшін мектеп оқушыларына жылдамдықты, күшті, ептілікті, төзімділікті дамытуға ықпал ететін дене шынықтырудың кем дегенде негізгі деңгейі болуы керек.

Дене шынықтырудың маңызды ерекшелігі-оны дайындықтың басқа түрлерінен, атап айтқанда арнайы моториканы игеруден бөлудегі қиындықтар. Күш, төзімділік, жылдамдық өздігінен көрінбейтіндіктен, олардың болуы тек белсенді әрекеттер аясында мүмкін болады. Осылайша, кез-келген моториканың өзегі физикалық қасиеттерден тұрады. Бұл қозғалыстардың тиімділігі олардың орындалуының дұрыстығына ғана емес, сонымен қатар физикалық қасиеттердің көріну дәрежесіне де байланысты. Сондықтан дене шынықтыру ойынның техникасы мен тактикасын меңгерумен тікелей байланысты және олардың оңтайлы жетістіктерін қамтамасыз етуге арналған. Баскетбол ойнау дағдыларын игергісі келетін оқушылар үшін жалпы және арнайы дене шынықтыру әдістері әзірленіп, баскетбол секциялары ашылды.

Жалпы дене шынықтыру-бұл негізгі сипаттағы немесе жан-жақты физикалық дайындықтағы физикалық қасиеттерді дамытуға қажетті және алдағы күрделі арнайы дене шынықтыруға көшуге бағытталған жаттығулар жиынтығы. Жалпы дене шынықтыру, ең алдымен, мыналарды қамтиды:

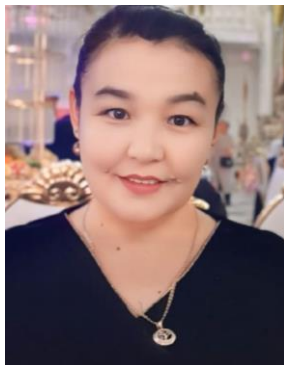
- қатысушылардың жан-жақты физикалық дамуы;
- денсаулықты нығайту;
- функционалдылықты арттыру;
- спорттық жұмысқа қабілеттілікті сатып алу;
- негізгі физикалық қасиеттерді дамыту және т. б.

Арнайы дене шынықтыру-бұл ойын дағдыларын тікелей игеруге бағытталған дайындық (дриблинг, пас беру, допты себетке лақтыру және т.б.). Сонымен қатар, дене шынықтыру оңтайлы нәтижеге жету үшін қажетті құралдар спектріне ие. Атап айтқанда, бұл:

- аяқтың, қолдың және дененің бұлшық еттерінің күшін дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ететін күш және жылдамдық жаттығулары;
- төзімділікті дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық және жылдамдық);
- қозғалыс жылдамдығы мен жылдамдығын дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық баскетболдағы негізгі элемент болып табылады, сонымен қатар баскетболшының маңызды қасиеттерінің бірі болып табылады);
- ептілікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (ептілік-бұл тамаша үйлестіру, ойынның өзгеретін жағдайына сәйкес әрекеттерді бақылау);
- икемділікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жеке ойыншының қозғалыс амплитудасы неғұрлым көп болса, бүкіл команданың ойыны соғұрлым тиімді болады).

Осылайша, физикалық дағдылардың өзегі болып табылатын тиісті физикалық дайындықсыз моториканы дамыту мүмкін емес. Оқушылар үшін физикалық белсенділік форманы қолдаудың оңай әдісі емес, сонымен қатар эмоционалды разряд пен энергия зарядының құралы болып табылады. Сонымен қатар, баскетбол балаларда допты жылдам беру, қарсыласты айналып өту, допты себетке соғу және т.б. сияқты пайдалы моториканың барлық кешенін дамытады, сонымен қатар осы ойынға негізделген физикалық жаттығулар дене шынықтыруды сақтауға және жақсартуға ықпал етеді, оқушылардың денсаулығына оң әсер етеді.

**Шымкент қаласы, Абай ауданы
№82 К. Қасымұлы атындағы жалпы білім беретін мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Эгамбаева Айжан Мадаллиевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУҒА ДЕГЕН ОҢ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТУРАЛЫ ТҮСІНІК

Бастауыш сынып жасында, баланың дамуының әлеуметтік жағдайы өзгерген кезде, балаларда жаңа мотивтер, атап айтқанда жаңа қызығушылықтар пайда болады. Бастауыш сынып оқушылары ойынға көп уақыт бөлсе де, ойын мотивтері онша маңызды емес. Өз кезегінде, оқу іс-әрекетіне қатысты мотивтер жоғары құндылық пен маңыздылыққа ие бола бастайды.

Ынталы оқушылардың өз әлеуетін жүзеге асыруға және табысқа жетуге мүмкіндігі әлдеқайда жоғары. Мотивация шынымен де тиімді оқытудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Мотивация оқушылардың жағымды мінез-құлқына ғана емес, сонымен бірге олардың әл-ауқатына да ықпал етеді. Осы таңда оқушыларды білім беру саласында қалай ынталандыру керектігін түсіну өте маңызды.

Мотивация-белгілі бір жолмен әрекет етудің немесе әрекет етудің себебі мен бір нәрсені жасауға деген ұмтылыс ретінде анықталады. Білім беруде мотивация оқушыларға негізгі мақсатқа немесе нәтижеге назар аударуға көмектеседі. Мотив әрекетке шақыру функциясын орындайды және кез-келген іс-әрекеттің, соның ішінде оқу іс-әрекетінің қайнар көзі болып табылады. Бірақ неге бастауыш сынып жасында оқуға деген ұмтылыстың негізін қалау керек? Жауап айқын, өйткені бұл әр түрлі іс-шараларға қызығушылықты қалыптастыру үшін ең қолайлы жас, бала осы жаста қызығушылық танытады, жаңа нәрселерді білгісі келеді, танымдық қабілеттері дамып, нығая бастайды. Ал тұрақты мотивацияны құру өз кезегінде оқытудың өнімділігіне үлкен әсер етеді және болашақта оқу іс-әрекетінің сәттілігін анықтайды.

Педагогика ғылымы мен практикасында бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың көптеген жолдары бар. Педагогикалық жұмыс тәжірибесі мен білім алушыға мұқият қарау мұғалімдерге белгілі бір оқушылардың іс-әрекеттерін сипаттайтын нақты мотивтерді анықтауға, оқу іс-әрекетінің мотивация деңгейін анықтауға, "жақын даму аймағын" ойластыруға, яғни білім беру процесінде жеке тұлғаны жобалауға мүмкіндік беретінін білу керек. Осыған сәйкес бастауыш сынып мұғалімінің міндеттеріне: оқушылардың мотивациялық саласын егжей-тегжейлі зерттеу; оқу бағдарламасын құру кезінде оң мотивтерді жетілдіру, оларды есепке алу; оқу жұмысының тиімділігін арттыруға қабілетті жаңа мотивтерді модельдеу кіреді.

Бұл міндеттерді мектеп оқушыларының мотивациялық саласына эмоционалды-оң әсер ету әдістерін мақсатты пайдалану, олардың бейімділігі мен қызығушылықтарын ескеру; жетістіктерді қолдау; жұмысты қызықты етуге ұмтылу; салауатты бәсекелестікті мақұлдау; танымдық қызметті тиімді ұйымдастырудың көптеген әдістерін қолдану; оқушыға өзін көрсетуге мүмкіндік беру жағдайында ғана жүзеге асыруға болады.

Бастауыш сынып оқушысының оқуға деген оң мотивациясын қалыптастырудың педагогикалық шарттарының ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

- сабақтарда мәселелік-іздеу жағдайларын жасау;

- интеллектуалды ойынды позитивті мотивацияны дамыту құралы ретінде қолдану;
- отбасын баланың мектепте оқуға эмоционалды-жағымды мотивациясын қалыптастыруға баулу.

Бастауыш сыныптарда М.И. Махмутовтың классификациясы бойынша мәселелік жағдайларды жасаудың ең орынды және тиімді әдістеріне:

- оқушылардың өмірлік құбылыстармен, теориялық түсіндіруді қажет ететін фактілермен соқтығысуы;
- оқушыларды осы құбылыстар туралы бұрынғы күнделікті идеялармен соқтығысуға әкелетін өмірлік құбылыстарды талдауға ынталандыру;
- гипотезаларды тұжырымдау;
- оқушыларды салыстыруға ынталандыру;
- оқушыларды жаңа фактілерді алдын ала қорытындылауға ынталандыру;
- зерттеу тапсырмалары кіреді.

Бастауыш сынып оқушыларын оқыту оқу сабақтарында ойын немесе әртүрлі ойын технологияларын қолданбай мүмкін емес. Бұл оқытудың ең тиімді әдістерінің бірі, ол баланың интеллектуалды-практикалық және шығармашылық мүмкіндіктерін оңтайландырып қана қоймай, оны оқу процесіне тартуға мүмкіндік береді.

Оқу мотивациясын қалыптастыру үшін ең маңыздысы-сабақтың дидактикалық, дамытушылық және танымдық мақсаттарын белсенді біріктіретін интеллектуалды ойын. Интеллектуалды ойындардың маңызды компоненттері: қажетті ақпаратты зерттеу; мақсатқа жетудің белгісіз алгоритмін іздеу; шешім қабылдау; мүмкін болатын бірқатар позициялардың ішінен бір позицияны логикалық таңдау; мақсатқа жету жолындағы қиындықтарды жеңу.

Балаларға ойын түрінде ұсынылатын оқу материалы барлық оқушыларға сәттілік жағдайын оң мотивациялау және модельдеу арқылы жоғары эмоционалды өрлеуді тудырады. Осылайша, ойынның басты оң факторы-танымдық белсенділікті ынталандыру және мақсатта нақты тұжырымдалған арқылы оқуға, білуге, зерттеуге деген ұмтылысты тудыру қабілеті.

Сондай-ақ мотивацияны арттыруда оқушылардың барлық жеке мүмкіндіктеріне жауап беру және белгілі бір оқушыға бейімделген мақсаттарды, міндеттерді, әдістер мен құралдарды бақылау, жоспарлау және іске асырудың үздіксіз циклі арқылы педагогикалық стратегияны дамыту қажет. Олардың қабілеттеріндегі, жеке ерекшеліктеріндегі, дағдылары мен тәжірибелеріндегі, қызығушылықтары мен амбицияларындағы айырмашылықтар сезімін қалыптастыру өте маңызды. Осылайша, мұғалім оқушыларды оқуға ынталандырады және қысқа мерзімді мақсаттарға жетуге, сондай-ақ өмір бойы білім алуға көмектеседі.

Мұғалімнің мотивация саласын "баламен бірге" позициясынан тұлғаның эмоционалды және ерікті компоненттерін дамытумен қатар жауапты ұйымдастыруы білім алушының әлемге деген жеке көзқарасын және онымен байланысу қабілетін қалыптастыруға, өз бетінше шешім қабылдау дағдыларын, қарым-қатынастарды өзін-өзі реттеу дағдыларын, іс-әрекеттерге бағдарлануын, яғни дені сау, мүдделі тұлғаны біртіндеп тәрбиелеуді қалыптастыруға ықпал етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Картунова, А. А. Педагогические условия формирования учебной мотивации учащихся младших классов [Текст] // Вестн. гуманитарного ин-та ТГУ. – Тольятти, 2015;
2. Очнева Н. Н., Винокурова О. В. Формирование учебной мотивации младших школьников [Текст] // Материалы II Всерос. студенческой заочной науч.-практ. конф. / отв. ред. Е.А. Кудрявцева. – Воронеж, 2016;
3. Бычкова, А. В. Педагогические условия формирования положительной мотивации к обучению у младших школьников [Текст] // Проблемы современного педагогического образования. – Ялта. – 2016.

**Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы
Ақтау қаласы №28 жалпы орта мектеп
Бастауыш сынып пәні мұғалімі
Жалғасбайқызы Шара**

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУШЫЛАРДЫ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМУТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Мектеп өміріне еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан – жақты дамыту. Соның ішінде мүмкіндігі шектеулі оқушылардың дамуына да жаңа технология элементтерін пайдалану өз әсерін тигізуде. Бастауыш мектеп оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезең. Сондықтан бастауыш білім үздіксіз білім берудің алғашқы баспалдағы, қиын да жауапты іс. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Қазіргі заманның талабына сай болу және жаңа формация мектебінде жұмыс істеп жүрген педагогтардың алдында тұрған проблемаларды шешу негізгі мақсат болып табылады, олар:

- баланы оқи білуге үйрету;
- баланы ойлауға үйрету;
- баланың өзін-өзі тұлға ретінде дамуына жағдай жасау.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс - тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы:

- Кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік беретіндігімен.
- Оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдістерінің (стратегияларының) көптігімен.
- Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігімен.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының өзге технологиялардан ерекшеліктері:

- Сын тұрғысынан ойлау сабақтарының құрылымы (қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс).

- Негізгі үш кезеңінің маңыздылығы.
- Стратегиялардың психологиялық астары мен ерекшеліктері.

Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, ісәрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Сабақта оқытудың ойын формалары-мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттесуін тиімді ұйымдастыру, оларды оқытудың нәтижелі формасы бәсекелестік, шынайы қызығушылық элементтерімен байланысты. Оқушылар өздерінің үйреніп жатқанын байқамайды: олар жаңа нәрселерді үйренеді, есте сақтайды, ерекше жағдайларда бағдарланады, дағдылар мен қиялдарды дамытады. Тіпті ең пассивті оқушылар да ойынға үлкен қызығушылықпен кіреді. Сабаққа дидактикалық ойындар мен ойын сәттерін

қосу Оқу процесін қызықты әрі көңілді етеді, оқушылардың бойында көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, оқу материалын игерудегі қиындықтарды жеңуге жол бермейді.

Проблемалық оқыту - сабақ тақырыбын, сабақ мақсаттарын және оқушылардың өзіндік жұмысын хабарлау кезеңдерінде қолданылады. Сонымен, балаларды оқыта отырып, сіз проблемалық диалогты енгізе аласыз.

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар сабақтарда, сабақтан тыс және сыныптан тыс жұмыстарда қолданылады. Көптеген сабақтар компьютерлік презентацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады, әсіресе материалды көрнекі түрде ұсынуды қажет ететіндер. Қоршаған әлем- "Қала бойынша саяхат", "Ботаникалық бақта", "Әріптерді үйрену", "Ойын-сауық алфавиті". Дауысты және дауыссыз дыбыстар туралы білімді бекіту кезінде "Дыбысты табыңыз", "Дыбыстық схема жасаңыз", "Сөз жасаңыз" жаттығулары;" т.б. компьютерлік презентациялар қолданылады.

Оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану сабақтағы оқу іс-әрекетін саралауға мүмкіндік береді, оқушылардың танымдық қызығушылығын белсендіреді, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, ақыл-ой белсенділігін ынталандырады, зерттеу жұмыстарын ынталандырады. Бастауыш мектептен бастап білім алушылар сабақтарға дайындық кезінде компьютерді қолдануға бағытталған: баяндамалар, презентациялар, эсселер орындайды.

Жобалық оқыту технологиясы жұмыста тікелей немесе жанама оқытудың басқа түрлеріне қосымша ретінде қолданылады. Ол дәстүрлі жүйені алмастырмайды, бірақ оны түрде толықтырады және кеңейтеді. Пәндік жобалар қоршаған әлем сабақтарында кең таралды: "Қыстағы өсімдіктер", "Біздің сыныптағы өсімдіктер", "Гүлзарда не өседі", математикада: "Сандар әлемінде" және басқалары. Жобалық жұмыс аясында оқушылар "Үй жануарлары", "Біздің су айдындарының балықтары", "Ауыл табиғаты", "Менің үйім" және т. б. жобалар ұжымдық және жеке орындалады. Әрбір жаңа жобаны орындау үшін бірнеше қызықты, пайдалы және өмірге қатысты тапсырмаларды шешу қажет. Жоба құнды, өйткені оны орындау барысында оқушылар өз бетінше білім алуға үйренеді, танымдық және оқу іс-әрекетінде тәжірибе алады. Бұл әдіс оқушылардың көркемөнерпаздығын, өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылысын ынталандырады, қоршаған әлемге белсенді көзқарасты, эмпатияны және оған қатысуды қалыптастырады.

Өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру-қазіргі заманғы адамның табысының қажетті шарты. Бастауыш мектепте денсаулық сақтау технологиялары ерекше орын алады, олар сабақта да, сыныптан тыс жұмыстарда да қолданылады. Денсаулық сақтау тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде байқалады, өйткені ол әр түрлі іс-шаралардың нақты ауысуын қамтамасыз етеді. Сабақтарда дене шынықтыру минуттары, сөйлеу жаттығулары, релаксация жаттығулары өткізіледі.

Қандай технологияны пайдаланған кезде де оқушының белсенділігі, мақсатқа ұмтылуы, ақпаратты өзі іздеп табуы, шапшаңдығы мен еркіндігі, шығармашылдығы, көңілкүйінің көтеріңкі болуы қамтамасыз етіледі. Қорыта келгенде, қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып отырған жаңа технологиялар ойлауды дамыту, қабілетті қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Оқушыларымыздың сабаққа деген қызығушылықтары артып, сыныптың білім сапасы көтерілді. Егер де жаңа технология элементтерін сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Андреев О. Ролевая игра: как ее спланировать, организовать и подвести итоги /О. Андреева// Школьное планирование. — 2010. — № 2. — С.107–114
2. Апатова Н. В. Информационные технологии в школьном образовании. — М.: Школа-Пресс, 2002. — 120 с.
3. Ягодко Л. И. Использование технологии проблемного обучения в начальной школе /Л. И. Ягодко// Начальная школа плюс до и после. — 2010. — № 1. — С.36–38.
4. Заболотная, С. М. Использование современных технологий обучения в начальной школе в процессе реализации ФГОС / Молодой ученый. — 2017. — № 15 (149). — С. 571-573. — URL:

**Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Жабағылы ауылы
Ә.Молдағұлова жалпы білім беретін мектебі
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Айтинбетова Жадыра Калмаханқызы**

ӨРТҮРЛІ БҰЙЫМДАРДЫ ШАЛМА БІЗБЕН ТОҚУ. БҰЙЫМДЫ ОРЫНДАУ

Педагогтің аты-жөні:	Айтинбетова Жадыра Калмаханқызы
Күні:	
Сынып: 6	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Өртүрлі бұйымдарды шалма бізбен тоқу. Бұйымды орындау.
Оқу мақсаты:	6.1.6.4 -Материалдардың қасиеттері жайлы білімін және тәжірибелік жұмыс істеу дағдыларын көрсете отырып техникалар, көркемдік материалдарды қолдану және эксперимент жасау 6.2.6.1-Техника қауіпсіздігін қадағалап, оның маңыздылығын сезіне және демонстрациялай отырып, материалдар мен құралдарды қолдану
Сабақтың мақсаты:	• шалма бізбен тоқу техникасын меңгереді; • бұйымның формасын анықтайды; • бұйымның түстік, реңктік қасиеттерін анықтап, талдау жасауға дағдыланады;
Құндылықтар дарыту	Ашықтық: Оқушы жұмыс орындау барысында бір-бірімен ынтымақтастықпен ашық пікір бөлісіп, шығармашылық көзқараспен еңбектенеді. Өз жұмысына асқан жауапкершілікпен, белсенділікпен қатынасады. Адалдық: Оқушылар мен ұстаздарға деген құрмет пен мадақтау шынайылық пен айқындылықтың ұстанымына негізделген. Мектептің дамуы педагогтік үдерістің барлық қатысушыларының жүйелі және айқын кері байланысына негізделген. Құрмет: Сыныптастардың қабылдаған шешіміне, өзге адамдарға, мәдениетке, пікірге, құндылықтарға деген құрметпен қарауға үйренеді

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 2 мин	Ұйымдастыру кезеңі – Оқушылармен амандасу. – Түгендеу. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру жүзеге асырылады. Оқушылар 2 топқа бөлінеді.	Оқушылар сабаққа дайындалады. Ұстаздармен амандасады.		https://wordwall.net/resource/63809685
5мин	Ұй тапсырмасын еске түсіру мақсатында онлайн форматта тапсырмалар беріледі.	«Іскер қыздар», «Шебер қыздар» - топтарына бөліну Оқушылар интерактивті тақта арқылы сұрақтарға жауап береді.	«Жарайсың» сөзі арқылы мұғалім оқушыларды бағалайды.	

[illegible]

	Шалма біздермен дұрыс жұмыс істеуді қадағалау. Қорытындылау Әр топ өздерінің дайын бұйымдарын таныстырады. Қиындықтарды және жұмыс барысында алған тәжірибелерін талқылайды.			
Сабақтың соңы 3 мин	Бекіту. Онлайн платформада сұрақтарға жауап беру. Қайталау тапсырмалары. 	Оқушылар онлайн платформада сұрақтарға жауап береді.	« Жарайсың » сөзі арқылы мұғалім оқушыларды бағалайды.	html https://wordwall.net/resource/63809685
Кері байланыс 2 мин	РЕФЛЕКСИЯ. «Бұлтты сөздер» әдісі – Оқушылар! Сендерге бүгінгі сабақта белсенділік танытып, практикалық жұмысты өте жақсы жасағандарыңызға рахмет. Сабақты қаншалықты меңгергендеріңізді жасаған бұйымдарыңыз арқылы көріп тұрмын. Енді рефлексия орындасак.	Оқушылар сабақты қаншалықты түсінгендіктерін онлайн платформадағы сұрақтарға жауап беру арқылы қорытындылайды	« Марапаттау » әдісіндегі алған бағаларын қорытындылау	https://www.polleverywhere.com/free_text_polls/xggzszsx11yXeWK16urnq?preview=true&controls=None

Қызылорда қаласы
«№81 мектеп-гимназия» КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Омарова Жұлдызай Батырбаевна

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Қазіргі жағдайда білім берудің ең өзекті міндеті-оқушылардың коммуникативті мәдениетін қалыптастыру. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар қазіргі мектептің білім беру кеңістігін кеңейтуге ықпал ететін ең тиімді құралға айналады. Оқу процесінде ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың материалды игеру тиімділігін едәуір арттырады. Бұл технологияларды бастауыш және орта мектептерде ағылшын тілін оқытуда қолдану арқылы үлкен нәтижелерге қол жеткізуге болады. Жоғары сыныптарда ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың байыпты зерттеу, мультимедиялық презентациялармен жобалау жұмыстарын құру мүмкіндіктерін ашуға мүмкіндік береді.

Педагогикалық шеберлік ғылымның, техниканың және олардың өнімі – ақпараттық технологиялардың қазіргі даму деңгейіне сәйкес келетін білім мен дағдылардың бірлігіне негізделген. Егер біз "әдістемелік терминдер сөздігіне" жүгінетін болсақ (авторлары: Э.Г.Асимов, А.Н. Щукин), онда біз келесі анықтаманы табамыз: "Ақпараттық технологиялар – бұл компьютерлер мен компьютерлік байланыс желілері арқылы ақпаратты жинау, жинақтау, сақтау, іздеу, беру, өңдеу және беру әдістері мен тәсілдерінің жүйесі". Қазіргі уақытта әртүрлі көздерден ақпарат алу, оны пайдалану және оны өзіңіз жасау мүмкіндігі қажет. АКТ-ны кеңінен қолдану мұғалімге шет тілін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашады. Ақпараттық технологиялар, әдетте, аудио, видео, компьютер, интернет сияқты техникалық құралдарды қолданатын технологиялар деп аталады.

Шет тілін оқытуда компьютерлік технологиялар кеңінен қолданылады. Компьютердің оқу құралы ретіндегі ерекшелігі оның күрделілігі, әмбебаптығы, интерактивтілігі сияқты сипаттамаларымен байланысты. Мультимедиялық бағдарламалар негізінде интерактивті оқыту әдістемелік, дидактикалық, педагогикалық және психологиялық принциптердің тұтас кешенін толық іске асыруға мүмкіндік береді, оқу процесін қызықты әрі шығармашылық етеді. Оқушылардың тілдік дайындық деңгейлерін ескеру мүмкіндіктері оқытудағы даралау және сараланған тәсіл принциптерін іске асырудың негізі болып

табылады. Бұл жағдайда қол жетімділік принципі сақталады және әр оқушының жеке жұмыс қарқыны ескеріледі. Компьютерді қолдана отырып, сіз сабақта жеке, жұптық және топтық жұмыс түрлерін ұйымдастыра аласыз. Дегенмен, компьютер сабақта мұғалімді алмастыра алмайтынын есте ұстаған жөн. Компьютермен жұмыс уақытын мұқият жоспарлау керек және оны шынымен қажет болған кезде пайдалану керек.

Қазіргі уақытта мультимедиялық технологиялар кеңінен қолданылады. "Мультимедиа" термині мынаны білдіреді: көптеген ақпараттық орталар: мәтін, дыбыс, бейне. Ақпаратты ұсынудың барлық осы түрлерін қолданатын бағдарламалық өнімдер мультимедиялық деп аталады.

Оқытудың мультимедиялық құралдарын пайдалану-педагогикалық технологияларды дамытудың табиғи кезеңі. Шет тілі сабақтарында ақпараттық және коммуникациялық технологиялар (АКТ) құралдарын пайдалану білім алушының жеке басын дамыту және оқушыларда келесі құзыреттерді қалыптастыру үшін өте өзекті: әртүрлі ақпарат көздерінің артықшылықтары мен кемшіліктерін салыстыру, оны іздеудің тиісті технологияларын таңдау, ақпаратты зерделеу мен өңдеудің барабар модельдері мен рәсімдерін жасау және пайдалану және т. б.

Сонымен, оқу процесінде АКТ-ның ең көп қолданылатын элементтеріне тоқталсақ:

- компьютер мен мультимедиялық жобаның, интерактивті тақтаның көмегімен көрсетілетін электрондық оқулықтар;

- электронды энциклопедиялар мен анықтамалықтар;
- интернеттің білім беру ресурстары;
- суреттер мен иллюстрациялары бар DVD және CD дискілері;
- бейне және аудио техника;
- интерактивті конференциялар мен конкурстар;
- қашықтықтан оқытуға арналған материалдар;
- ғылыми-зерттеу жұмыстары мен жобалары;

АКТ көмегімен ағылшын тілін үйрену тестілеуге, викториналарға, конкурстарға қатысуға мүмкіндік береді.

Оқушылардың сөйлеу әрекетіне кейіннен қосу үшін лексикалық дағдыларды дамыту лексиканы меңгерудегі негізгі міндет болып табылады. Лексикалық дағдыларды қалыптастыруда компьютерлік технологияларды қолдану осы процестің тиімділігін едәуір арттырады.

Сөздің мағынасын пысықтау үшін мен студенттерге, мысалы, сөздерді тақырыптық топтарға бөлу жаттығуын ұсынамын (school: chalk, desk, teacher. Family: mother, sister, aunt).

Компьютерді пайдаланып сөздерді қолдануға үйрету үшін мен студенттерге осы сөздерден сөйлем құруды ұсынамын: is, a, big, there, window, bedroom, in, my (There is a big window in my bedroom).

Жаттығу кезеңінде және өнімді іс-әрекетке арналған лексиканы қолдану кезінде мәлімдеменің мазмұнына сүйене отырып, сөздерді біріктіру операциялары шешуші болады. Өнімді лексикалық дағдыларды қалыптастыру үшін мен компьютерді оқушыларды лексикалық бірліктерді біріктіру әрекеттерінде жаттықтыру үшін қолданамын. Мысалы, жаттығуға арналған жаттығу:

- тізімде қандай заттар болуы мүмкін екенін айтыңыз: house, room, sofa, carpet. Басқа бағанда сын есімдер бар: big, old, white, beautiful. Оқушы сын есімдер мен зат есімдердің сөз тіркестерін тиісті бағандардан төменгі жолдарға жылжыту арқылы дұрыс құрастыруы керек. Сонымен қатар, толтырылмаған жолдардың саны оқушыға әлі құрастырылмаған басқа да мүмкін тіркестер бар екенін айтады. Басқалардан көп сөз тіркестерін құрастырған оқушы көп ұпай жинайды. Сабақта оқушылардың дағдыларын қалыптастыруда компьютерлік бағдарламаларды қолдану компьютерлік оқыту технологиялары шет тілінің лексикасын оқытуда қойылған мақсаттарға толық жауап беретіндігін көрсетті.

Шет тілі сабақтарында АКТ қолдану тәжірибесін талдай отырып, бірқатар тұжырымдар жасауға болады - мультимедиялық технологиялар оқу процесін жеделдетеді; білім алушылардың пәнге деген қызығушылығының күрт өсуіне ықпал етеді; материалды игеру сапасын жақсартады; оқу процесін дараландыруға мүмкіндік береді; бағалауда субъективтіліктен аулақ болуға мүмкіндік береді. Осылайша, компьютерлік технологияларды енгізу білім беру процесін күшейтудің алғышарттарын жасайды. Олар білімді механикалық игеруден жаңа білімді өз бетінше игеру қабілетіне көшуді қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық әзірлемелерді іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Компьютерлік технологиялар білім алушылардың жеке қасиеттерін ашуға, сақтауға және дамытуға ықпал етеді.

**Ақтөбе облысы Алға ауданы
"Маржанбулак орта мектебі" КММ
Математика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Алпысбай Ира Амиржановна**

БІРЛЕСІП ОРЫНДАЛАТЫН ЖҰМЫСТАРҒА ҚАТЫСТЫ С НҮСҚА ЕСЕПТЕРІН ШЫҒАРУ

Бөлім:	Мәтінді есептер
Педагогтің аты-жөні:	Алпысбай Ира Амиржановна
Күні:	
Сыныбы:	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Бірлесіп орындалатын жұмыстарға қатысты С нұсқа есептерін шығару
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	5.5.1.3 жай бөлшектерге арифметикалық амалдар қолданып мәтінді есептер шығару (мысалы, бірлесіп жұмыс жасауға қатысты есептер және тағы басқа)
Сабақтың мақсаты:	жай бөлшектерге арифметикалық амалдар қолданып мәтінді есептер шығарады
Құндылықтарға баулу:	«Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясы бойынша «Жалпыға бірдей еңбек қоғамы» құндылығына баулу. Бұл арқылы оқушыларда шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауы, функционалдық сауаттылығы, қарым-қатынас жасау қабілеті мен жауапкершілігі артады. Сонымен қатар өмір бойы оқуға, еңбеу етуге, Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілікке деген дағдысы қалыптасады.

Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту. 7 мин.	(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі: 1. Оқушылармен амандасу, түгендеу. 2. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру			Оқулық, жұмыс дәптері Кітап
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 31 мин.	Оқулықтағы жаңа сабақтың мәтінін оқуға тапсырма береді	Оқулықты оқып танысып шығады. Тірек сөздермен танысып, өз дәптерлеріне жазып алады.	Дескриптор: Жалпы - 3 балл 1. Бірлесіп орындалатын жұмыстарға қатысты С нұсқа есептерін сипаттап көрсетеді.	Тақырыпқа байланысты интернет көздерін пайдаланып бөліп шығару мүшелерімен танысады.
	1- тапсырманы орындатады, бақылайды, мысал, үлгі көрсетеді.	Дескриптор: -есеп шартына сай санды өрнек құрады; Жұмыс өнімділігін есептейді; -есептің шешімін табады -жауабын жазады	ДҚ экраны 5-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері. Слайд.	

Бірлескен жұмысқа байланысты есептерді шығару барысында жұмыс көлемі көрсетілмесе, онда барлық жұмысты бір бүтінге тең деп алдым.

Есептердің шарты мен шешімін салыстыр:

1) 45 бетті Айгүл 15 сағатта, ал Лейла – 9 сағатта теріп жазады. Екеуі бірігіп 24 бетті қанша сағатта теріп шығады?

2) Айгүл қолжазбаны 15 сағатта, ал Лейла – 9 сағатта теріп жазады. Егер екеуі бірігіп жұмыс жасаса, онда олар қолжазбаны қанша уақытта теріп шығады?

Сұрақтар	1 – ші есеп		2 – ші есеп	
	Айгүл	Лейла	Айгүл	Лейла
a) Атырылған жұмыс қаншаға тең?	45 бет	45 бет	1 бүтін	1 бүтін
b) Әрқайсысының жұмыс өнімділігі қандай?	сағатына $45 : 15 = 3$ бет	сағатына $45 : 9 = 5$ бет	сағатына қолжазбаның $1 : 15 = \frac{1}{15}$ бөлігі	сағатына қолжазбаның $1 : 9 = \frac{1}{9}$ бөлігі
c) Екеуінің жұмыс өнімділігі қандай?	сағатына $5 \times 3 = 8$ бет		сағатына қолжазбаның $\frac{1}{15} + \frac{1}{9} = \frac{8}{45}$ бөлігі	
d) Егер екеуі бірігіп жұмыс жасаса, онда қанша уақытта жұмысты бітіреді?	$24 : 8 = 3$ сағ.		$1 : (\frac{1}{15} + \frac{1}{9}) = \frac{45}{8} = 5 \frac{5}{8}$ (сағ.)	

Шешімін тап

Қуаты әр түрлі жол құрылыс машиналары жолды тегістеп жатыр. Бірінші машина жұмысты 36 күнде, ал екіншісі – 45 күнде бітіреді. Екі машина бірге жұмыс атқарса, онда жолды қанша күнде тегістеп бітіреді?

1- тапсырманы орындатады, бақылайды, мысал, үлгі көрсетеді.

№701

Цирк курылысын курылысшылардың бірінші бригадасы 15 айда бітіретін болса, екінші бригадасы оның $2\frac{1}{3}$ сіне тен уақытта бітіреді. Курылысшылардың екі бригадасы бірлесіп жұмыс істесе, цирк курылысы неше айда бітеді?

2- Тапсырма

№702

Курылысшылардың уш бригадасы курылыстары бірдей 2 уйді салулары керек. Осындай 1 уйді курылысшылардың бірінші Бригадасы 9 аптада салады, ал екінші бригадасы одан 1 бүтін $1\frac{1}{3}$ есе артык уақытта, ушінші бригадасы 2 есе артык уақытта салады.

Егер курылысшылардың уш бригадасы бірлесіп жұмыс істесе, 2 уйді неше аптада салады?

ДҚ экраны 5-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері. Слайд.

Топтық тапсырма

Тереңірек ойлан

Бірлесіп жасалған өнімділікті анықтау үшін нысандардың өнімділіктерін қосады. Бұл арқашан орынды ма?

Есепті талда

Хауызға 2 су құбыры орнатылған. Бірінші құбыр хауызды суға 3 сағатта толтырады, ал екінші құбыр хауызды судан 4 сағатта босатады.

- 1) Егер екі су құбырын бірдей уақытта ашса, не болады?
- 2) Қанша сағатта хауыз суға толады немесе сусыз бос қалады?

Шешуі: Жасалынған жұмыс бір бүтінге тең.

Сұрақтар	1 құбыр	2 құбыр
a) Жұмыс неге тең?	1 бүтін	1 бүтін
b) Әр құбырдың өнімділігі неге тең?	1 сағатта хауыздың $1 : 3 = \frac{1}{3}$ бөлігі	1 сағатта хауыздың $1 : 4 = \frac{1}{4}$ бөлігі
c) Екі құбырдың өнімділігі нешеге тең?	1 сағатта хауыздың $\frac{7}{12}$ бөлігі	
d) Екі құбырды бірдей ашқанда қанша уақытта хауыз суға толады немесе мүлдем сусыз қалады?	$1 : \frac{7}{12} = 1 \frac{5}{7}$ сағатта	

Шешімін тап

Арман мен Саят екеуі бірге жүйекті 12 минутта, Арман мен Мәди 10 минутта, ал Саят пен Мәди 15 минутта қоларып тастайды. Олар үшеуі бірге 2 жүйекті қанша уақытта қоларады?

ДҚ экраны 5-сынып оқулығы. Жұмыс дәптерлері. Слайд.

Сабақтың соңы
Ой толғаныс.
Рефлексия
7 мин.

«Еркін микрофон» әдісі.
Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды.

Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсатына жеткізетін тапсырмалар орындауына қарай, өз түсінгенін, пікірін, өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды.

Мұғалім оқушыларды **«Жапондық бағалау»** әдісі арқылы бағалайды. Яғни *«Дұрыс келісемін», «Толықтырамын, басқа көзқарасым бар», «Менің сұрағым бар».* Сонымен қатар 1-10 баллдық жүйе

Оқулық, Математика 5-сынып, 2-бөлім
А.Е.Әбіл Қасымов
Т.П.Кучер,
З.Ә.Жұмағұлова
2018 ж.

		Жаттығулар 586. Ақарымге су өкі құбыр арқылы жіберілсе, ол 5 сәт-та, ал бірінші құбыр арқылы 6 сәт-та толады. Ақарымге тек екінші су құбыры арқылы қанша уақытта толады? Сұрақтар құрастырып, есептерді шығарыңдар (587–589): 587. Екі трактор жерді 6 сәт жұмыстады. Сол жерді бірінші трактор жалғыз жартында 15 сәт жұмыстады. 588. Есептемеге екі құбыр арқылы су жіберілсе, ол $3\frac{1}{2}$ сәт ішінде толады. Су бірінші құбырмен ғана жіберілсе, басқын 6 сәт-та толады. 589. Бірінші бригаданың 10 күнде отарығалды. Екінші бригаданың жұмысты біріншімен $1\frac{1}{2}$ есе баяу орындайды.	бойынша оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі бойынша бағаланады. 	
	Сабақты қорытындылау (5 мин) Тақырыпты пысықтау сұрақтары: 1. Мәтінді есептер дегеніміз не? 2. Мәтінді есептерді шығару алгоритмі қандай? 3. Мәтінді есептерге теңдеу құру үшін не істейміз? 4. Есептегі белгісіз шамаларды қандай әріптермен белгілейміз? Үй тапсырмасы: № Кері байланыс	Оқушылар қойылған сұрақтарға жауап береді		Тақта, слайд, оқу құралдары; 5 сыныпқа арналған оқулық

Ақтөбе облысы, Алға ауданы
 «Маржанбұлақ орта мектебі» КММ
 Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагог-сарапшы
 Елеусизова Лайлагуль Нурдаулетовна

Б. МАЙЛИН "ШҰҒАНЫҢ БЕЛГІСІ" ХИКАЯТЫНА МЕНІҢ КӨЗҚАРАСЫМ

Мектеп:	Мұғалім:
Күні:	Күні:
Бөлім:	Адам жанының құпиясы
Сабақтың тақырыбы	Б. Майлин "Шұғаның белгісі" хикаятына менің көзқарасым.
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	9.1.4.1 көркем шығармалардан алған үзінділерді шығармашылық жұмыстарда қолдану
Сабақтың мақсаты	Б. Майлин "Шұғаның белгісі" хикаятының үзінділерін шығармашылық жұмыстарда қолданады.
Бағалау критерийлері	• Шығарма үзінділерін оқиды; • Шығармашылық жұмыстарда қолдана алады.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Жинақтау, бағалау
Тілдік мақсат	Пән лексикасы және терминология Авторлық идея, өмір шындығы, көркем шындық пен тарихи шындық

	Мәтін талдау барысында қолданылатын тіркестер: Менің ойымша...; Салыстыра қарғанда...; Өмірмен байланыстыратын болсам...; Бұл оймен келісемін/ келіспеймін, себебі...			
Алдыңғы білім	Б.Майлин шығармашылығы			
Құндылықтарды дарыту	«Ар-ұят» құндылығына: Топпен, жұппен жұмыс орындау барысында құрмет, серіктестік және жеке жұмыс орындау кезінде жауапкершілік, шешім қабылдай білу және жауапкершілікті сезіну; достарына, сыныптастарына мейірімділік таныту құндылықтарын дарыту.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	I.Ұйымдастыру кезеңі (Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру, сабаққа дайындығын пысықтау) II.Қызығушылықты ояту - Шұғаның өліміне кім кінәлі? - Әбдірахман іс-әрекетіне сіздің көзқарасыңыз. Егер сіз Әбдірахман мұғалімнің орнында болсаңыз... Оқушылар пікірі сұралады. Сабақтың тақырыбы мен мақсаты анықталады.	Оқушылар бір-бірлеріне сұрақ қойып, кезекпен айналым жасап шығады, барлық оқушылар сұрақтарға жауап беруге ұмтылады. Үй тапсырмасын еске түсіреді.	Өзара бағалау. «Комментарий жасау» әдісі 	Сабақтың басы
Сабақтың ортасы	III. Мағынаны тану 1. Шығарма үзінділері оқушыларға таратылады. Оқушылар қалаған үзінді бойынша шығармашылық жұмыс жазады. 2. 1.Өлеңді түсініп оқып, Шұғаның монологын жазыңыз. Шұғаның ойына осы өлеңді пайдаланыңыз. «... Сіз бір айсыз нұрландырған аспанды, Буландырған, уландырған жас жанды. Біз бір ғаріп паналаған саянда, Жас жүректе мықты жара басталды. Кірді нұрың, отты жақты ішіме, Көтерем деп сене алмаймын күшіме. Бірінші зар шықты тілден мұнданып, Бұдан бұрын айтылмаған кісіге. Жас жүректің жалқынды деп тілегі, Жарамдысын сізден қалап тіледі. Әзіріне үміт қаптың тауындай, Жазмыс түрін жауап қайтса біледі. Минут, сағат, күндік, айлық қол емес, Тілейтінім, жүдейтінім ол емес. Көрсен қызар, антын бұзар қылжақбас, Тұрлауы жоқ әсіре қызыл мен емес. Бір көргенде сикырланып ақыл-ой, Бал сөзінде қалды ынтам бір қанбай. Қырық бүктеліп келсе хатың тұмардай, Жылы жүзбен көңілді жай қылардай. «Болад» деген жалғыз ауыз сөз тапсам, Көңіліме сақтар едім құрандай...» Дескриптор: - Шығарма үзінділерінде айтылған ойды түсінеді; - Көтерілген мәселені анықтайды;	Оқушылар қалаған үзінді бойынша шығармашылық жұмыс жазады. <		

	- Шығармашылық жұмыс жазады; - Өзіндік көзқарасын білдіреді; - Айтайын деген ойын нақты жеткізеді. ҚБ 2. Үзіндіні пайдаланып, «Мен қазақ қыздарына қайран қалам» атты өлең жазып шығыңыз. Шұғаның бейнесі <i>Апырым-ай, адамзатта ондай сұлу болады екен-ау!.. Аққудың көгілдірігіндей осы аппақ. Үстінде шетін кестелеген ақкөйлек, омырауын неше түрлі ілгіштермен безеп тастаған қызыл пүліш қамзол, басында үкі таққан түлкі бөрік, өзі сұлу адамды мүлде одан жаман жандандырып, құбылдырып тұрды.</i> Дескриптор: - Шығарма үзінділерінде айтылған ойды түсінеді; - Көтерілген мәселені анықтайды; - Шығармашылық жұмыс жазады; - Өзіндік көзқарасын білдіреді; - Айтайын деген ойын нақты жеткізеді. ҚБ 3. Өлеңді арқау етіп, «Дәстүрдің озығы бар, тозығы бар» деген тақырыпта шығарма жазыңыз. <i>«... Не мұндық, бұл дүниеде қыздар мұндық, Атадан болып мұндық неге тудық. Атадан мұндық болып тумас едік, Бұрынғы ата-баба жолын құдық...»</i> Оқушылар жазған жұмыстарын ортаға салады. Бағалау критерийлеріне сай өзара бағалайды. Дескриптор: - Шығарма үзінділерінде айтылған ойды түсінеді; - Көтерілген мәселені анықтайды; - Шығармашылық жұмыс жазады; - Өзіндік көзқарасын білдіреді; - Айтайын деген ойын нақты жеткізеді. «Автор орындығы». Үздік жұмыстар оқылады.	Өлеңді арқау етіп, «Дәстүрдің озығы бар, тозығы бар» деген тақырыпта шығарма жазыңыз.	ҚБ «Екі жұлдыз, бір тілек»	
Сабақтың соңы 5 минут	Кері байланыс			
Үй тапсырмасы	Кейіпкерге хат жазып келу			
Сабақ бойынша рефлексия Сабаққа рефлексия жасау кезінде берілген сұрақтарға жауап беруге тырысыңыз. Сұрақтың құрылымын жабасаңыз болады. 1) Оқушылардың барлығы оқу мақсатына жетті ме? Жетпесе, неліктен? 2) Қолданылған дифференциация сабақтың мақсатына жетуге қалай ықпал етті? 3) Сабақ кезеңдері уақытқа сай жүзеге асты ма? 4) Сабақ жоспарында қандай ауытқулар болды? Неліктен? 5) Сабақты жақсартуда не ықпал етер еді (оқыту мен оқу туралы ойланыңыз)?				

Ақтөбе облысы, Темір ауданы
Шұбарқұдық балалар музыка мектебі
Баян сыныбының оқытушысы, педагог – сарапшы
Жетенова Гүлмира Ақболатқызы

“АҚ КӨГЕРШІН” ӘНІ МЕХПЕН ЖҰМЫС. А.ЖҰБАНОВ

Пәні: Баян

Сабақтың тақырыбы: “Ақ көгершін” әні мехпен жұмыс. А.Жұбанов

Мақсаты:

• **Білімділік мақсаты:** Музыкалық білімін жетілдіру. Бірғақты сезіну, есту, есте сақтау қабілетін дамыту. Музыка өнері дамуының негізі халықта екенін насихаттау. А.Жұбановтың шығармашылығымен таныстыру.

• **Дамытушылық мақсаты:** Эстетикалық ой-өрісін, сезімін ашу, білімін тереңдету. Бірғақты сезіну, есту, есте сақтау қабілеттерін дамыту.

• **Тәрбиелік мақсаты:** Адамгершілікке, елжандылыққа тәрбиелеу

Ұйымдастыру бөлімі:

- Амандасу
- Психологиялық дайындық (қол жаттықтыру)
- Үй тапсырмасы
- Сергіту
- Жаңа сабақ
- Шығарма талдау
- Музыка тыңдау
- Қорытынды

Психологиялық дайындық:

Гамма ойнау, қолды жаттықтыру.

Үй тапсырмасы:

“Янка” рус.н.п.

Сергіту: “Шешен болсаң шешіп көр”. Слайдта көрсетілген әндердің нүктемен белгіленген орнына тиісті сөздерді қою.

Жаңа сабақ: “Ақ көгершін” әні мехпен жұмыс Ахмет Жұбанов.

Автор туралы түсінік.

Ахмет Жұбанов (1906-1968) — 1906 жылы Ақтөбе облысының Темір ауданында дүниеге келген. Ленинград консерваториясын бітіріп, Қазақстандағы музыкалық – мәдени өмірге белсене араласады. Республикамыздағы бүкіл өнертану ғылымының көшбасшысы. Ахмет Жұбановтың опералық және симфониялық туындыларын қоса есептегенде 300-ден астам шығарманың авторы.

А.Жұбановтың музыкалық мұрасы өте бай. Қазақ ұлт – аспаптар оркестірінің кіндік атасы, оркестр үшін 100-ден аса күйді өңдеген.

1932 жылы Ленинградтағы актер шеберлігі мектебінің аспирантурасына түседі. 1933 жылы Алматыда ашылған музыкалық драма училищесіне ұстаздық қызметке шақырылады. 1934 ж. қазақтың

халық аспаптары оркестрін ұйымдастырды (қазіргі Құрманғазы атындағы қазақтың мемлекеттік академиялық халық аспаптар оркестрі). Жұбанов Алматы мемлекеттік консерваториясын басқарды, оған Жамбыл атындағы қазақтың мемлекеттік филармониясын ашу миссиясы жүктелді. Академик-композитор Жұбановтың есімі қазақ музыка мәдениетінің негізін салушы тұлғалардың көш басында тұр. Ол Л.Хамидимен бірлесіп, “Абай” және “Төлеген Тоқтаров” операсын, “Құрманғазы туралы естелік маршын”, “Жез киік” симфониялық шығармаларын, қазақтың би сюитасын, “Саранжап”, “Көроғлы” фортепьяналық шығармаларын, хорлар, әндер, романстар, театр мен киноға арналған музыкалар, “ХІХ. мен ХХғ. басындағы қазақ халық композиторларының өмірі мен шығармашылығы”, “Ғасырлар пернесі”, “Замана бұлбұлдары”, “Мұқан Төлебаев”, “Құрманғазы” этнографиялық зерттеулерін жазды. А.Жұбановтың қазақ музыка тарихына сіңірген еңбегі ұшан — теңіз.

Шығарманы талдау:

Музыка тыңдау: “Ақ көгершін” хордың орындауында.

Қорытынды: Көгершіндер суреті арқылы сабақты қорытындылау

1. Ахмет Жұбанов қай жерде дүниеге келген?
2. «Ақ көгершін» қандай құс?
3. Шығармада қандай ұзақтықтар кездеседі?
4. А. Жұбановтың қанша шығармалары бар?

**Ақтобе облысы, Темір ауданы
Шұбарқұдық балалар музыка мектебі
Баян сыныбының оқытушысы, педагог – модератор
Әбиева Ләйла Ақболатқызы**

**“АНДИЖАНСКАЯ ПОЛЬКА” ШЫҒАРМАСЫН ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯМЕН
ТҮСІНДІРУ, ДИНАМИКАСЫМЕН ЖҰМЫС**

Пәні: Баян

Сабақтың тақырыбы: «Анджиганская полька» шығармасын жаңа технологиямен түсіндіру

Сабақтың мақсаты: Сольфеджио мен этносольфеджио сабақтарының арасындағы байланыстылығын көрсету барысында ырғақты сезіну, музыкалық ойлау мен есте сақтау, интонациялық қабілеттерін дамыту.

Білімділік: «Анджиганская полька» шығармасының шығу тарихын түсіндіру.

Тәрбиелік: Сольфеджио мен этносольфеджио арасындағы байланысты көрсету.

Дамытушылық: Оқу үрдісінде ақпараттық-коммуникативті технологияны пайдаланып, оқушылардың өз бетімен білім алу құзіреттілігін дамыту.

Ұйымдастыру бөлімі:

- 1) Сольфеджио пәніне қысқаша түсінік.
- 2) Ұй тапсырмасы.
- 3) Тарих пәнімен байланысы
- 4) «Анджиганская полька» шығармасының динамикасымен жұмыс.
- 5) Сергіту сәті.
- 6) Қорытынды.

Ұй тапсырмасы:

«Жұлдызды сәт» ойыны. Ұй тапсырмасына, яғни тестке дұрыс жауап айтқан оқушыға жұлдыз беріліп отырады.

«Миллион кімге бұйырады?»

1. Тарих пәнімен байланысы: Алдымен осы әннің шығу тарихына келетін болсақ.

Музыканың авторы – Ибраим Фазилов, ал бидің балетмейстері – жұбайы Розияхон Муминова.

Қырғыз КСР халық әртісі Розияхон Муминова Андиган қаласында алғаш рет би орындады. Ал би «Андиган полькасы» деп аталды. Бұл оның Ош театрының сахнасында соңғы күндеріне дейін билеген сүйікті биі болды. 70 жасында ол өзінің мерейтойлық концертінде соңғы рет орындады.

КЕЙС- «Күй немесе әнді жан жақты талдау»

Талдауды қорғау барысында музыка мектебіндегі барлық пәндерді қатыстырып орындау

Сольфеджио – нотасымен әндету, тональдігін, ырғақтық ерекшеліктерін, диапазонын, өлшемін анықтау.

Музыка әдебиеті – композитор жайлы, немесе халық әндері мен күйлері, жанр жайлы мағлұмат айту

Мамандық – ән орындау барысында аспаппен сүйемел жасап толық шығарманы немесе үзіндісін орындау.
Күй болса бас буыны мен орта буынын, немесе толық күйді орындау.

Осы әнді «Ялла» тобының орындаған видеосына назар аударайық.

«Musescore» нота жазу программасы.

Андижанская полька

уэб.н.т.

$\text{♩} = 114$

p

11

1. 2.

f

21

1. 2.

31

Математика пәнімен байланысы: Математика пәнінде қосу, алу амалдарымен есеп шығарамыз. Дәл солай «Андижанская полька» әнін осы пәнмен байланыстыруымызға болады. Шығарманы талдайтын болсақ, F-dur тональності, өлшемі, 2/4. Динамикалық белгілерден *p* және *f* кездеседі.

Сергіту сәті: Әннің ырғағын аяқ қимылымен соғу.

Қорытынды:

Үйге тапсырма: Өткенді пысықтау, қайталау.

Бағалау: Жұлдызбен бағалау.

Алматы облысы, Талғар қаласы
Сәкен Сейфуллин атындағы №2 орта мектебі
Орыс тілі және әдебиет пән мұғалімі, педагог-зерттеуші
Сапашева Шолпан Базарбаевна

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Сегодня в образовании все больше внимания уделяется использованию интерактивных технологий, которые позволяют активно вовлекать учеников в процесс обучения, преодолевать их пассивность и способствовать системно деятельному подходу. В связи с этим, наблюдается рост публикаций и методических разработок, направленных на активизацию познавательной деятельности учащихся через проектную деятельность.

Одной из эффективных технологий, используемых в образовании, является кейс-технология. Она заключается в решении реальной или моделированной проблемной ситуации, что позволяет стимулировать познавательный поиск учащихся и организовать практико-ориентированные задачи. Благодаря этому подходу, обучающиеся не только усваивают новую учебную информацию, но и развивают практические учебные навыки и алгоритмы действий.

Применение кейс-технологии в учебном процессе помогает учителю создать оптимальные условия для развития практических навыков, необходимых ученикам для эффективной работы с различными видами информации. Это также позволяет стимулировать теоретические знания и практический опыт учащихся, способствует развитию их способности выражать свои мысли, идеи и предположения, а также умению уважительно относиться к альтернативным точкам зрения. Они помогают учащимся развивать критическое мышление, аналитические и принятия решений, что существенно важно в современном мире.

Использование метода кейсов в обучении предоставляет возможность учителю создать на уроке подходящую среду для обучения практическим навыкам, необходимых для эффективной работы с информацией. Этот метод активизирует теоретические знания и практический опыт обучающихся, развивает их способность выражать свои мысли и идеи, а также умение выслушивать альтернативные точки зрения. Кейс-метод применяется для коллективного обучения, где обучающиеся разбиваются на группы или подгруппы. Это способствует созданию условий для успеха как для отдельного обучающегося, так и для рабочей группы, что является основой формирования позитивной мотивации к познавательной и исследовательской деятельности.

Научные исследования показывают, что кейсы часто используются для усиления практической направленности уроков русского языка и развития познавательного интереса учащихся к лингвистическим темам. Кейс может быть создан как самими учениками, так и создаваться в процессе урока. Задания могут не иметь конкретного решения, именно тогда и возникает проблема, к которой учащиеся пытаются подобрать решения, опираясь на мнения различных поэтов, лингвистов и писателей.

Применение кейс-метода в обучении способствует стимуляции учащихся к приобретению новых знаний, а также к развитию их познавательного интереса к учебным темам. Кроме того, данный метод способствует применению научных методов исследования, развитию самостоятельности и творческих

мыслительных способностей, а также укреплению эмоционально-волевых качеств и формированию познавательной мотивации.

Кейс-метод особенно полезен для изучения тем, которые не имеют единого ответа и требуют рассмотрения множества вариантов решений. Он помогает перенести упор с пассивного освоения готовых знаний на их активное создание и сотворчество обучающихся и учителя. Ученики в равной степени участвуют в обсуждении проблемы, становятся равноправными участниками учебного процесса и развивают свои компетенции в процессе решения кейса. В итоге, результатом являются не только знания, но и умения и навыки, которые формируются в процессе решения проблемных ситуаций.

Кейс-технологии на уроках русского языка представляют собой жесткую по структуре форму обучения с четкими границами, часто используется метод ситуативного анализа, который хорошо помогает в диагностике усвоения грамматических правил. Кейсы обычно содержат несколько ключевых и дополнительных вопросов, например, кейс-инцидент, который может быть решен через последовательное решение задач, приводящих к ответу на главный проблемный вопрос кейса. В кейсах возможно предложение нескольких вариантов решения проблемы, что способствует интерактивности обучения. Обучающиеся могут объединяться в группы или ротационные тройки, чтобы аргументировать свою точку зрения. Однако, важно учитывать, что кейс-технологии применяются не только для изучения грамматических правил, но и для развития мыслительных способностей, формирования навыков решения проблем и развития критического мышления.

Метод кейсов представляет собой изучение дисциплины через рассмотрение большого количества реальных ситуаций или задач в определенных комбинациях, что позволяет приблизить образовательный процесс к реальной жизни и способствует формированию успешной деятельности учащихся в социуме. Благодаря такому подходу, ученики могут развивать навыки анализа ситуаций, оценки альтернатив, выбора оптимального варианта и планирования его осуществления, что становится основой для развития устойчивых навыков решения практических задач.

Кейс-технология является важным инструментом в образовании, который позволяет активизировать познавательную деятельность школьников, учит критически мыслить, решать сложные проблемы, принимать продуманные решения и развивать самостоятельность и творческие способности учащихся. Кроме того, использование кейс-технологии позволяет повысить интерес учащихся к предмету и сформировать ключевые образовательные компетенции, которые могут быть применены в будущем. Поэтому, метод кейсов становится все более актуальным в сфере преподавания в общеобразовательных школах.

**Актюбинская область, Алгинский район
Маржанбулакская средняя школа
Учитель химии и биологии, педагог-эксперт
Нязова Жанар Сагеновна**

СТРУКТУРА ПЕРИОДИЧЕСКОЙ ТАБЛИЦЫ

Раздел:	7.3 Периодическая таблица химических элементов
ФИО педагога	Ниязова Ж.С.
Дата:	
Класс: 7	Количество присутствующих:
Тема урока	Структура Периодической таблицы
Цели обучения в соответствии с учебной программой	7.2.1.2 - знать и описывать структуру периодической таблицы: группы и периоды
Цели урока	- объяснять сходства и различия классификации элементов - анализировать преимущества выбора ПСХЭ для изучения в школе четко, аргументировать свой ответ.
Привитие ценностей	На основе ценности «Единство и солидарность» работая в группе уметь эффективно работать в команде, способствуя достижению общих целей.

Ход урока				
Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 5 мин	Приветствие. Деление на группы с помощью картинок юрты(Молекулы , атомы) Эпиграф: «Периодическому закону будущее не грозит разрушением, а только надстройкой и развитие обещает» (Высказывания Менделеева о Периодическом законе) 1. Психологический настрой Мне хочется начать наш урок словами великого французского писателя и мыслителя Жан Жака Руссо: <i>«Вы талантливые, дети! Когда-нибудь вы сами приятно поразитесь, какие вы умные, как много и хорошо умеете, если будете постоянно работать над собой, ставить новые цели стремиться к их достижению...»</i>. А для этого я предлагаю вам быть сегодня активными, позитивными и трудолюбивыми. 2. Проверка д/з Вопросы-ответы - Почему возникла необходимость в классификации химических элементов? - Сколько элементов было известно в первой половине XIX века? - Сколько же элементов было известно к середине XIX века? - А сколько элементов известно в настоящее время? - Что такое триады? Кто из ученых создал закон “Триад” - Кто создал закон “Октав”? - Что такое атом? - А что такое молекула? Что изучает химия?	Учащиеся отвечают на вопросы выходят к названию темы урока и целям урока.	2 балла	Картинки-юрты Презентация
Середин а урока 27 мин	3. Выход на тему Проблемный вопрос. <u>Задание:</u> рассмотрите слайд и ответьте на вопрос: «Как вы думаете, что общего между этими рисунками?». Кремний – Si Ртуть – Hg Медь – Cu Железо – Fe Кислород – O Сера – S Фосфор – P Азот – N Углерод – C Натрий – Na Калий – K Хлор – Cl Фтор – F Презентация учителя по теме урока <i>Работа с терминами (записывают определение в тетрадь- работа в паре)</i>	Учащиеся вначале знакомятся с глоссарием, затем работают индивидуально, а также в группах		Карточки, Презентация

RU	KZ	EN	транскрипция
период	период	period	['pɪəriəd]
группа	топ	group	[gru:p]
семейство	туқымдас	familia	[fə'milyə]

1. Горизонтальные ряды элементов, расположенные по возрастанию их атомных масс называются периодами

2. Вертикальные ряды элементов, сходных по свойствам и расположенных по возрастанию атомных масс называются группами

3. Специализированные названия групп: IA-щелочные, IIA-щелочноземельные, VIIA-халькогены, VIIA-галогены, VIIIA-инертные газы

Сегодня мы с Вами продолжаем говорить об атомах хим. элементов, а точнее о расположении определённых видов атомов в ПС и её структуре. Д.И. Менделеев разработал научную классификацию химических элементов – Периодическую систему в форме таблицы. Эту таблицу можно представить в виде дома, где «живут» все химические элементы. Каждому химическому элементу отведена своя «квартира», т.е. клетка с определённым номером. Например, кальций «живет» в «квартире» №20, т.е. в клетке №20.

ГР) Просмотр видеоролика

Закрепление.

- работа учащихся в группах с учебной информацией

1 группа

1. Что называется периодом?
2. Сколько периодов в таблице Д.И. Менделеева?
3. Какие элементы расположены во втором и третьем периодах?
4. Уберите лишний элемент среди перечисленных: золото, сера, кремний, фосфор.

2 группа

1. Что называется группой?
2. Сколько групп в таблице Д.И. Менделеева?
3. Какие элементы расположены в четвертой и шестой группе?
4. Уберите лишний элемент среди перечисленных: натрий, калий, марганец, цезий.

Разминка “Юрта”

Я хочу построить дом,
Руки над головой «домиком».
Чтоб окошко было сверху в нём,
Руками показываем шанырак
Чтоб у дома дверь была,
Ладони повёрнуты к себе, сомкнуты боковыми частями.

Рядом чтоб сосна росла
Пальцы растопырены. Руки тянем вверх.
Чтоб вокруг забор стоял,
Руки перед собой кольцом, пальцы соединены.

Ознакомление с новой темой

Группы выполняют задания по карточкам

Выполняют разминку

Выполняют задание сайта **Learning Apps** «Периодическая система»

Выполняют Индивидуальные задания

Взаимопроверка групп

5баллов

3 балла

Видеоролик «Периодическая система как условная запись периодического закона»

<https://www.youtube.com/watch?v=S2nLB9c5xRY>

[карточки](#)

Сайт: Learning Apps-10,11
Интерактивная игра

Онлайн спиннер

	Пёс ворота охранял. Одна рука «пёс», мизинец отсоединить от других пальцев. Солнце было, Скрестить кисти рук, пальцы растопырены. Дождик шёл, «Страхивающие» движения И тюльпан в саду расцвёл Предплечья прижаты. Пальцы-лепестки смотрят вверх. Интерактивные игры с сайта Learning Apps-10,11стр. Индивидуальная работа.(Каждый ученик выходит к доске и находит элемент о котором идет речь) Задание: Найди элемент по адресу, укажи его порядковый номер 1. 2 период, 5 группа главная подгруппа (азот) 2. 2 период, 3 группа главная подгруппа (бор) 3. 3 период, 2 группа главная подгруппа (магний) 4. 5 период, 2 группа побочная подгруппа (кадмий) 5. 2 период, 7 группа главная подгруппа (фтор) 6. 4 период, 3 группа побочная подгруппа (скандий) 7. 4 период, 6 группа побочная подгруппа (хром) 8. 4 период, 4 группа главная подгруппа (германий) 9. 4 период, 4 группа побочная подгруппа (титан) 10. 7 период, 1 группа главная подгруппа (франций) 11. 5 период, 3 группа главная подгруппа (иттрий) Критерии оценивания: 1. учащиеся определяет положение элемента в периоде 2. учащиеся определяет положение элемента в группе 3. учащиеся определяет положение элемента в подгруппе			
Конец урока 8 мин	Тест через сайт Classtime	Выполняют тест из 10 вопросов		Учебник сайт Classtim
Рефлексия 5 мин	Метод «Смайлики» РЕФЛЕКСИЯ Мне было интересно на уроке, я узнал много нового Мне было не очень интересно на уроке, Было то, что я не понял Мне было не интересно на уроке, я ничего не понял	Обратная связь, комментарии учителя и учащихся		Сайт Classroomsheen

